2.00

לאגערלעף

—

לעגענדע
פון יעסטא בערלינג

סעלמא לאגערלעף

די לעגענדע
— פון —
יעסטא בערלינג

פון שוועדישן:
מרדכי פּאָרלערער

צווייטער טייל

מיט דער ספּעציעלער דערלויבעניש פון דער דיכטערין

פאַרלאַג „קולטור־ליגע“, וואַרשע

SELMA LAGERLÖF

Legenda Gösty Berlinga

Wyd. „Kultur-Liga“
Warszawa 1927

Druk. Sikora i Milner
Nowolipki 6

18.

תשובה

ליבע פריינט! איך בעט אייך, טרעט אָפּ מיט שטילן רעספּעקט אין א זייט, אויב ס׳וועט אייך אמאָל פּאסירן, אז איר וועט אויף אייער וועג אָנטרעפן עפּעס א נעבעכדיקן פּארשוין, אן אומעטיקן מענטשן, וואָס זיין הויט הענגט אים אריבער איבער דער פּלייצע און די שיך האלט ער אין האנט, כּדי נישט צו האָבן קיין שוץ קעגן דער ברענענדיקייט פון דער זון און קעגן דער שארפקייט פון די שטיינער, וואָס אויפן שליאך; מיט איין וואָרט, אויב איר וועט אָנטרעפן אזא הילפלאָזע באַשעפעניש, וואָס רופט קעגן זיך בכּיוון ארויס אלדאָס בייז פארשטייט איר געוויס אליין אויך, אז דאָס איז א בעל-תשובה, א וואנדערער צו די הייליקע קברים.

דער בעל-תשובה מוז טראָגן א כאלאט פון גראָבער לייווונט און לעבן מיט טרוקן ברויט און וואַסער, — אַפילו ווען ער איז א קיניג. ער מוז גיין, ער טאָר נישט פאָרן. ער מוז בעטלען און טאָר גאָרנישט באזיצן. ער מוז שלאָפן צווישן דערנער און רייבן די הארטע קברים-שטיינער מיט זיינע קני, בשעת ער פאלט כּורעים. ער מוז זיך שלאָגן מיט א קאנטשיק איבערן רוקן; ער קאָן נישט פילן קיין שום אנדער טעם, ווי נאָר דעם טעם פון ליידן, קיין שום נחת, חוץ פון פיין.

די יונגע גרעפין עליזאבעט האָט אמאָל אויך געטראָגן אזא מין כאלאט פון גראָבער לייוונט און געבלעטערט איבער די דערנערדיקע ווענן פון תשובה. איר הארץ האָט זי אָנגע־קלאָגט פאר א גרויסע זינד, און זי האָט געדורשט נאָך טיפן שמארץ, ווי דער מידער וואנדערער לעכצט נאָך א דערפרישנ־דיקער באָד. זי האָט אליין געבּרענגט אויף זיך א גרויזאַם אומגליק און מיט א פריידפול הארץ איז זי אראָפּגעשטיגן אין דער נאכט־פינסטערניש פון פיין.

איר מאן, דער יונגער גראף מיטן זקנישן קאָפּ, איז אהיימגעקומען ערשט צומאָרגנס נאָך יענער נאכט, ווען די מיל און די קוזניע פון עקעבי זענען חרוב געוואָרן פונם פריי־לינג־שטראָם. ער האָט נאָך נישט באוויזן זיך אָפּצורוען, ווי די גרעפין מערטאַ האָט אים אריינגערופן צו זיך און אים דערציילט וועגן אן אויסטערליש געשעעניש, וואָס איז פאר־גאנגענע נאכט פאָרגעקומען אין באָרג.

— דיין ווייב איז די נאכט נישט געווען אינדערהיים, הענריק. זי איז דערנאָך געקומען אין דער געזעלשאפט פון א מאנסביל. איך האָב געהערט, ווי ער האָט איר געזאָגט א גוטע נאכט, איך ווייס ווער ער איז. איך בין געווען וואך ווען זי איז ארויסגעגאנגען און אויך ווען זי איז צוריקגעקו־מען, הגם זי האָט זיך באמיט, אז קיינער זאָל דאָס נישט וויסן. זי פארראט דיך, הענריק, זי פארראט דיך, די דאָזיקע בלומרשטע צנועה, וועלכע האָט דאָ אויף אלע פענסטער אויפ־געהאנגען פויערשע גארדינען, בלויז מיר אויף צו להכעיס. זי האָט דיך קיינמאָל נישט געליבט, מיין אָרים קינד! איר פאָטער האָט בלויז געוואָלט טון א גוטן שידוך מיט איר. זי האָט דיך גענומען בלויז צוליב דיין גרויסן פארמעגן — — —

די גרעפין האָט אין אים אזוי פיל אריינגערעדט, אז דער נארישער גראף איז אריינגעפאלן אין גרויס גרימצאָרן, און ער האָט זיך תיכף געוואָלט גט'ן מיט זיין יונג ווייבל. ער האָט זי געוואָלט צוריק אהיימשיקן צו איר פאָטער.

— ניין, מיין טייערער זון, האָט די גרעפין מערטאַ גע־

זאָגט. אַזוי וועסטו זי בלויז דערפירן צו פולשטענדיקער געפאלנקייט. זי איז צעפּיעסשטשעט און שלעכט דערצויגן. אָבער לאָמיך זי נאָר נעמען אונטער מיין השגחה, וועסטו דאן זען, ווי איך וועל פון איר מאכן א לייט, און זי וועט זיך ביי מיר אויסלערנען, וואָס אזוינס איז פליכטן פון א ווייב.

דער גראף האָט באפוילן ארייינצורופן זיין ווייב, און ער האָט איר געמאָלדן, אז פון היינט אָן וועט זי זיין אונטער דער אפיטרופסות פון זיין מוטער.

אך, סארא מערקווירדיקע סצענע דאָ האָט זיך אָפּגעשפּילט! אזא ספּעקטאקל איז נאָך אוודאי קיינמאָל נישט אויפגעפירט געוואָרן אין דעם דאָזיקן צו צרות און לייד געהייליקטן הויז.

ס'האָט זיך א שאָט-געטון א מאסע הארבע רייד, וואָס די אויערן פון דער יונגער גרעפין האָבן אזעלכע נאָך קיינמאָל נישט געהערט. דער גראף האָט אויסגעשטרעקט זיינע הענט צום הימל, מיט טענות צו גאָט, פארוואָס ער האָט עס דערלויבט, אז אזא נידערטרעכטיקע פרוי זאָל שלעפּן זיין נאָמען אין שמוץ. ער האָט איר מיט די פויסטן געדראָט און זי אליין געפרעגט, וואָסער שטראָף קומט איר פאר אזא מין פארברעכן.

זי האָט זיך אָבער לחלוטין נישט דערשראָקן פאר אים. זי איז נאָך אלץ געווען איבערצייגט, אז זי האָט געהאנדלט גוט. זי האָט אים געענטפערט, אז זי האָט באקומען א שרעקלעכן נאָז-קאטאר, און דאָס אליין איז שוין אויך א גענוגע שטראָף פאר איר.

— עליזאַבעט, רופט-אויס מיט צאָרן די גרעפין מערטאַ, דאָ איז נישטאָ וואָס חוזק צו מאכן!

— מירביידע, ענטפערט די יונגע פרוי, האָבן קיינמאָל נישט געקאָנט אייינשטימען, וואָס איז שפּאס און וואָס איז ערנסט.

— דו וועסט אָבער מודה זיין, עליזאַבעט, אז קיין שום אנשטענדיקע פרוי פארלאָזט נישט אין מיטן דער נאכט איר היים, כדי זיך ארומצושלעפּן מיט א באוואוסטן אונאנטורניק!

דאָ האָט די גרעפין עליזאַבעט דערזעען, אז איר שוויגער וויל איר דורכאויס טון א רעה. זי האָט פארשטאנען, אז זי מוז איצט קעמפן ביז צום לעצטן, כדי די בייזוויליקע שוויגער זאָל זי נישט ארייגשלעפן אין א גרויסע צרה. און זי האָט אויפגענומען דעם קאמף.

— העגריק, בעט זי זיך ביי איר מאן, דערלאָז נישט, אז דיין מוטער זאָל זיך שטעלן צווישן אונז ביידע! לאָז מיך דערציילן, ווי אזוי דאָס אלץ איז צוגעגאנגען! דו ביזט דאָך א גרויסער בעל־יושר, און דו ווערסט דאָך מיך נישט פארמשפטן, נישט אויסהערנדיק מיך א פריער. לאָז מיך נאָר אלץ דערציילן, און דו ווערסט זען, אז איך האָב געהאנדלט, ווי דו אליין האָסט מיך געלערנט, יאָ, העגריק, איך בין געגאנגען אין דיינע דרכים!

דער גראף האָט מיט א ווּאונק מיטן קאָפּ געגעבן זיין שווייגנדיקע הסכמה, און די גרעפין עליזאַבעט האָט אָנגעהויבן דערציילן, ווי אזוי זי איז געקומען דערצו, אז זי האָט יעסטאַ בערלינגן געטריבן אויפן שלעכטן וועג. זי האָט אים דערציילט וועגן אלצדינג, וואָס איז געשעען אין דעם קליינעם בלויען קאבינעטל, און ווי אזוי איר געוויסן האָט זי געיאָגט, זי זאָל גיין ראטעווען דעם מענטשן, וועלכן זי האָט שטארק באַעול׳ט און דערמיט אים געשטויסן צום שלעכטן.

— איך האָב דאָך קיין רעכט נישט געהאט אים צו פאראורטיילן, האָט זי דערקלערט, און מיין מאן האָט מיך אליין געלערנט, אז ס׳איז נישט פאראן קיין צו גרויסער קרבן, ווען מען וויל פארגיטיקן אן עולה. וואָס, נישט אזוי, העגריק?

דער גראף האָט זיך געווענדעט צו זיין מוטער.

— וואָס זאָגט איצט מיין מוטער? האָט ער געפרעגט, און בשעת מעשה איז זיין קליינער גוף ממש פארשטייפט געוואָרן פון חשיבות און אויף זיין הויכן שמאָלן שטערן האָבן זיך געלייגט הדרתדיקע קנייטשן.

- איך, האָט די אלטע גרעפין געענטפערט, איך זע, אז אַנגאַ שערנהעק איז א קלוג מיידל. זי האָט גוט געוואוסט, צוליב

וואָס זי האָט די דאָזיקע געשיכטע דערציילט פאַר דיין חייב.

– מיין מוטער באַוויליקט נישט מיך צו פאַרשטיין, האָט דער גראַף געזאָגט. איך פרעג, וואָס דענקט מיין מוטער וועגן דער דאָזיקער געשיכטע. צי האָט טאַקע גרעפין מערטאַ דאָנאַ פּרובירט באַאיינפלוסן איר טאָכטער, מיין שוועסטער עבבאַ דאָנאַ, אַז זי זאָל חתונה האָבן מיט א פאַרטריבענעם גלות?

די גרעפין מערטאַ האָט א ווײַלע געשוויגן. אָך, סאַראַ אויסטערלישער שוטה דער דאָזיקער הענריק איז! איצט איז ער אַרויף אויף גאָר א פאַלשע שפּור, דער הונט האָט אָנגע-הויבן יאָגן דעם יעגער און געלאָזט דעם האָז אַנטלויפן. נאָר אויב די גרעפין מערטאַ איז א ווײַלע שולדיק געבליבן אַן ענטפער, האָט אָבער איר שוויגן לאַנג נישט געדויערט.

– טײַערער זון מײַנער! האָט זי געזאָגט, הויבנדיק מיט די אַקסלען. ס'איז פאַראַן א גרונט, מיר זאָלן אַרויפוואַרפן א צודעק פון פאַרגעסנקייט איבער די אַלע געשיכטעס וועגן אָט דעם אומגליקלעכן מענטשן, און דער זעלבער גרונט באַ-וועגט מיך דיך בעטן – נישט צו דערלאָזן צו אַן עפנטלעכן סקאַנדאַל. ס'איז גאַנץ וואַרשיינלעך, אַז דער דאָזיקער פאַרשוין איז די נאַכט אומגעקומען.

זי האָט דאָס געזאָגט מיט א מילדן, מיטליידספולן טאָן, ס'איז אָבער נישט געווען קיין איין אמת וואָרט דערין.

– עליזאַבעט איז היינט געשלאָפן ביז שפּעט אויפן טאָג, האָט זי צוגעגעבן, און דעריבער האָט זי נישט געהערט, אַז מען האָט שוין אַרויסגעשיקט מענטשן נאָכצוזוכן יעסטאַ בער-לינגן. ער איז נישט צוריקגעקומען קיין עקעבי, און מען האָט מורא, אַז ער איז דערטרונקען געוואָרן. דאָס אייז האָט היינט באַגינען געבריקט. אָ, טוט אָקאָרשט א קוק, ווי דער שטורם האָט צעשמעטערט דאָס אייז אויף טויזנטער שטיקלעך.

די גרעפין עליזאַבעט האָט אַרויסגעקוקט דורכן פענסטער. דער טײַך איז איצט כמעט ריין געווען פון אייז.

דאַן האָט זי זיך פאַרשעמט פאַר זיך אַליין. זי האָט געוואָלט אויסמיידן גאָטס גערעכטיקייט. זי האָט געזאָגט

אַ ליגן, זי האָט דאָ גערעדט צביעותדיקע רייד און זיך געהילט אין א ווייסן מאַנטל פון אומשולד.

פון גרויס פארצווייפלונג איז זי געפאלן אויף די קני פאר איר מאן, און כליפענדיק האָט זי זיך מודה געווען אין אלץ:

— פאראורטייל מיך, פארשטויס מיך! איך האָב אים געליבט! דו זאָלסט גאָרנישט צווייפלען דערין, אז איך האָב אים געליבט. איך רייס מיר די האָר פון קאָפּ, איך צעפליק מיינע קליידער פון צער. אויב ער איז טויט, איז מיר שוין אַלצאיינס, קיין שום זאך ארט מיך שוין נישט מער, איך וועל זיך נישט פארטיידיקן. איך וועל דיר אויסזאָגן דעם גאנצן אמת. איך האָב די ליבע פון מיין הארצן צוגענומען פון מיין מאן און זי אוועקגעשענקט א פרעמדן. און איך פארשטויסענע, איך בין איינע פון די וואָס האָבן נישט געקאָנטביישטיין דעם נסיון פון פארבאָטענער ליבע!

אַך, די יונגע פארצווייפלטע, ליג דאָרט ביי די פיס פון דיינע ריכטער, און דערציייל זיי אלץ! זיי מקבל די מאַרטירער-שאפט, די דערנידערונג! דו חלשסט דאָך צו קאָנען אַראָפּ-צווינגען די בליצן פונם הימל אויף דיין יונגן קאָפּ!

טאקע אזוי, זאָג דיין מאן, ווי אזוי דו האָסט זיך דער-שראָקן, בשעת די ליידנשאפט האָט דיך באהערשט, די מעכ-טיקע ליידנשאפט, וואָס איז גובר אלץ, ווי דו ביזט פארצאַפּלט געוואָרן איבער דער געמיינקייט פון דיין הארץ! אז דו וואָלסט ליבער געוואָלט אין מיטן נאכט זיך באגעגענען מיט די שדים פון בית-עולם, איידער מיט די בייזע רוחות פון דיין אייגע-נער נשמה.

זאָג זיי, ווי אזוי דו האָסט זיך געפילט פארשטויסן פון גאָט און נישט ראוי צו טרעטן אויף גאָטס ערד. ווי דו האָסט מיט געבעט און טרערן געקעמפט קעגן שטן, ווי דו האָסט מתפלל געווען; „אָ, גאָט אין הימל, ראַטעווע מיך, טרייב ארויס פון מיר דעם דיבוק, ראַטעווע מיך פון אונטערגאַנג!"

זאָג זיי אויך, אז דו האָסט געמיינט, דאָס ס'וועט זיין

אמבעסטן אלץ צו פארבאָרגן! דו האָסט געגלויבט, אז דו וועסט נושא-חן זיין ביי גאָט, האנדלענדיק אויף אזא אופן. דו האָסט געגלויבט, אז דו טוסט גאָטס געבאָט, בשעת דו האָסט געוואָלט ראַטעווען פון אונטערגאַנג דעם מאַן, וועלכן דו ליבסט. אָבער דער דאָזיקער מענטש האָט גאָרנישט געוואוסט וועגן דיין ליבע. דו האָסט ,מער נ.שט געוואָלט, ווי נאָר ער זאָל נישט פאלן אין זינד צוליב דיר. צי האָסטו דען געוואוסט, וואָס איז יושרדיק און וואָס איז נישט יושרדיק? בלויז גאָט דער לעבעדיקער אליין האָט עס געוואוסט, און ער האָט דיך פאראורטיילט, ווען ער האָט געלאָזט פאלן דעם אָפּגאָט פון דיין הארץ, ער האָט דיר אזוי ארום געוויזן דעם גרויסן ,חעג פון תשובה, וואָס היילט-אויס פון אלע יסורים.

זאָג זיי אויך, אז דו ווייסט דאָס אין דער פארבאָרגנ-הייט איז נישטאָ קיין אויסלייזונג פון זינד. די בייזע רוחות האָבן ליב די פינסטערניש. נו, טאָ זאָלן דיינע ריכטער פעסט האלטן דעם קאנטשיק! די מלקות וועלן פאר דיר זיין א היילנדיקער באלזאם אויף דיינע זינד-וואונדן. דיין הארץ באגערט דאָך צו ליידן.

זאָג זיי דאָס אלץ, בשעת דו ליגסט אויף די קני און פארברעכסט דיינע הענט אין גוואַלטיקן צער. מיט א קול פון ווילדע פארצווייפלונג, מיט א וואנזיניקן געלעכטער באגריס דעם געדאנק וועגן שטראָף און דערנידערונג. טו אזוי, ביז וואנען דיין מאַן הויבט דיך נישט אויף פון דער ערד!

און דער גראף הענריק זאָגט צו איר:

— פיר זיך אויף, ווי ס'פּאסט פאר א גרעפין דאָנאַ, אַ נישט וועל איך מוזן בעטן מיין מוטער, זי זאָל דיך באַ-שטראָפן ווי א קליין קינד!

— טו מיט מיר, וואָס דו ווילסט!

דאן איז דעם גראַף'ס משפט געפאלן:

— מיין מוטער האָט זיך אָנגענומען פאר דיר. דערום וועסטו אויך ווייטער וואוינען אין מיין היים. אָבער פון היינט אָן וועט זי באפעלן און דו וועסט געהאָרכן.

— — — — — — — — — — — — — —

אָט איז דער וועג פון תשובה!

די יונגע גרעפין איז געוואָרן איינע פון די נידריקסטע באַדינערינס. אָבער ביז וואַנען?

ביז וואַנען וועט א שטאָלץ האַרץ זיין בכוח זיך צו בייגן? ביז וואַנען וועלן אומגעדולדיקע ליפּן קאָנען שווייגן? ווי לאַנג קאָן א העפטיקע האַנט צוריקגעהאַלטן ווערן?

פאַר דעם בעל-תשובה איז ליב די דערנידערונג פון געהאָרכזאַמקייט. בשעת דער רוקן טוט וויי פון שווערער האָ-רעוואַניע, איז דאָס האַרץ שטיל. ווען מען דערלויבט בלויז א פּאָר קורצע שעהן צו שלאָפן אויף א האַרטן געלעגער פון שטרוי, — צו דעם קומט דער שלאָף אומגעבעטן.

הגם די אַלטע גרעפין האָט זיך פאַרוואַנדלט אין א פגע-רע און געזוכט וואָס מער צו פּייניקן די יונגע גרעפין, האָט די לעצטע פּאָרט נאָך געבענטשט איר שוויגער. מחמת זי האָט געפילט, אַז דאָס זינדיקע אין איר איז נאָך נישט אָפּגעשטאָרבן.

דעריבער מאַכט נישט אויס, וואָס די גרעפין מערטאַ וועקט די טויט-מידע עליזאַבעט פיר א זייגער באַגינען. ס'מאַכט נישט אויס, וואָס זי צווינגט די נישט געניטע ווייבערין צו אַן אומנויטיק לאַנגן אַרבעטסטאָג ביים וועבשטול. אדרבא, דאָס איז זייער גוט. די בעל-תשובהניצע האָט אפשר נישט גענוג כּוח אַליין זיך פעסט צו קלאַפּן מיטן קאַנטשיק.

בשעת מען נעמט זיך צו דער גרויסער פרילינג-וועש, מוז די יונגע גרעפין שטיין ביי א באַליע, און איר שוויגער קומט אַליין צו, אום צו זען ווי זי אַרבעט.

—דאָס וואַסער אין דער באַליע איז דאָך שוין צו קאַלט, זאָגט זי, און נעמט א טאָפּ קאָכעדיק וואַסער און גיסט עס איבער אירע אַנטבלויזטע אָרעמס אין באַליע אַריין.

דער טאָג איז א קאַלטער, בשעת די וועשינס מוזן שטיין ביי דער אָזערע און שווענקען די וועש. שטורמווינטן בושע-ווען און באַגיסן זיי מיט רעגן און שניי. די קליידלעך און די בלוזקעס פון די וועשינס ווערן דורכגעווייקט און שווער

ווי בליי. די ארבעט מיטן קלאפּ-ברעטל איז אויך צו שווער פאר דער יונגער פרוי, ס׳בלוט שפּריצט איר אפער פון אונטער די דעליקאטע נעגל.

אבער די גרעפין עליזאַבעט באַקלאָגט זיך נישט. גוָ-לויבט איז גאָט פאר זיין גוטסקייט! גרויס איז זיין חסד. וואו געפינט דען דער בעל-תשובה זיין נחת, אויב נישט אין ליידן? די צארטע קניפן פונם קאנטשיק פאלן אזוי ווייך אויפן רוקן, ווי זיי וואָלטן געווען רויזן-בלעטלעך.

די יונגע פרוי דערוויסט זיך באַלד, אז יעסטאַ בערלינג לעבט. איר שוועגער האָט זי נאָך געוואָלט ארייננ‚ורן, זי זאָל זיך מודה זיין. טאָ איז וואָס? דאָס איז גאָטס וועג! דאָס איז גאָטס ווילן אזוי צו קירעווען! דאָס האָט זי גוּט אזוי גע-רופן צום וועג, וואָס פירט צו ריינ‍יקונג פון זינד דורך תשובה.

בלויז פאַר איין זאך שרעקט זיך די גרעפין עליזאַבעט. וואָס וועט זיין מיט איר שוויגער, וואָס איר האוּ ך האָט גאָט בלויז צוליב אירעטוועגן אזוי פארשטיינערט? אך, ער וועט זי זיכער משפטן מיט רחמים! ווארום זי מוז דאָך זיין אזא שלעכטע, כדי דורכדעם צו העלפן דער זינדיקער צוריק גע-פונען דעם וועג צו גאָטס חסד.

זי האָט נעבעך נישט געוואוסט אז אכזריות איז א תענוג פאר דער נשמה, וועלכע האָט שוין טועם געווען פון אלע תאוות פון דער וועלט. ווען פאר דער צערייצטער נשמה, וואָס לעבט אין פינסטערניש, פארפעלט חניפה און צערטלעכ-קייט, אָדער די בארוישונג פון טאנץ און דער רייץ פון שפּיל, דאן נידערט זי אראָפּ אין די טיפענישן פון אינסטינקט און שעפּט פון דאָרטן אכזריות. פאר די אָפּגעטעמפטע נערוון איז דאַן די פּייניקונג פון מענטשן און חיות א קוואל פון פרייד.

די גרעפין מערטאַ אליין פארשטייט נישט, אז זי איז א מרשעת. זי שטעלט זיך בלויז פאָר, אז זי באשטראָפט א לייכטזיניקע פרוי. זי שלאָפט נישט דורך די נעכט און קלערט אלץ אויס נייע און נייע פּיין-מיטלען.

איינמאָל אין אן אָוונט גייט זי ארום איבערן הויז און

הייסט דער גרעפין עליזאבעט זי זאָל איר צולייכטן מיט א ליכט. זי טראָגט עס אין האנט, מיט א לייכטער.

— דאָס ליכט גייט-אויס! זאָגט די יונגע פרוי.

— נו, טאָ זאָל דער לייכטער ברענען! ענטפערט די גרעפין מערטא.

און זיי גייען ווייטער, ביז דער קנויט פארלעשט זיך נישט אויף דער גרעפין עליזאבעטס אָפגעסמאליעטער האנט.

אָבער דאָס זענען נאָך אלץ קלייניקייטן. די יסורים פונ׳ם גוף זענען גאָרנישט לגבי דער אינקוויזיציע פון דער נשמה. די גרעפין פארבעט געסט אין פאלאץ אריין און באַפעלט דער יינגער באלעבאָסטע, זי זאָל באדינען ביי איר מאנס טיש.

זעט איר, דאָס איז א גרויסער טאָג פאר דער בעלתשובה׳ניצע. פרעמדע מענטשן וועלן זי זען אין איר דערנידערונג. זיי וועלן זען, אז זי איז שוין נישט מער זוכה צו זיצן ביי איר מאנס טיש. אָ, מיט וואָסער חוזק זייערע קאלטע בליקן וועלן קוקן אויף איר!

אָבער פיל, פיל ערגערס פאסירט. קיין איין בליק טרעפט זיך נישט צוזאמען מיט אירן. אלע זיצן ביים טיש שטילשווייגנדיקע, און אויף זייערע פנימער שפיגלט זיך אָפּ א געדריקטע שטימונג. אלע, סיי מענער סיי פרויען לאָזן אומעטיק אראָפּ די קעפּ.

אָבער זי זאמלט דאָס אלץ, און ווי געגליטע קוילן לייגט זי דאָס אויף איר קאָפּ. — צי איז דען ווירקלעך איר זינד אזוי שרעקלעך? צי איז דען טאקע א חרפה צו געפינען זיך אין איר נאָענטקייט?

אָט קומט דער נסיון: אַננאַ שערנהעק, איר אמאָליקע פריינדין, און דער ריכטער פון מונקערוד, — יענערס שכן ביים גאסט-טיש, כאפּן זי אָן בשעת זי קומט צו צום טיש, זיי רייסן ארויס דעם פאלומעסיק פון אירע הענט, שטופּן איר צו א שטול און האַלטן זי פעסט, כדי זי זאָל נישט קאָנען אנטלויפן.

— זעץ זיך דאָ אוועק קינד, זעץ זיך אוועק! זאָגט דער ריכטער, דו האָסט נישט געטון קיין שום בייז!

אלע געסט דערקלערן איינשטימיק, אז אויב זי וועט נישט בלייבן זיצן ביים טיש, וועלן זיי תיכּף פארלאָזן דעם פּאלאַץ. זיי זענען נישט קיין געדוּנגענע תּלינים, זיי וועלן זיך נישט לאָזן פירן אויפן שטריקל פון דער גרעפין מערטא דזאַנא. זיי וועלן זיך נישט לאָזן אזוי אָפּנארן, ווי געוויסע אייזל-גראפן!

— אָ, איר גוטהארציקע מענטשן! רופט-אויס די יונגע בעל-תּשובהניצע. אָ, איר ליבע פריינט! זייט נישט אזוי בארמ-הערציק. מיט דעם צווינגט איר מיך, איך אליין זאָל אויס-רופן מיין זינד! איך האָב זינדיק ליב געהאַט א געוויסן מענטשן!

— קינד, זאָגט דער ריכטער, דו ווייסט דאָך גאָרנישט וואָס זינד איז! דו פארשטייסט גאָרנישט, ווי אומשולדיק דו ביזט. יעסטא בערלינג האָט צומאָל נישט געוואוסט, אז דו האָסט אים ליב. נעם צוריק דיין אָרט אין דיין היים! דו האָסט נישט געטון קיין שום בייז!

זיי דערמוטיקן זי אויף א ווײַלע, און ווערן באלד אליין אויך פריילעך ווי קינדער. ארום טיש קלינגען געלעכטערס און שפּאסן.

די יונגע גרעפין טראכט אָבער, אז די דאָזיקע אייפריקע מענטשן, וועלכע ווערן אזוי לייכט געריגט פון יעדער זאַך, זענען טאַקע זייער גוטהארציקע, אָבער זיי זענען פאָרט אַ געצייג פונם שטן. זיי ווילן איר איינרעדן, אז זי איז א מאר-טירערין און זיי מאַכן חוזק פון דער גרעפין מערטא, ווי זי וואָלט געווען עפּעס אַן אלטע מכשפה. אָבער זיי פארשטייען זיך נישט אויף דעם. זיי ווייסן נישט, ווי די נשמה פון א בעל-תּשובה לעכצט נאָך דער רייניקונג פון זינד. זיי ווייסן נישט ווי דאָס האַרץ צווינגט צו זוכן די היץ פון דער ברע-נענדיקער זון און די שארפקייט פון שטיינער, וואָס אויף די שליאכן.

טײלמאָל װערט זי פֿון דער גרעפֿין מערטא געצװאונגען צו זיצן גאַנצע טעג בײַ דער קראַנקע און אױסהערן אירע מעשׂיות אָן א סוף װעגן יעססאַ בערלינגן, דעם פֿארטריבענעם גלח און אװאנטוריסט. טאָמער קלעקט איר נישט דער זכּרון,– טראכט זי אױס פֿארשידענע נישט געשטױגענע, נישט געפֿלױ־גענע זאכן, אבי נאָר זײַן נאָמען זאָל װאָס עפּטער קלינגען אין די אױערן פֿון דער יונגער פֿרױ. און פֿאר דעם טאקע שרעקט זי זיך צומײַססן. אין אזעלכע טעג זעט זי, אז איר תּשובה-טון װעט גאָר זיך נישט ענדיקן. ערשט דאן פֿילט זי די משא פֿון די תּשובה-קײטן. איר פֿארבאָטענע ליבע װיל נישט שטארבן. די יונגע פֿרױ גלױבט, אז פֿריער װעט זי אלײן שטארבן. אירע פֿיזישע כּוחות הױבן זי טאקע אָן צו פֿארלאָזן. זי איז אָפּט זײער קראנק.

– װאו באהאלט זיך עפּעס דײַן העלדישער ריטער? פֿרעגט די גרעפֿין מערטאַ מיט חוזק. יעדן טאָג דערװארט איך אים בראש פֿון דער חברה קאװאלערן. פֿארװאָס שטורעמט ער נישט דעם פּאלאץ און זעצט דיך נישט ארױף אױף א טראָן? פֿארװאס װארפֿט ער נישט אין קארצער נישט מיך און נישט דײַן מאן? צי האָט ער דיך שױן פֿארגעסן?

די יונגע פֿרױ װיל אים פֿארטײדיקן און דערצײלן, אז זי אלײן האָט אים פֿארבאטן צו ברענגען איר הילף, אָבער נײן, צום בעסטן איז שװײגן,– און לײדן!

װאָס א טאָג װערט זי אלץ מער פֿארצערט פֿונם פֿײער פֿון עקזאלטאציע. זי גײט תּמיד ארום װי אין פֿיבער און איז אזױ דערשעפּט, אז קױם װאָס זי קאָן זיך נאָך האלטן אױף די פֿיס. זי װיל שטארבן. די שטארקע כּוחות פֿון לעבן,– די ליבע און די פֿרײד – זענען אין איר געפּײַנטעט און פֿארמשפּט און װאגן נישט צו באװעגן זיך, און די יונגע גרעפֿין האָט שױן מער נישט קײן מורא פֿאר קײנע שום לײדן.

— — — — — — — — — — — — — — —

איר מאן האָט עפּעס װי פֿארגעסן אין איר עקזיסטענץ. ער פֿארשליסט זיך אין זײַן קאבינעט און זיצט דארטן אָפּ

גאנצע טעג און נעכט, שטודירנדיק אומלעזבארע כתבים און אלטע פארפלעקטע דרוק-זאכן.

ער לייענט איבער פארשידענע יחוס-בריוו, געשריבענע אויף פארמעטן, פון וועלכע ס'הענגען אראָפּ די שווערישע מלוכה-זיגלען, און וועלכע היטן זיך אויף אין געטאָקטע הילצערנע פושקעלעך. ער באטראכט אלטע הערבן מיט ליליעס אויף א ווייסן פאָן און מיט סימבאָלישע פייגל אויף א בלויען פאָן. דערויף איז ער א גרויסער מבין און דאָס קאָן ער יעדן איינציקן געבן צו פארשטיין. ער לייענט כסדר די אלע אלטע כתבים מיט הספדים און פערזענלעכע באשרייבונגען פון די מיטגלידער פון דער אדל-משפחה דאנאַ. זייערע מעשים ווערן אין די דאָזיקע כתבים געגליכן צו די גרויסע אויפטוען פון די העלדן פון בני-ישראל און פון די געטער פון אלט-גריכנלאנד.

זעט איר, פון לייענען די דאָזיקע אלטע דאָקומענטן האָט ער שטארק הנאה. אבער וועגן זיין יונג ווייבל דאגהט ער נישט.

די העצערישע רייד פון דער גרעפין מערטא האָבן אין אים אָפּגעטויט זיין ליבע צו איר. „זי האָט דיך געגומען בלויז צוליב דיין פארמעגן". דאָס קאָן קיין שום מאן נישט פארליידן, דאָס מוז אין אים אויסלעשן יעטוועדן פונק פון געפיל. ס'איז אים שוין איצטער אלץ איינס געווען, ווי עס גייט צו מיט איר. זיין מוטער וועט עס זיכער געלונגען זי צוריק ארויפצופירן אויפן דרך-הישר. דאָס וועט זיין גוט פאר דער יונגער פרוי. גראף הענריק האָט שטארק בעוואונדערט זיין מוטער פאר אירע אויסערגעוויינלעכע דערציערישע פעאיקייטן.

די דאָזיקע פיין האָט געדויערט א חודש צייט. איר דארפט אבער וויסן, אז דאָס אלץ איז נישט צוגעגאנגען אויף אַזאַ אינטענסיוון, שטורמישן אופן, ווי דאָס קאָן אויסזען אויף די עטלעכע פארשריבענע זייטלעך. מען דערציילט, אז אויסערלעך איז די יונגע גרעפין תמיד געווען א רואיקע. בלויז דאָס איינע מאָל, ווען זי האָט דערהערט, אז יעסטאַ בערלינג איז טויט, איז זי שרעקלעך דערשיטערט געוואָרן. אָבער אזוי טיף

איז געווען איר חרטה, וואָס זי האָט פאַרראַטן איר ליבע צו איר געזעצלעכן מאַן, אַז זי וואָלט זיך מסתמא צום טויט גע־לאָזט פאַרפייניקן דורך דער שוויגער, אויב איר אַלטע הויז־ווירטין וואָלט נישט אַמאָל אין אַ געוויסן אָוונט געהאַט מיט איר אַ קורצן שמועס.

— די פרוי גרעפין דאַרף אַדורכרעדן מיט איר מאַן, האָט זי איר צוגעגעבן מוט. גאָט מיינער, די פרוי גרעפין איז דאָך ממש אַ קינד! די פרוי גרעפין פאַרשטייט, זע איך, אַליין נישט, אין וואָס פאַרא מעמד זי געפינט זיך איצט, און צו וואָס אַזאַ מין פירעכץ קאָן נאָך חלילה ברענגען! די לי־בע פרוי גרעפין מוז דורכאויס זיך אַדורכרעדן מיט איר מאַן! וואָס מיינט דען די פרוי גרעפין, אַז איך זע נישט, ווי ס׳האַלט שוין?...

אָבער דאָס האָט זי טאַקע נישט געקאָנט דערציילן פאַר איר מאַן, בעת ער האָט זיך נאָך אַלץ אַרומגעטראָגן מיט זיין פינסטערן חשד קעגן איר.

אין דער זעלבער נאַכט האָט זי זיך שטילערהייט אָנגעטאָן און איז אַרויס פונעם הויז. זי איז געווען אָנגעטון ווי אַ דאָרפיש דינסטמיידל און געהאַלטן אַ פּעקל איינגעבונדן אין אַ פאַטשיילע. זי האָט איצט בדעה געהאַט צו אַנטלויפן פון איר היים און זיך שוין קיינמאָל נישט מער צוריק אומקערן.

זי איז נישט אַוועק, כדי אויסצומיידן צרות און ליידן. אָבער איצטער האָט זי געגלויבט, אַז זי האָט באַקומען אַ צייכן פון הימל, אַז זי זאָל אַוועק פון דאַנען, כדי אָפּצו־ראַטעווען דאָס געזונט און דאָס רעשט ביסל כוחות צו דעם, וואָס זי האָט נאָך געדאַרפט איבערקומען.

זי איז נישט אַוועק אין דער ריכטונג פון מערב, איבער דער אָזערע, — ווייל דאָרטן האָט געוואוינט דער, וועלכן זי האָט שטאַרק ליב געהאַט. זי איז אויך נישט געגאַנגען אין דער ריכטונג פון צפון, מחמת דאָרט האָבן געוואוינט אַ סך פון אירע גוטע פריינט. זי האָט אויך אויסגעמיטן די ריכטונג פון דרום, וואָרום דאָרטן, העט ווייט, ווייט, איז בצווען די

וואנדערונג צוקלאפט דעם קאָפּ אָן עפּעס א שארפע זאך, מחמת פון צייט צו צייט האָט זיך איר באוויזן א טראָפּן בלוט אויפן שטערן, און אירע בלאָנדע געקרייזלטע האָר זענען גע־וואָרן קלעפּיק פונם בלוט. איר קלייד איז געווען שמוציק פון דעם לאנגן מארש איבער טוי־נאסע יוגן, און אירע שיך זענען געווען צעפליקט. דאָס צוקוקנדיק, זענען די קאוואלערן באהערשט געוואָרן פון אן אומהיימלעכן געפיל, ווי זיי וואָלטן איצט האָבן פאר זיך גאָר א ווילד־פרעמדן מענטשן. די גרעפין עליזאבעט, וועלכע זיי האָבן געקענט, האָט נישט געהאט אזעלכע ווילדע, גליענדיקע אויגן. זייער אָרים שוועסטערל איז אפנים געיאָגט און געפּלאָגט געוואָרן ביז צו משוגעת!... עפּעס ווי א נשמה, וואָס איז דאָ אהער אראָפּגעקומען פון אנ־דערע עולמות, וואָלט איצטער געקעמפט מיט דער ריכטיקער נשמה וועגן דער מאכט איבער דעם דאָזיקן פארפייניקטן גוף.

זיי האָבן זיך אָבער נישט געדארפט אזוי שטארק זאָרגן וועגן איר. אין איר וואכן איצטער אויף אלטע מחשבות. זי מיינט, אז דער יצר־הרע איז שוין ווידער דאָ. גאָט וויל זי פּרוּוון מיט א פרישן נסיון. אָט שטייט זי ווידער צווישן פריינט, צי וועט זי קאָנען ביישטיין דעם נסיון, נישט צו פארלאָזן דעם וועג פון תשובה?...

זי האָט זיך האסטיק א שטעל־אויף געטון און מיט פּחד אויסגערופן, אז זי מוז די מינוט צוריק אראָפּ אויף דער יבשה.

די קאוואלערן האָבן זיך געפּרוּווט זי צו באַרויִקן, אז ביי זיי קאָן זי זיך פילן זיכער, זיי וועלן זי שיצן קעגן יעדער פארפאָלגונג.

זי האָט אָבער נישט געוואָלט הערן דערפון. זי האָט בלויז געבעטן, זיי זאָלן איר דערלויבן אראָפּצולאָזן זיך אין דעם קליינעם שיפל, וואָס איז צוגעבונדן צו דער בארלינקע, כדי זיך צוצושיפן צום ברעג, און דאָרט וועט זי שוין איינע אליין פארזעצן איר וואנדערונג.

אָבער ווי קאָנען זיי איר לאָזן אוועקגיין איינע אליין? וואָס וועט ווערן מיט איר? ס'איז דאָך גלייכער זי זאָל בלייבן

ביי זיי. זיי זענען, אמת, אלטע אָרימע מענטשן, אָבער אלענ-פאלס וועלן זיי שוין געפונען פאר איר עפעס אן אויסוועג פון איר שווערער לאגע.

ניין, דאס האָט זי נישט געוואָלט. זי האָט פארבראָכן די הענט און געבעטן, זיי זאָלן זי אראָפּלאָזן אויף דער יבשה. זיי האָבן אָבער נישט געקאָנט פּועלן ביי זיך צו דערפילן איר בקשה: זיי האָבן דאָך געזעען, אין וואָסער מעמד זי געפינט זיך, ווי שוואך און אויסגעמאטערט זי איז. זיי האָבן פשוט מורא געהאט, אז ביי די ערשטע פּאָר טריט פאלט זי אנידער און שטארבט חלילה אוועק אויפן שליאך.

יעסטאַ בערלינג איז געשטאנען נישט ווייט פון איר און אראָפּגעקוקט אין וואסער אריין. ער האָט געקלערט, אז די יונגע פרוי וויל אים אפשר נישט גערן זען. ער האָט אליין נישט געוואוסט דערפון, אָבער זיינע רעיונות האָבן אים אלנ-פאלס אָנגעהויבן טאנצן אין מוח פון גרויס פרייד.

— איצטער ווייסט קיינער נישט, וואו די דאָזיקע יונגע פרוי געפינט זיך, האָט ער בשעת מעשה גטראכט, איצטער קאָנען מיר זי גלייך אוועקפירן קיין עקעבי. מיר קאוואלערן וועלן זי דאָרט באהאלטן און מיר וועלן זי גוט באהאנדלען. זי וועט זיין אונזער מלכּה, אונזער הערשערין, אָבער קיינער וועט נישט וויסן, אז זי געפינט זיך דאָרט. אָ, מיר וועלן זי אָפּהיטן ווי ס׳שווארצאפל פון אויג! און אפשר וועט זי זיך נאָך פילן גליקלעך אויך? אלע קאוואלערן וועלן זי באטראכטן ווי זייער אייגן קינד. איר ווירקונג וועט איידעלער מאכן אונזערע הערצער, מעד און וויין וועלן מיר טרינקען און קלוגע געשפּרעכן וועלן מיר מיט איר פירן אויף פראנצויזיש.

און אז ס׳וועט אוועק דאָס יאָר פון זייער באלעבאטעווען אין עקעבי? נו! ס׳וועט זיך שוין געפונען אן עצה!...

יעסטאַ האָט קיינמאָל נישט געוואגט זיך קלאָר צו מאכן, צי ער ליבט זי ווירקלעך. באזיצן זי אָן זינד האָט ער נישט געקאָנט, און אראָפּשלעפּן זי אין זומפּ פון שלעכטס, האָט ער נישט געוואָלט. אָבער סארא הערלעכער טרוים דאָס איז, אז

ער וועט איר געבן צו געניסן פון דעם אלעם גוטן וואָס דאָס לעבן אין עקעבי קאָן שענקען! סארא שיינער טרוים דאָס איז!

ער האָט אָבער באלד אויפגעוואכט פון זיינע זיסע רעיונות, וואָרום די יונגע גרעפין איז איצט געווען באהערשט פון א גוואלטיקן פחד; אין אירע רייד האָט געקלונגען א טאָן פון גרענצלאָזער פארצווייפלונג. די קאוואלערן זענען געווען פארזאמלט ארום איר און זיך באמיט זי צו בארואיקן, אָבער זי איז נעפאלן אויף די קני און זיך געבעטן מען זאָל זי לאָזן אוועקגיין.

– גאָט האָט מיר נאָך נישט מוחל געווען! האָט זי אויסגערופן. לאָזט מיך גיין!

יעסטא האָט באמערקט, אז קיינער פון די קאוואלערן האָט זיך נישט געפילט ביכולת צו דערפילן איר בקשה. און ער האָט פארשטאנען, אז דאָס וועט ער אליין מוזן טון, דווקא ער, וועלכער האָט זי אזוי שטארק געליבט!

ער איז צוגעגאנגען צו איר, אָבער דאָס גיין איז אים איצט אָנגעקומען מיט אזא שוועריקייט, גלייך ווי יעדער איבר פון זיין גוף וואָלט געשטעלט א ווידערשטאנד קעגן זיין ווילן, און ער האָט איר געזאָגט, אז ער וועט זי צופירן צום ברעג.

זי האָט זיך תיכף אויפגעהויבן. ער האָט זי אויף זיינע שטארקע הענט אראָפגעטראָגן אין שיפל אריין, זי צוגעפירט צום מזרחדיקן ברעג און געבליבן שטיין נעבן א שמאָלן וועג, וואָס האָט געפירט צום שטראנד, און ער האָט איר געהאָלפן ארויסשטייגן פונם שיפל.

– וואו וועט איר זיך איצט אהינטון, פרוי גרעפין? האָט ער געפרעגט.

זי האָט מיט טיפן ערנסט אויפגעהויבן א פינגער און אָנגעוויזן אויפן הימל.

– פרוי גרעפין, אויב איר וועט חלילה קומען אין א נויט...

ער האָט נישט געקאָנט ווייטער רעדן, דאָס קול האָט

זיך אים פארהאקט. אָבער זי האָט אים פארשטאנען און גע־ענטפערט:

— איך וועל שיקן א שלוח צו אייך, אויב איך וועל זיך נויטיקן אין הילף.

— איך וואָלט אייך גערן געוואָלט שיצן קעגן אלדאָס בייז, האָט ער שטיל געזאָגט.

זי האָט אים דערלאנגט די האנט צום געזעגענען זיך, ער איז אָבער נישט אימשטאנד געווען אויסצורעדן א וואָרט. איר האנט איז געווען קאלט און נישט געענטפערט אויף זיין דרוק. זי האָט בלויז געהערט די שטים פון איר הארצן, וואָס האָט איר באפוילן אוועקצוגיין צווישן פרעמדע מענטשן. ס׳איז פאר איר אליין נישט געווען קלאָר, אז זי האָט ליב אָט דעם מאן טאקע, פון וועלכן זי גייט איצט אוועק.

ער האָט איר געלאָזט אוועקגיין און האָט צוריק אוועק־גערודערט צו די קאוואלערן. אָבער ווען ער איז צוריק אריי־בער איבערן באָרטן פון דער בארלינקע, האָט ער אזש גע־פיבערט פון מידקייט און מאכטלאָזיקייט, ווי ער וואָלט דאָ ערשט אָפּגעטון דאָס שווערסטע שטיקל ארבעט פון זיין לעבן.

נאָך עטלעכע טעג האָט ער זיך אזוי געהאלטן אויף די פיס, ביז וואנען דער כבוד פון עקעבי איז געראטעוועט גע־וואָרן. ער האָט צוגעפירט דאָס אייזן ביז צו דער גרויסער וואָג, וואָס אין קאַניקענעז, דערנאָך האָט ער א לאנגער צייט פארלוירן די כוחות און די פרייד פון לעבן.

אזוי לאנג ווי די קאוואלערן האָבן זיך געפונען אויף די בארלינקעס האָבן זיי אין אים קיין שום פארענדערונג נישט באמערקט. ער האָט געהאלטן זיינע נערוון אין צוים און זיי אָנגעשפאנט ביז צום אויסערסטן, כדי אויפצוהאלטן די מונטערקייט און זאָרגלאָזיקייט, מחמת נאָר דורך מונטער־קייט און זאָרגלאָזיקייט האָט דער כבוד פון עקעבי געזאָלט געראטעוועט ווערן. ווי וואָלט זיי דען די דאָזיקע געוואגטע שפיל געקאָנט געלונגען, אויב זיי וואָלטן זי אונטערגענומען מיט פארזאָרגטע פנימער און מוטלאָזע הערצער?

אויב ס׳איז טאקע אמת דער קלאנג, וואָס איז שפּעטער ארומגעגאנגען, אז די קאַוואלערן האָבן דעמאָלסט געהאט אויף די בארלינקעס מער זאמד ווי אייזן, אויב ס׳איז טאקע אמת, אז זיי האָבן אומאויפהערלעך ארויף-און-אראָפּ געטראָגן די זעל-בע שטאבעס אייזן צו דער וואָג אין קאַניקענעז, ביז וואנען די עטלעכע הונדערט צענטנער אייזן זענען געוואָרן אָפּגע-וואויגן, און אויב ס׳איז אמת, אז דאָס האָט געקאָנט געשעען בלויז דערפאר, ווייל דער וואָג-מייסטער און זיינע משרתים זענען מיט א ברייטער האנט באלוינט געוואָרן מיט כל-טוב און מיט א שפּאָר ביסל משקה פון די קוישן און פלעשער, וואָס מען האָט מיטגעפירט פון עקעבי — דאן קאָן מען טאקע פארשטיין, אז ס׳האָט דערביי געמוזט זיין לעבעדיק און לוס-טיק אויף די בארלינקעס!

ווער קאָן דאָס וויסן, וואָס דאָרט איז דעמאָלסט פּאָר-געקומען? נאָר אויב ס׳איז טאקע אזוי געשען, דאן איז קלאָר, אז יעסטאַ האָט נישט געקאָנט האָבן קיין צייט צו זיין טרויעריק, כאָטש ער האָט אויך נישט געפילט דעם זיסן טעם פון געפאר און אוואנטורע. ערשט נאָכדעם ווי ער האָט אלץ פא-רענדיקט, איז ער אוועקגעפאלן א צוזאמענגעבראָכענער.

— אָ, עקעבי, דו לאנד פון מיין בענקשאפט! האָט ער צו זיך אליין אויסגערופן. זאָל ווייט און ברייט שטראלן דיין רום!

תּיכּף ווי די קאוואלערן האָבן דערהאלטן די קוויטונג פונם וואָג-אמט, האָבן זיי די גאנצע לאדונגען אייזן איבער-געטראָגן אויף א זעגל-שיף, וואָס פירט משאות איבער דער אָזערע ווענערן. געווענלעך פלעגן פאכמענישע שיפערס אי-בערפירן דאָס אייזן קיין יעטעבאָרג, און די ווערמלענדישע הוטניקעס פלעגן זיך שוין נישט מער קימערן וועגן דעם, נאָכ-דעם ווי זיי האָבן פונם וואָג-אמט באקומען א באשטעטיקונג, אז זיי האָבן אָפּגעליפערט זייער סחורה. אָבער די קאוואלערן האָבן דאָס מאָל נישט געוואָלט לאָזן די ארבעט אין דערמיט,

נאָר זיי האָבן באשלאָסן אליין צופירן זייער אייזן ביז קיין יעטעבאָרג.

אויפן וועג האָט זיי געטראָפן אן אומגליק. אין מיטן דער נאכט איז אויסגעבראָכן א שטורם. די שיף האָט פארלוירן איר רודער, זי איז ארויף אויף אן אונטערוואסער-פעלז, זיך צעבראָכן און דערטרונקען געוואָרן צוזאמען מיט איר גאנצער ווערטפולער לאדונג. די טרומפייטערס, די טאלעס קאָרטן און די נישט אויסגעטרונקענע פלעשער ווײן זענען אויך אראָפּ צום גרונט. נאָר סארא באדייט האָט עס לגבי דעם, וואָס דער כבוד פון עקעבי איז געראטעוועט געוואָרן! הורא פאר עקעבי! דאָס אייזן איז דאָך אָפּגעוואויגן געוואָרן אין קאניקענעזישן וואָג-אמט! און הגם דער מאַיאָר זאמצעליוס האָט אוועקגעשריבן אן אומפריינטלעכן בריוו צו די סוחרים אין יעטעבאָרג, אז היות זיי האָבן נישט באקומען זייער אייזן, וויל ער אויך נישט האָבן זייער געלט, האָט דאָס אויך נישט אויסגעמאכט. עקעבי איז אזוי אויך געבוג רייך, און דער כבוד פונם דאָ-זיקן פרעכטיקן הויף איז פאָרט געראטעוועט!

אַי וואָס די פאלהאמערס אין די קוזניעס, די שליוזן, די גרובנס און די ברענערייען פון האָלץ-קוילן, די שיפן און די פאראָמען האָבן אָנגעהויבן צו מורמלען וועגן מאָדנע זאכן? אַי וואָס אין די טיפע וועלדער האָט אָנגעהויבן רוישן דאָס רכילות, אז די גאנצע עקספּעדיציע איז געווען א געמיינער שווינדל? אַי וואָס מען האָט געשמועסט אין גאנץ ווערמלאנד, אז אויף די בארלינקעס איז געווען בלויז אַ נישטיקע פּאָר צענטנער אייזן און אז דער שיף-ברוך איז בכיון ארויסגערופן געוואָרן? טאָ איז וואָס? א דרייסטע טאט איז דאָ אלנפאלס אויסגעפירט געוואָרן, און קיינער וועט נישט לייקענען, אז דאָס איז געווען אן עכט קאוואלערישער שפּאס! אזא זאך ברענגט נישט קיין שאָדן דעם רום פונם אלטן הויף עקעבי!

אָך, יענע צייטן זענען שוין לאנג פארביי! ס'קאָן זיין, אז די קאוואלערן האָבן ערגעץ אנדערש-וואו אויפגעקויפט אייזן אָדער זיי האָבן עס געפונען אין פריער אומבאַקאנטע

מאגאזינען. אין אזעלכע זאכן איז שווער צו דערגיין דעם אמת. דער וואג־מייסטער האָט אלנפאלס געלייקנט שטיין און ביין, אז דאָ זאָל האָבן געשעען א שווינדל. ווער־ווער, אָבער ער איז דאָך געווים געוועזן א בר־סמכא אויף חעגן סחורות!

חען די קאוואלערן זענען אהיים געקומען, האָבן זיי דערהערט א וויכטיקע נייעס. גראף דאָנאס חתונה האָט געזאָלט אנולירט ווערן. דער גראף האָט אוועקגעשיקט זיין באפולמעכטיקטן קיין איטאליען, ער זאָל דאָרט שאפן די באווייזן, אַז די חתונה איז פאָרגעקומען נישט געזעצלעך. דער באפולמעכטיקטער איז צוריקגעקומען אין מיטן זומער און געבראַכט גענוג מאטעריאל. אין וואָס די באווייזן זענען באשטאנען ווייס איך נישט אויף זיכער, און לאָמיר אויך נישט פרווון דאָס אויספאָרשן. מיט אלטע לעגענדעס דארף מען זיך באגיין זייער פאָרזיכטיק, ווי מיט אלטע האלב־פארוועלקטע רויזן: זיי פארלירן אזוי שנעל זייערע קרוין־בלעטעלעך, ווי נאָר מען רירט זיך צו צו זיי... מענטשן זאָגן, אז די חתונה אין איטאליען איז געפראוועט געוואָרן דורך אן אומלעגאלן גלח. איך אליין ווייס אויך נישט מער. ס'איז אָבער אלנפאלס א פאקט, אז די חתונה צווישן דעם גראף העגריק דאָנאַ און עליזאַבעט פאָן טורן איז דורכן געריכט אין ברובי דערקלערט געוואָרן אלס נישט פאָרגעקומענע.

די יונגע פרוי האָט דאָס אָבער נישט געוואוסט. זי האָט צו יענער צייט געלעבט צווישן פויערים פון א ווייטער געגנט,— אויב זי האָט בכלל נאָך געלעבט.

20.

לילענקרוֹנאַס היים

צווישן די קאוואלערן האָט זיך געפונען א געוויסער פּארשוין, וועמען איך האָב אָפט דערמאָנט אלס א גרויסן מוזיקער. ער איז געווען א וואונקסיקער, ברייטביינערדיקער מאן, מיט א גרויסן קאָפּ און א געדיכטער שווארצער טשופּרינע. צו יענער צייט איז ער זיכער נישט מער אלט געווען ווי א יאָר פערציק, אָבער זיין מיאוס קאנטיק פּנים און רואיקער, פלעגמאטישער הילוך האָט אים צוגעגעבן א פיל עלטערן אויסזען. ער איז געווען א גוטער מענטש, אָבער אן אומעטיקער.

איינמאָל אין א נאָכמיטאָג האָט ער גענומען זיין פידל אונטערן אָרעם און פארלאָזן עקעבי, נישט געזעגנדיק זיך מיט קיינעם, הגם ער האָט נישט געהאט בדעה זיך אומצוקערן. זינט ער האָט צוגעזעען דאָס אומגליק פון דער יונגער גרעפין עליזאַבעט, איז אים מיאוס געוואָרן דאָס לעבן אין עקעבי. ער איז אָן אָפּרו געגאנגען דעם גאנצן אָוונט און די גאנצע נאכט, ביז ר׳איז באגינען צוגעקומען צו א קליינעם פּאָלווארק, וואָס מען האָט גערופן „לעיוודי־לאַ" און וואָס איז געווען זיין אייגנטום.

קיינער איז נאָך דאָרט אזוי פרי נישט געווען אויפגעשטאנען פון שלאָף. האָט זיך לילי‏ענקרונאַ אוועקגעזעצט אויף דער גרינער הוידלקע, וואָס פארן הויז און באקוקט זיין נחלה.

גרויסער גאָט! צי איז נאָך ערגעץ פאַראַן אויף דער וועלט א שענער אָרט?! דער פּליין וואָס פאַרן הויז איז באַדעקט מיט פרישן העל-גרינעם, זאַפטיקן גראָז. אזא גראָז-פּליין וועט איר זיכער אין ערגעץ נישט געפינען! דאָרט האָבן זיך די שעפּסן געפּאַשעט און דאָרט האָבן זיך אויך די קינדער ארומ-געיאָגט מיט זייערע שפּילערייען. און נישט געקוקט דערויף איז דער גראָז-פּליין תמיד געווען געדיכט און פריש באַוואַקסן. דער פּליין איז קיינמאָל נישט באַרירט געוואָרן פון א קאָסע, אָבער לפּחות איינמאָל אין וואָך האָט די באַלעבאָסטע געלאָזט אָפּקערן פון דעם פרישן גראָז אלע פאַרדאַרטע שטיקלעך צווייגלעך, שטרוי און פאַרוועלקטע בלעטער.

ער האָט א קוק-געטון אויף דעם סטעזשקעלע פון ים-שטיינדלעך און פלוצלינג שנעל אויפגעהויבן די פיס, דער-זעענדיק סאַרא שאָדן זיינע גרויסע אומגעלומפּערטע פּאָדעש-ווס האָבן דאָ אָנגעמאַכט. די קינדער האָבן אין אָוונט ערשט פיין צעגראַבליעוועט דאָס סטעזשקעלע.

אך, ווי אלץ איז דאָ גוט געוואַקסן! די זעקס יאַזשעמ-בינעס, וואָס האָבן באַוואַכט דעם הויף, זענען געווען הויכע ווי בוקעס און ברייט-קרוינענדיקע ווי דעמבעס.

אזעלכעביימער האָט מען זיכער אין ערגעץ נאָך נישט געזעען! ווי שיין זיי זענען געווען מיט די געלע ריטלעך פון די פלעכט-קוסטעס, וואָס האָבן זיך געחיקלט אַרום זייערע דיקע שטאַמען, און מיט די גרויסע ווייסע בלומען-הענגלעך, וואָס האָבן אַרויסגעסטאַרטשעט פון צווישן די טונקל-גרינע בלעטער! דאָס האָט אים דערמאָנט אָן די שטערן אויפן הימל. ס'איז ממש צו חידושן זיך, ווי די ביימער האָבן זיך דאָ צעוואַקסן!

אָט נישט ווייט פון דאָרט, וואו ער איז געזעסן, איז געוואַקסן אן אַלטע ווישבע, וואָס איז געווען אַזוי גראָבּ-שטאַמיק, אז צוויי פערזאָן האָבן זי נישט געקאָנט אַרומנעמען. זי איז שוין אפילו געווען צעקרישלט און הויל, — א בליץ האָט פון איר אראָפּגעפליקט דעם שפּיץ, — אָבער אינגאַנצן אָפּ-

שטארבן האָט זיך איר פּאָרט נאָך נישט געוואָלט. יעדן פרי־לינג האָט זיך אויף דעם אָפּגעבראָכענעם הויפּט־שטאם באוויזן א בינטעלע גרינע צווייגעלעך, כדי צו ווייזן, אז זי לעבט נאָך.

אָדער נעמט יענע טשערעמוכע, וואָס ביי דער מזרח׳די־קער וואנט. זי האָט זיך אזוי הויך און ברייט צעוואקסן, אז זי האָט איבערגעדעקט דאָס גאנצע הויז; דער דאך, וואָס איז געווען געדעקט מיט טאָרף איז איצט געווען באשאָטן מיט דעם אראָפּגעבלאָזענעם ווייסן בליעכץ אירן, ווייל זי האָט שוין געהאט אָפּגעבליט.

אויף די פעלדער זענען אין פארשידענע ערטער געוואקסן עטלעכע גרופּקעס בזשאָזעס. די דאָזיקע בוימער האָבן זיך אויף ליליענקרונאַס נחלה אפנים געפילט ווי אין גן־עדן; זיי האָבן זיך ברייט און ווילד פאנאנדערגעוואקסן אין די פאר־שידנסטע געשטאלטן, ווי זיי וואָלטן זיך בכיון געפלייסט נאָכ־צומאכן דאָס אויסזעען פון פארשידענע אנדערע בוימער־מינים: איין בזשאָזע איז ענלעך געווען צו א ליפּאָווע בוים, — געדיכט און פארצווייגט, מיט א ווייסן געיועלב איבער זיך; א צווייטע איז געשטאנען גלייך ווי א פּיראמידע אָדער ווי א טאָפּאָלע; א דריטע ווידער, האָט געהאט אראָפּגעהאָנגענע צווייגן ווי א וויינענדיקע ווערזשבע. איינע איז נישט ענלעך געווען צו דער צווייטער, אָבער אלע זענען זיי געווען פּראכטפולע.

ליליענקרונאַ האָט זיך אויפגעהויבן און גענומען שפּאַ־צירן ארום דעם הויז. אָט איז דאָ־ט דער גאָרטן געלעגן אזוי רייצנד שיין, אז ער איז געבליבן שטיין מיט א פארכאפּטן אָטעם! די עפּלביימער האָבן זיך צעבליט. נו יאָ, ער האָט דאָס שוין געזען אין אנדערע מקומות אויך, אָבער אין ערגעץ האָבן זיי נישט אזוי וואונדערלעך שיין געבליט, ווי אין דעם דאָזיקן גאָרטן, וואו ער האָט דאָס צוגעזען פון זיינע קינדער־יאָרן אָן. ער איז מיט צונויפגעלייגטע הענט און פאָרזיכטיקע טריט געגאנגען ווייטער איבער די סטעזשקעס פון ים־שטיינד־לעך; דער באָדן איז געווען ווייס און די עפּל־ביימער זענען אויך געווען ווייס, בלויז עטלעכע פון זיי מיט א ראָזן ניואנס.

ער האָט נאָך אין ערגעץ נישט געזעען אזוי פיל שיינקייט ווי דאָ, וואו יעדער בוים איז אים באקאנט, ווי מען איז באקאנט מיט שוועסטער און ברודער און חברים. דאָס בליעכץ פון די עפל-ביימער וואָס זייערע כּי־ות ווערן אם שפעטסטן צייטיק איז געווען אינגאנצן ווייס, פון די פרי-זומערדיקע, — ראָז און פון די גן-עדן-עפל, — כּמעט פורפור-רויט. צום שענסטן איז אָבער געווען דער אלטער ווילדער עפלבוים, וואָס זיינע קליינע ביטערע עפעלעך האָט קיינער נישט געקאָנט עסן. ער האָט זיך נישט געקארגט קיין בליעכץ, און אין די שטראלן פון דער פרימאָרגן-זון האָט ער אויסגעזען, ווי א גרויסע שניי-קופּע.

וואָרום איר דארפט נישט פארגעסן, אז דאָס איז געווען באגינען! דער טוי האָט געגלאנצט אויף אלע בלעטער, דער שטויב איז געוואָרן גרינטלעך אָפּגעשווענקט פון זיי. פון אונ- טער די וואלדיקע בערג, נעבן וועלכע די דאָזיקע הערלעכע נחלה איז געלעגן, זענען די ערשטע זונען-שטראלן געקומען צו לויפן; פון דער ווייטנס האָט עס אויסגעזען, ווי זיי וואָלטן אָנגעצונדן א שרפה אין די שפּיצן פון די יאָדלעס.

א לייכטער נעפּל האָט זיך ווי א דינער שיינהייטס-שליי- ער אויסגעשפרייט איבער די קאָניטשינע-בערגלעך איבער די גערשטן און קאָרן-פעלדער, ווי אויך איבער די פרישע האָבער- שפּראָצונגען, און דערביי זענען די שאָטנס אזעלכע שארפע געווען, ווי ביים שיין פון דער לבנה טיף אין דער נאכט.

דערנאָך איז ער צוגעגאנגען און באטראכט די גרויסע בייטן מיט גרינוואַרג, וועלכע זענען געווען אדורכגעשניטן דורך די ברייטע גאָרטן-סטעזשקעס פון ים-שטיינדלעך. ער ווייסט, אז דאָס איז די פראצע פון זיין ווייב מיט די דינסט- מיידלעך. די פרויען האָבן דאָ אזוי לאנג געגראָבן, געבראָ- נעוועט, געגראבליעוועט און געמיסטיקט, ארויסגעריסן דאָס ווילד גראָז און אויף אלערליי אופנים באארבעט די ערד, ביז וואנען זי איז געוואָרן גרינג און פוכיק. נאָכדעם ווי זיי האָבן אויסגעגלייכט די פלאך פונם גאנצן גרויסן בייט און שארף

ארומגעשניטן זיינע קאנטן, האָבן זיי גענומען שפאגאט און צייכנשטעקנס און אויסגעשניטן קוואדראטן און ראנדן. צום סוף האָבן זיי מיט קליינע לוסטיקע טריטעלעך אויסגעטראָטן די שמאָלע סטעזשקעלעך צווישן די קוואדראטן און געזייעט און געפלאנצט, ביז אלע ראנדן און קוואדראטן זענען געוואָרן פארפולט מיט זריעה. די קינדער האָבן זיי צוגעהאָלפן ביי דער דאָזיקער ארבעט, און איר קאָנט זיין זיכער, אז זיי האָבן זיך דערביי געפילט איבערגליקלעך! — הגם זיי האָבן זיך שטארק אָנגעמאטערט ביים כסדרדיקן אראָפ־בייגן זיך און אויסשטרעקן די קליינע הענטלעך איבער די ברייטע בייטן. איצט קאָנט איר שוין אליין אויך פארשטיין, אז די חברה קליינוואַרג איז דאָרט שטארק צוגעוווּקס געקומען!

איצטער האָט דאָס פארדייעטע אָנגעהויבן ארויסצושפּראָצן. גאָטס ברכה אויף אלע געוויקסן! טוט אָקאָרשט א קוק, ווי עזותדיק די ארבעס־ און באָבעס־שטענגעלעך פאררייסן זייע־רע קעפּ פון צווישן די גראָבע בלעטער! און ווי גלייך און לייטיש די מייערן און ריבן האָבן זיך אויסגעשטעלט! צום לוסטיקסטן איז אָבער די פּיעטרושקע מיט אירע קליינע גע־קרייזלטע בלעטלעך, וואָס האָבן נאָר א קאפּעטשקע אונטער־געהויבן די אויבערשטע ערדשיכט און ממזריש אפּערגעקוקט מיט איין אויג, ווי זיי וואָלטן נאָך דערווייל בדעה געהאט אביסל צו שפּילן אין באהעלטעניש מיטן לעבן!

דאָ איז אויך געווען א קליין בייטל, וואו די צעטיי־לונגס־שטריכן זענען נישט געווען אזוי גלייך אָנגעצייכנט און וואו די קליינע קוואדראטלעך האָבן אויסגעזען ווי א מוסטער־קארטע פון כל המינים, וואָס מען קאָן נאָר פארזייען און פארפלאנצן. מען האָט תיכף געקאָנט זען, אז דאָס זענען די קינדערס גערטנדלעך.

ליליענקרוּנאַ האָט אפּערגענומען זיין פידל פון אונטערן אָרעם, אים ארונטערגעשטעקט אונטער דער באָרד און אָנגע־הויבן שפּילן. די פייגעלעך, וועלכע האָבן זיך אויף ביינאכט

באהאלטן אין די הויכע פלעכט-קוסטעס, וואָס האָבן דעם גאָרטן געשיצט קעגן די שארפע צפונדיקע ווינטן, זענען אויך נישט געבליבן שולדיק קיין ענטפער און געלאָזט הערן זייער געזאַנג. אין דעם דאָזיקן הערלעך שיינעם באגינען האָט קיין איין באשעפעניש, וואָס איז נאָר באשאַנקען מיט דער מתנה פון זינגען, נישט געקאָנט שווייגן. אויך דער סמיטשיק האָט זיך עפּעס ווי פון זיך אליין באוועגט.

ליליענקרונאַ איז געגאנגען הין און צוריק איבער די סטעזשקעס — און געשפילט.

— באמנות, האָט ער דערביי געטראַכט, א שענער אָרט איז נישטאָ אויף דער גאנצער וועלט! וואָס איז משטיינסגעזאָגט דאָס גאנצע עקעבי לגבי לעיוודאַלאַ! מיין הויז איז, אמת, געדעקט מיט טאָרף און בלויז איין שטאָק הויך, ס׳שטייט ביים ראנד פון וואלד, באלד נעבן א בארג און מיט דעם לאנגן טאָל פאר זיך; דאָ איז נישט פאראן עפּעס אויסערגעוויינלעכעס: נישט פאראן דאָ קיין אָזערע, נישט קיין וואסערפאל, נישט קיין שטראַנד-לאָנקעס און נישט קיין פארקן. אָבער דאָך, ווי שיין דאָ איז אלץ! און שיין איז עס דערפאר, ווייל דאָס איז א גוטע, פרידלעכע היים, וואו דאָס לעבן איז נישט שווער. אלץ וואָס וואָלט אין אנדערע מקומות ארויסגערופן פארביטערונג און שנאה, ווערט דאָ פארגלעט דורך מילדקייט. אָט אזוי דארף דאָך טאקע זיין אין א גוטער היים!

דאָרט אינעווייניק שלאָפט די באלעבאָסטע אין דער שטוב, וואָס אירע פענסטער גייען ארויס אין גאָרטן. זי כאפט זיך פלוצלינג אויף פון שלאָף און האָרכט זיך איין, אָבער זי רירט זיך נישט פון אָרט. זי ליגט און שמייכלט צו זיך אליין און האָרכט זיך ווייטער איין. די מוזיק דערנענטערט זיך אלץ מער און לסוף דוכט זיך, דאָס דער קלעזמער איז געבליבן שטיין אונטער איר פענסטער. נישט דאָס ערשטע מאָל ווערט זי אויפגעוועקט דורך פידל-שפיל — זי האָט שוין געוואוסט, אז אזוי פלעגט איר מאן אהיימקומען. דאָס פלעגט אלעמאָל געשען

נאָך אַן אויסערגעוויינלעך ווילדער אוואַנטורע, וואָס זיי האָבן דאָרט איבערגעלעבט אין עקעבי.

ער שטייט אונטערן פענסטער און איז זיך דורך זיין שפילן מתודה פאַר איר און בעט, זי זאָל אים מוחל זיין. ער דערציילט איר וועגן די פינסטערע כּוחות וואָס נאַרן אים אוועק פון דעם, וואָס ער ליבט בלב-ונפש: פון איר און פון די קינדער. און דאָך ליבט ער זיי אַזוי שטאַרק! אָ, ווי ער ליבט זיי!

בשעת ער שפּילט, הייבט זי זיך אויף פון בעט, כאַפּט אויף זיך שנעל די קליידער, — נישט ווייסנדיק רעכט וואָס זי טוט. זי איז אינגאַנצן פאַרכאַפּט פון זיין מוזיק.

— נישט לוקסוס און פּראַכט האָבן מיך אוועקגענאַרט — שפּילט ער — נישט די ליבע צו אַ צווייטער פרוי, אויך נישט דער פאַרלאַנג נאָך כּבוד, נאָר די רייצנדיקע פאַרשידנאַרטיקייט פון לעבן: די מתיקותדיקייט, ביטערקייט און עשירות פון איבערלעבונגען האָב איך געמוזט פילן אַרום זיך. אָבער איצט איז מיר דאָס שוין דערעסן געוואָרן, איצט בין איך דערשעפּט, אָבער דאָך צופרידן. איך וועל שוין מער נישט פאַרלאָזן מיין היים, זיי מיר מוחל, פאַרגיב מיר דאָס מאָל!

זי רוקט אוועק דאָס פאָרהענגל און עפנט-אויף דאָס פענסטער און ער דערזעט איר שיין, גוט פּנים.

זי איז אַ גוטהאַרציקע און קלוגע פרוי. אירע בליקן זענען אַזוי ווי די שטראַלן פון דער זון: זיי ברענגען מיט זיך אַ ברכה פאַר אַלץ אויף וואָס זיי פאַלן. זי באַלעבאַטעוועט און היט-אָפּ יעדע זאַך. דאָרט וואו זי געפינט זיך, מוז אַלצדינג בליען און וואַקסן. זי טראָגט דאָס גליק אין זיך.

ער כאַפּט זיך אַרויף צו איר איבערן פענסטער ברעטל, און ער איז גליקלעך, ווי אַ יונגער געליבטער.

דערנאָך נעמט ער זי אַרום און הויבט זי אַרויס דורכן פענסטער אין גאָרטן אַריין און טראָגט זי צו אויף זיינע הענט צו די עפּלביימער. דאָרט דערקלערט ער איר, ווי שיין ס׳זענען

די קיידערס פלאנצונגען און די בייטן מיט די קאָמישע פיעט-רושקע-בלעטלעך.

בשעת די קינדער שטייען-אויף פון שלאָף, ווערט עס דאָרט א פרייד און א גדולה, וואָס דער טאטע איז אהיימגעקו-מען! זיי נעמען אים אינגאנצן צו פאר זיך, ווייזנדיק אים אלע נייע און אויסטערלישע זאכן: דעם קליינעם האמער-שלי-מאק, וואָס קלאפט דאָרט אין זיין מושלע ביים קוועלכל, דאָס פויגל-נעסטל אויף דער וויעזשבע און די פיצינקע קאָרעסלעך, וואָס שווימען ארום אין די טויזנטער אונטער דער סאמע אוי-בערפלאך פונם וואסער.

ווען זיי האָבן אים שוין אלצדינג געוויזן, איז ער מיטן ווייב און די קינדער אוועק אויף א ווייטן שפאציר איבער די פעלדער. ער האָט געמוזט באקוקן ווי געדיכט די גערשטן וואקסן, באטראכטן די פרישקייט פון דער קאָניטשינע און זעען ווי די קארטאָפליעס הייבן שוין אָן ארויסצושטעקן זייערע גרינצלטע בלעטער.

אהיימקומנדיק פון דעם פאשע-פעלד, זענען זיי אריין אין קו-שטאל, וואו דער טאטע האָט געמוזט אָפּגעבן שלום-עליכם די נייגעבוירענע קעלבלעך און די יונגע שעפּסעלעך. זיי האָבן געזוכט פריש-געלייגטע אייער אינם הינער-שטייג, און יעדן פערד האָבן זיי געגעבן שטיקלעך צוקער.

די קינדער לויפן אים נאָך א גאנצן טאָג. קיין שום לעקציעס, קיין שום ארבעט, רק מען שלעפּט זיך ארום מיטן טאטן!

אין אָוונט שפּילט ער פאָלקעס אויף זיין פידל, און אין משך פון א גאנצן טאָג איז ער אזא גוטער חבר געווען, אז זיי שלאָפן איין מיט א פרומער תּפילה אויף די ליפּעלעך, אז הלוואי זאָל דער טאטע שוין אויף תּמיד פארבלייבן ביי זיי!..

ער פארבלייבט טאקע גאנצע אכט טעג און ר'איז די גאנצע צייט פריילעך און לוסטיק ווי אַ ווייסערחברהניק. ער איז פארליבט אין אלץ, וואָס געהערט צו זיין היים, און גאָר באזונדער אין זיין ווייב און קינדער, און ער טראכט נישט וועגן עקעבי.

אָבער אין אַ שיינעם פרימאָרגן איז ער שוין ווידער נישטאָ אין דערהיים. ער האָט עס נישט געקאָנט אויסהאַלטן; שוין צו פיל גליק און רו פאר אים. עקעבי האָט טויזנט מאָל געמעגט זיין אַ כפרה פאר זיין היים, נאָר עקעבי האָט זיך אָבער פאָרט געפונען אין סאמע ברען פון וויכטיקע געשעע־נישן און דערשיטערנדיקע איבערלעבונגען. אָ, וואָס דאָרט איז אַלץ נישט פאראן — צו טרוימען און צו שפילן וועגן דעם! ווי קאָן ער דען לעבן אָפגעזונדערט פון די קאוואלערן און פון זייערע בראוואדעס, און אויך פון דער לאנגער אָזערע לעיוועז, ארום וועלכער ס'האָט זיך געוועבט די פארכשופטע לעגענדע פון לעבן!

אין זיין פאָלווארק איז אַלץ אוועק אין די געוויינלעכע דרכים. אַלץ האָט געשפראָצט און געבליט, געוואקסן און רייף געוואָרן אונטער דער השגחה פון דער מילדער באלעבאָסטע. אַלע האָבן דאָ געלעבט רואיק און צופרידן. ווארום אַלץ וואָס וואָלט ערגעץ אנדערש־וואו ארויסגערופן מחלוקת און פארבי־טערונג, איז אין דעם דאָזיקן פאָלווארק אריבער אָן שום שמערץ און וויי־געשריי, און יעדע זאך איז דאָ דערפילט געוואָרן ווי געהעריק איז. אָבער וואָס האָט מען זיך געקאָנט פאר אן עצה געבן, וואָס דער באַלעבאָס פון הויז האָט גע־בענקט נאָך יענעם לעבנס־שטייגער, וועלכן די קאוואלערן האָבן געפירט אין עקעבי? צי איז דען שיין געווען צו בא־קלאָגן זיך דערויף, — פונקט ווי אויף דעם, וואָס די זון פון הימל פארשווינדט יעדן אָוונט אין מערב און לאָזט די ערד איבער אין פינסטערניש.

וואָס איז נאָך אזוי אומבאזיגבאר, ווי הכנעה? און וואָס קאָן נאָך אזוי זיכער אָפהאַלטן אַ זיג, ווי געדולד?

21

די מכשפה פון די בערג

די מכשפה פון די וויסטע בערג וואנדערט איצט ארום ביי די ברעגן פון דער לעיוועז. א סך מענטשן האָבן זי דאָרט געזעען ארומגיין, אזא נידריקע מיט אן איינעבויגענעם רוקן. זי איז אָנגעטון אין א לעדערנעם קלייד מיט א גארטל, וואָס איז באשלאָגן מיט זילבער. מען ווייסט לחלוטין נישט, צוליב וואָס זי איז פון די וועלפישע נאָרעס אראָפּגעקומען צו מענטשלעכע ישובים. וואָס זוכט די באבע פון די בערג אין דעם פרישן גרינס פון די טאָלן?

זי גייט ארום אין בעטלט. זי איז א קארגע און פאר־לאנגט נדבות, הגם זי איז שטיינרייך. אין די היילן פון נישט־צוגענגלעכע בערג באהאלט זי שווערע פליטעס פון ווייסן זילבער, און אויף זאפּטיקע גרינע לאָנקעס וואָס אין טיפע בארג־דורכגענג פאשען זיך גרויסע סטאדעס פון שווארצע קי מיט באגילדעטע הערנער, וואָס זענען איר אייגנס. און דאָך וואנדערט זי ארום אין פאנטאָפל פון קאָרע און אין א פאר־שמאָלצן לעדערן קלייד, וואָס פון זיינע קאָלירטע זוים־בענדער זעט זיך אראָפּ הונדערט־יעריקער שמוץ. זי שטופּט אָן איר ליוולקע מיט מאָך און בעטלט ביי אביונים. כ׳לעבן, ס׳איז ווירקלעך אַן עבירה עפּעס צו געבן אזא מין מנובלדיקער

בריאה, וואָס ווייסט קיינמאָל נישט צו דאנקען, און וואָס האָט קיינמאָל נישט גענוג.

זי איז שוין אן אלטע שקראפע. קיינער ווייס נישט, צי זי איז אמאָל דער גלאנץ פון יוגנט געלעגן אויך איר ברוין-הויטיקן פנים, וואָס שיינט פון פעטס, מיט דער פלאטשיקער נאָז און שמאָלע קרומע אויגן, וואָס פינקלען ארויס פונם שמוץ, ווי צוויי שטיקער גליענדיקע קוילן פון אַש. צי איז זי אויך אמאָל אלס יונג מיידל געזעסן נעבן דעם שניטערסביידל און דורך די נגונים פונם וואלד-האָרן געענטפערט אויפן פאסטוכלס ליבעס-לידלעך? עטלעכע הונדערט יאָר האָט זי שוין אזוי אָפּגעלעבט, די עלטסטע זקנים געדענקען נאָך פון זייער קינדהייט אָן, ווי זיי האָבן זי פונקט ווי איצט געזעען וואנדערן איבערן לאנד און פון זייערע עלטערן האָבן זיי אויך געהערט דערציילן. אז יענע ווידער האָבן זי שוין אין זייערע יונגע יאָרן געזעען אלס אַן אלטע באַבע. און זי איז נאָך אלץ נישט געשטאָרבן. איך, וועלכע שרייב דאָס, איך האָב זי אויך געזעען און זי האָט זיכער נאָך נישט איינגענומען קיין סוף!

זי איז א מעכטיקע באבע. זי,—די טאָכטער. פון די פיינען, וועלכע זענען באהאונט אין כישוף – בייגט זיך נישט פאר קיינעם. אירע ברייטע זוילן שטעלן נישט קיין שרעקעוודיקע טריט אויף די שטיינער פונם שאָסיי. אויב זי וויל, קאָן זי אראָפּברענגען א האָגל, און זי קירעוועט אויך מיט די בליצן. זי קאָן פארפירן א סטאדע קי אויף א פאלשן וועג און זי קאָן אָנשיקן דעם וואָלף אויף דער שעפסן-טשערעדע. הכלל, — גוטס קאָן זי קנאפּ-וואָס אויפטון, דאקעגן שלעכטס, — זייער פיל! בכן, דאַרף מען זען נישט זיין צוקריגט מיט איר. ווען זי זאָל אפילו בעטלען די איינציקע ציג וואָס מען פארמאָגט, און אויך א גאנץ שעפל וואָל, גיט עס איר! וואָרום אויב נישט, – פגר'ט אוועק דאָס פערד, אויב נישט, – ברענט די כאטע, אויב נישט, – ווערט די קו קראנק, אויב נישט, –

שטארבט א קינד, אויב נישט – ווערט די טיכטיקע שפּאָרזאמע באַלעבאָסטע משוגע!

זי איז קיינמאָל נישט קיין ליבער גאַסט. דאָס בעסטע אָבער איז – פריינטלעך זי אויפנעמען, מיט א שמייכל אויף די ליפּן. ווער ווייסט, צוליב וואָס די אומגליק־ברענגענדיקע באבע איז אראָפּגעקומען צום גרינעם טאָל? יעדער ווייסט אָבער, אז זי האָט נישט בלויז אין זינען אָנצופילן איר בעט־לער־זעקל. שלעכטע סימנים ווייזן זיך צוזאמען מיט איר אָנ־קומען: וועלף און פוקסן וואָיען אימהדיק אין בין־השמשות, שווארצע און געלע ווערים, וואָס שפּייען מיט גיפט, קריכן ארויס פון וואלד און קומען־צו ביז צו דער שוועל פון שטוב.

זי איז זייער א שטאָלצע, די דאָזיקע אלטע מכשפה. זי טראָגט אין איר מוח סודותפולע, דורות־אלטע חכמה, געירשנט פון אירע אבות די תושבים ארום דער לעיוועז ווייסן וועגן דעם און דאָס ווירקט אויף זייער פאנטאזיע. וואונדערלעכע היפּראָגליפן זענען אויסגעקריצט אויף איר וואנדער־שטעקן, וועלכן זי וויל פאר קיין שום געלט נישט ארויסלאָזן פון דער האנט. זי קאָן זינגען כשוף־לידער, זי קאָן קאָכן כשוף־משקה, זי איז אויך א גרויסע מבינטע אויף קרייטעכצער, און זי קאָן אריבערשיסן פארכישופטע קוילן איבער דער אָזערע. אחוץ דעם קאָן זי אויך מאכן קניפּלעך אויף איר פאטשיילע, וואָס ברענגען אראָפּ א שטורם.

וואָלט איך געקאָנט דערגיין די מחשבות פון א הונדערט־יעריקן מוח! וואָס טראכט זי וועגן די מענטשן, אָט די באבע, וועלכע איז ארויסגעקומען פון דער וואלד־פינסטערניש, די שקראַפּע וועלכע איז אראָפּגעקומען פון די מעכטיקע, וויסטע בערג? פאר איר, וועלכע האָט געגלויבט אין טאָר – דעם פארטיליקער פון די ריזן – און אויך אין די פינישע געטער, זענען קריסטן געווען דאָס זעלבע וואָס היימישע הויף־הינט פאר א גרויען וואָלף. זי איז אומגעצוימט ווי די שניי־זאוויע־רוכע, שטארק ווי דער וואסערפאל, און דעריבער קאָן זי נישט ליבן די קינדער פונם פלאך־לאנד.

אָבער נישט געקוקט דערויף, קומט זי זייער אָפט אראָפּ פון די בערג, כדי זיך צוקוקען צו די קליינע מענטשעלעך מיט זייערע קארליק-מידות. אלע ווערן פארצאפּלט, ווען מען דערזעעט זי, אָבער די שטארקע טאָכטער פון דער ווייסטעניש גייט רואיק און זיכער ארום צווישן זיי, געשיצט פון דער שרעק וואָס ארום איר. די מעשים פון אירע אבות און אויך אירע אייגענע מעשים זענען נאָך נישט פארגעסן געוואָרן. אזוי ווי די קאָפּ גלייבט אין אירע נעגל, אזוי גלייבט זי אין דער סודותפולער חכמה פון איר מוח און אין דער קראפט פון איר כשוף-געזאנג, וואָס איז אינספּירירט פון די געטער. קיין שום מלך איז נישט אזוי זיכער אין זיין מאכט, ווי זי אין דעם קיניגרייך פון שרעק וואָס זי באַהערשט.

אזוי האָט די מכשפה פון די בערג אדורכגעוואנדערט עטלעכע געגנטן. איצט איז זי געקומען קיין באַרג און אָן שום וואקלעניש גייט זי גלייך ארויף צום גרעפישן הויף: זי גייט קיינמאָל נישט דורכן קיך-אריינגאנג. זי גייט גלייך איבער די טעראסע-שטיגן, און מיט אירע ברייטע קאָרע-פּאנטאָפל שטעלט זי אזעלכע פעסטע טריט אויף די סטעטשקעס, וואָס זענען באפוצט מיט בלומען, גלייך ווי זי וואָלט געטרעטן אויף א פוסטן בארג-וועג.

ס'איז געשען אזוי, אז די גרעפין מערטאַ איז גראָד ארויסגעגאנגען אויף די פאלאץ-שטיגן און בדעה געהאט צו מאכן א שפּאציר, כדי צו געניסן פונם הערלעך שיינעם יוני-טאָג. גלייכצייטיק זענען צוויי דינסטמיידלעך פארבייגעגאנגען, טראָגנדיק אויף א דרענגל פריש-געראָיכערטע שינקעס אין גאנצע זייטן חזיר-פעטס. זיי האָבן עס געטראָגן צו דער ספּיזשארניע. פארבייגייענדיק פארן גאניקל זענען זיי געבליבן שטיין און געברעגט:

— אפשר וועט די גנעדיקע פרוי גרעפין א קוק-טון אויף די שינקעס צי זיי זעגען שוין גענוג געראָיכערט?

די גרעפין מערטאַ, וועלכע האָט דעמאָלסט געפירט די באַלעבאטישקייט אינם באַרגישן שלאָס, בייגט זיך אריבער אי-

בער דער באלוסטראדע און וויל א קוק-טון אויף דעם חזיר־פּעטס, אָבער אין דער זעלבער רגע לייגט-אוועק די אלטע פינקע איר שמוציקע האנט אויף איינע פון די שינקעס.

אך, ווי געשמאַק ס'איז, דאָס דאָזיקע ברוין גערויכער־טע פעטס! סאַראַ אנגענעמער רח ס'טראָגט זיך פון די שינ־קעס, וואָס זענען געפּעקלט מיט יאַלאָוויעץ! דאָס וואָלט גע־קאָנט אָנשטיין אלס א מאכל אפילו פאר די מעכטיקע פינישע געטער! די מכשפה וויל דאָס האָבן! און זי לייגט ארויף איר האנט אויך אויף א זייטל חזיר-פּעטס.

אָהאָ, די טאָכטער פון די בערג איז נישט געוואוינט צו שנאָרען אָדער צו בעטן מען זאָל איר עפּעס שענקען! צי איז עס דען נישט אָפּהענגיק פון איר חסד, וואָס מענטשן און געוויקסן לעבן בכלל? דער פראָסט און דער פארוויסטנדיקער שטורם און דער וואסערשטראָם — אלץ שטייט אין איר מאכט, זי זאָל עס קאָנען אראָפּברענגען אויף א געוויסן אָרט. דרום דארף זי נישט בעטלען, נאָר גאָר פּשוט, זי לייגט אוועק איר האנט אויף עפּעס א זאך, — און דאָס איז שוין אירס!

די גרעפין מערטאַ ווייסט אָבער נישט פון דער מכשפהס מאכט.

— אוועק פון דאנען, דו שלעפּערקע! רופט זי אויס מיט כּעס.

— גיב מיר די שינקע, זאָגט די מכשפה פון די בערג.—

— דו ביזט חסר דעה, צי וואָס? בייזערט זיך די גרע־פין, און זי באפעלט די דינסטמיידלעך, זיי זאָלן ארייַנטראָגן די שינקעס אין ספּיזשארניע אריין.

די אויגן פון דער דורות-אלטער באבע בליצן-אויף אין פלאמענדיקן צאָרן און ווילדן באגער.

— גיב מיר די ברוינע שינקע! חזרט איבער די מכשפה איר פארלאנג. אויב נישט, מעגסטו זיך ריכטן אויף א שווארצן סוף!

— איך וואָלט עס שוין ליבערשט אוועקגעגעבן די סראָ־קעס איידער דיר!

ביי די דאָזיקע רייד טרייסלט זיך די מכשפה פון כּעס. זי הייבט אויף דעם שטעקן מיט די היעראָגליפן און פאָכעט מיט אים ווילד. אירע ליפּן שליידערן ארויס אויסטערלישע ווערטער, די האָר שטעלן זיך איר קאַפּויר, די אויגן שפּריצן פונקן און איר פּרצוף פארקרימט זיך אין א שרעקלעכער גרי־מאַסע.

— דיך אליין וועלן די סראָקעס אויפעסן! רופט זי אויס צום סוף.

זי גייט אוועק און הערט נישט אויף צו שילטן און צו פאָכן מיטן שטעקן. איצט גייט זי צוריק אהיים, שוין געננג געוואנדערט אין דער ריכטונג פון דרום. איצט האָט שוין די טאָכטער פון דער וויסטעניש, בשלמות אויסגעפּירט איר מיס־יע, צוליב וועלכער זי איז אראָפּגעקומען פון די בערג.

די גרעפין מערטאַ בלייבט נאָך א ווײַלע שטיין אויף די פּאַלאַץ־שטיגן און לאכט זיך אויס פון דער מכשפהס משוגענע העזיות. אָבער דאָס געלעכטער וועט באלד פארשטומט ווערן אויף אירע ליפּן, ווייל אָט קומען אָן פון דאָרט די סראָקעס! זי גלויבט נישט אירע אייגענע אויגן. זי קלערט, אז זי חלומט אפשר. אָבער ניין, אָט קומען זיי דאָך ווירקלעך צו פליען, די מגושמדיקע סראָקעס, וואָס זאָלן זי אויפעסן!

זיי קומען צופליען מיט גרויס ליארם און געפּילדער, גאנצע טשאַטעס, פונם פּארק און פונם גאָרטן. זיי זענען גרייט צו צעפּליקן זי און צערייסן אויף שטיקלעך, מיט זייערע קלויען און גיריק אויסגעשטרעקטע שנאָבלען. פאר דער גרעפינס אויגן שעמערירט א געוואלטיקע מאסע ווייסע און שווארצע פליגלען. ווי אין א קאָשמאַר זעט זי הינטער דער דאָזיקער מאסע, ווי ס׳דערנענטערן זיך אלע סראָקעס פון דער גאנצער ארומיקער געגנט, דער הימל איז באדעקט פון שווארצע און ווייסע פליגל. אין דער שארפער זונען־שיין בלישטשען זייערע פע־דערן ווי גלאנציקע מעטאלן. די העלזער קודלען זיך אָן ביי זיי ווי ביי צעווילדעוועטע רויב־פייגל. אין אלך ענגערע קרייזן פליען די דאָזיקע בייזע חיות ארום דער גרעפין, און

מיט די שנאָבלען און קלוען פארמעסטן זיי זיך אויף איר פנים און האלז. דאן מוז זי שוין אריינלויפן אין פאָדער-הייזל און שנעל פארמאכן די טיר הינטער זיך, זי קאָן זיך קוים האלטן אויף די פיס פון גרויס שרעק, דאָס הארץ צעזעצט איר שיר נישט די ברוסט, זי איז פארטויבט פון דעם ליארם און פונם פליגל-געפאטשעריי.

אויף דעם אופן ווערט זי אָפּגעשלאָסן פון דער ליכטי-קער זונען-שיין און פון דער פרייד פונם זומער. פון היינט אָן איז איר באשערט געווען צו פארברענגען אין אָפּגעשלאָ-סטנע חדרים און הינטער אַראָפּגעלאָזטע גארדינען, איר גורל איז פון איצט אָן געווען בלויז פארצווייפלונג, בלויז שרעק און פארווירונג, וואָס האָבן געגרענעצט מיט משוגעת.

די דאָזיקע דערציילונג מיינע קאָן אליין אויף אויסזעען משוגע, הגם ס'לעבן נאָך הונדערטער עדות, וועלכע קאָנען באשטעטיקן, אז זי שטימט מיט דער מסורה פון דער דאָזי-קער געשעעניש.

די פייגל האָבן זיך אָפּגעשטעלט אויפן אָנלען פון דער באלוסטראדע און אויפן דאך. זיי זענען דאָרט געזעסן און ווי-געוואַרט, אַז די גרעפין זאָל זיך באווייזן, כדי זיי זאָלן זיך קאָנען ווארפן אויף איר. זיי האָבן זיך אויפגעבויט זייערע נעסטן אין פארק און דאָרט זענען זיי שוין פארבליבן. ס'איז אוממעגלעך געווען זיי צו פארטרייבן. דאָס שיסן אויף זיי האָט נאָך פארערגערט די זאך. פאר איין סראָקע, וואָס איז געפאלן א טויטע, זענען צען נייע אָנגעקומען. טיילמאָל פלעגן גרויסע מחנות פון זיי זיך אוועקלאָזן נאָך שפייז, אָבער ס'איז פאָרט נאָך פארבליבן א גרויסע צאָל סראָקעס אַלס שילדוואכן און אויב די גרעפין מערטאַ האָט בלויז געוואגט ארויסצוקוקן דורך א פענסטער, אָדער אפילו אויב זי האָט נאָר עטוואָס ארויפגערוקט דעם ראָלעט, און ווער שמועסט נאָך אויב זי האָט געוואגט ארויסצוגיין פאר דער טיר, האָט זיך באלד א שוואר-צע כמארע פייגל א לאָז געטון צו איר, פאטשנדיק מיט די

פליגלען און ליארמענדיק. די גרעפין האָט פון גרויס שרעק געמוזט אנטלויפן אין דעם ווייססטן חדר.

זי האָט כסדר פארברענגט אין שלאָף־שטוב, וואָס נעבן רויטן זאל. איך האָב אָפטמאָל געהערט דערציילן, אַז אין יענער שרעקלעכער צייט, ווען דער שלאָס־באַרג איז געווען באַלאגערט דורך סראָקעס, האָט די דאָזיקע שטוב זייער אן אומעטיקן איינדרוק געמאכט: שווערע פּאָרטיערן זענען געהאָנגען פאר די טירן און פענסטער, די פּאָדלאָגע איז געווען באַדעקט מיט דיוואנעס, און די געציילטע מענטשן, וועלכע זענען דאָרט אריינגעקומען זענען געגאנגען מיט לייכטע, שטילע טריט און נישט הויך גערעדט.

א ווייסטע אימה האָט זיך באזעצט אין דער גרעפינס הארץ. אירע האָר זענען שנעל גרוי געוואָרן, איר פּנים האָט זיך באדעקט מיט קנייטשן, און אין פארלויף פון איין חודש צייט איז זי געוואָרן אַ זקנה. זי האָט נישט געקאָנט שטארקן איר הארץ, ס׳זאָל צווייפלען אין דער קראפט פונם פארשאלטענעם כּישוף. אין מיטן דער נאכט פלעגט זי זיך אויפכאפּן מיט א געוואלט, אז די סראָקעס פּרעסן זי, און גאנצע טעג איז זי ארומגעגאנגען אין איר תּפיסה און זיך אויסגעווײנט אירע אויגן צוליב דעם ביטערן סוף, וואָס איז איר באשערט. זי האָט צו זיך נישט גערן געוואָלט אריינלאָזן קיין מענטשן, מורא האָבנדיק, אז די פארהאסטע פייגל זאָלן זיך נישט צוזאמען מיט זיי ארײנרײסן, זי איז דעריבער ס׳רוב געזעסן איינזאם אין שטוב, פארשטעלנדיק זיך דאָס פּנים מיט די הענט, שאָקלענדיק זיך אהין און אהער אין איר פאָטעל. זי איז געוואָרן צעבראָכן און אָפּגעשוואכט פון דער דומפּיקער לופט אין דער פארמאכטער און פארהעמערטער שטוב, און בלויז פון צייט צו צייט פלעגט זי אויפשפּרינגען מיט אַ יאָמערלעכן געוואלט־געשריי.

ס׳איז שווער, כ׳לעבן, זיך פאָרצושטעלן אַ ביטערערן גורל פון א מענטשן. ווער וואָלט דען נישט רחמנות געהאט אויף איר?

איך האָב נישט מער קיין סך צו דערציילן וועגן איר, און דאָס וואָס כ'האָב שוין דערציילט, איז אויך קיין גוטס נישט געווען. און עפּעס ווי כ'וואָלט צוליב דעם געהאַט גע-וויסנסביסן. זי איז דאָך אין איר יוגנט פאָרט אַזאַ גוטהאַרצי-קע און לעבנס-פריילעכע געווען, און אַ סך לוסטיקע אנעק-דאָטן וועגן איר האָבן משמח געווען מיין הארץ, הגם איך האָב דאָ ליידער נישט קיין אָרט זיי איבערצוגעבן.

די דאָזיקע אָרעמע וואנדערין האָט נעבעך נישט גע-וואוסט, אז די נשמה איז אייביק א הונגעריקע. מיט פּוסטע פּארוויילונגען און נארישקייטן קאָן זי נישט זאַט ווערן. באַ-קומט זי נישט קיין אנדערע שפּייז, ווערט זי לסוף ווי אַ חיה-רעה. צוערשט צערייסן זי אנדערע, און דערנאָך זיך אליין.

דאָס איז דער מוסר-השכל פון דער דאָזיקער לעגענדע.

.22

דער יום־טוב פון הייליקן יאהאַן.

ס׳איז דעמאָלסט געװען דער שײנער יום־טוב פון הײליקן יאָהאַן, פונקט װי איצט, בשעת איך שרײַב די דאָזיקע שורות. די הערלעכסטע צײט פון יאָר איז אָנגעקומען.

אָבער דאָס איז טאקע געװען די ערגסטע און אומעטיקסטע צײט פארן בײזװילליקן פריץ פונם הויף אין פאָרס. ער האָט שטארק געליטן דערפון און געטראָגן א שנאה צום לאנגן ליכטיקן זומער־טאָג, צוליב זײן נצחון איבער דער פינסטערניש. גרויס עגמת־נפש האָט אים פארשאפט דער שײנער גרינער לבוש, אין װעלכן ס׳האָבן זיך אָנגעטון די בײמער, און אויך דער פארבן־רײַכער דיװאן, װאָס האָט צוגעדעקט די ערד.

אלץ האָט זיך אײַנגעהילט אין שײנקײט. אפילו דער שטײנערדיקער שטויביקסטער װעג איז איצט אויך געװען באזוימט מיט בלומען: מיט גרויסע לופּטלעך, מיט פיאָלעטענע װיקע און גרינע קלײ־בלעטעלעך.

בשעת די ליכט־פראכט פונם יאָהאַן־טאָג איז געלעגן אויסגעשפרײט אויף די בערג און דער גלעקער־קלאנג פון דער קירך האָט אָפּגעהילכט אזש ביז צום הויף פון פאָרס, און בשעת די מתיקותדיקע יום־טוב־רו האָט באהערשט די גאנצע ארומיקע געגנט, — דאן האָט אין דעם מענטשן־פײַנט־

לעכן סינטראם, אויפגעברויזט דער כעס. ס׳איז אים פאָרגע־
קומען, אז גאָט און מענטשן האָבן גאָר אינגאנצן פארגעסן,
דאָס ער לעבט נאָך. האָט ער דערום אויך באשלאָסן צו גיין
אין קירך. ער וועט זיך באווייזן פאר די דערפרייטע מענטשן,
וועלכע זענען זיך איצט אזוי שטארק משמח מיטן ליבן זומער.
זאָלן זיי אים זען, — טאקע אים, סינטראַמען — דעם ליבהאָבער
און אָנזאָגער פון האָפנונגסלאָזער פינסטערניש, פון נאכט אָן
א באגינען, פון טויט אָן תחית־המתים, פון ווינטער אָן
א פרילינג!

ער האָט זיך אָנגעטון אין א וואָלפישן פעלץ און פוטערנע
הענטשקעס. ער האָט געהייסן איינשפאנען זיין רויטן פערד
אין א בוידשליטן און אָנבינדן גלעקלעך אין דעם כאָמוט,
וואָס איז געווען באשלאָגן מיט מושלעס: אויסגעשטאט ווי צו
א נסיעה אין א דרייסיק גראדיקן פראָסט, האָט ער זיך גע־
לאָזט אין וועג אריין צו דער קירך. דאָס סקריפען אונטער
די שליטנשינעס האָט ער אָנגענומען, אז דאָס איז פונם
פראָסט און דעם ווייסן שוים, וואָס אויפן פערדרוקן — אלס
פראָסט־טוי. ס׳איז אים לחלוטין נישט געווען הייס. פון אים
האָט געשטראלט קעלט, ווי ווארימקייט פון דער זון.

ער איז געפאָרן איבער די ווייטע פעלדער, וואָס אין
צפון, פון דער ברוביער קירך. אויפן וועג האָבן זיך געפונען
גרויסע, רייכע דערפער, און תבואה־פעלדער, איבער וועלכע
ס׳האָבן פריילעך ארומגעפלאטערט לערכן און געלאָזט הערן
זייער לוסטיקע שירה. איך פארזיכער אייך, אז איך האָב נאָך
אין ערגעץ נישט געהערט לערכן זאָלן אזוי שיין זינגען, ווי
אויף די דאָזיקע פעלדער, און ס׳חידושט מיך שטארק, ווי
אזוי סינטראַם איז דעמאָלסט ביכולת געווען זיך טויב צו
מאכן פאר דעם כאָר־געזאנג פון די דאָזיקע אויסגעצייכנטע
משוררים.

פאר א סך זאכן האָט ער געמוזט פארבייפאָרן, וואָס
וואָלטן אים זיכער דערצאָרנט, אויב ער וואָלט כאָטש איין
בליק געוואָרפן אויף זיי. ער וואָלט, למשל, פאר יעדן הייזל

געזעען צוויי בזשאָזעס, וואָס זענען געשטאַנען ביי דער טיר און זיך געבוקט פאר יעדן באזוכער אָדער פארבייפאָרער, און דורך די אָפענע פענסטער האָלט ער געקאָנט אריינקוקן אין שטיבלעך, וואָס זייערע סטעליעס און ווענט זענען געווען באפוצט מיט בלומען און גרינע צווייגן. די אָרימסטע שלע־פערקע האָט געטראָגן אין האנט א צווייגעלע בעז, און יעדע פויערטע האָט געהאט אריינגעשטעקט א גאנצן בוקעט אין איר שטערנטיכל.

נעבן יעדן פויערישן הויף זענען געשטאַנען מאי־סלו־פעס *). די בלומען וואָס מען האָט נעכטן אָוונט אָפגעריסן פון די לאָנקעס האָבן שוין אָנגעהויבן אָפצופאלן און די קרענץ זענען שוין אראָפגעהאָנגען ווי אויסגעווייקטע. דאָס גראָז ארום זיי איז געווען צעטרעטן, וואָרום אין דער ליכ־טיקער יאָהאַן־נאכט האָט דאָרט געברויזט דער פריילעכער טאנץ.

אויף דער לעיווען זענען געשוואומען א סך טראטועס, די קליינע ווייסע זעגלען זענען לכבוד יום־טוב געווען ארויפ־געצויגן אויף די מאסטן, הגם קיין שום ווינטל האָט זיי נישט אָנגעבלאָזן, און אויף יעדן מאסט־שפּיץ איז געהאָנגען א קראנץ.

אויף די פיל וועגן, וואָס פירן קיין ברובי, זענען יום־טובדיק געקליידטע מענטשן געגאנגען אין קירך אריין. באזונ־דערס די פרויען זענען געווען פראכטפול אין זייערע היימיש געוועבטע, קאָלירטע זומער־קליידלעך, וואָס זענען ספּעציעל אויפגענייט געוואָרן לכבוד דעם דאָזיקן יום־טוב.

און ס'האָט גאָרנישט גענומען קיין שיער און קיין סוף צו די מענטשנס פרייד — צוליב דער יום־טוב רו, צוליב דער פרייהייט פון דער האָכעדיקער ארבעט, צוליב מחיהדיקן, וואַ־רימען וועטער, מיט דער אויסזיכט אויף א גוט געראָטעניש,

*) אין שוועדן איז א מנהג ערב דעם יום־טוב פון הייליקן יאָהאַן אין אָוונט אויפצושטעלן סלופּעס, באפוצט מיט בלומען־קרענץ און גריגס. ארום די דאָזיקע „מאַי־סלופעס" טאנצט מען א גאנצע נאכט. מ. פ.

און מיט די יאגדעס, וואָס האָבן זיך שוין אָנגעהויבן רויטלען בײַ די ראנדן פון די וועגן. זיי האָבן זיך מיט צופרידנקייט אײַנגעהאָרכט אין דער שטילקייט פון דער לופט, באטראכט דעם לויטערן הימל און זיך אויפמערקזאם צוגעהערט צום געזאנג פון די לערכן.

— מען זעט טאקע, אז ס'איז אַ פון גאָט געבענטשטער טאָג! האָבן זיי איינער פארן אנדערן איבערגעחזרט.

אין דעם איז סינטראַם אָנגעפאָרן. ער האָט געשאָלטן און געפּאָכעט מיט דער בײַטש איבערן פערד וואָס איז געווען באדעקט מיט שווייס, דער זאמד האָט שרעקלעך געסקריפּעט אונטער די שליטן־שינעס. און דאָס שארפע קלינגען פון די שליטן־גלעקלעך האָט פארטויבט דעם קלאנג פון די קירכן־גלעקער, און אויף זײַן שטערן אונטערן פוטערנעם היטל האָבן זיך געלייגט צאָרנדיק קנייטשן.

די קירך־גייער זענען פארציטערט געוואָרן, דערזעענדיק סינטראמען, — וועלכער איז פאר זיי געווען די פארקערפּערונג פונם טייוול. אפילו היינט, אינם יום־טוב פון זומער־פראכט, איז זיי נישט באשערט געווען צו קאָנען פארגעסן דאָס רשעות און די פינסטערע קעלט. שווער, כלעבן, איז דער גורל פון די, וואָס וואנדערן אויף דער ערד!

די מענטשן, וואָס זענען געזעסן אויף דער נידריקער מויער, וואָס ארום דער קירך, אָדער זיך געשיצט פאר דער זון אין די שאָטנס פון די קירך־ווענט און געוואַרט ס'זאָל זיך אָנהויבן די גאָט־דינסט, האָבן זיך געחידושט, זעענדיק ווי סינטראם גייט גלײַך צום ארײַנגאנג. א ווײַלע פריער האָט דער הערלעכער טאָג אָנגעפילט זייערע הערצער מיט פרייד, וואָס זיי איז נאָך באשערט צו לעבן און צו געניסן פון דער זיסקייט פון לעבן. אָבער איצט, אז זיי האָבן דערזעען סינט־ראַמען, האָט זיי באהערשט א פאָרגעפיל, אז ס'דערנעענטערט זיך עפּעס אן אויסטערליש אומגליק.

בשעת ער איז אדורכגעגאנגען אין מיטן פונם פּאַ־[illegible] עולם, האָבן די מענטשן מיט שרעק באמערקט דעם סודותפולן

אופן פון זיין באגריסן זיך, און דער וואָס איז פון אים גע־וואָרן אויסגעמיטן, האָט זיך זייער געפרייט, מחמת ער האָט נאָר געגריסט די, וועלכע האָבן אים געדינט. ער האָט טאקע טיף אראָפּגענומען דאָס היטל פארן קארגן ברוביער גלח, דא־קעגן האָט ער עס נאָר א קליין ביסל אויפגעהויבן, בשעת ר׳איז פארבייגעגאנגען פאר מאריאַננע סינקלער און פאר די קאוואלערן. דעם גבאַ פון דער קירך און דעם סטאראָסטע האָט ער לחלוטין נישט געגריסט.

סינטראם איז אַריינגעגאנגען אין קירך, זיך אַוועקגע־זעצט אויף זיין אָרט און אַ שליידער געטון זיינע הענטשקעס אויפן שטענדער, אזוי אז די וועלפישע קלוען וואָס זענען געווען איינגענייט אין דער פעל פון די הענטשקעס האָבן הויך אָפּגעהילכט אין דער שטילער קירך. עטלעכע פרויען, וועלכע זענען געזעסן אין די פאָדערשטע בענק, זענען גע־פאלן אין [illegible] בשעת זיי האָבן דערזעען די משונהדיקע האָריקע געשטאלט, און מען האָט זיי געמוזט ארויסטראָגן פון דער קירך.

קיינער האָט אָבער נישט געוואגט ארויסצוטרייבן סינט־ראמען פון קירך, הגם ער האָט אלעמען געשטערט תּפילה־צו־טון מיט כּוונה. צו שטארק איז געווען די מורא פאר זיין רשעות, אז ס׳זאָל עמיצער האָבן די דרייסטקייט צו הייסן אים ארויסגיין.

אומזיסט האָט דער אַלטער פּראָבאָשטש גערעדט וועגן דעם ליכטיקן זומער־יום־טוב. קיינער האָט זיך נישט צוגע־הערט. די מענטשן האָבן בלויז געטראכט וועגן קעלט און רשעות, וועגן דעם אויסטערלישן אומגליק, וואָס רוקט זיך אָן אויף זיי און וואָס דער בייזוויליקער פריץ פון פאָרס איז גע־ווען זיין אָנזאָגער.

נאָך דער גאָט־דינסט האָט מען געזעען, ווי סינטראַם איז ארויסגעגאנגען ביז צום שפּיץ בערגל, אויף וועלכן די ברו־ביער קירך ליגט, און ער האָט מיטן בליק א פיר־געטון איבער די [illegible] פון דער לעוווען און איבער די דריי ערדשפּיצן

חאָס סטאַרטשען-אַרויס פונם מערבדיקן ברעג. מען האָט געזען, ווי ער האָט געדראָט מיט דער געביילטער פויסט קעגן דער אָזערע און אירע גרינע שטראַנדן. נאָכדעם האָט ער זיך געווענדעט צו דרום, וואַרפנדיק צאָרניקע בליקן ביז העט ווייט וואו ס'האָט זיך געדאַכט, אַז די בנ״י׳ע ערדשפיצן, וואָס שניידן זיך דאָרט טיף אַריין אין דער לעיווען, פאַרשפּאַרן דעם וועג פאַר דער וואַסער-פלאַך. אויך צו צפון האָט ער געווענדעט זיין בליק, פאַרביי דעם באַרג „גורליטא״, ביז אַזש העט קיין ביערנאַידעט. ער האָט זיך געווענדעט צו מערב און צו מזרח, וואו די לאַנגע בערג זוימען אַרום דעם טאָל, און ער האָט ווידער געביילט זיין פויסט. אַלע האָבן געפילט, אַז אויב ער וואָלט אין זיין רעכטער האַנט געהאַט אַ בינט בליצן, וואָלט ער זיי אין ווילדער פרייד אַ שליידער-געטון איבער דער רואַי-קער געגנט, פאַרשפּרייטנדיק אומגליק און טויט. ער האָט שוין אויף אַזוי ווייט צוגעוואוינט זיין האַרץ צו רשעות, אַז ער האָט נישט געקאָנט פילן קיין אַנדערע פרייד, ווי נאָר פון אומגליק, פון חורבן און פון פיין. ביסלעכווייז האָט ער זיך אויסגעלערנט ליב צו האָבן אַלץ וואָס איז מיאוס און געמיין. ער איז מער חסד-דעה געווען ווי דער ווילדסטער משוגענער, אָבער דאָס האָט קיינער נישט פאַרשטאַנען.

מען האָט שפּעטער געהערט דערציילן משונהדיקע מעשיות וועגן אים. מען האָט געזאָגט, אַז בשעת דער קירך-שמש האָט אַריינגעשטעקט דעם שליסל אין שלאָס פון דער טיר, האָט זיך דער שליסל-צאָן אָפּגעבראָכן צוליב אַ האַרט שטיקל פּאַ-פּיר, וואָס איז געווען אַריינגעשטעקט טיף אין שלאָס. געווען איז דאָס, ווי מען קאָן זיך שוין משער זיין, אַ בריוו צו אַ וועזן פון יענער וועלט.

די מענטשן האָבן זיך בסוד-סודות געשושקעט וועגן דעם, וואָס דאָרט איז געווען געשריבן. דער גלח האָט באַלד פאַרברענט דאָס פּאַפּיר, אָבער דער שמש האָט דאָס בייגע-וואוינט, און בשעת מעשה האָט ער געכאַפּט אַ קוק און גע-זען, ווי די אותיות האָבן זיך מיט זייער רויטן קאָליר אָפּ-

געצייכנט אויפן שווארצן פאפיר. נישט ווילנדיק האָט ער איבערגעלייענט, וואָס ס׳איז געווען געשריבן אויף דעם דאָזיקן טייוול־שטיק. ער האָט דאָרט געלייענט זאָגט מען, אז דער בייזווילִיקער מנובל האָט געוואָלט חרוב־מאכן די גאנצע געגנט, אזוי ווייט ארום ווי מען קאָן נאָר זעען פונם ברוביער קירך־טורם. ער האָט געוואָלט, אז דער וואלד זאָל פאר־שטעלן די קירך. ער האָט געוואָלט, אז דער בער און דער פוקס זאָלן וואוינען אין די מענטשנס הייזער. די פעלדער זאָלן ליגן אומבאארבעט און מען זאָל אין דער גאנצער געגנט נישט הערן נישט דאָס בילן פון א היימישן הונט און נישט דאס קרייען פון א האָן. דער דאָזיקער רשע־מרושע האָט געוואָלט דינען זיין האר דורך יעדן מענטשנס אומגליק. אָט־דאָס האָט ער אים מסתמא געהאט צוגעזאָגט.

די מענטשן זענען דאן ארומגעגאנגען פארדאגהטע און אין שטילער פארצווייפלונג געטראכט וועגן דעם ביטערן גורל, וואָס דערווארט זיי: וואָרום זיי האָבן געוואוסט, אז דעם רשע׳ס מאכט איז גרויס, אז ער האָסט אלצדינג וואָס לעבט, אז ער וואָלט געוואָלט די גאנצע פרוכטבארע געגנט זאָל זיך פארוואנדלען אין א מדבר, ווען ער זאָל אפילו דערצו דארפן נעמען צו הילף די מגפה דעם הונגער אָדער די מלחמה, אלץ כדי צו פאריאָגן און פארטיליקן יעדן איינעם וואָס ליבט די ערלעכע, גליק־און פרייד־ברענגענדיקע ארבעט.

.23

די פייע פון מוזיק

נאָכדעם ווי יעסטאַ בערלינג האָט אליין געהאָלפן דער יונגער גרעפין עליזאַבעט דאָנאַ צו אנטלויפן פון איר מאן, איז ער ארייננעפאלן אין א שווערער מרה-שחורה. זעענדיק אז קיין שום זאך קאָן אים נישט אויפמונטערן, האָבן די קאַוואַלערן באשלאָסן צו זוכן הילף ביי דער גוטער פייע פון מוזיק, וועלכע איז, ווי באקאנט, א מעכטיקע פייע און האָט שוין נישט איינעם געטרייסט אין זיין ביטערן יאוש.

בכן האָבן זיי אין א שיינעם יולי-טאָג באפוילן אויפצופעפענען די טירן פונם גרויסן סאלאָן אין עקעביער פאלאץ, און אויפפראלן אלע פענסטער, כדי ס׳זאָל זיין וואָס מער זון און לופט: די פארנאכטיקע גרויסע, רויטע זון, און די אָוונטיקע מילדע, קילע לופט. מען האָט אראָפגענומען פון די מעבל די איבערדעקן אין קאָלירטע פאסן, אויך די טיולענע שלייערן פון די ווענעציאנישע זשיראנדאָלן. דערנאָך האָט מען אויפגעעפנט דעם פאָרטעפיאן. די גאָלדענע גריפאָנען וואָס האָבן אונטערגעהאלטן די מארמאָר-פליטעס פון די טישלעך האָבן ווידער אויפגעגלאנצט אינם העלן ליכט. די ווייסע געטינס וואָס אויפן שווארצן פאָן איבער די שפיגלען האָבן פריילעך געטאנצט. די פיל-פארביקע בלומען פון די ויידן-אדאמאשענע טישטוכער האָבן שעמערירט אין אָוונט-

רויט. מען האָט אָנגעריסן רויזן און אין קרישטאָלענע וואזעס זיי אריינגעטראָגן אין סאלאָן, וועלכער איז באלד פול גע־וואָרן מיט זייער ריח. דאָרט האָבן זיך געפונען וואונדערבא־רע רויזן, וואָס קיינער האָט נישט געוואוסט זייער נאָמען און וואָס זענען פון ווייטע מקומות אהערגעבראכט געוואָרן קיין עקעבי. דאָרט זענען געווען די געלע רויזן, וואָס אין זייערע אָדערן פליסט רויט בלוט, ווי אין א מענטשן־קערפּער, און די מילך־ווייסע רויזן מיט די איינגעריסענע בלעטער־קאָנטורן, אויך די ראָזע מיט זייערע גרויסע קרוין־בלעטלעך און פארבלאָזע דורכזיכטיקע רענדעלעך, און די טונקל־רויטע רויזן מיט די שווארצע ניואנסן. מען האָט אריינגעטראָגן אלע רויזן־סאָרטן, וואָס אלטרינגער האָט אראָפּגעבראכט פון פרעמדע מדינות, כדי משמח צו זיין פרויען־הערצער.

דערנאָך האָט מען אריינגעברענגט א סך נאָטן און נאָטן־האלטערס, בלאָז־אינסטרומענטן. סמיטשיקעס און געשניצטע פידלען פון פארשיידענע גרויסן און פורעמס, ווארום דאָ האָט איצטער די גוטע פייע פון מוזיק געזאָלט איבערנעמען די ממשלה, כדי צו טרייסטן און פריילעך מאכן יעסטא בערלינגן.

די פייע האָט צו דעם צוועק אויסגעקליבן די אָקספאָרד־סימפאָניע פון דעם גוטינקן אלטן קאָמפּאָזיטאָר היידן, און די קאַוואלערן האָבן זיך גענומען איינגאיבן דערין. דער פאטראָן יוליוס פירט מיטן דיריגענט־שטעקעלע און די איבעריקע שפּילן יעדער אויף זיין אינסטרומענט. אַלע קאַוואלערן קאָנען שפּילן, — אנדערש וואָלטן זיי דאָך קיין קאַוואלערן נישט געקאָנט זיין.

ווען אלצדינג איז שוין צוגעגרייט, שיקט מען אריינ־רופן יעסטאַן. ער איז נאָך אלץ שוואך אין מוטלאָז, אָבער ביים אָנבליק פון דעם שיין־דעקאָרירטן זאל ווערט ער פאָרט דער־פרייט און ס׳טוט אים אויך הנאה דער צוזאָג צו הערן גוטע מוזיק. דאָס ווייסט מען דאָך, אז פאר דעם, וואָס האָט עגמת־נפש איז גוטע מוזיק די בעסטע חברטע. זי איז מונטער און שפּי־

לפּוודיק ווי אקינד, זי איז גראציעז און באצויבעריש ווי א יונגע שלאנקע פרוי, און זי איז גוט און קלוג ווי א זקן, וואָס האָט דורכגעלעבט א לאנג פרוכטבאר לעבן.

די קאוואלערן הייבן אָן שפּילן, אָבער מתחלת אזוי שטיל, אז עס קלינגט, ווי דאָס פליסטערן פון א לייכט ווינטעלע אויפן פעלז. דער קליינער רוסטער שפּילט מיט גרויס כונה. ער לייענט די נאָטן דורך די גרויסע ברילן, וואָס ליגן אים אויפן שפּיץ-נאָז און ער קושט ארויס מילדע טע-נער פונם פלייט און לאָזט זיינע פינגער צארט לויפן איבער די קלאווישן און טאָן-לעכער. דער פעטער עבערהאַרד זיצט איינגעבויגן איבער דעם וויאָלאָנטשעל. דער פארוק האָט זיך אים אראָפּגערוקט אויף איין אויער און די ליפּן ציטערן אים פון עקסטאז. דער קאפּיטאן בערג שטייט שטאָלץ מיט זיין לאנגן באס-טראָמפּייט. טיילמאָל פארגעסט ער וואו ער האלט אין דער וועלט און ער טוט א בלאָז מיט דער גאנצער קראפט פון זיינע מעכטיקע לונגען. אָבער דאן דערפילט ער תיכף דעם דיריגענטס שטעקעלע אויף זיין ברייטן קאָפּ.

אלץ גייט גוט; נישט בלויז גוט — נאָר אויסגעצייכנט! פון די טויטע נאָטן-שריפטן צויבערן זיי ממש ארויס די גוטע פייע אליין בכבודה ובעצמה.

יאָ, יאָ, ליבע פייע פון מוזיק! שפּרייט-אויס דיין מאנטל, היל-איין יעסטאַ בערלינגן אין אים און פיר אים צוריק אוועק אין קיניגרייך פון פרייד, וואו ער פלעגט האָבן זיין שטענדיקן וואוין-אָרט!

אך, אך, שיינע צייטן אָנגעקומען, אז יעסטאַ בערלינג זאָל זיצן אזוי בלאס, מוטלאָז און אָן חשק צום לעבן, און די אלטע הערן קאוואלערן זאָלן אים דארפן פארשפּילן ווי א קליין קינד! אָ, איצט וועט שוין אפּנים זייער קארג זיין מיט פרייד אין דער הערלעכער פּראָווינץ ווערמלאנד!

איך ווייס, פאַרוואָס די דאָזיקע לייט האָבן אים אזוי שטארק ליב. איך ווייס, ווי אומענדלעך לאנג דער ווינטער-אָוונט קאָן אמאָל זיין, און ווי די מרה-שחורה קאָן זיך דאָרט,

אין די פאראייזאמטע ישובים, אריינגנבענען אין די נשמות.
יאָ, איך פארשטיי זייער גוט, וואָס די מענטשן פון יענע מקומות האָבן געפילט, ווען ער, דער לעבנסלוסטיקער יעסטא בער־לינג, איז צו זיי געקומען.

לאָמיר זיך אָקאָרשט פאָרשטעלן א זונטאָג־נאָכמיטאָג, בשעת די ארבעט רוט און די מחשבות האָבן נישט מיט וואָס זיך צו באשעפטיקן. א צפונדיקער שטורמווינט פייפט אָן אויפהער און פאטשט אריין א וויסטע קעלט אין שטוב, אזא שרעקלעכע קעלט, וואָס קיין שום פייער־מאכן קאָן זי נישט פארטרייבן. אָט האָבן מיר פאר זיך א קליין חלבן ליכטל, וואָס מען מוז עס כסדר אָפּשנייצן; פון קיך דערגרייכן צו אונז די מאָנאָטאָנע טענער פון רעליגיעזע לידער, וואָס דאָס דינסטמיידל זינגט דאָרט.

אָבער אין מיטן דערין דערהערט זיך דאָס קלינגען פון די שליטן־גלעקלעך. שנעלע פוס־טריט סקריפּען אויפן שניי, און טרייסלען אים פון זיך אראָפּ טופּענדיק אויף די שטיגן, וואָס פירן צום פאָדערהייזל. יעסטאַ בערלינג קומט אריין אין שטוב, ער לאכט און וויצלט זיך, ער איז לעבעדיק און לוס־טיק, ער ברענגט מיט זיך ליכט און ווארימקייט. ער עפנט באלד אויף דעם פאָרטעפּיאַן און שפּילט אזוי, אז מיר חידושן זיך, פון וואנען נעמען זיך אזעלכע טענער צו די אלטע סטרונעס. עד קאָן זינגען אלע לידלעך, אלע נגונים, און ער איינער אליין קאָן שענקען גליק און פרייד דעם גאנצן הויז. אים איז נאָך קיינמאָל נישט קאלט געווען, ער האָט נאָך קיינמאָל נישט געפילט קיין מידקייט. א פארדאגהטער מענטש האָט פארגעסן אָן זיינע צרות, בשעת ער האָט אים דערזען. אַך, סארא גוט הארץ ס׳האָט אין אים געקלאפּט! וואָסער מיט־לייד ער האָט געהאט מיט אלע אונטערדרדיקטע און פארפאָלג־טע, מיט אלע אָרימע און שוואכע! און סארא זשעני דאָס איז געווען! יאָ, יאָ, איר האָט געדארפט הערן, ווי די אלטע לייט האָבן גערעדט וועגן אים!

ס'איז מסתמא געווען אויך גראָד אזא אָוונט, בשעת ר'איז א מאָל אלס גאסט געקומען צופאָרן קיין מונקערוד, צום חשובן ריכטער, וועגן וועלכן איך האָב בלויז פארבייגייענדיק דערמאָנט. אין דער דאָזיקער גוטער היים, וואָס איז קיינמאָל נישט אויפגעטרייסלט געוואָרן דורך די שטורמישע געשעענישן פון יענער צייט, האָט ער זיך צוזאמענגעטראָפן מיטן אלטן פראָבאָשטש פון ברובי.

ווי נאָר דער פראָבאָשטש האָט אים דערזעען, אזוי האָט ער אים תיכּף אוועקגעזעצט צום פּאָרטעפּיאַן.

— קום אהער, יעסטאַ, זעץ זיך אוועק און שפּיל-אויף עפּעס א לעבעדיקס. ביים פּאָרטעפּיאַן ברענגסטו דעם גרעסטן נוצן!

יעסטאַ האָט געשפּילט און צוגעזונגען א לוסטיק לידל, און די פארזאמלטע האָבן שוין נישט געקאָנט איינזיצן אויף אן אָרט. די אלטע דאמען און הערן זענען אויפגעשטאנען און זיך אוועקגעלאָזט אין א טענצל, און בשעת יעסטאַ האָט נאָכדעם אָנגעהויבן זינגען א בעלמאניש פאָלקס-לידל, האָבן זיי אויך מיטגעזונגען. די אלטע פראָבאָשטשיכע, וועלכע איז געווען דיק ווי א פאס, האָט זיך ארויפגעשארצט דאָס קליידל און איינע אליין זיך אוועקגעלאָזט אין א קאָזאקל און געזונגען מיט א הייזעריקער, גרילצנדיקער שטים:

אולא טאנצט און הויבט א פיסל,
פון די קאָראָנקעלעך ווייזט זי א ביסל,
אויך פון די ווייסע קניען נישט קיין סך...
ביים שיין פון די לאָמפּן א גאנצע נאכט!

דער אלטער פראָבאָשטש און אלע פארזאמלטע האָבן אויסגעשאָסן אין א הילכיקן געלעכטער און אויסגערופן:

— ווען דער ממזר יעסטאַ זיצט ביים פּאָרטעפּיאַן, קאָן ער אפילו אלטע לייט מאכן צום נארן-קאָפּ!

נאָר דאָס איז געווען אמאָל פארן אומגליק מיט דער גרעפין עליזאבעט. איצטער אָבער זיצט יעסטא שטיל און אומעטיק, הגם ער הערט ווי די גוטע פייע פון מוזיק באמיט זיך אים אויפצוהייטערן. איצט וואָלט ער אפשר ליבער גע-

וואָלט זיך געפינען אין איינזאמקייט און רו. אָבער ער וויל פּאָרט צוליב-טון זיינע אלטע חברים, און דעריבער הערט ער זיך צו צו זייער מוזיק. ער זעט, אז ער מאכט זיי אומעטיק מיט זיין צער און זיי האָבן שוין איצט נישט מער קיין הנאה פונם הערלעכן לעבן אין עקעבי. יאָ, יאָ, מען זעט אין זיי באשיינפערלעך, אז די עלטער רוקט זיך אָן!

אָבער פלוצלינג, בשעת זיי האלטן אין מיטן שפילן, ברעכט ער אויס אין א געוויין: דאָס לעבן קומט אים פאָר אזוי שרעקלעך אומעטיק! ער פארשטעלט זיך דאָס פנים מיט די הענט און וויינט אזוי ביטער, אז די קאוואלערן דערשרעקן זיך. דאָס זענען נישט די זיסע טרערן, וואָס מוזיק רופט גע-וויינלעך ארויס, אָ, ניין דאָס איז א פארצווייפלט כליפען. נישט פארשטייענדיק וואָס דאָ קומט פאָר, לייגן זיי אוועק די אינ-סטרומענטן.

אָבער די גוטע מוזיק-פייע, וואָס איז פארליבט אין יעס-טאַ בערלינגן (זי אויך!) פאלט ביי זיך נישט אראָפּ. זי זאָגט זיי אונטער דעם געדאנק, אז זיי זאָלן אויפשפילן עפעס א פריילעכס; דער פאטראָן יוליוס נעמט די גיטארע און הייבט-אָן זינגען א לוסטיק לידל. ער פארקרימט זיין פנים אין פאר-שיידענע גרימאסעס און שפעט-נאָך דאָס מעקען פון קי און דאָס בעקען פון שעפסן.

דאָס איז געווען זייער א וואוילער איינפאל פון דער גוטער פייע, אָבער יעסטאַ האָט אזא פעסן קלאפּ-געטון מיט דער פויסט אין טיש, אז דער פאטראָן יוליוס איז אזש אונ-טערגעשפרונגען. און יעסטאַ האָט מיט רוגזה אויסגערופן.

— איך בין טאקע א מנובל, איך בין אין דער אמתן אן אויסוואורף, וואָס לעבט נאָר צוליב דעם, כדי צו ברענגען אומגליק אויף זיינע מיטמענטשן! אָבער דאָך, ליבע חברים, דארפט איר נישט חוזק-מאכן פון מיין אומעט. אפילו בעסערע מענטשן פון אייך וואָלטן דאָס אויך מורא געהאט צו טון!

ער איז געווען אומגערעכט קעגן זיי. ער האָט אליין אויך געוואוסט, אז זיי האָבן נישט בדעה געהאַט חוזק צו

מאכן פון אים, אָבער ער האָט זיך פּאָרט נישט געקאָנט באַ- הערשן. נאָך דעם העפּטיקן אויסברוך איז ער ווידער געבליבן זיצן שטיל און פארשעמט, און זיי זענען אויך אנטשוויגן גע- וואָרן. דער דאָזיקער אומבאגרינדעטער אויסברוך האָט זיי טיף ווײ־געטון און אויך די גוטע מוזיק־פייע האָט זיך דערפון שטארק מצער געווען. אָבער פּלוצלינג דערמאָנט זי זיך, אז זי האָט דאָך צווישן די קאוואלערן א העלדישן קעמפער פאר איר זאך.

דאָס איז דער מילדער לעיווענבאָרג, אָט דער וועלכער האָט פארלוירן זיין כלה אין דעם מוטנעם טייך, און וועלכער איז דער געטרייסטער פון יעסטאַ בערליגנס שקלאפן. ער שארט זיך איצט צו צום קלאוויר, און טוט מיט די שמאָלע פינגער זיינע א לייכטן פיר איבער די קלאווישן.

אין קאוואלערן־פליגל וואָס אויפן ערשטן שטאָק האָט לעיווענבאָרג שטיין א גרויסן הילצערנעם טיש אויף וועלכן ער האָט אָנגעמאָלט א קלאוויאטורע און א נאָטן־האלטער, ביי דעם דאָזיקן טיש קאָן ער אָפּזיצן שעהנווייז און לאָזן די פינגער לויפן איבער די שווארצע און ווייסע קלאווישן. דאָרט איבט ער זיך יעדן טאָג איין אין טאָן־סקאלעס און עטיודן און אויף דעם דאָזיקן אינסטרומענט שפּילט ער אויך אויס זיין באליבטן בעטהאָווען. ער שפּילט קיינמאָל נישט קיין אנדערע זאכן, ווי נאָר פון בעטהאָווען. די גוטע מוזיק־פייע האָט אים מזכה גע- ווען מיט איר באזונדערס גרויסן חסד, און ער האָט זיך מיט גרויס התמדה געווידמעט דעם שטודיום פונם אלטן מייסטער, אזוי אז ער האָט אפילו באוויזן איבערצושרייבן א גרויסן טייל פון זיינע זעקס און דרייסיק סאָנעטן.

אָבער לעיווענבאָרג וואגט זיך קיינמאָל נישט צוצורירן צו א ריכטיקן מוזיק־אינסטרומענט; זיין איינציקער אינסטרו- מענט איז דער הילצערנער טיש. פאַרן פּאָרטעפּיאן האָט ער גרויס אָפּשיי: ער לאָקט אים, אָבער ער שרעקט אים אויך. אָט די גרילצנדיקע כלי, אויף וועלכער מען האָט שוין אזוי פיל לוסטיקע פּאָלקעס געשפּילט, איז פאר אים א הייליקטום. ער

האָט עס קיינמאָל נישט געוואגט אָנצורירן. סארא אויסטערלישער אינסטרומענט דאָס איז מיט זיינע וואונדערבארע סטרונעס, וואָס זענען בכּוח אריינצובלאָזן א פרישׂ לעבן אין דעם גרויסן קאָמפּאָזיטאָרס ווערק! ער דארף בלויז צולייגן זיין אויער צום פּאָרטעפּיאַן, כּדי תּיכּף צו הערן ווי די וואונדערשיינע טענער פון פארשידענע אַנדאַנטעס און שערצאָס רוישן דאָרט אין דער שטיל, ווי דאָס ווינטל וואָס קומט פון צייטיקע תּבואה-פעלדער. דער פּאָרטעפּיאַן איז פאר לעווענבאָרגן דער עמוד, פאר וועלכן מען דארף מתפּלל-זיין צו דער געטין פון מוזיק, צו דער גוטער פייע! אָבער צוליב דעם גרויסן יראת-הכּבוד, מיט וועלכן ער האָט זיך באצויגן צו דער מאיאָרינס פּאָרטעפּיאַן, האָט ער קיינמאָל נישט געוואגט צו שפּילן אויף אים. ער אליין האָפט שוין נישט, אז ער זאָל נאָך אמאָל אזוי רייך ווערן, דאָס ער זאָל זיך קאָנען קויפן אן אייגענעם פּאָרטעפּיאַן, און די מאיאָרין האָט אים נישט גערן געוואָלט צולאָזן צו אירן.

ער האָט שוין נישט איינמאָל געהערט, ווי מען האָט אויף דעם דאָזיקן פּאָרטעפּיאַן געשפּילט פּאָלקעס און וואלסן און ווי מען האָט אויף אים געגרימפּלט די לוסטיקע בעלמאנישע פּאָלקסלידלעך. אָבער לויט זיין מיינונג איז דאָס שפּילן נישט געווען עפּעס ענדערש, ווי א פּחיתת-הכּבוד פאר דעם דאָזיקן אינסטרומענט, און דעריבער איז טאקע קיין חידוש נישט וואָס ער האָט תּמיד אזוי שטארק געקרעכצט און געגרילצט. אָ, ניין! וואָלט מען נאָר אויפגעשפּילט עפּעס פון בעטהאָווען, דאן וואָלט מען געהערט, סארא דונערנדיקע טענער ער וואָלט ארויסגעגעבן!

אָבער איצט, מיינט לעווענבאָרג, איז שוין געקומען די צייט, אי פאר אים, אי פאר בעטהאָווען. ער וועט צוזאמענעמען זיין גאנצן מוט, ער וועט באַרירן זיין הייליקטום און ער וועט זיין יונגן באַלעבאָס און מושל פריילעך מאכן מיט די וואויל-קלאנגען, וואָס דרעמלען אינם דאָזיקן אינסטרומענט.

ער זעצט זיך אוועק און הויבט-אָן שפּילן. אָבער ער פילט זיך אומזיכער און אויפגערעגט, ער פּרובירט א פּיר-טון מיט זיין ציטערנדיקער האנט איבער די קלאווישן, ער פּרובירט א פּאָר אַקאָרדן, כּדי אָנצושלאָגן דעם ריכטיקן טאָן, ער קנייטשט דעם שטערן, ער פּרובירט נאָך אמאָל, אָבער לסוף פארשטעלט ער זיך מיט די הענט דאָס אלטע פּנים זיינס און צעוויינט זיך ביטער.

יאָ, ליבע געטין פון מוזיק! ס׳איז זייער ביטער פאר אים, וואָס דו האָסט זיך אזוי אומפריינטלעך באצויגן צו זיין ערשטן פּרווו אויף א ריכטיקן פּאָרטעפּיאַן! דאָס הייליקטום איז דאָך גאָרנישט קיין הייליקטום. דאָרט אינעווייניק ליגן נישט קיין קלאָרע, העלע אקאָרדן און טרוימען אין דער שטיל, דאָרט איז נישט פאראן קיין מעכטיק ברויזנדער שטורם פון טענער. דאָרט איז גאָרנישט פארבליבן פון דעם אומענדלעכן וואויל-קלאנג, פון דער וואונדערבארער הארמאָניע, וואָס האָט אמאָל גערוישט אין דער לופט פונם גן-עדן, בשעת די מלאכים האָבן נעזינגען שירה פאר גאָט, ניין, דאָס איז בלויז אן אל-טער גרימפּלקאסטן, און נישט מער.

סוף-כּל-סוף האָט אָבער די גוטע געטין רחמנות-גע-קראָגן, און זי האָט געטון א ווינק צום פּיפּיקן פּולקאָווניק-ער נעמט מיט זיך דעם קליינעם רוסטערן און זיי גייען ביידע ארויף אין קאוואלערן-פליגל, פון וואנען זיי ברענגען אראָפּ לעיווענבאָרגס טיש מיט די אָנגעמאָלטע קלאווישן און נאָטן-האלטער.

— טו נאָר א קוק, לעיווענבאָרג! זאָגט דער פּולקאָווניק בשעת זיי קומען צוריק, אָט האָסטו דיין אייגענעם פּאָרטע-פּיאַן! אנו, שפּיל-אויף עפּעס פאר יעסטאַן!

דערזעענדיק זיין טייערן חפץ, הערט לעיווענבאָרג אויף צו וויינען, און ער זעצט זיך אוועק צו שפּילן בעטהאָווענען פאר זיין אומעטיקן, יונגן פריינט. איצט וועט ער שוין זיכער ווערן פריילעך!

ביים זקן אין קאָפּ קלינגען די הערלעכסטע טענער, און ער קאָן זיך גאָר אנדערש נישט פאָרשטעלן ווי נאָר, אז אויך יעסטאַ הערט ווי שיין ער שפּילט. יאָ, יעסטאַ באמערקט זיכער, ווי גוט ער שפּילט היינטיקן אָוונט. אָ, איצט זענען שוין פאר אים נישט פאראן קיין שום שוועריקייטן! ער מאכט זיינע פּאסאזשן און טרילן אומגעהייער גרינג, ער פירט־אויס די שווערסטע טעכנישע קונץ־שטיק. ער וואָלט זיך, כ׳לעבן, געוואונטשן, אז דער קאָמפּאָזיטאָר אליין זאָל דאָס הערן!

וואָס לענגער ער שפּילט, אלץ מער עקזאלטירט ווערט ער, און יעדער טאָן קלינגט אין אים כמעט מיט אן איבער־ערדישער קראפט.

ער שפּילט:

— צער, אָ, צער! פארוואָס זאָל איך דיך דען נישט ליבן? צי דערפאר וואָס דיינע ליפּן זענען קאלטע, דיינע באקן פארוועלקטע, דערפאר וואָס דיין אומארמונג דערשטיקט, דיין בליק פארשטיינערט?

צער, אָ, צער! דו ביזט ווי איינע פון יענע שטאָלצע, שיינע פרויען, וואָס זייער ליבע איז זייער שווער צו געווינען, אָבער דערפאר ברענט זי שטארקער, התלהבותדיקער ווי די ליבע פון אנדערע פרויען. א פארשטויסענער ביסטו, אָבער איך האָב דיך צוגעדריקט צו מיין הארץ און דיך געליבט. איך האָב ארויסגעצערטלט די קעלט פון דיינע אברים, און דיין ליבע האָט מיך אָנגעפילט מיט גליק.

אָ, ווי איך האָב געליטן! אָ, ווי איך האָב געבענקט, זינט איך האָב פארלוירן מיין ערשטע געליבטע! א פינסטערע נאכט האָט זיך אויסגעשפּרייט אין מיר און ארום מיר. אין הייסער תפילה, אין אינערלעכן געבעט צו גאָט בין איך כסדר געלעגן פארזונקען, אָבער גאָט האָט מיין תפילה נישט געהערט. די טויערן פון הימל זענען געווען געשלאָסן פאר מיין לאנגער דער־ווארטונג. פון די אויסגעשטערנטע הימלען איז צו מיר נישט אראָפּגעקומען קיין מלאך־הגואל מיך אויסצולייזן פון מיין פּיין.

אָבער מיין בענקשאפט האָט לסוף צעריסן דעם פאַר־האנג, און דו האָסט צו מיר אראָפּגענידערט איבער א בריק פון לבנה־שטראלן. אָ, צער, דו מיין געליבטער! אין העלן ליכט ביסטו צו מיר געקומען, מיט א שמייכל אויף די ליפּן. פריילעך טאנצנדיקע מלאכימלעך האָבן דיך ארומגערינגלט. זיי האָבן געטראָגן רויזן־קרענץ און געשפּילט אויף ציטרעס און פלייטן. א גרויס גליק האָט מיך באהערשט, בשעת כ'האָב דיך דערזעען!

דו ביזט אָבער פארשוואונדן, פארשוואונדן! און קיין שום בריק פון לבנה־שטראלן איז נישט געווען פאר מיר, איבער וועלכן איך זאָל דיר קאָנען נאָכגיין! אויף דר'ערד בין איך געלעגן, אָן פליגלען, געבונדן צום שטויב. מיין איכה־קלאָגן איז געווען ווי דאָס רעווען פון א ווילדער חיה, ווי דער באטויבנדיקער קנאל פונם דונער. איך האָב געוואָלט שיקן דעם בליץ אלס שליח צו דיר. איך האָב פארשאָלטן די גרינע ערד: הלוואי זאָל א וויסטע שרפה פארברענען אלע תבואות, אלעביימער, אלע געוויקסן, א מגפה זאָל פארטיליקן דעם גאנצן מענטשלעכן דור! איך האָב גערופן דעם טויט און די פארניכטונג. זאָלן זיי אויסראָטן, חרוב־מאכן און אָפּמעקן אלץ וואָס פרוכפּערט זיך און לעבט, וואָס שפּראָצט און וואקסט, וואָס ליבט און פרייט זיך, וואָס בליט און שמעקט אויף דער ערד! איך בין געווען איבערצייגט, אז די אייביקע פּיין פונם גהינום איז א גענוס אין פארגלייך מיט מיינע מאטערנישן.

און דאן, אָ צער, ביסטו געוואָרן מיין פריינט! פארוואָס זאָל איך דיך דען נישט ליבן, ווי מען ליבט יענע שטאָלצע, שטרענגע פרויען, וואָס זייער ליבע איז שווער צו געווינען, אָבער וואָס ברענט שטארקער, התלהבותדיקער ווי די ליבע פון אלע אנדערע פרויען?

אזוי האָט ער געשפּילט, דער אָרימער מיסטיקער. ער איז געזעסן ביי זיין „פּאָרטעפּיאן", שטראלנדיק פון באגייסטע־רונג, הערנדיק די וואונדערבארסטע טענער, און זייענדיק

איבערצייגט, אז אויך יעסטאַ מוז דאָס הערן און געטרייס ווערן דערפון.

יעסטאַ האָט אים באטראכט און זיך צוגעהערט צו זיין מוזיק. תחילת איז ער געווען בייז צוליב דער נייער קאָמעדיע, וואָס מען שפילט דאָ מיט אים, אָבער ביים אָנבליק פון דעם נעבעכדיקן זקן, וועלכער איז געזעסן און שטארק הנאה געהאט פון זיין שפילן בעטהאָווענען, איז ער ביסלעכווייז מילדער געוואָרן.

יעסטאַ האָט זיך פארטראכט וועגן דעם, ווי אזוי דער דאָזיקער מענטש, — וועלכער איז איצט אזוי מילד און זאָרגלאָז, — איז אויך אמאָל פארזונקען געווען אין עלנט און פיין, ווי אזוי אויך ער האָט פארלוירן זיין געליבטע. און דאָך איז איצט דער דאָזיקער מענטש א שטראלנדיקער פון באגייסטערונג געזעסן ביי זיין „טיש". מער איז אלזאָ נישט נויטיק פארן גליק פון א מענטשן?

יעסטאַ האָט זיך דערפילט דערנידעריקט אין זיינע אייגענע אויגן.

— וואָס איז עס מיט דיר, יעסטאַ, האָט ער צו זיך אליין געטענהט. צי קאָנסטו שוין מער נישט פארליידן קיין צרות? דו, וואָס דו ביזט דיין גאנץ לעבן געהארטעוועט געוואָרן אין דחקות און נויט; דו, וואָס האָסט געהערט, ווי יעדער בוים אין וואלד, יעדעס גרעזל אויף דער לאָנקע האָט פאר דיר געפריידיקט רעזיגנאציע און געדולד; דו, וואָס ביזט אויפגעהאָדעוועט געוואָרן אין א לאנד וואו דער ווינטער איז הארב און דער זומער קנאפ, דו האָסט שוין אויך פארגעסן די קונסט פון ליידן?

יאָ, יעסטאַ, — אלץ וואָס דאָס לעבן ברענגט דארף א מאן קאָנען צונעמען מיט מוט אין הארצן און א שמייכל אויף די ליפן, אנדערש איז ער קיין מאן נישט. דו האָסט פארלוירן דיין געליבטע, — נו, טאָ לייד וויפיל דו ווילסט, זאָל די פיין פון געוויסנסביסן מאטערן און פארצערן דיין נשמה, אָבער ווייז דאָס נישט ארויס פאר קיינעם, אויסערלעך זאָלסטו

זיין א מאן און אן עכטער ווערמלענדער! זאָל דיין בליק בלישטשען פון פרייד, און באגעגן דיינע פריינט מיט גוטע רייד!

שטרענג איז דאָס לעבן, שטרענג איז די נאטור. אָבער מוט און פרייד באשאפן זיי ביידע, אלס קעגנגעוויכט צו זייער אכזריות, אנדערש וואָלט דאָס דער מענטש נישט געקאָנט אויסהאלטן.

מוט און פרייד! דאָס זענען די ערשטע פליכטן פון לעבן. דו האָסט זיי נאָך קיינמאָל נישט פארלאָזן, וועסטו זיי אויך ווייטער נישט פארלאָזן!

צי ביסטו אן ערגערער מענטש ווי לעווענבאָרג, וועלכער זיצט דאָרט ביי זיין הילצערנעם „פאָרטעפיאַן", צי ביסטו אן ערגערער מענטש ווי די אלע איבריקע קאוואלערן, — די מוטיקע, די זאָרגלאָזע, די אייביקע יונגעליים? דו ווייסט דאָך אליין אויך, אז קיינער פון זיי האָט אין זיין לעבן נישט אויסגעמיטן קיין צרות און פיין!

און יעסטאַ קוקט זיך איצט געגוי ארום אויף זיינע חברים. אך, סארא בילד דאָס איז! זיי זיצן טיף־ערנסטע און הערן זיך צו מיט גרויס כונה צו דער מוזיק, וואָס קיינער הערט זי נישט!

לעוועגבאָרג ווערט פלוצלינג אויפגעוועקט פון זיינע חלומות דורך א פרייליכן געלעכטער. ער הויבט־אויף די הענט פון די קלאַווישן און האָרכט זיך איין שטארק אנטציקט. אָ, דאָס איז דאָך טאקע דאָס אמאָליקע געלעכטער פון יעסטאַ בערלינגן, — זיין גוטער, פריינטלעכער, מיטרייסנדיקער געלעכטער! דאָס איז זי, די הערלעכסטע מוזיק, וואָס דער אלטער לעוועגבאָרג האָט אין זיין גאנץ לעבן געהערט.

— איך האָב געוואוסט, אז בעטהאָווען וועט דיר העלפן, יעסטאַ! רופט ער אויס. נו, איצטער ביסטו שוין, זע איך, געזונט!

און ס'איז טאקע אזוי געשען, אז די גוטע פייע פון מוזיק האָט אויסגעהיילט יעסטאַ בערלינגן פון זיין מרה־שחורה.

.24

דער ברוביער גלח

אלמעכטיקער גאָט עראָס! דו ווייסט, אז טיילמאָל קומט אונז פאָר, אז עמיץ האָט זיך שוין פולשטענדיק באפרייט פון דיין יאָך; אלע מתיקותדיקע געפילן, וואָס פארייניקן מענטשן, זעען־אויס ווי אָפּגעשטאָרבן אין זיין הארץ; דער שגעון שטרעקט שוין זיינע נעגל צום דאָזיקן אומגליקלעכן פארשוין. אָבער מיט אמאָל באווייזטו זיך אין דיין אלמאכט, דו אפּוטרופּס איבערן לעבן, און דאָס פארטרוקנטע הארץ צעבליט זיך ווידער, ווי דעם הייליקנס שטעקן, און גיט פון דאָסניי ארויס בלומען און פרוכטן.

קיינער קאָן שוין נישט זיין קיין גרעסערער קמצן, ווי דער ברוביער גלח, און קיינער איז נישט אזוי דערווייטערט געוואָרן פון מענטשן דורך זיין נידערטרעכטיקייט און אומבאַרמהארציקייט, ווי ער. זיינע חדרים ווערן ווינטער נישט באהייצט, ער זיצט אויף פּראָסטע, נישט געהובלעוועטע און נישט געפארבטע בענקלעך, ער טוט זיך אָן אין שמאטעס, עסט טרוקן ברויט און ווערט ווילד אין כעס, בשעת א בעטלער טרעט־איבער זיין שוועל. ער לאָזט דאָס פערד זיינס פארהונגערן אין שטאל און פארקויפט דאָס היי. זיינע קי ציפּן דאָס טרוקענע גראָז וואָס ביי די וועג־קאנטן און דעם מאָך פון די ווענט פון הויז. אזש ביז צום שליאך הערט מען דאָס

בעטשען פון זיינע הונגעריקע שעפסן. די פויערים ווארפן אים צו ברעקלעך עסן, וואָס זייערע הינט ווילן עס נישט נעמען אין פיסק אריין, און שענקען אים מלבושים, וואָס שלעפערס ווילן עס צומאָל נישט אָנקוקן.

זיין האנט איז תמיד אויסגעשטרעקט, כדי עפעס צו פארלאנגען, זיין רוקן איז תמיד איינגעבויגן, כדי צו דאנקען... ער בעטלט ביי די רייכע און אנטלייט עס אויף פראָצענט צו אָרימעלייט. דערזעט ער ערגעץ-וואו א מטבע, ווערט זיין הארץ פארצערט פון אומגעדולד ביז וואנען ער האָט זי נישט אין זיין קעשענע, און אומגליקלעך איז דער, וועלכער קאָן אים נישט אומקערן דעט חוב צום באשטימטן טערמין!

ער האָט ־שפעט חתונה-געהאט. ס'וואָלט אָבער פיל גליי-כער געווען, ווען ער וואָלט דאָס איינגאנצן נישט געווען גע-טון. זיין ווייב איז געשטאָרבן פון פיין און דערשעפונג, און זיין טאָכטער איז אוועק אלס דינסט צו פרעמדע מענטשן. ער ווערט אלט, אָבער די עלטער ברענגט אים נישט קיין רו אין זיין שטרעבן צו זאמלען, פארקערט, די קארגשאפט פארלאָזט אים קיינמאָל נישט, אפילו אויף איין רגע.

— — — — — — — — — — — — — —

ויהי היום, איינמאָל אין א שיינעם העלן טאָג, אָנהויב חודש אויגוסט, האָבן פ״ר פערד געשלעפט א שווערע קאָליאסע בארג-ארויף איבער די ברוביער בערגלעך. אן אריסטאקראטישע אלטע פריילין קומט דאָ מיט גרויס שטאט צופאָרן קיין ברובי. זי האָט מיט זיך א באדינער און א קאמערדינערין, חוץ דעם קוטשער נאטירלעך. זי פאָרט אויף א באזוך צום ברוביער גלח. ער איז דער מאן, וועלכן זי האָט אין איר יוגנט געליבט.

בעת ער איז געווען הויז-לערער אין דער היים פון אי-רע עלטערן, האָבן זיי זיך ביידע געליבט. אָבער איר שטאָל-צע משפחה האָט זיי צעשיידט. און איצט קומט זי צופאָרן קיין ברובי, כדי כאָטש נאָך איינמאָל אים צו זען, איידער זי שטארבט. אלץ וואָס דאָס לעבן קאָן איר נאָך געבן, איז ווי-דער זיך צו זען מיט דעם געליבטן פון איר יוגנט.

דאָס קליינע אריסטאָקראטישע דאמעלע זיצט אין דער קאָליאסע און טרוימט. זי פאָרט נישט צו דעם אָרעמען, חושכדיקן גלחישן הייזל אין ברובי. ניין, זי געפינט זיך איצט אויפן וועג צו דער לופטיקער, געדיכט-באוואָקסענער בעז-אלטאנקע אין אירע עלטערנס פארק, וואו איר געליבטער ווארט אויף איר. זי שטעלט אים זיך פאָר אלס א יונגן, טעמ־פעראמענטפולן בחור; ער קאָן ליידנשאפטלעך קושן, ער קאָן הייס ליבן. איצט, בשעת זי ווייסט, אז זי וועט אים באלד דערזעען, שוועבט זיין בילד פאר אירע אויגן מיט אַ זעלטע־נער בולטקייט. אך, ווי שיין ער איז, ווי הערלעך שיין! ער איז פארחלומט, ער איז פלאמענדיק ענטוזיאסטיש אין זיין לי־בע, און ער איז אימשטאנד אויך איר נשמה אָנצופילן מיטן געטלעכן פייער פון ליבע.

איצט איז זי שוין אָבער געל-בלאס, פארוועלקט און אלט. ער וועט זי אפשר נישט דערקענען,—אזא זעכציקיעריקע זקנה ווי זי איז איצט. זי קומט אָבער נישט, כדי זיך צו ווייזן, נאָר כדי צו זען דעם געליבטן פון איר יוגנט, וועל־כער איז עד-היום פארבליבן אומבאדירט פון די שטורמען פון דער צייט, און וועלכער איז נאָך אלץ אזוי יונג, אזוי שיין, אזוי פול מיט לעבן, ווי אמאָל.

זי קומט פון אזעלכע ווייטע מקומות, אז זי האָט ביז איצט גאָרנישט געהערט וועגן דעם ברוביער גלח און זיינע מעשים.

די קאָליאסע פאָרט ארויף אויפן שפיץ-בערגל, פון וואַ־נען מען זעט שוין דאָס גלחישע הייזל.

— האָט רחמנות, ליבע הארציקע מענטשן, הערט זיך דאָס קרעכצנדיקע קול פון א בעטלער, וועלכער ליגט אויף די קני ביים שאָסיי-גרוב. האָט רחמנות, שענקט עפעס א נדבה פאר אן אָרימאן!

די איידעלע דאמע גיט אים א זילבערנע מטבע און פרעגט אים, צי דאָס הויז פונם ברוביער גלח געפינט זיך נישט דאָ ערגעץ אין דער נאָענט.

דער בעטלער ווארפט אויף איר א כיטרן שארפן בליק.

— דעם גלחס הויז ליגט אָט-אָ דאָרט גלייך, זאָגט ער, אָבער דער גלח איז נישטאָ אין דער היים, קיינער איז איצט נישטאָ אין גלחס הויז.

ביי די דאָזיקע ווערטער פונם בעטלער באקומט די אריסטאָקראטישע דאמע אזא מראה, ווי זי וואָלט געהאלטן ביים חלשן. מיט אמאָל פארשווינדעט די לופטיקע בעז-אלטאנ-קע,—דער געליבטער איז דאָרט נישט פאראן. ווי האָט זי דאָס געקענט זיך דענקען, אז זי וועט אים נאָך דאָרט געפונען,— נאָך א פערציקיאָריקער דערוואַרטונג?

— וואָס האָט דען די גנעדיקע דאמע געהאט צו טון אין דעם גלחס הויז? פרעגט דער בעטלער.

די גנעדיקע דאמע זאָגט אים, אז זי איז פון א ווייטער געגנט געקומען, כדי צו טרעפן דעם ברוביער גלח. זי איז מיט יאָרן צוריק געווען באפריינדעט מיט אים.

פערציק יאָר און פערציק מייל האָט זיי צעשיידט. און וואָס זי איז אָפּגעפאָרן א מייל, האָט זי פון זיך אראָפּגע-וואָרפן א יאָר צייט מיט זיין משא פון צערפולע זכרונות, אזוי אז בשעת זי איז איצט צוגעקומען צום גלחישן הויז אין ברו-בי פילט זי זיך ווידער, ווי א צוואנציק יעריק מיידל אָן שום זאָרגן, אָן שום זכרונות.

דער בעטלער באטראכט זי מיט פאָרשנדיקע בליקן, און אין זיינע אויגן פארוואנדלט זי זיך פון א צוואנציקיעריק מיידל אין א זעכציקיעריקע זקנה און באלד פארקערט, פון א זקנה אין א יונג מיידל.

— דער גלח וועט נאָכמיטאָג אהיימקומען, זאָגט ער; ס׳וואָלט צום בעסטן געווען, אז די גנעדיקע דאמע זאָל אצוי גוט זיין צופאָרן צום גאסט-הויז און צוריקקומען נאָכמיטאָג. איך בין אייך ערוב, אז נאָכמיטאָג וועט איר טרעפן דעם גלח אין דערהיים.

א ווײלע דערנאָך פאָרט די קאָליאסע צוריק אראָפּ צום ברוביער גאסט-הויז, אָבער דער בעטלער רירט זיך נאָך אל

נישט פון אָרט; ער ציטערט איבערן גאנצן גוף און קוקט איר נאָך. ער וויל פאלן אויף די קני און קושן די שפּורן פון די רעדער.

ארום מיטאָג-צייט גייט דער גלח אריין צו דער פּראָבאָשטשיכע, וואָס איר מאן איז דער עלטסטער גלח פון דער ברוביער פאראפיע. אָבער איצט איז דער גלח אן אָפּגעצוואָגענער, אן אָפּגעראזירטער און אויסגעפּוצטער אין בגדי יום-טוב. ער טראָגט שיך מיט בלאנקענדיקע שנאָלן און זיידענע זאָקן, אן אָנגעקראָכמאלעטן ווייסן זשאבאָ און פרישע מאנזשעטן.

— אן אריסטאָקראטישע דאמע קומט היינט צו מיר צו פאָרן, זאָגט ער צו דער פּראָבאָשטשיכע, זי איז א גרעפישע טאָכטער, טאָ ווי קאָן איך, אזא אביון, ווי איך בין, זי אויפנעמען ביי מיר אינם גלחישן הייזל? די פּאָדלאָגעס ביי מיר זענען שווארץ ווי בלאָטע, מיין גאסט-שטוב איז אָן מעבל, דער פּילאָפּ איז עס-שטוב איז גרין פון שימל און פייכטקייט. איך בעט אייך חשובע פרוי פּראָבאָשטשיכע, העלפט מיר אין מיין פארלעגנהייט! פארגעסט נישט, אז זי איז אן אריסטאָקראטישע דאמע, — א גרעפישע טאָכטער!

— נו, טאָ קאָנט איר דאָך זאָגן, אז דער גלח איז אוועקגעפאָרן! ענטפערט די פּראָבאָשטשיכע.

— טייערע פרוי פּראָבאָשטשיצע! בעט ער זיך ביי איר, פערציק מייל איז זי געפאָרן, כדי צו טרעפן מיך — אזא אביון! זי ווייסט דאָך נישט, ווי ס׳גייט מיר אין פרנסה. איך האָב צומאָל נישט קיין בעט פאר איר, וואו זי זאָל זיך קאָנען אָפּרוען פון דער לאנגער נסיעה. איך האָב אויך נישט קיין געלעגער פאר אירע באדינער.

— נו, טאָ זאָל זי צוריקפאָרן!

— אך, ליבע הארציקע פרוי פּראָבאָשטשיכע! איר פארשטייט דאָך נישט, וואָס איך מיין. איך וויל ליבערשט אוועקגעבן מיין גאנץ ביסל אָרימקייט, אלץ וואָס איך האָב מיט אזוי פיל מי און מאַטערניש צונויפגעשלעפּט, איידער כ׳זאָל

זי לאָזן צוריק אוועקפאָרן און נישט געבן איר קיין אָפּרו אונטער מיין דאך. צוואנציק יאָר איז זי אלט געווען, בשעת מיר האָבן זיך צום לעצטן מאָל געזעען, און זינט דעמאָלסט איז שוין פערציק יאָר אוועק... איצט פארשטייט איר מיך שוין, פרוי פראָבאָשטשיכע? האָף איך, אז איר וועט מיר נישט אָפּזאָגן אין מיין בקשה. און דאָ האָט איר געלט, אויב געלט קאָן דאָ עפּעס העלפן!.."

אָ, עראָס! די פרויען ליבן דיך. זיי וועלן ליבערשט גיין הונדערט טריט פאר דיינעטוועגן איידער איין טריט פאר אן אנדער גאָט.

אין דער פלעבאניע פון ברובי ווערן אויסגעליידיקט די חדרים, ס׳ווערט אויסגעליידיקט די ספּיזשארניע. מען שפּאנט איין פערד אין אלע פורלעך, מען לאדעוועט זיי אָן און מען פאָרט-צו צום גלחשן הייזל, ווען דער אלטער גוטמוטיקער פראָבאָשטש וועט אהיימקומען פונם רעליגיע-לימוד מיט די קאָנפירמאציע-קינדער, וועט ער מוזן ארומגיין אין ליידיקע חדרים, און אליין ארייןקוקן אין קיך און פרעגן צי דאָס מי-טאָג-עסן איז שוין פארטיק, און ער וועט טאקע נישט האָבן קיין מיטאָג, ווארום נישט די פראָבאָשטשיכע און נישט די קעכין איז דאָרט פאראן. סארא עצה קאָן מען זיך דען געבן? עראָס האָט אזוי געוואָלט, עראָס, דער אלהערשנדער!

פארנאכט-צו שלעפּט זיך ווידער די שווערע קאָליאַסע בארג-ארויף. און אין דער קאָליאסע זיצט די קליינע ארים-טאָקראטישע דאמע און טראכט, צי ס׳וועט נישט ווידער גע-שען עפּעס אן אומגליק, אזוי אז זי וועט נאָך אלץ נישט קאָנען זיך טרעפן מיטן געליבטן פון איר יוגנט. זי איז נאָך אלץ אין ספק, צי איז טאקע אמת, אז זי גייט זיך איצט טרעפן מיט דעם איינציקן מענטשן, וועלכער איז אמאָל מסוגל געווען צו פארשאפן איר פרייד.

די קאָליאסע פארקירעוועט אין טויער אריין, צום גלחישן הויף, זי בלייבט אָבער פלוצלינג שטיין: די קאָליאסע איז צו ברייט, דער טויער איז צו שמאָל. דער קוטשער שמייסט

מיט דער בייטש, די פערד שלעפן מיט אלע כוחות, דער באַדינער שעלט, אָבער ס'העלפט נישט. די הינטערשטע רעדער האָבן זיך פארטשעפּעט אין די טויער־סלופּעס. די גרעפישע טאָכטער קאָן נישט ארייַנפאָרן אויפן גלחישן הויף, כדי צו טרעפן זיך מיט איר געליבטן.

אָבער אָט קומט דאָרט עמיצער... יאָ, דאָס איז ער! ער הייבט זי אַראָפּ פון דער קאַליאסע, ער טראָגט זי אויף זיינע הענט, וואָס זענען נאָך אלץ אזוי שטארק ווי אמאָל, און דריקט זי צו צו זיין ברוסט, פּונקט אזוי טעמפּעראַמענטספול ווי מיט פערציק יאָר צוריק. זי באגעגנט זיך מיט די בליקן פון א פּאָר אויגן, וואָס שטראַלן נאָך מיט דעם זעלבן גלאַנץ ווי דעמאָלסט, בעת זיי האָבן נאָך נישט מער געהאט באַגריסט ווי פינף און צוואַנציק פרילינגען.

א שטורם־פאַליע פון הייסע געפילן לויפט אדורך איר גאַנץ וועזן. זי האָט זיך פלוצלינג דערינערט, אַז ער האָט זי אמאָל פּונקט אזוי געהאַט ארויפגעטראָגן איבער די שטיגן צו דער טעראַסע, וואָס פאר זייער פּאַלאַץ. די גאַנצע פערציק יאָר האָט זי געלעבט מיט דער איבערצייגונג, אַז דער דופק פון איר ליבע צו אים קלאַפּט נאָך אלץ אזוי שטארק, ווי אין דעם לעצטן טאָג, וואָס זיי האָבן זיך געזעען, אָבער דאָך האָט זי שוין געהאט פארגעסן, סאַראַ געפיל דאָס איז צו ווערן איינגעשלאָסן אין שטאַרקע אָרעמס און ארייַנצוקוקן אין יונגע, שטראַלנדיקע אויגן.

זי זעט נישט, אַז ער איז שוין אלט. זי זעט בלויז זיינע אויגן, זיינע שטראַלנדיקע אויגן!

זי זעט נישט די שוואַרצע פּאָדלאָגעס, די פּולאַפּן, וואָס זענען גרין פון פייכטקייט, זי זעט בלויז זיינע שטראַלנדיקע אויגן. דער ברוביער גלח איז פאַר איר אין דער דאָזיקער רגע א הערלעך־שיינער מאַנסביל. ער ווערט שיין בלויז דערמיט, וואָס ער קוקט אויף איר.

זי הערט זיין שטים, זיין שטאַרקע קלאַנגפולע, מעלאָדישע שטים. אזוי רעדט ער בלויז צו איר. און צו וואָס באַ־

דארף ער גאָר די מעבל פון דעם פּראָבאָשטש-הויף צו זיינע לײדיקע חדרים, צו וואָס די גוטע מכלים, צו וואָס די באַדינונג? די אַלטע דאמע וואָלט זיכער נישט באַמערקט און נישט געפילט, אַז די אַלע זאַכן פעלן דאָ. פאַר איר איז געוויינט, וואָס זי הערט זיין שטים און זעט זיינע אויגן.

זי איז נאָך קיינמאָל נישט, אָ, ווירקלעך קיינמאָל נישט געווען אַזוי גליקלעך ווי איצט!

ער פאַרנייגט זיך פאַר איר אַזוי איידל און שטאָלץ, ווי זי וואָלט געווען אַ קיניגין און ער איר פאַוואָריט. ער רעדט צו איר מיט צערעמאָניעלער מליצה, אויפן אַלטן שטייגער, און זי — זי שמייכלט בלויז און איז גליקלעך!

פאַרנאַכט נעמט ער זי אונטערן אָרעם און פירט זי אַרויס אין דעם אַלטן, אָפּגעלאָזענעם גאָרטן. זי זעט נישט, עפּעס זאָל דאָ זיין מיאוס, פאַרוואַרלאָזט; די פאַרוואַקסענע, פאַרפּלאָנטערטע קוסטעס פאַרוואַנדלען זיך אין אירע אויגן אין גלייך-געשוירענע שפּאַליערן, דאָס ווילדגראָז — אין גלייכע שמאַראַגד-גרינע און סאַמעט-ווייכע גראָז-דיוואַנען. לאַנגע אַלעען הילן זי איין אין זייערע שאָטנס, און אין נישעס פון טונקל-גרינעם געצווייג בלאַנקען ווייסע סטאַטועס פון יוגנט, פון טרייהייט, פון האָפענונג, פון ליבע.

זי ווייסט, אַז ער האָט אַמאָל געהאַט אַ ווייב, אָבער זי טראַכט נישט וועגן דעם. ווי זאָל זי קאָנען טראַכטן גאָר וועגן אַזוינס? זי איז דאָך נישט מער אַלט ווי צוואַנציק יאָר און ער פינף און צוואַנציק. מען זעט דאָך באַשיינפּערלעך, אַז ער איז טאַקע נישט מער אַלט ווי פינף און צוואַנציק יאָר און ס'ברויזט אין אים פון יוגנט און קראַפט. צי איז דען גאָר מעגלעך, אַז פון אים זאָל דאָס ווערן דער קאַרגער גלח פון ברובי, — ער, אָט דער לאַכנדיקער, טעמפּעראַמענטפולער בחור?

אָבער אים, דעם ברוביער גלח טוט טיילמאָל עפּעס אַ רויש אין די אויערן וועגן טרויעריקע, פינסטערע געשעענישן. אָבער די וויי-געשרייען פון די אָרימעלייט, די קללות פון די באַשווינדלטע, די שימף-ווערטער פון די פאַראַכטער, און די

חוזק-לידלעך וואָס מען וועט שפּעטער זינגען וועגן אים, — דאָס אַלץ עקזיסטירט איצט נאָך נישט פאַר אים. אין זיין האַרץ פלאַמט בלויז ריינע, אומשולדיקע ליבע. ס׳קאָן דאָך גאָרנישט געמאָלט זיין, אַז אָט-אָ דער שטאָלצער בחור וועט עס אַמאָל אַזוי שטאַרק ליב-באַקומען דאָס גאָלד, אַז ער וועט צוליב דעם קריכן אַפילו אין דער טיפסטער בלאָטע, אַז ער וועט צוליב דעם אויסשטיין פאַראַכטונג און שנאה, פאַרליידן קעלט, הונגער און דחקות, — אַלץ צוליבן ביסל גאָלד? צי וועט דער דאָזיקער ליבנסווירדיקער בחור אַמאָל פאַרפייניקן זיין ווייב און לאָזן זיין איינציק קינד פאַרהונגערן, — אַלץ צוליב דעם שמוציקן גאָלד? ניין, דאָס איז פּשוט אוממעגלעך! ער איז זיכער פּונקט אַזאַ גוטער מענטש ווי אַלע אַנדערע, ער איז זיכער נישט קיין רשע-מרושע, קיין חיה-רעה אין מענטשלעכער געשטאַלט.

צי וואָלט דען די געליבטע פון זיין יוגנט געוואָלט גיין געאָרעמט מיט אַזאַ נידערטרעכטיקן פאַרשוין, וועלכער איז נישט ראוי צו דערפילן די פליכטן פון דעם אחריותפולן אמט, וואָס ער האָט געוואגט צו פאַרנעמען? ניין, דאָס וואָלט זי זיכער נישט געטון!

אָ, עראָס, אַלמעכטיקער גאָט! דער דאָזיקער מענטש, וואָס גייט דאָ נעבן דער געליבטער זיינער — ער האָט נישט אין דעם אָוונט, און אויך נישט אין די נאָנטסטע פּאָר טעג, נישט געקאָנט זיין דער ברוביער גלח!...

אויפן פערטן טאָג פאָרט די דאַמע צוריק אַוועק. דעם טויער האָט מען ברייטער געמאַכט. די קאָליאַסע פאָרט אַזוי שנעל באַרג-אַראָפּ פונם ברוביער בערגל, ווי נאָר אויסגערוטע פערד קאָנען לויפן.

סאַראַ חלום, סאַראַ הערלעכער חלום! אין פאַרלויף פון די דאָזיקע דריי טעג האָט זיך קיין ברעקל וואָלקן נישט באַוויזן!

זי איז אַ שמייכלענדיקע צוריקגעפאָרן אַהיים, צו איר פּאַלאַץ און צו אירע זכרונות. זי האָט שוין דערנאָך קיינמאָל

נישט מער געהערט דערמאָנען זיין נאָמען, און זי האָט אויך נישט נאָכגעפרעגט וועגן אים. בלויז דעם דאָזיקן זיסן טרוים האָט זי געוואָלט וועבן ביזן סוף פון איר לעבן.

דער ברוביער גלח איז אָבער פארבליבן אין זיין וויסטער היים, וויינענדיק פון טיפן צער. זי האָט אים אויפסנייז יונג געמאכט. צי וועט ער איצט צוריק אלט ווערן? צי וועט זיך צו אים צוריק אומקערן דער בייזער גייסט און אויפסנייז אים פארוואנדלען אין אן אויסוואורף, און ער וועט ווידער ווערן פאראכטעט און באשפיגן ווי ביז איצט?

.25

דער פּאַטראָן יוליוס

דער פּאַטראָן יוליוס האָט אראָפּגעטראָגן זיין רויט־גע־פּארבטן הילצערנעם קופערט פונם „קאוואלערן־פליגל“. דערנאָך האָט ער אָנגעגאָסן דופּטנדיקן פּאָמעראנצן־בראָנפן אין א גרין פּעסעלע, וואָס האָט אים שוין באגלייט אויף א סך נסיעות, און אין דעם גרויסן געשניצטן קעסטל, וואָס האָט אים געדינט אויף צו האלטן דאָרט זיין צדה־לדרך, האָט ער ארייגעלייגט ברויט, פּוטער און הארטן קעז, וואָס איז שוין אזש געווען ברוין פון לאנג ליגן, און אויך געפּעקלטע ברוסט־און־בראָטן און בלינצעס מיט מאלינעס־איינגעמאכץ.

נאָכדעם ווי ער האָט זיך דערמיט אָפּגעפּארטיקט, איז ער ארומגעגאנגען איבער גאנץ עקעבי און זיך מיט טרערן אין די אויגן געזעגנט מיט אלצדינג, וואָס איז אים ליב און טייער געווען. צום לעצטן מאָל האָט ער צערטלעך געגלעט די אָפּגעריבענע באָלן פון דער קעגלשפּיל און אויך די חברה קליינווארג מיט די רויטע בעקלעך, וואָס האָבן זיך געשפּילט אין לויפערלעך אויף א בערגל, נעבן דער קוזניע. ער איז ארומגעגאנגען איבער אלע אלטאנקעס אין גאָרטן און איבער די היילן, וואָס אין פּארק. ער איז ארייגעגאנגען אין די שטאלן און סטאָדאָלעס, געגלעט די פערד איבער די לענדן, א טרייסל־געטון דעם בייזן ביק פאר די הערנער און

געגעבן די קעלבלעך זיינע הענט צום לעקן. ערשט צום סוף איז ער ארויפגעגאנגען אין גרויסן זאל פון הויפט-בנין, וואו ס'האָט אויף אים געווארט דער צוגעגרייטער אָפשיד-פרישטיק.

אך, ווי גרויזאם דאָס לעבן איז, ווער קאָן עס דען דורכהאלטן? סם איז אין דעם טאָג געווען אין די מאכלים, גאל אינם וויין. אומעט האָט די קאוואלערן געשטיקט אין די העלדזער, א נעפל פון טרערן האָט זיי פארשטעלט די ראיה. די אָפשיד-טאָסטן זענען איבערגעריסן געוואָרן דורך כליפען. אך, ווי גרויזאם דאָס לעבן איז! פון היינט אָן וועט דער פאטראָן יוליוס לעבן בלויז מיט דער בענקשאפט צו די הער-לעכע איבערלעבונגען אין עקעבי. זיינע ליפן וועלן זיך שוין נישט מער פארציען צו א שמייכל, די לוסטיקע לידלעך וועלן אין זיין זכרון אָפשטארבן ווי די בלומען אויף הארבסטיקן באָדן. ער וועט ווערן בלאס, אָפפאלן פון די כוחות און פאר-וועלקן, ווי א פראָסט-געשעדיקטע רויז, ווי א דורשטיקע ליליע. קיינמאָל מער וועלן שוין די קאוואלערן זיך נישט זען מיטן אָרימען פאַטראָן יוליוס! שווערע, אומעטיקע פאָרגעפילן זענען אים אדורכגעלאָפן דורך זיין נשמה, — ווי די שאָטנס פון וואָלקנס, וואָס ווערן געיאָגט דורכן שטורם און פאלן אויף פריש-צעאקערטער ערד. דער פאַטראָן יוליוס האָט געזאָלט אהיימפאָרן, כדי צו שטארבן אויף זיין אייגן בעט.

שיינענדיק פון געזונט און קראפט, איז ער אצינד גע-שטאנען פאר זיינע חברים. קיינמאָל וועלן זיי שוין אים נישט מער זען אין אזא מעמד. קיינמאָל מער וועלן זיי נישט קאָנען אין שפאס אים פרעגן, ווי לאנג איז שוין, אז ער האָט נישט געזען זיינע אייגענע פינגער פון די פיס, קיינמאָל וועלן זיי זיך שוין נישט מער קאָנען ווינטשן צו האָבן זיינע קיי-לעכדיקע באקן אלס באלן צום קעגלשפיל. ער האָט זיי פאר-זיכערט, אז דאָס חלאת איז אים שוין פארקראָכן טיף אין די לונג-און-לעבער, און דאָס האָט אים ממש אויס מענטש געמאכט. ער האָט עס שוין לאנג געפילט, און ער האָט גע-וואוסט, אז זיינע טעג זענען שוין געציילטע, און דעריבער

האָט ער געוואָלט אַהיימפֿאָרן, כדי צו שטאַרבן אויף זײַן אייגן בעט.

אַך, וואָלט איך געקאָנט די קאַראַלן האָבן אין איינ׳קן אָנדענק! וואָלט ווי איך געקאָנט זיי דערלאַנגען צום גאַנג, און נישט פֿאַרגעסן אַנטקעגן הונדערטס נאָך זײַן נשמה!

די פֿליגער האָט איך געזען. און דערצייל אזוי געדאַכט זײַן אַלטע מאַמע אין געדאַנק אויף איר. ווײַטער יאָר צוריק האָט זי זיך שוין אויסגעווײַנט אויף אייגן אין געדאַנק, ער וואָלט אַהיימקומען פֿון מלחמה. אינעם האָט זי צו איר גע- געשריבן אַ שטרענגן אויסבאַדערעכעניש, דערווײַל האָט ער איר שוין געמוזט צוליב-פֿון. ער האָט געוואוסט, אז דאָס וועט זײַן איר זײַן אַ מיתה. אָבער אַלץ גלייך ווי האָט ער באַשלאָסן פֿאַר יעדן פּרייז צו זען זײַן פֿליגער לעבן זײַן אַלע טעג מאַמע.

אַך, מאַמע טאַטע קען זיי וועגן איר געזען די הערלעכע מקומות! מאַמע טאַטע ס׳איז איר געוויזן דער שטאָלצער, גרויסער מיקאָד מאָנטעפֿיאָרע אין די הונדערטער שטראַנד-לאַנקען! מאַמע טאַטע קען וועגן איר געזען די פֿרײַלעכע שטעט, די ריינע, גלאַנציקע מאַנק-פּאַלאַצן, דער ליבער קאַראַלבערג-פּאַלאַץ, צו וועלכן ס׳האָבן איר צוגעבונדן אַזוי פֿיל הערלעכקייט וויזיטן! אַך, איר פֿאָרלען אין האַלב-פֿאַרמען! אַך, די שיין לעבן אין גליק און אין פֿרייד! א מיתה איז קען צו שטאַרבן ניט מיט דעם אַלעם!

דערנאָך איז פֿאַראַן וועלכע אײַנגעזאַמלט אין קיך און זיך געזעגנט מיט דער דינער-שאַפֿט. שטאַרק געווייט פֿון דער האַרציקער אָפּשיד-סצענע, האָט ער אויסגעגעסן און גע- קושט יעדן איינציקן, אָנהייבנדיק פֿון דער הויף-מאַרשאַלטעריין ביז צו דער לעצטער קיך-אַרבעטערין. די דינסטמיידלעך האָבן געוויינט און געקושט איבער זײַן ביסטין גייל, געבעטן. ווי איז אויך געווען א טאַג, דאָס אוז פֿרײַלעכער, גערעטער מענטש האָט געוואָלט אַהיימפֿאָרן שטאַרבן, און ווי וואָלט איר שוין קיינמאָל נישט מער זען!

לסוף האָט זיך פּאַטראָן יוליוס געהייסן אַרויספירן זיין בריטשקעלע פון דער וואָגן-שאָפּע און זיין פערדל פון שטאַל.

מיט אַ געבראָכענער שטים האָט פּאַטראָן יוליוס אַרויס-געגעבן דעם דאָזיקן באַפעל. ווער ווייסט, ווי די אַלטע קליאַ-טשע „קאַיסאַ" וועט דאָס אויפנעמען? זיבעצן יאָר צייט ווי זי רוט-אָפּ ביי אַ פולער קאָריטע, און איצט האָט זי ווי-דער געזאָלט שלעפּן איר אַלט בינטל ביינער איבער בערגלעך און טאָלן! און די אַלטע בריטשקע זיינע האָט נישט געקאָנט אין אומגעשטערטער רו צעפוילט ווערן אין דער וואָגן-שאָפּע, ווי ס׳האָט טאַקע געדאַרפט זיין דער גורל פון אַן עקעביער קאַוואַלערס פאָר-געצייג? ער האָט נישט געוואָלט אויסרעדן עפּעס שלעכטס אויף זיין אייגענער מוטער, נאָר זי האָט אָבער פּאָרט געדאַרפט אַ טראַכט-טון וועגן דעם פערד און בריטשקע, — שוין נישט רעדנדיק דערפון, וואָס זי האָט נישט איבערגע-קלערט, וואָס ס׳וועט ווערן פון איר זון, נאָכדעם ווי ער וועט פאַרלאָזן עקעבי מיט דעם כּל-טוב דאָרט. ווי אַזוי האָבן די אַלטע קליאַטשע און די האַלב-צעפוילטע בריטשקע געזאָלט קאָנען אויסהאַלטן אַזאַ לאַנגע נסיעה?

צום ערגסטן איז אָבער געווען דאָס געזעגענען זיך מיט די קאַוואַלערן.

דער קליינער פּאַטראָן יוליוס, וועלכער איז געווען קיי-לעכדיק ווי אַ פעסל, און ווען ס׳וואָלט אַ סך גרינגער גע-ווען זיך צו קאָלערן ווי צו גיין, איז אין אַלע זיינע רמ״ח אברים געווען אַדורכגענומען מיטן טראַגיזם פונם מאָמענט. ער האָט זיך דערמאָנט אָן דעם גרויסן גריך סאָקראַטעס, וועלכער האָט רואיק אויסגעטרונקען דעם בעכער סם אין קרייז פון זיינע תּלמידים. ער האָט זיך אויך דערמאָנט אָן דעם אַלטן שוועדישן מלך גוסטאַוו וואַזאַ, וועלכער האָט פאָראויס-געזאָגט, אַז ס׳וועט נאָך קומען אַ צייט, ווען דאָס שוועדישע פאָלק וועט זיך אין אַן עת-צרה דערמאָנען, וואָס ער האָט אויפגעטון פאַר שוועדן און אים פון קבר וועלן אַרויסנעמען.

צום סוף האָט ער פאַר זיי געזונגען זיין בעסט לידל.

ער האָט בשעת־מעשה געטראכט וועגן דעם שוואַן, וואָס שטארבט מיט א געזאנג. אָט אזוי טאקע האָט ער געוואָלט, זיי זאָלן אים מזכיר זיין: א מלכותדיקער גייסט, וואָס האָט זיך נישט אראָפּגעלאָזט צום ווײ־קלאָגן פון א פשוטן בשר־ודם, נאָר ער איז אוועקגעשוואומען פון דער וועלט אויף די פאליעס פון וואוילקלינגענדיקן געזאנג.

ענדלעך האָט מען שוין געהאט אויסגעליידיקט דעם לעצטן בעכער, אָפּגעזונגען דאָס לעצטע לידל, אויסגעטוישט די לעצטע אומארמונג. פּאטראָן יוליוס האָט אָנגעטון זיין רייזע־מאנטל און גענומען די בייטש אין האנט. אלע האָבן געהאט טרערן אין די אויגן, און ער אליין האָט שוין גאָר־נישט געזעען וואָס ארום אים טוט זיך, — אלץ צוליב דעם דאָזיקן פייכטן שלייער פון צער, וואָס האָט אים פארשטעלט די ראיה.

אין דער לעצטער רגע האָבן אים די חברים א נעם־געטון אויף די הענט און אראָפּגעטראָגן פון די שטיגן, און בשעת־מעשה האָבן די הורא־אויסרופן געדונערט ארום אים. זיי האָבן אים ערגעץ־וואו אוועקגעזעצט, — ער האָט אליין נישט געזעען אויף וואָס, — א בייטש האָט א קנאל־געטון, און ער האָט דערפילט ווי דער וואָגן, אויף וועלכן מען האָט אים אוועק־געזעצט, האָט גערירט פון אָרט; ער פאָרט, ער איז אלזאָ שוין אוועקגעפאָרן פון עקעבי!...

ווען ער האָט ווידער באקומען די ראיה, האָט ער דער־זען, אז ער געפינט זיך שוין העט ווייט אויפן שליאך.

די קאוואלערן האָבן, אמת, טאקע שטארק געוויינט און זיי זענען טיף דערשיטערט געווען פון צער צוליב זיין אָפּ־פאָרן; דאָס האָט אָבער פאָרט נישט געקאָנט אינגאנצן דער־שטיקן זייער נטיה צו קאטאָוועס־טרייבן. מען ווייסט נאָך עד־היום נישט, ווער ס'האָט אָפּגעטון דאָס דאָזיקע שטיקל אר־בעט, — צי דאָס איז געווען יעסטאַ בערלינג, דער פּאָעט, צי בערענקרייץ, דער אָקע־שפּילער און אלטער קריגסמאן, אָדער דער לעבנס־מידער קוזין קריסטאָפער, — אָבער אלנפאלס האָט

עס איינער פון זיי אזוי פאַראַרבעט דעם עסק, אז די אַלטע קליאַטשע „קאַיסאַ" האָט פאַרשפּאָרט צו פאַרלאָזן די אָנגעפּילטע קאָריטע און די האַלב-צעקרישלטע בריטשקע האָט אויך פאַרשפּאָרט זיך מטריח זיין פון דער אַלטער וואָגן-שאָפּע. מען האָט איינגעשפּאַנט א גרויסן, שעקיקן אָקס אין א היי-וואָגן, אויף וועלכן מען האָט אַרויפגעלייגט דעם רויטן קופערט, דאָס גרינע פּעסעלע און דאָס געשניצטע שפּייז-קעסטל, נאָכדעם האָט מען דעם פּאַטראָן יוליוס, וועלכער האָט גאָרנישט געקאָנט זען צוליב די טרערן, אויך אַרויפגעזעצט, אָבער נישט אויפן שפּייז-קעסטל אָדער אויפן קופערט, נאָר אויפן רוקן פונם אָקס.

יאָ, יאָ, דער מענטש איז שוין אזוי: צו שוואך צו באַגעגנען דעם צער אין זיין גאַנצער ביטערקייט! געוויס האָבן די קאוואַלערן מיט צער אין האַרצן פאַרגאָסן טרערן צוליבן אָפּפאָרן פון זייער ליבן פריינט, וועלכער האָט זיך אומגעקערט אהיים, כדי צו שטאַרבן אויף זיין אייגן בעט. געוויס האָבן זיי זיך שטאַרק מצער געווען צוליב זייער טייערן חבר, וואָס וועט נעבעך דאַרן ווי די לילִיע, וואָס וועלקט פון דורשט, און וועט נעבעך אויסגיין פון בענקשאַפט, ווי דער שטערבלעך פאַרוואונדעטער שוואַנען-זינגער. אָבער פאַר זייער צעבראָכן געמיט איז עס פּאָרט געווען א לינדערונג צו זען אים אוועקרייטן אויפן רוקן פונם שעקיקן אָקס, צו זען ווי זיין מגושמדיקער גוף האָט זיך געטרייסלט פון העפטיקן אָפּשידכליפּן. סאַרא נחת ס'איז פאַר זיי געווען זיך צוצוקוקן, ווי זיינע אָרעמס האָבן זיך אויסגעשפּרייט צו דער לעצטער אומאַרמונג מיט זיינע ליבהאַרציקע חברים, — אָבער זיי האָבן בלויז אַרומגענומען דעם אָקס, און ווי ר'האָט נאָכדעם אויפגעהויבן זיינע נאַסע אויגן צום הימל, אפנים זוכנדיק דאָרט גערעכטיקייט.

ערשט ווען ער איז שוין געווען ווייט אויפן שליאַך, האָט ער זיך גענומען אַרומקוקן, וואו ער איז ערגעץ אין דער וועלט, און דערזען, אז ער געפינט זיך אויפן צעהוידעטן

רוקן פון עפעס א משונהדיקער חיה, און האָט משמעות זיך געגומען שטארק גריבלען אין דעם אלעם, וואָס איז פארלאָפן אין משך פון די זיבצן יאָר וואָס ער איז געווען אין עקעבי. די אלטע „קאיסאַ״ האָט זיך פארענדערט נישט צום דערקענען. צי האָט עס טאקע דער האָבער און די קאָנטשינע פון די עקעביער לאָנקעס געהאט אזא ווירקונג אויף איר? און דאן האָט ער אויסגערופן — הגם כ׳וויס בנאמנות נישט, צי די שטיינער אויפן שליאך, אָדער די פייגל אין די קוסטעס האָבן עס געהערט, — אָבער אמת איז, אז ער האָט דאן אויסגערופן:

— צו אלדי רוחות, „קאַיסאַ״, כ׳וואָלט אסור נישט געוואָלט שווערן, אז דו האָסט אויף דער עלטער באקומען א פאָר הערנער!

א ווײַלע שפעטער האָט ער זיך פאוואָלינקע אראָפגעגליטשט פונם אָקס, ארויפגעקראָכן אויפן וואָגן און געפאָרן ווייטער, פארטיפט אין שווערע מחשבות.

און אין א ווײַלע ארום, בשעת ר׳איז צוגעקומען נאָנט צו ברובי, האָט ער דערהערט א מארש-ליד:

איינס, צוויי, דריי,
דער האָז שפרינגט פארביי,
רויטע פוקסן לויפן אַ גאלאָפּ,
שרייען די יעגערס האָפּ-האָפּ-האָפּ!

אָט אזוי האָט עס אים אקעגנגעקלינגען.

דאָס זענען אָבער נישט געווען קיין יעגערס, נאָר די פרײַלעכע מיידלעך פון בערגאַ און אויך דעם מונקערודער ריכטערס שיינע טעכטער, וועלכע האָבן דאָ געוואנדערט אייבערן שליאך. זיי האָבן אָנגעבונדן זייערע שפייז-קלומעקלעך אויף לאנגע שטעקנס, וואָס זיי האָבן פארלייגט אויף די אקסלען ווי ביקסן, און כוואטסקע מארשירט אונטער דער ברעגענדיקער זון, זינגענדיק נאָכאמאָל צום טאקט:

איינס, צוויי, דריי,
דער האָז שפרינגט פארביי,
רויטע פוקסן לויפן א גאלאָפּ,
שרייען די יעגערס האָפּ-האָפּ-האָפּ!

— וואוהין לאָזט איר זיך עס אין וועג אריין, הער פּאטראָן יוליוס? האָבן זיי פרייליך אויסגערופן, בשעת זיי האָבן אים דערזעען, נישט באמערקנדיק דעם געדיכטן וואָלקן פון עגמת-נפש, וואָס האָט זיך צעלייגט אויף זיין שטערן.

— איך טרעט-אָפּ פון דעם מקום-מקלט פון זינד און פּוסט-און-פּאַסטקייט, האָט פּאַטראָן יוליוס געענטפערט. איך וויל זיך שוין נישט מער שטיקן צווישן ליידיקגייערס און רשעים. איך פאָר אהיים צו מיין אלטער מאמע.

— הער, ס'קאָן גאָרנישט געמאָלט זיין! האָבן זיי אלע מיט אמאָל אויסגערופן. דער פּאטראָן יוליוס וועט געוויס נישט פארלאָזן עקעבי!

— דאָס טו איך טאקע יאָ! האָט ער אויסגערופן מיט רוגזה און א קלאפּ-געטון מיט דער פויסט אין קופּערט. אזוי ווי לוט איז אנטלאָפן פון סדום-ועמורה, אזוי אנטלויף איך פון עקעבי. איצט איז שוין דאָרט נישט פאראן קיין אָרנטלעכער מענטש אפילו אויף א רפואה, הלוואי זאָל די ערד איינזינקען אונטער זיי און א מבול פון פעך און שוועבל זאָל אראָפּכליאסקען פון הימל און זיי אלע דערטרינקען! דאן וועל איך זיך פרייען מיט גאָטס גערעכטן משפט. זייט געזונט, מיידלעך, און זעט, אז אייער פוס זאָל נישט קומען נאָענט פון עקעבי!

און ער האָט געוואָלט וייטער פאָרן, אָבער — לא מיט אן אלף! די פריילעכע מיידלעך האָבן אים פארשטעלט דעם וועג און נישט געלאָזט אָנטרייבן דעם ביק. זיי האָבן בדעה געהאט ארויפצוקלעטערן אויפן „דונער-בארג“, ס'איז אָבער געווען זייער ווייט אהינצו, האָבן זיי געוואָלט צופאָרן מיט יוליוסעס היי-וואָגן.

גליקלעך זענען די מענטשן, וואָס קאָנען זיך פרייען מיט דער ברענענדיקער זונען-שיין פונם לעבן און זוכן נישט קיין שוץ פאר זייער קאָפּ! אין משך פון צוויי מינוט האָבן די מיידלעך שוין געהאט דורכגעזעצט זייער ווילן. פּאַטראָן יוליוס האָט בלית-ברירה געמוזט פארקירעווען דעם דישל אויף

צוריק, אין דער ריכטונג צום „דונער-באנג“. ער האָט זיך צוריק צעלאכט, בשעת ר׳האָט געזען, ווי דער וואָגן איז געוואָרן אָנגעלאָדן מיט מיידלעך. זיי זענען איצטער געפאָרן איבער א וועג, וואָס ביי זיינע קאנטן זענען געוואקסן מאר־גאריטקעס, רומעניק און וויקע. דער אָקס האָט זיך פון צייט צו צייט געמוזט אָפּרוען. די מיידלעך זענען דאן אראָפּ פונם וואָגן און געריסן בלימלעך, און באלד זענען יוליוס׳עס שטרויע־נער הוט און די הערנער פונם אָקס געווען באפוצט מיט קאָלירטע קרענץ.

אביסל ווייטער האָבן זיי אָנגעטראָפן אויף א קליין וועלדל פון יונגע העלע בזשאָזעס און טונקעלע אָלשינע-קוסטעס. אלע מיידלעך זענען ווידער אראָפּ פונם וואָגן און אָפּגעבראָכן צווייגלעך, כדי צו באפוצן דעם היי-וואָגן, וואָס האָט טאקע באלד באקומען דעם אויסזען פון א וואנדערנדיק וועלדל. און אזוי האָט מען זיך אין פארלויף פון א גאנצן טאָג זייער גוט געוויילט.

וואָס שפעטער אין טאָג-אריין, איז פאטראָן יוליוס אלץ מילדער געוואָרן און בעסער געשטימט. ער האָט אָנגעהויבן מכבד-זיין די מיידלעך מיט זיין צדה-לדרך און געזונגען פאר זיי זיינע בעסטע לידלעך. סוף כל סוף זענען זיי ארויפגעקו־מען אויפן שפיץ פונם „דונער-בארג“ און דערזעען די אומ־געגנט אויסגעשפרייט אונטער זייערע פיס. זי איז דאָרט גע־לעגן אזוי פראכטפול און שטאָלץ, אז פון אנטציקונג האָבן זיי אזש באקומען טרערן אין די אויגן!

פאטראָן יוליוס האָט דערפילט, ווי ס׳הארץ האָט אים געגומען קלאפן געוואלטיק שטארק, די ווערטער האָבן שטור־מיש ארויסגעבראָזט איבער זיינע ליפן, און ער האָט אימ־פראָוויזירט א לויב-געזאנג צו זיין ליבן לאנד:

— אך, ווערמלאנד, דו שיינע, דו הערלעכע געגנט! אָפטמאָל, בשעת, כ׳האָב זיך צוגעקוקט צו דיינע גרעניצן אויף א לאנד-קארטע, האָב איך זיך פארטראכט וועגן דעם, וואָס אזוינס אייגנטלעך ביזסטו, אָבער ערשט איצט פארשטיי איך עס. דו

ביזט אן אלטער פרומער נזיר, וועלכער זיצט שטיל אויף אן אָרט און טרוימט, פארלייגנדיק אונטער זיך אין א קרייץ די פיס, מיט די הענט אויף דער שויס, מיטן שפיציקן היטל אראָפגעצויגן איבער די האלב-פארמאכטע אויגן. דו ביזט א טיפער בעל-מחשבות, א הייליקער טרוימער, און צו דעם אלעם ביזסטו אויך וואונדערבאר שיין. גרויסע וועלדער זענען דיין מאנטל, אין וועלכן דו הילסט זיך איין. לאנגע בענדער פון בלויע וואסערן און לאנגע רייען פון גרינע בערגלעך באזוימען אים. דו ביזט אָבער ביי דיין גרויסארטיקער שיינקייט אזוי באשיידן, אז דער פרעמדער וואנדערער באמערקט נישט דיין פראכט. דו ביזט אזוי אָרים, ווי דער אָפגעהיטענער תנא שטרעבט צו זיין. דו זיצסט פארזונקען אין הייליקע מחשבות, און בשעת-מעשה שווענקען דיר די מעכטיקע פאליעס פון דער ריזיקער ווענערן דיינע געקרייצטע פיס. לינקס האָסטו דיינע רייכע רודע-פעלדער און גרובן, — דאָרט קלאפט דיין הארץ, און אין צפון ציען זיך די ווייטקייטן פון דיינע סודותפולע, וויסטע, אָבער דאָך אזוי רייצנד שיינע סביבות: דאָרט איז דיין פארחלומטער, פארטראכטער קאָפ.

בשעת איך זע דיך, אָ דו פארדאגהטער ריז, מוז מיין אויג פול-ווערן מיט טרערן. שטרענג איז דאָס געשטאלט פון דיין שיינקייט: דו דערוועקסט צו תפילה, צו התבודדות, דו דערמאנסט וועגן אָרימקייט, וועגן דחקות, און דאָך באמערק איך אין דיין שטרענגקייט די חנעוודיקע שטריכן פון מילדקייט. איך קוק אויף דיר און איך פארגעטער דיך. טו איך נאָר א קוק אריין אין דער טיפעניש פון דיין וואלד, דערפיל איך נאָר כאָטש א באנרירונג פון דיין קלייד, אזוי קומט תיכף א רפואה-שלמה פאר מיין גייסט. א שעה נאָך א שעה, יאָר-איין יאָר-אויס האָב איך באטראכט דיין הייליקן פרצוף. סארא רעטעניש באהאלסטו אונטער דיינע אראָפגעלאָזטע וויעס, אָ דו געטלעכקייט פון דחקות?! צי האָסטו שוין געלעזט דאָס רעטעניש פון קיום און טויט, אָדער דו גריבלסט זיך נאָך אלץ דערין? זאָג, דו הייליקער ריז! פאר מיר ביזסטו דער

היטער און פלעגער פון גרויסע, ערנסטע געדאנקען. נאָר איך זע אָבער, ווי אנדערע מענטשן קריכן איבער דיר און ארום דיר, און ס׳קומט מיר פאָר, ווי די דאָזיקע באשעפעניש וואָלטן גאָר קיינמאָל נישט באמערקט די מאיעסטעט פון ערנסט אויף דיין שטערן. זיי זעען בלויז די שיינקייט פון דיין פנים און פון דיינע אברים און ווערן פון דעם אזוי שטארק באצוי־בערט, אז זיי פארגעסן וועגן אלעם אין דער וועלט.

ווייַ איז צו מיר, ווייַ איז צו אונז אלע, צו אונז קינ־דער פון ווערמלאנד! שיינקייט, שיינקייט און קיין שום אנ־דערע זאך ווי נאָר שיינקייט פאָדערן מיר פון לעבן. מיר, קינדער פון דחקות, פון ערנסט, פון אָרימקייט, מיר הויבן אויף אונזערע הענט אין איין לאנגער תפילה און פארלאנגען בלויז דאָס איינציקע גוטע: שיינקייט. הלוואי זאָל דאָס לעבן זיין א רויזן-צווייגל, און ס׳זאָל בליען מיט ליבע, ווייַן און פארגעניגנס, און הלוואי זאָלן זיינע רויזן זיין אָנגעגרייט פאר יעדן איינציקן.

זעט איר, אָט-אָ דאָס ווינטשן מיר זיך, אָבער אונזער לאנד האָט דאָך גאָר אן אנדער מין פרצוף: שטרענגקייט, ערנסט און דחקות דריקן אויס זיינע געזיכטשטריכן. אונזער לאנד איז דער אייביקער סימבאָל פון טראכטן, הגם מיר אליין פארמאָגן נישט קיין שום געדאנקען.

אָ, ווערמלאנד, דו שיינע, דו הערלעכע געגנט!

אזוי האָט פאטראָן יוליוס גערעדט מיט טרערן אין די אויגן און מיט א קול, וואָס האָט געציטערט פון באגייסטערונג. די מיידלעך האָבן זיך פארחידושט צוגעהערט צו זיין לויב־געזאנג פאר דער ווערמלענדישער נאטור און זיי זענען גע־ווען טיף גערירט. זיי האָבן זיך אָבער ווייניק-וואָס פארשטאנען אויף דער טיפעניש, וואָס איז געווען פארבאָרגן אונטער דער פון חוזק און קאטאָוועס בלינצלענדיקער אויבערפלאך.

פארנאכט-צו, ווען די פינסטערניש האָט שוין דערגרייכט ביז צום בארג-שפיץ, זענען זיי אלע צוריק ארויפגעקראָכן אויפן היי-וואָגן, און די מיידלעך האָבן גאָרנישט באמערקט,

וואוהין ער האָט זיי געפירט, ביז וואנען ער איז נישט גע־בליבן שטיין פאר די שטיגן, וואָס ביים עקעביער פּאלאץ.

— איצט, מיידלעך, וועלן מיר דאָ אריינגיין און מאכן א טענצל, האָט פּאטראָן יוליוס געזאָגט.

איר וועט אפשר פרעגן, וואָס די קאוואלערן האָבן גע־זאָגט דערצו, בשעת זיי האָבן דערזעען, ווי דער פּאטראָן יוליוס קומט צוריק מיט א פארוועלקטן קראנץ ארום זיין הוט און א פולן וואָגן מיט מיידלעך?

— מיר זענען געווען זיכער, אז ער איז ערגעץ אוועק־געפאָרן מיט די מיידלעך, האָבן זיי געזאָגט, ווען נישט וואָלטן מיר אים דאָ שוין געווען געהאט נאָך מיט א פּאָר שעה פריער!

די קאוואלערן געדענקען גאנץ גוט, אז דאָס איז שוין דאָס זיבצנטע מאָל, וואָס דער פּאטראָן יוליוס געזעגנט זיך מיט עקעבי, דאָס הייסט, אז יעדעס יאָר מאכט ער א פּרוּוו אהיימצופאָרן. אָבער אין דער דאָזיקער רגע האָט שוין פּאט־ראָן יוליוס נעהאט פארגעסן סיי דעם איצטיקן פּרוּוו, סיי אלע פריערדיקע פּרוּוון. זיין געוויסן איז שוין ווידער איינגעשלאָפן אויף זיין אייניעריקן שלאָף.

סארא אויסערגעוויינלעכער מענטש דער פּאטראָן יוליוס איז געווען! ער איז געווען א פלינקער טענצער, א ליידנ־שאפטלעכער קאָרטן־שפּילער, ער האָט געקאָנט גוט פירן אי מיטן סמיטשיק, אי מיט דער פעדער. ער האָט געהאט א לייכט־גערירט הארץ, און אויך שיינע ריידעלעך אויף די ליפּן, און דער גאָרגל איז ביי אים תמיד פול געווען מיט לוסטיקע לידלעך. אָבער צו וואָס וואָלט אים דאָס אלץ געטויגט, אויב ער וואָלט נישט פארמאָגט א געוויסן, וואָס האָט פון זיך הערן געלאָזט בלויז איינמאָל אין יאָר, ווי די טאָג־פליגעלעך, וואָס באפרייען זיך פון די פינסטערע תהומען און טוען זיך אָן אין פליגעלעך, כדי צו לעבן בלויז א פּאָר קורצע שעהן אין טאָג־ליכט און זונען־שיין?

.26

די ליימענע הייליקע

די סוואַרטזשעאישע קירך איז ווייס געקאלכט סיי פון אויסנווייניק, סיי פון אינעווייניק. ווייס זענען אירע ווענט, דער פריידיקער-בעלעמער, די שטענדערס, דער גאָרן, די פענסטער, דער טישטוך וואָס אויפן אלטאר... אלץ איז דאָרט ווייס. אין דער סווארטזשעאישער קירך זענען נישט פאראן קיין שום באפוצונגען, קיין שום בילדער, קיין שום שוץ-שילדן מיט הערבן. איבערן אלטאר שטייט בלויז א הילצערנער צלם, איבערגעבונדן מיט א ווייסע לענטע.

אמאָל איז דאָ אנדערש געווען. אמאָל איז דער סופיט געווען באדעקט מיט געמעלן, און אין טעמפל האָט זיך געפונען א שפע פארשידנפארביקע פיגורן פון שטיין און ליים.

איינמאָל, שוין גאנץ לאנג, איז א קונסט-מאלער געשטאנען אויפן פעלד אין סווארטזשעי און זיך פארקוקט אויפן זומערדיקן הימל און באטראכט דאָס ציען פון די וואָלקנס צו דער זון. ער האָט געזען, ווי די ווייסע, בלאַנקענדיקע וואָלקנס, וואָס הייבן זיך אויף אין באגינען פון האָריזאָנט, קלעטערן איינער איבערן אנדערן אלץ העכער און העכער, צעשפרייטן זיך איבערן הימל און צעבונטעווען זיך, כדי צו שטורמען די וועלטן. אָט האָבן זיי אָנגעבלאָזן זעגלען, ווי ביי שיפן. זיי האָבן אויפגעהויבן און פונאנדערגעוויקלט פענער, ווי א חיל.

זיי, די וואָלקנס, זענען געגאנגען איינגעמען דעם גאַנצן הימל.

אָבער בשעת זיי זענען געקומען פּנים־אל־פּנים מיט דער זון — דער הערשערין פון רוימען — האָבן זיך די דאָזיקע אויסטערלישע, משונהדיקע מחבלים פארשטעלט פאר אומשול־דיקע לעמעלעך.

אָט איז, למשל, געווען דאָרט א בלוטדורשטיקער לייב מיט א ברייט פאנאנדערגעעפנטן פיסק. ער האָט זיך פאר־שטעלט פאר אן אָנגעפּודערטער דאמע מיט א פּאַרוק. א ביסל ווייטער איז געווען א מעכטיקער ריז מיט א פּאָר צום קלאפּ אויסגעשטרעקטע גוואלטיקע אָרעמס. ער האָט זיך אוועקגעלייגט און זיך פארוואנדלט אין א פארטראכטן ספינקס. א טייל גע־שטאלטן האָבן צוגעדעקט זייער נאקעטקייט מיט גאָלד־באַזוימטע מאנטלען, אנדערע ווידער האָבן מיט רויטער שמינקע באַ־שמירט זייערע שניי־ווייסע פּנימער. עס האָבן זיך געשאפן גרויסע שטח׳ס פלאך־לאנד, ריזיקע וועלדער זענען ארויסגעוואקסן, און ס׳האָבן זיך אויפגעשטעלט שלעסער און פּאלאצן מיט הויכע טורעמס. לסוף האָבן די ווייסע וואָלקנס באהערשט דעם גאנצן זומער־דיקן, סאפּיר־בלויען הימל־געוועלב. זיי האָבן אויך דערגרייכט ביז צו דער זון און זי פארשטעלט.

אך, ווי הערלעך דאָס וואָלט געווען, האָט דער דאָזיקער פרומער קינסטלער געטראַכט, ווען די פארבענקטע גייסטער וואָלטן געקאָנט ארויפשטייגן אויף די דאָזיקע וואָלקן־בערג און געטראָגן ווערן דורך זיי, ווי אויף א צעוויגטער שיף, אלץ העכער און העכער, ארויף צו די וועלטן!

פּלוצלינג איז פאר אים קלאָר געוואָרן, אז די דאָזיקע ווייסע וואָלקנס פונם זומער־טאָג זענען טאקע די שיפן, אויף וועלכע ס׳פאָרן די נשמות פון די גאָט־געבענטשטע.

ער האָט זיי דערזעען אויף די ריזיקע שווימענדיקע וואָלקן־מאסעס, מיט ליליעס אין די הענט און מיט גינגאָלדענע קרוינען אויף די קעפּ.

די לופט האָט געציטערט פון זייער שירה. מלאכים זענען אויף ברייטע פליגלען זיי אנטקעגן געפלויגן, כדי זיי מקבל־

פנים זיין. אָ, סאַראַ גרויסע מחנה נשמות דאָרט איז געווען· און וואָס מער די וואָלקנס האָבן זיך צעשפרייט, זענען אלץ מער און מער נשמות צוגעקומען. זיי האָבן גערוט אויפן ווייסן פּוך-געבעטעכץ פון די וואָלקנס, ווי די געלע וואַסער-ליליע רוט אויף דער פלאַך פון דער רואיקער סאזשעלקע. און זיי האָבן זיי באַצירט, ווי די שלאַנקע ליליעס באַצירן א לאָנקע. סאַרא פריידפולע רייזע צום הימל דאָס איז געווען! איין וואָלקן האָט זיך געקייקלט נאָכן אנדערן, און אויף אלע האָבן זיך געפונען הימלישע חילות אין זילבערנער באַוואָפענונג און אומ-שטערבלעכע משוררים אין שניי-ווייסע מאַנטלען, באַזוימטע מיט פּורפּורנע לענטעס.

דער דאָזיקער קינסטלער האָט עס שפּעטער געמאָלט דעם סופיט פון דער סוואַרטזשעאישער קירך. ער האָט געוואָלט איבערגעבן זיין איינדרוק פון די שווימענדיקע זומער-וואָלקנס, וואָס האָבן אַריינגעפירט די הייליקע נשמות אין דער הער-לעכקייט און פראַכט פונם מלכות-השמים. די האַנט, וואָס האָט געפירט מיטן פּענזל, איז אפילו געווען א שטאַרקע, אָבער אביסל א שטייפע, און די וואָלקנס האָבן דעריבער גיכער דער-מאָנט אָן די געקרייזלטע לאָקן פון א לאַנג-האָריקן וואָלענעם פּאַרוק, וואָס מען פלעגט פאַרצייטנס טראָגן, איידער אָן באַרג-פּאָרמאַציעס פון ווייכן ווייסן נעפּל. די געשטאַלטן, וואָס די הייליקע אויף די וואָלקן-שיפן האָבן אָנגענומען אין זיין פּאַנ-טאַזיע, איז ער נישט געווען ביכולת איבערצוגעבן אין פאַרבן אויפן סופיט פון דער קירך. ער האָט זיי גאָר, לויטן מענטשישן שטייגער, איינגעהילט אין לאַנגע רויטע מאָנאַכישע כאַלאַטן, מיט הויכע, שטייפע ביסקופּישע היטלען, אָדער אין שוואַרצע קאַפּטאַנעס מיט ווייסע האַרט-געפּרעסטע, פליסירטע גלחישע קראַגנס.

ער האָט זיי באַשאָנקען מיט גרויסע קעפּ און קליינע גופים, און יעדן פון זיי האָט ער באַזאָרגט מיט א פאַטשיילע און א געבעט-ביכל. לאַטיינישע פסוקים זענען ביי זיי געפלויגן פון די מיילער אַרויס, און די וועלכע זענען לויט זיין מיינונג

געווען די חשובסטע צווישן די היילִיקע, האָט ער אוועקגעזעצט אויף גראָבע הילצערנע בענקלעך, כדי זיי זאָלן וואָס באַקוועמער קאָנען אריינפאָרן אין דער אייביקייט.

אָבער, נישקשה, יעדער איינציקער האָט סיי ווי געוואוסט, אז קיין שום גייסטער און מלאָכים האָבן זיך נישט באוויזן פאר דעם אָרימען קינסטלער און דעריבער האָט מען זיך נישט אזוי שטארק געחידושט, וואָס ער איז נישט ביכולת געווען צו מאכן זיי אזוי איבער-ערדיש שיין. די פרומע בילדער פונם באשיידענעם קינסטלער האָבן אלנפאלס שטארק נושא-חן געווען אין די אויגן פון די דאָרפישע מתפללים און געוועקט אין זיי א שטארקע רעליגיעזע שטימונג. כ'לעבן, די דאָזיקע היילִיקע בילדער זענען ווערט געווען, מיר זאָלן זיי אויך אָנקוקן מיט אונזערע אויגן!

אָבער אין דער צייט פון די קאוואלערנס ממשלה האָט דער גראף העגריק דאָנאַ געלאָזט אויסקאַלכן די גאנצע קירך. דעמאָלסט איז דאָס סופיט-געמעלעכץ חרוב געוואָרן, דאָסגלייכן זענען אלע ליימענע פיגורן פון די היילִיקע אָפגערוימט געוואָרן.

אך, די דאָזיקע ליימענע היילִיקע-פיגורן!

איך פארשטיי אליין אויך, אז ס'וואָלט פיל גלייכער געווען, איך זאָל זיך אזוי מצער זיין צוליב אן אומגליק מיט מענטשן, ווי צוליב דעם אונטערגאנג פון די ליימענע היילִיקע, אז איך זאָל אזוי דערצאָרנט ווערן פון מענטשנס אכזריות לגבי זייערע מיטמענטשן, ווי איך בין עס געוואָרן צוליב דער מפּלה פון די דאָזיקע פיגורן.

אָבער שטעלט אייך נאָר פאָר: דאָרט איז געווען א היילִיקער אָלאָף, מיט א קרוין ארום זיין העלם, מיט א האק אין האנט, און א קניענדיקן, באזיגטן ריז אונטער זיינע פיס. אויפן באלעמער איז געשטאנען יהודית אין א רויט קאָפּטל און בלויען קליידל, מיט א שווערד אין איין האנט און אין דער צווייטער האנט א וואסער-זייגער, אָנשטאָט דעם קאָפּ פון האָלאָפערנעסן. דאָרט איז אויך געווען א סודותפולע מלכה שבא, אין א בלויען קאָפּטל און – רויטן קליידל, מיט איין פוס אין דער

פאָרם פון א גענזנפיסל און מיט א פאק סיבילישע ספרים אויף די הענט; ווייטער א ביסל איז אויף א באנק אויף דער כאָר־בימה געלעגן דער הייליקער יעראַן *), וואָרום סיי דאָס פערד און סיי דער פיפערנאָטער זענען צעבראָכן געוואָרן. ווייטער,— דער הייליקער קריסטאָפער מיט דעם בליענדיקן שטעקן, און דער הייליקער עריק מיטן סצעפטער און מיט דער האק אין האנט, אָנגעטון אין א גאָלד־בלומיקן מאנטל ביז איבער די פיס.

איך בין דאָרט אָפטמאָל געזעסן בשעת דער זונטאָג־דיקער גאָט־דינסט און זיך מצער געווען, וואָס די בילדער און פיגורן זענען שוין נישטאָ, און כ'האָב שטארק געבענקט נאָך זיי. איך וואָלט שוין אויף אזוי ווייט נישט נאָכגעקוקט, כ'וואָלט שוין באשטאנען, אז ס'זאָל זיי פעלן די נאָז אָדער א פוס. יאָ, אפילו אויב דאָס פארגילדעכץ וואָלט פון זיי אינגאנצן אָב־געריבן געוואָרן. דער גלאנץ פון דער לעגענדע וואָלט פאר מיר פארשטעלט די אלע חסרונות.

מען דערציילט, אז די פאַראַפיע האָט תמיד געהאט גרויסע הוצאות צוליב די דאָזיקע הייליקע. דאָ האָבן זיי פארלוירן א סצעפטער, אָדער די אויערן אָדער די הענט, און מען האָט זיי כסדר געמוזט פאריכטן און פוצן, און דעריבער האָט מען שוין געוואָלט פטור ווערן פון זיי. נאָר ס'איז מער ווי זיכער, אז די פויערים וואָלטן סוף־כל־סוף נישט געטון קיין עוולה די דאָזיקע הייליקע, ווען נישט דער גראף דאָנאַ. דאָס האָט ער געהייסן זיי ארויסווארפן פון דער קירך.

איך האָב אים דערפאר אזוי געהאסט, ווי נאָר א קינד קאָן האסן. איך האָב אים געהאסט, ווי דער אויסגעהונגערטער בעטלער האסט די שלעכטע באלעבאָסטע וואָס קארגט אים א שטיקל ברויט צו דערכאפן ס'פארחלשטע הארץ. איך האָב אים געהאסט, ווי אן אָרימער פישער האסט דעם לאָבוז, וואָס האָט אים צעריסן זיין פיש־נעץ און געמאכט א לאָך אין זיין איינציק שיפל. בין איך דען נישט געווען הונגעריק און דור־

*) אן אווארט פון נאָמען יעראָנ. מ. פ.

שטיק בשעת די דאָזיקע לאנגע גאָט-דינסטן? און ער, דער רשע, האָט צוגענומען דאָס ברויט, וואָס וואָלט געווען די חיונה פאר מיין גייסט. ער האָט צעבראָכן מיין שיפל און צעריסן מיין נעץ, מיט וועלכע איך וואָלט געקענט פאנגען הייליקע וויזיעס.

דערוואקסענע מענטשן קאָנען נישט פילן די אמתדיקע שנאה. וואָלט איך דען ביי היינטיקן טאָג געקאָנט האסן אזא נעבעכדיק פארשוינדל, ווי דער שוטהוואטער גראף הענריק דאָנאַ, אָדער אזא משוגענעם, ווי דער בייזווייליקער סינטראַם, אָדער אזא אָפגעלעבטע וועלט-דאמע, ווי די גרעפין מערטאַ? אָבער ווען כ׳בין געווען א קינד!... זייער גליק איז עס געווען, וואָס זיי זענען שוין דעמאָלסט פון לאנג געלעגן אין דער ערד! — — —

בשעת איך בין אדורכגענומען געוואָרן פון די דאָזיקע געפילן פון האס, איז דער גלח אפשר גאָר אין דער זעלבער רגע געשטאנען אויפן באלעמער און געדרשנט וועגן שלום-ושלוה אויף דער ערד, אָבער צו אונזער אָרט אין קירך האָבן זיינע ווערטער נישט דערגרייכט. אך, וואָלט איך דאָרט געהאט כאָטש די ליימענע הייליקע! זיי וואָלטן שוין זיכער אזוי געפריידיקט פאר מיר, אז כ׳זאָל זיי קאָנען הערן און פארשטיין!...

אָפטמאָל בין איך געזעסן און זיך פארטראכט איבער דער געשיכטע פון זייער חורבן.

בשעת גראף דאָנאַ האָט געלאָזט מבטל-מאכן זיין הייראט מיט דער גרעפין עליזאַבעט, אנשטאָט אויפצוזוכן זי און לעגאליזירן זייער פארבינדונג, האָט דער דאָזיקער שריט זיינער ארויסגערופן אלעמענס צאָרן, מחמת מען האָט געוואוסט, אז זיין ווייב איז פון אים אנטלאָפן בלויז דערפאר, כדי נישט ווערן פארפייניקט צום טויט. האָט ער, משמעות, געוואָלט צו-ריקגעווינען גאָטס חסד און די אכטונג ביי מענטשן דורך מעשים טובים. און דערפאר טאקע האָט ער אויף זיינע הוצאות בעלאָזט רעמאָנטירן די סוואַרטזשעאישע קירך. ער האָט גע-

לאָזט אויסקאַלכן די קירך סיי פון אויסנווייניק סיי פון אינע־ווייניק, און געהייסן אָפּקראַצן דאָס גאַנצע סופּיט־געמעלעכץ. ער אַליין און זיינע פאַראָבקעס האָבן צוגעהאָלפן אַרויסטראָגן די ליימענע הייליקע פיגורן פון דער קירך, אַריינגעלייגט זיי אין אַ שיפל און אַריינגעוואָרפן אין דער לעיוועץ.

ווי האָט ער עס געהאַט די העזה אויפצוהויבן זיין האַנט קעגן די דאָזיקע געטלעכקייטן?

חי האָט מען עס געקאָנט דערלאָזן צו אַזאַ מין רעה׳ת!

צי האָט די האַנט, וואָס האָט אָפּגעהאַקט האָלאָפערנעסעס קאָפּ, שוין נישט מער געקאָנט פאָכן מיט דער שווערט? צי האָט די מלכּה פון שבא שוין געהאַט פאַרגעסן איר גאַנצע מיסטישע חכמה, וואָס קאָן פאַרשאַפן פיל ערגערע וואונדן, ווי אַ פאַרסמטע פייל? אָ, הייליקער אָלאָף, דו אַלטער וויקינג *), און דו, הייליקער יעראַן, דו אַלטער באַצווינגער פון פּיפּער־נאָטערס, צי זענען שוין אָפּגעשטאָרבן די אָפּקלאַנגען פון אייערע העלדישע מעשים, צי איז שוין פאַרלאָשן געוואָרן דער אָרעאָל אַרום דער לעגענדע וועגן אייערע נסים?

איך קלער אָבער, אפשר האָבן די הייליקע נישט געוואָלט זיך באַנוצן מיט גוואַלט־מיטלען קעגן די צעשטערער? אַזוי ווי די פּויערים פון סוואַרטזשעי, האָבן שוין סיי־ווי נישט גע־וואָלט מער לייגן קיין הוצאות אויף פאַרב צו זייערע קאַפּ־טאַנעס און אויף באַגילדעכץ צו זייערע קרוינען, דעריבער האָבן זיי אפשר צוגעלאָזט, אַז דער גראַף דאָנאַ זאָל זיי אַרויסטראָגן פון דער קירך און אַראָפּלאָזן אין דער טיפענעש פון דער לעיוועץ. זיי האָבן שוין, משמעות, נישט געוואָלט דאָרט לענגער שטיין און פאַרמיאוסן דאָס געטלעכע הויז. אָ, די הילפלאָזע: צי האָבן זיי נאָך געזו׳ענקט די צייטן, ווען מען איז געפאַלן כּורעים און תּפילה־געטון צו זיי?

איך בין אַמאָל געזעסן און געטראַכט וועגן דעם שיפל מיט דער לאַדונג פון הייליקע, וואָס האָט זיך אין אַ שטילן

---

*) וויקינגען — היסטאָרישע סקאַנדינאַווישע ים־רויבער. מ. ב.

זומער-אָוונט געגליטשט איבער דער גלאַטיקער פלאַך פון דער לעיוועץ. דער פּאַרשוין, וואָס האָט פּאַמעלעך געררודערט האָט זיך שרעקעוודיק אומגעקוקט אויף די משונהדיקע פּאָסאַזשירן אין זיין שיפל, נאָר דער גראַף דאָנאָ, וועלכער איז אויך מיט-געפאָרן האָט נישט מורא געהאַט. ער האָט זיי מיט זיינע אַריסטאָקראַטישע הענט גענומען איינעם נאָכן אַנדערן און אַריינגעשליידערט אין וואַסער. זיין פּנים האָט אַפילו קיין צוק נישט געטון און ר׳האָט גאַנץ רואיק געאָטעמט. ער האָט זיך געפילט ווי אַ קעמפער פאַר דער ריינער צוואַנגעלישער אמונה. און קיין שום נס איז נישט געשעען לטובת די דאָזיקע אַלטע הייליקע. זיי זענען אַראָפּגעזונקען שטיל און אָן שום ווידער-שטאַנד.

אָבער דעם קומענדיקן זונטאָג האָט די סוואַרטזשעאישע קירך געשיינט פון ווייסקייט. קיין שום בילדער האָבן שוין נישט מער געשטערט די אינערלעכע דבקות פון די מתפללים. בלויז מיט די אויגן פון זייער נשמה האָבן איצט די פרומע מתפללים געקאָנט זען די הערלעכע הימלישע וויזיעס און די פנימער פון די הייליקע הימל-איינוואוינער. די תפילות וועלן שוין איצט אויף אייגענע פליגלען אַרויפפליען צום כסא-הכבוד, נישט אָנכאַפּנדיק זיך אַ פריער אָן די מאַנטל-זוימען פון די הייליקע.

אַך, גרין איז די ערד, דעם מענטשנס באַליבטע וואוינ-אָרט, און בלוי איז דער הימל, — דער ציל פון זיין בענק-שאַפט. די גאַנצע וועלט שטראַלט פון פאַרבן, פאַרוואָס-זשע איז די קירך ווייס? ווייס ווי דער ווינטער, נאַקעט ווי די אָרימקייט, בלאַס ווי דער פּחד! זי גלאַנצט נישט פון טוי-פּראָסט ווי דער וואַלד אין ווינטער. זי שטראַלט נישט אין פּערל און שפּיצן ווי אַ ווייסע כלה. די קירך שטייט קאַלט, געשמירט מיט ווייסער קליי-פאַרב, אָן שום פיגור, אָן שום בילד.

אין דעם דאָזיקן זונטאָג האָט זיך דער גראַף דאָנאָ אָוועקגעזעצט אויף אַ פּאָטעל, וואָס מען האָט אַוועקגעשטעלט

אויף דער כאָר-בימה און וואָס איז ספּעציעל געווען באַפּוצט מיט בלומען, כדי ער זאָל געזעען און געלויבט ווערן פון יעדן איינציקן, וואָרום איצט וועט מען אים זיכער שעצן און אכפּערן, דערפאר וואָס ער האָט געלאָזט פאַריכטן די אַלטע שטענדערס, צעשטערט און אַרויסגעוואָרפן די מיאוסע פיגורן, געלאָזט באַגלאָזן אַלע אויסגעהאַקטע פענסטער און אויסקאַלכן די גאַנצע קירך. אויב ער האָט דערמיט געוואָלט שטילן דעם אַלמעכטיקנס צאָרן, איז גאַנץ גוט וואָס ער האָט באַפּוצט דעם טעמפּל לויט זיין אייגענעם שכל. אָבער פאַרוואָס האָט ער נאָך געוואָלט דערפאַר באַקומען אַ שבח?

ער, וואָס זיין געוויסן איז געווען באַלאַסטעט מיט זינד פון אכזריות, ער וואָלט זיך ליבער געדאַרפט אָוועקזעצן אויף דער תשובה-באַנק, אָדער פאַלן אויף די קני פאַר זיינע ברי-דער און שוועסטער אין קירך, זיי זאָלן רופן צו גאָט, אַז ער זאָל אים אין זיין גרויסן חסד דערלויבן אַריינצושטעלן אַ פוס אין זיין היכל. ס'וואָלט אים גיכער אָנגעשטאַנען, ער זאָל דאָרט שטיין ווי אַ נידערטרעכטיקער רשע, און נישט זיך ברייט אָוועק-זעצן אויף אַ געהויבענעם אָרט און פאַרלאַנגען כבוד און לויב דערפאַר, וואָס ער האָט זיך געוואָלט איבערבעטן מיט זיין גאָט.

יאָ, יאָ, גראַף הענריק! גאָט האָט דיך זיכער דערוואַרט אויף דער תשובה-באַנק. ער האָט זיך נישט געלאָזט אָפּנאַרן דורך דעם, וואָס די מענטשן האָבן נישט געוואַגט דיך צו טאַדלען. ער איז נאָך אַלץ דער גאָט פון גערעכטיקייט, וואָס לאָזט די שטיינער רעדן, ווען די מענטשן שווייגן.

ווען די גאָט-דינסט האָט זיך געענדיקט, און דער שלוס-אַקאָרד פונם לעצטן תהלים-געזאַנג איז אָפּגעשטאָרבן, האָט קיינער פאָרט נישט פאַרלאָזן די קירך, נאָר דער גלח איז אַרויף אויפן באַלעמער, כדי צו האַלטן אַ לויב-דרשה פאַרן גראַף. אָבער אַזוי ווייט איז עס נישט דערגאַנגען. וואָרום די טירן זענען פּלוצלינג אויפגעפּראַלט געוואָרן, און די אַלטע הייליקע זענען אַריינגעקומען, טריפנדיק פונם מוטנעם וואַסער

פון דער לעיוועז, קויטיק פונם גרינעם שלאם און איינגעשמירט אין ברוינער ליים־בלאָטע. זיי האָבן זיך דערוואוסט, אז דאָ וועט געליבט ווערן דער, וועלכער האָט זיי חרוב געמאכט, ארויסגעטריבן פון גאָטס הויז און זיי דערטרונקען אין די קאַלטע פאליעס. אָבער די אלטע הייליקע האָבן דאָ אויך גע־האט צו זאָגן א פּאָר ווערטער.

זיי האָבן נישט ליב דעם מאָנאָטאָנעם פליעסק פון די פאליעס. זיי זענען געוואוינט צו הערן דאָס געזאנג פון תהילים און דעם געמורמל פון תפילות. ביז איצט האָבן זיי געשוויגן און דאָס אלץ געלאָזט געשעען,—אָבער נאָר אזוי לאנג ווי זיי האָבן געמיינט, אז דאָס ברענגט כבוד פאר גאָטס נאָמען. אין דער אמתן אָבער, איז עס דאָך נישט אזוי. דאָ זיצט גאָר אויבן־אָן דער גראף העגריק דאָנאַ. ער זיצט דאָ אין כבוד און גלאנץ אויף א פּאָטעל, וואָס איז באפוצט מיט בלומען, און ער וויל, אז מען זאָל אים זאָגן שבחים אין גאָטס הויז. דאָס, זעט איר, קאָנען זיי שוין בשום אופן נישט פארליידן; און דארום זענען זיי ארויס פון זייער נאסן קבר און ארייג־מארשירט אין דער קירך, כדי זיך צו באווייזן פאר די מתפללים. אָט גייט דער הייליקער אָלאָף מיט א קרוין ארום זיין הוט, און דער הייליקער עריק מיט די גאָלדענע בלומען אויף זיין כאלאט, און דער גרויער הייליקער יעראַן, ווי אויך דער היי־ליקער קריסטאָפער. מער איז נישט געווען. די מלכה פון שבא און יהודית זענען נישט געקומען.

אָבער ווען די מענטשן זענען שוין אביסל געקומען צו זיך פון זייער דערשטוינונג, האָבן זיי זיך איבערגעשושקעט:

— דאָס זענען דאָך די קאוואלערן!

יאָ, געוויס זענען דאָס די קאוואלערן. און זיי גייען צו גלייך צום גראף דאָנאַ, און נישט פארלירנדיק קיין וואָרט, נעמען זיי אים צוזאמען מיטן פּאָטעל אויף זייערע אקסלען, טראָגן אים ארויס פון קירך און שטעלן אים אוועק אויפן בערגל, וואָס פאר דער קירך.

זיי רעדן גאָרנישט, און קוקן זיך נישט אום נישט לינקס

נישט רעכטס, זיי טראָגן ארויס דעם גראף דאָנאַ פון גאָטס הויז, און גייען באלד צוריק אוועק מיטן קורצעסטן וועג צו דער אָזערע.

קיינער האָט זיי נישט געטשעפעט, און זיי האָבן אויך נישט פארלוירן קיין צייט אויף א דערקלערונג פון זייער האנדלונג, מחמת יעדער איינציקער האָט סיי ווי פארשטאנען דעם באוועג-מאָטיוו צו זייער אויפטו, וואָס וואָלט געקאָנט ארויסגעזאָגט ווערן מיט פאָלגנדיקע רייד:

– מיר, קאוואלערן פון עקעבי, מיר האָבן זיך אונזער אייגענעם קוק אויף דער זאך. גראף דאָנא איז נישט ווערט געלויבט צו ווערן אין גאָטס הויז, דערום האָבן מיר אים ארויסגעטראָגן אויפן פעלד. ווער ס׳וויל, קאָן אים איצט צוריק אריינטראָגן!

מען האָט אים אָבער נישט אריינגעטראָגן, און דעם גלחס לויב-דרשה איז נישט געהאלטן געוואָרן.

די מתפללים האָבן ארויסגעשטראָמט פון דער קירך. זיי האָבן אלע מסכים געווען מיט דער גערעכטיקייט פון דעם קאוואלערן-שטאנדפונקט.

וואָרום די מענטשן האָבן זיך דערמאָנט אין דער פרייליכער יונגער גרעפין עליזאבעט, וועלכע איז אזוי אכזריותדיק פארפייניקט געוואָרן אין באָרגישן פאלאץ. זיי האָבן זיך איצט דערמאָנט וועגן איר, וועלכע איז אזא גוטהארציקע געווען לגבי אָרימעלייט און דערצו נאָך אזוי שיין, אז ס׳איז פשוט א נחת געווען צו קוקן אויף איר.

וואָס אן אמת, איז עס טאקע אַ חילול-הקודש, צו מאכן אזא ספעקטאקל אין קירך, אָבער סיי די מתפללים סיי דער גלח האָבן געפילט, אז דאָס וואָס זיי אליין האָבן דאָ געהאט בדעה צו טון איז אויך נישט געווען עפעס אנדערש, ווי חוזק-מאכן פון גאָט און זיי האָבן זיך דערפילט שטארק פארשעמט פאר די האלב-ווילדע, אלטע משוגעים.

– ווען מענטשן שווייגן, רעדן די שטיינער! – האָבן די מתפללים זיך געשושקעט.

פון דעמאָלסט אָן איז דעם גראף העגריק דאָנאַ מיאוס געוואָרן דאָס לעבן אין באָרגישן פאלאץ. אין א פינסטערער נאכט, אָנהייב חודש אויגוסט, איז א פארמאכטע קארעטע צו-געפאָרן צום הויפט-ארייננאנג, אלע באדינער האָבן זי ארומ-גערינגלט, און דערנאָך איז ארויסגעקומען די גרעפין מערטאַ, איינגעהילט אין שאלן און מיט א געדיכטן שלייער אויפן פנים. דער גראף העגריק האָט זי געפירט אונטערן אָרעם און זי האָט געציטערט און זיך געטרייסלט ווי אין פיבער. קוים וואָס מען האָט ביי איר געקאנט פועלן, זי זאל אדורכגיין איבערן פאדערהייזל און אראָפגיין פון די שטיגן צום צופאָר.

ענדלעך, איז זי אָן א שום מכשול אריין אין דער קא-רעטע. דער גראף איז תיכף נאָך איר אויך אריינגעשפרונגען, און די טירלעך זענען געוואָרן פארמאכט. דער קוטשער האָט העפטיק אַ שמיץ געטון די פערד, און זיי האָבן זיך גלייך אוועקגעלאָזט אין א גאלאָפּ. ווען די סראָקעס האבן זיך אין באגינען אויפגעכאפט פון שלאָף, איז שוין די גרעפין מער-טאַ נישט געווען מער אין פאלאץ.

דער גראף העגריק האט דערנאך געלעבט אין א ווייטער מדינה אין דרום, און דער בארגישער פאלאץ איז פארקויפט געווארן. א סך באלעבאטים האבן זיך דארט געטוישט. און הגם די נחלה איז געווען אזא רייצנד-שיינע, האט זי, ווי מען שמועסט, קיינעם נישט געברענגט קיין גליק.

.27

נאַטס שליח

גאָטס שליח, דער קאַפּיטאַן לענארט, איז אויף זיין וואנ־דערונג אמאָל אין א נאָכמיטאָג אין חודש אויגוסט אָנגעקומען צו דער אכסניה אין ברובי, און ר׳איז גלייך אריינגעגאנגען אין קיך. ער איז דאן געווען אויפן וועג אהיים, צו זיין נחלה העלגעסעטער, וועלכע ליגט נאָנט פון וואלד, אן ערך א פירטל מייל אויף צפון-מערב פון ברובי.

קאַפּיטאַן לענאַרט האָט נאָך דעמאָלסט נישט געוואוסט, אז ער וועט ווערן איינער פון גאָטס שליחים אויף דער ערד. זיין הארץ איז געווען פול מיט פרייד, פון דערווארטונג צו זען זיין היים. ער האָט געהאט איבערגעלעבט א סך פינסטערע געשעענ׳שן. אָבער איצט איז שוין געווען נאָך אַלעמען, און ער איז געווען זיכער, אז ווי נאָר ער וועט צוריק זיין אין דערהיים, וועט שוין אלץ ווידער זיין גוט און וואויל. ער האָט דאָך נאָך דעמאָלסט נישט געוואוסט, אז ער וועט ווערן איינער פון די מענטשן, וועלכע טאָרן נישט נעכטיקן אונטער זייער אייגענעם דאך, און וועלכע טאָרן זיך נישט ווארעמען ביי זייער אייגענעם אויוון:

גאָטס שליח, קאַפּיטאַן לענאַרט, איז געווען א פריילעכער פארשוין. נישט געפונענדיק קיין מענטש אין קיך, האָט ער דאָרט אָנגעהויבן ארומצובראָיען, ווי א ווילדער ווייסער־

חברהניק. ער האָט שנעל אָפּגעקלאַפּט א פּעלערהאַפּט קענטל אינם געוועב וואָס אינם וועבשטול, און פארפּלאָנטערט דאָס שנירל פונם שפּינרעדל. דערנאָך איז ער צוגעלאָפן צום קאָטער, וואָס האָט ארייגעשטעקט זיין מאָרדע אין דער טיר-עפענונג, און ר'האָט אים א שליידער געטון אויפן הונט, וואָס איז געלעגן נעבן דער שוועל, און דערביי האָט ער זיך אזוי שטארק צעלאכט, אז ס'האָט אָפּגעהילכט אין גאנצן הויז, צו-זעענדיק, סארא שארפן קאמף זיין אויפטו האָט ארויסגערופן ביי די צוויי אלטע גוטע פריינט, וועלכע האָבן זיך איצט משוגע-ווילד מיט אָנגעשפּיצטע קלוען געוואָרפן איינער אויפן אנדערן, דישענדיק און בייסנדיק, וואו ס'האָט זיך נאָר געלאָזט.

די באלעבאָסטע פון דער אכסניה האָט דערהערט דעם רעש און איז אריינגעקומען פון שענק-שטוב, צו זען וואָס קומט דאָ פאָר אזוינס. זי איז געבליבן שטיין ביי דער שוועל און באטראכט דעם מאַן, וואָס האָט אזוי שטארק הנאה געהאט פונם קאמף פון די צוויי שטוב-חיות. זי האָט אים גוט געקענט. אָבער בשעת זי האָט אים ס'לעצטע מאָל געזען, איז ער געזעסן אויפן תּפיסה-וואָגן, געשמידט אין קייטן. דאָס דאָזיקע בילד האָט זיך איר שארף איינגעקריצט אין זכרון. מיט אן ערך זעקסטאלבן יאָר צוריק האָבן גנבים בשעת דעם ווינטער-יריד אין קאַרלשטאַד צוגעגנבעט דער גובערנאטאָרינס צירונג, וואָס איז באשטאנען פון א סך בראסלעטן און בראָש-קעס,— אלץ קאָסטבארע און פאר דער איידעלער פרוי זייער טייערע חפצים, וואָרום ס'רוב איז עס געווען א ירושה פון אירע עלטערן אָדער מתנות. קיין שום זאך איז נישט געפונען געוואָרן, אָבער באלד דערנאָך האָט זיך פארשפּרייט א קלאנג, אז דער גנב פון די זאכן איז דער קאפּיטאַן לענאַרט פון העלגעסעטער.

די בעל-אכסניה'טע האָט קיינמאָל נישט געקאָנט באגרייפן, ווי אזוי האָט גאָר געקאָנט אויפשווימען אזא קלאנג. קאפּיטאַן לענאַרט איז אומעטום באקאנט געווען אלס אָרנטלעכער און גוטער מענטש. טאָ ווי קומט עס, וואָס מען האָט גראָד אים

באשולדיקט אין דער גנבה? ער האָט געלעבט גליקלעך מיט זיין ווייב, מיט וועלכער ער האָט ערשט מיט א פאָר יאָר צוריק חתונה-געהאט, מחמת ער איז פריער נישט אימשטאנד געווען צו גרינדן אן אייגענע היים, צוליב זיינע קנאפע פארדינסטן. און איצט האָט ער געהאט פרנסה בשפע פון זיין אָפּיצירן-פּענסיע. טאָ וואָס האָט אים געקאָנט ברענגען צום נסיון צו גנבנען אלטע בראסלעטן און פינגערלעך? און נאָך מער חידוש איז עס איר געווען, וואָס מען האָט אזוי שטארק געגלויבט אין דעם דאָזיקן קלאנג, און ער איז אויף אזוי ווייט באוויזן געוואָרן, אז מען האָט טאקע דעם קאפּיטאן לענאַרט פארמשפּט צו פינף יאָר קאטאָרגע. ער האָט באקומען דעמיסיע, און מען האָט ביי אים צוגענומען זיינע מעדאלן.

ער אליין האָט געזאָגט, אז ער איז טאקע געווען אויפן דערמאָנטן יריד, ער איז אָבער אוועקגעפאָרן, איידער ער האָט נאָך געהערט רעדן וועגן דער גנבה. אויפן שליאך האָט ער געפונען אן אָפּגעריבענע אלטע בראָשקע, וואָס ער האָט מיטגענומען אהיים און דאָס געגעבן זיינע קינדער צו שפּילן זיך דערמיט. די דאָזיקע בראָשקע איז אָבער געווען א גאָלדענע און האָט געשטאמט פון דער גנבה, און דאָס האָט טאקע געפירט צו זיין אומגליק. אָבער אייגנטלעך, איז דאָס אלץ געווען די שולד פון סינטראַמען. דער בייזוויליקער פּריץ האָט דאָ געשפּילט די ראָל פונם הויפּט-אָנקלאָגער. ער האָט עס עדות געזאָגט קעגן קאפּיטאן. ער האָט אפנים אומבאדינגט געוואָלט אָפּרוימען דעם קאפּיטאן לענאַרט פון וועג, ווארום קורץ דערנאָך איז קעגן אים אליין אויך פארפירט געוואָרן א פּראָצעס, — ס'איז אנטדעקט געוואָרן, אז בשעת דער מלחמה אין יאָר 1841 האָט ער פארקויפט פולווער צו די נאָרוועגן. מענטשן זענען געווען זיכער, אז סינטראַם האָט מורא געהאט פאר דעם עדות-זאָגן פונם קאפּיטאן לענאַרט. איצט אָבער, איז ער באפרייט געוואָרן, צוליב מאנגל אין באווייזן.

די בעלת-אכסניה'טע האָט זיך נישט געקאָנט זאט אָנקוקן אינם קאפּיטאן. ער איז געוואָרן גרוי און איינגעבויגן, מען

האָט באשיינפּערלעך געזעען, אז ר׳האָט געהאט א סך צרות אויסצושטיין. אָבער זיין גוטהארציקייט און זיין פריילעך געמיט האָט זיך נישט געענדערט. ער איז נאָך אלץ געווען דער זעלבער קאפּיטאַן לענארט, וועלכער האָט זי געפירט צום אלטאר, בשעת זי איז געגאנגען צו איר חופּה, און געטאנצט אויף איר חתונה. ער האָט נאָך מסתּמא איצט אויך געמוזט בלייבן שטיין און שמועסן מיט יעדן איינציקן וואָס ער האָט געטראָפן אויפן וועג, ער מוז אוודאי נאָך איצט אויך געבן יעדן קינד א גראָשן. מסתּמא קאָן ער נאָך איצט אויך זאָגן צו יעדער באָבע מיט א גערינצלט פּנים, אז זי ווערט פון טאָג צו טאָג יונגער און שענער, און ער וואָלט זיך זיכער נאָך איצט גע-קאָנט ארויפשטעלן אויף א פּאס און שפּילן אויפן פידל פאר די, וואָס האָבן חשק צו טאנצן ארום דעם מאי-סלופּ. אך, גאָטעניו, סארא גוטהארציקער מענטש ער איז תּמיד געווען!

— א נו, פרוי קאַרין, האָט ער אויסגערופן, איר ווילט זע איך גאָר נישט א קוק טון אויף מיר? —

אייגנטלעך, איז ער ארייגעגאנגען אין דער אכסניה, כדי געוואויר צו ווערן, וואָס ס׳הערט זיך ביי אים אין דער היים און צי זיינע בני-בית ווארטן אויף אים. זיי האָבן דאָך גע-דארפט וויסן, אז זיין שטראָף ענדיקט זיך שוין די טעג.

די בעל-אכסניהטע האָט געהאט גאָר גוטע ידיעות פאר אים. זיין ווייב האָט זיך מיט גרויס בריהשאפט גענומען צו דער ארבעט. זי האָט ארענדירט די מלוכה-נחלה ביי זיין נאָכ-פאָלגער, און זי האָט מצליח געווען אין אלעם. די קינדערלעך זענען אלע געזונט און פריש, און ס׳איז פּשוט א נחת אויף זיי א קוק צו טון, ווי וואויל זיי האָבן זיך אויסגעהאָדעוועט, און געוויס ווארטן זיי אויף אים. די קאפּיטאנין איז, אמת, תּמיד געווען א שטרענגע פרוי און זיך מיט קיינעם נישט ארייגעלאָזט אין קיין לאנגע טענות, אזוי אז מען האָט גאָר נישט געוווּסט פון אירע מחשבות. אָבער דאָס האָט די בעל-אכסניהטע יאָ געוואוסט, אז פאר דער צייט וואָס ער איז נישט געווען איז דער היים, האָט קיינער גישט געטאָרט עסן מיטן

קאפיטאנס לעפל, אָדער זיצן אויף זיין שטול, און איצט אין פרילינג איז נישט אוועקגעגאנגען קיין איין טאָג, וואָס זיין פרוי זאָל נישט ארויפגיין אויפן העכסטן פון די ברוביער בערגלעך און אראָפקוקן העט ווייט אויפן שליאך, כדי צו זען, צי ער קומט נישט אָן. זי האָט אויך פאר זיינעטוועגן צו־געגרייט נייע מלבושים פון היימיש געוועבטן שטאָף, וועלכע זי האָט כמעט אינגאנצן אליין אויסגעפארטיקט. פון דעם אלעם האָט מען דאָך באשיינפערלעך געזען, אז מען האָט אים דערוואַרט, הגם דאָס ווייב זיינס האָט מיט קיינעם וועגן דעם נישט גערעדט קיין וואָרט.

— זיי גלויבן נישט, הייסט עס, אין מיין שולד? האָט דער קאפיטאן לענאַרט געפרעגט.

— ניין, הער קאפיטאן, האָט די בעל־אכסניהטע געענט־פערט. קיינער פון אונז דאָ גלויבט נישט דערין.

דאָס דערהערנדיק, האָט קאפיטאן לענארט שוין נישט געוואָלט לענגער פארבלייבן אין דער אכסניה, און געוואָלט וואָס שנעלער אהיימגיין.

אָבער ווי נאָר ער איז ארויס, האָט ער זיך צוזאמענ־געטראָפן מיט אלטע גוטע פריינט: די קוואלערן פון עקעבי זע ן נאָר־וואָס אָנגעקומען אין דער אכסניה. צו וואָס א שטייגער? סינטראַם האָט זיי פארבעטן אויף א כוסה צו פייערן זיין געבורטס־טאָג. די קוואלערן זענען אָן שום קווינקלעניש צוגעגאנגען צום קאטאָרזשניק און אים פעסט געדריקט די האנט און אָפגעגעבן א הארציקן ברוך־הבא! אויך סינטראַם האָט עס געטון.

— טייערער לענאַרט! האָט ער צו אים געזאָגט, זייט זיכער, אז דער רבונו של עולם האָט געהאט עפעס אן ענין דערביי.

— האלט ס׳מויל, דו מנוול! האָט דער קאפיטאן בייז אויסגערופן. וואָס מיינסטו, כ׳ווייס נישט, אז נישט דער רבונו של עולם האָט דיך אָפגעראטעוועט פון דער תליה?

אלע האָבן זיך צעלאכט אין סינטראַם איז אויך נישט

געוואָרן בייז, וואָרום ער האָט קיינמאָל נישט געהאַט עפּעס דאקעגן, מען זאָל אים חושד זיין, אז ער געפינט זיך אין פאר בינדונג מיטן טייוול.

זיי האָבן געפּועלט ביי לענאַרטן, ער זאָל מיט זיי צוריק אריינגיין אין אכסניה און איבערקערן א כּוסהלע לכּבוד זיין צוריקקומען פון תּפיסה, דערנאָך וועט ער זיך קאָנען אהיימגיין. אָבער דאן האָט דער נאאיווער קאפּיטאן לענאַרט געליטן א מפּלה. פינף יאָר צייט שוין, אז ער האָט נישט טועם געווען א טראָפּן פון דער דאָזיקער פאַרעטערישער משקה, דערצו נאָך האָט ער מסתּמא אַ גאנצן טאָג נישט געהאַט א ביסן אין מויל, און הוץ דעם איז ער זייער דערשעפּט געווען פון דער לאנ־גער וואנדערונג. דער פּועל יוצא איז געווען, אז באלד נאָך די ערשטע צוויי קעלישקעס האָט זיך אים שטארק פארדרייט דער קאָפּ.

בשעת זיי האָבן אים שוין געהאַט דערפירט צו אזא מעמד, אז ער האָט נישט רעכט געוואוסט וואָס ער טוט, האָבן די קאוואלערן גענומען אין אים אריינגיסן א כּוסה נאָך א כּוסה. אָבער קלערט נישט, אז זיי האָבן דערמיט חלילה געמיינט עפּעס שלעכטס, אדרבא, זיי האָבן דאָס געטון נאָר פון בלויז גוטפריינטשאפט צו דעם, וועלכער האָט נעבעך אין משך פון זעקסטהאלבן יאָר צייט נישט געהאַט א טראָפּן משקה אין מויל צו דערכאפּן ס'הארץ! — — —

אזוי איז זיך קאפּיטאן לענאַרט געווען א ניכטערער מענטש, און ער האָט אסור נישט אין זינען געהאַט זיך אָנצו־שיכּורן, גראָד אין דעם טאָג, ווען ער קומט אהיים פון תּפיסה צו זיין ווייב און קינדער. איצט איז ער אָבער, ליידער, גע־בליבן ליגן א טויט־שכּורער אויף א באנק אין שיינק־שטוב, אין דער ברוביער אכסניה.

זיין באוואוסטלאָזיקייט האָט איצט דערוועקט אין יעסטאַן דעם חשק אָפּצוטאָן עפּיס א קונצשטיק. ער האָט גענומען א שטיקל האַלץ־קויל און א ביסל זאפּט פון באָרוווקעס און אָנ־געהויבן ג א ־אָלן דעם קאפּיטאן. ער האָט אים צוגעגעבן ריכטיקע פיז.

יאָנאָמיע פון א פארברעכער: דאָס האָט לויט זיין מיינונג, אקוראט געפאסט פאר א מענטשן, וועלכער קומט אָקאָרשט פון תפיסה. ער האָט אים געמאכט אן „אונטערגעהאקט” אויג מיט דער קויל און א רויטן שראם איבער דער נאָז; די האָר האָט ער אים צעשויבערט און אראָפּגעשארט איבערן שטערן, און דאָס פנים האָט ער אים איינגעשמירט מיט סאזשע.

ווען יעסטאַ איז פארטיק געוואָרן מיטן שטיקל ארבעט, האָבן זיך אלע הארציק צעלאכט און אָנגעקוואָלן פון דער גע־ראָטנקייט פון דעם פארברעכער־פּרצוף, וואָס קאפּיטאן לענאַרט האָט איצט באקומען. דערנאָך האָט עס יעסטאַ געוואָלט אָפּ־וואשן.

— זאָל בלייבן אזוי! האָט סינטראַם געזאָגט, זאָל ער זיך אויך א ביסל אָנלאכן, ווען ער וועט אויפוואכן און זיך דערזעען אין שפּיגל.

אזוי איז עס טאקע געבליבן, און דערנאָך האָבן די קאוואלערן איינגאנצן פארגעסן אין אים. זייער הוליאנקע האָט געדויערט א גאנצע נאכט. ערשט אין באגינען איז מען אוועק־געגאנגען פון טיש, אָבער דאַן האָבן די קאוואלערן געהאט מער וויין אין קאָפּ, ווי קלאָרן שכל.

איצט איז אנטשטאנען א פראגע, וואָס זאָל מען טון מיטן קאפּיטאן לענאַרט.

— וואָס איז דאָ פאראן אסך צו קלערן, האָט זיך סינט־ראַם אָנגערופן, מיר וועלן אים צופירן אהיים. איך שטעל מיר שוין פאָר, ווי זיין פלוניתטע וועט זיך עס דערפרייען, דער־זעענדיק איר תּכשיט, דעם מאן! כ׳לעבן, ס׳וועט זיין א פאר־געניגן צו זען איר גדולה מיטן אהיימגעקומענעם קאטאָרזשניק. ווי איך זאָג אייך, לאָמיר אים אהיימפירן צו זיין ווייבעלע. איך פיל שוין, ווי גערירט מיר וועלן זיין פון דער באגעגע־ניש פונם פאָר־פּאָלק!

טאקע, דער דאָזיקער געדאנק האָט אלעמען שטארק גע־רירט. גאָט מיינער, ווי זי וועט זיך עס דערפרייען, די שטרענ־גע פרוי פון העלגעסעטער!

זיי האָבן אויפגעוועקט דעם קאפיטאן לענאַרט, וועלכער האָט זיך קוים געקאָנט האלטן אויף די פיס, און זיי האָבן אים ארויפגעזעצט אויף איינעם פון די פורלעך, וואָס די טעלע-פעריקע שטאל-יונגען האָבן שוין לאנג געהאט צוגעפירט. די גאנצע כאליאסטרע האָט זיך אוועקגעלאָזט אין וועג אַריין קיין העלגעסעטער. עטלעכע פון זיי זענען באלד איינגעשלאָפן און בשעתן פאָרן אזוי שטארק זיך געוואקלט, אז זיי זענען שיער נישט אראָפּגעפאלן פון וואָגן. אנדערע וויז׳ער האָבן געזונגען אויף א קול, כדי זיך צו האלטן וואך. מיט זייערע פנימער, וואָס זענען געווען אָנגעדראָלענע פון זויפן און נישט שלאָפן, האָבן זיי ווירקלעך אויסגעזען, ווי א באנדע רוצחים.

סוף-כל-סוף האָבן זיי זיך צוגעשלעפּט קיין העלגעסע-טער. די פערד-און-וואָגן האָבן זיי איבערגעלאָזן א שטיק פארן הויף, און די גאנצע שכורע חברותא האָט זיך אין א פייער-לעכער שטימונג געלאָזט צו די שטיגן-צו. פולקאָווניק בערענ-קרייץ און פאטראָן יוליוס האָבן געפירט דעם קאפיטאן לע-נאַרט צווישן זיך.

– רודער זיך אויף, לענאַרט! האָבן זיי צו אים געזאָגט, דו ביזט דאָך שוין ביי זיך אין דערהיים. צי זעסטו דען נישט, אז דו ביזט שוין אין דערהיים?

ער האָט געעפנט די אויגן, און זיך מיטאמאָל כמעט ווי איינגאנצן אויסגענ׳כטערט. ער איז געווען שטארק גערירט פון דעם, וואָס זיי האָבן זיך מטריח געווען אים צו באגלייטן אזש ביז אהיים.

– הארציקע פריינט מיינע! האָט ער געזאָגט, ווענדענ-דיק זיך צו זיי אלע, איך האָב אָפּטמאָל געפרעגט ביי גאָט א קשיא, פארוואָס זאָל אזוי פיל צרות אויסגיין צו מיין קאָפּ?

– שווייג, לענאַרט! האָט בערענקרייץ אומגעדולדיק אויס-געשריפן, באהאלט דיין דרשה אויף שפעטער!

– ס׳שאדט נישט, לאָזט אים פלאפלען! זאָגט סינטראם ער איז א גוטער בעל-דרשן!

– איך האָב געפרעגט ביי גאָט, און נישט פארשטאנען,

פארוואָס קומט מיר דאָס. אָבער איצט פארשטיי איך שוין אלץ. ער האָט מיר געוואָלט ווייזן, סארא גוטע פריינט איך האָב: גוטע פריינט, וועלכע באַגלייטן מיך אַהיים, כּדי בייצוואוינען די פרייד פון מיין ווייב און קינדער. מיין ווייב ווארט אויף מיר מיט אומגעדולד. וואָסער באטייט האָבן דען די פינף יאָר צרות און פיין לגבי דער דאָזיקער גרויסער פרייד פון פאר־ווירקלעכטער דערווארטונג?

דערווייל האָבן די קאוואלערן מיט זייערע שטארקע פויסטן גענומען פייקלען אין דער פארשלאָסענער טיר; זיי האָבן נישט געהאט קיין געדולד אויסצוהערן זיין דרשה ביז צום סוף.

אין הויז איז אנטשטאנען א גערודער, די דינסטמיידלעך האָבן זיך אויפגעכאפט פון שלאָף און זענען צוגעלאָפן צום פענסטער, כּדי צו זען ווער דאָס איז. דערנאָך האָבן זיי גיך גענומען אויף זיך די קליידלעך, אָבער זיי האָבן פאָרט נישט געוואגט אויפצועפענען די טיר פאר דער דאָזיקער משונהדי־קער כאליאסטרע. ענדלעך האָט מען אָפּגערופט דעם ריגל און די קאפיטאנין אליין איז צו זיי ארויסגעקומען.

— וואָס ווילט איר? האָט זי געפרעגט.

— מיר זענען געקומען מיט דיין מאן! האָט בערענקרייץ געענטפערט.

זיי האָבן ארויסגעשטופּט דעם קאפיטאן לענאַרט אויף פאָרנט, אָבער אָנשטאָט איר מאן האט זי גאָר דערזען פאר זיך א שיכּורן פארשוין, מיט א טיפּישער פיזיאָנאָמיע פון א פארברעכער, וועלכער האָט זיך קוים געקאָנט האלטן אויף די פיס, און הינטער אים האָט זי דערזען די גאנצע חברה שיכּורים, וואָס האָבן זיך געמוזט אָנהאלטן איינער אָן דעם אנדערן, כּדי נישט צו פאלן.

דערזעענדיק דאָס, האָט זי זיך צוריקגעצויגן אַ פּאָר טריט, אָבער דער קאפיטאן איז איר נאָכגעגאנגען מיט אויס־געשפּרייטע אָרעמס.

— דו ביזט אוועק פון מיר ווי אַ גנב, און איצט קומסטו

אהיים ווי א שלעפער! האָט זי א געשריי־געטון און געוואָלט צוריק אריין אין שטוב.

ער האָט נישט פארשטאנען, וואָס זי מיינט און געוואָלט מיטגיין מיט איר, אָבער זי האָט אים א שטויס־געטון אין ברוסט.

— דו מיינסט אפשר, אז איך האָב בדעה צו אנערקענען אזא מין פארשוין ווי דו אלס באלעבאָס איבער מיין הויז און אלס פאָטער פון מיינע קינדער? האָט זי בייז אויסגערופן.

די טיר איז פארקלאפט געוואָרן, און מען האָט זי שנעל פאררינגלט פון יענער זייט. דער קאפיטאַן האָט זיך געוואָרפן אויף דער טיר און גענומען טרייסלען די קליאמקע.

די קאוואלערן האָבן זיך דאן הילכיק צעלאכט. ער איז אזוי זיכער געווען אין זיין ווייב, און איצט וויל זי נישט וויסן פון אים... דאָס דאָזיקע געשעעניש איז זיי אזוי קאָמיש פאָרגעקומען, אז זיי זענען שיער נישט צעפלאצט געוואָרן פון געלעכטער.

אָבער ווען קאפיטאן לענאַרט האָט דערהערט, אז זיי לאכן גאָר פון אים, איז ער געוואָרן מלא חימה און צוגעלאָפן זיי שלאָגן. זיי זענען אָבער ארויפגעשפרונגען אויף זייערע פורלעך און גענומען שנעל אָנטרייבן די פערד. ער איז זיי נאָכגעלאָפן, נאָר ר׳האָט זיך פארטשעפעט אן אַ שטיין און אומגעפאלן. ער האָט זיך אפילו תיכף אויפגעהויבן, אָבער נאָכיאָגן זיי האָט ער שוין מער נישט געוואָלט. אין זיין מוח האָט איצט, אין מיטן זיין צעטומלטקייט, אויפגעבליצט דער געדאנק, אז די מינדסטע זאך געשעט נישט אָן גאָטס רצון...

אָ, ניין, קיין שום זאך נישט!

— רבונו של עולם, וואוהין ווילסטו מיך פירן? האָט ער געפרעגט. איך בין דאָך בלויז א פעדערל, וואָס ווערט געטריבן פונם אָטעם פון דיין גייסט. וואוהין־זשע ווילסטו מיך פירן, בשעת דו פארמאכסט פאר מיר די טיר פון מיין היים?

און ער איז אוועקגעגאנגען פון זיין היים אין דער איבערצייגונג, אז אזוי איז דער רצון פון גאָט.

ווען די זון איז אויפגעגאנגען, איז ער געשטאנען אויפן שפּיץ פונם העכסטן ברוביער בערגל און אראָפּגעקוקט אין טאָל. אָך, די אָרימע תּושבים פונם טאָל האָבן אין יענעם מאָמענט נאָך נישט געוואוסט, אַז זייער גואל דערנענטערט זיך שוין צו זיי! קיין שום אָרימאַן אָדער אומגליקלעכער מענטש האָט נישט געפונען קיין קראַנץ פון שפּעט־וועלקנדיקע באָרוועקע־צווייגלעך און נישט אויפגעהאָנגען איבער זיין טיר, קיין דופּטנדיקע לאַווענדע־בלעטלעך און פעלד־בלומעלעך זענען נישט געוואָרן אויסגעשפּרייט אויף די שוועלן, וואָס ער וועט איבערטרעטן. די מאַמעס האָבן נישט אויפגעהויבן זייערע קינדער אויף די הענט, כּדי זיי זאָלן אים קאָנען זען, בשעת ער וועט פאַרבייפאָרן. מען האָט נישט געשייערט און גערייניקט אין די כאַטעס, און מען האָט נישט פאַרדעקט דעם פאַרסאַזשעטן אויוון מיט יאַלאָוויעץ־צווייגן; די מאַנסלייט האָבן נישט באַאַרבעט שנעל און פלייסיק די פעלדער, כּדי זיינע בליקן זאָלן זיך טרעפן מיט גוט צעאַקערטן באָדן און גלייך אויכגעגראָבענע רינעס.

אָך! דאָרט וואו ער איז איצט געשטאַנען, האָט ער מיט זיינע אומעטיקע אויגן געזען, ווי די תּבואה איז פאַרברענט דורך דער טרוקעניש, און ווי די פאַרצווייפלטע מענטשן דאגהן נישט וועגן צוגרייטן דעם באָדן צום נייען פאַרזייען. ער האָט א קוק־געטון צו די בלויע בערג, און די שאַרפע שטראַלן פון דער פרימאָרגן־זון האָבן אים אָנגעוויזן אויף די פאַרוויסטע שטחס, איבער וועלכע די וואַלד־שׂרפות האָבן געהאַט געבושעוועט. ער האָט געקוקט אויף דעם געצווייג פון די בוזשאָזעס ביי די וועג־ראַנדן, וועלכע זענען פאַרדאַרט געוואָרן פון דער טרוקעניש. ער האָט באַמערקט לויט א סך קליינע סימנים, — למשל, לויט דעם ריח פון יורנדיקע האָפּן, בשעת ר׳איז פאַרבייגעגאַנגען נעבן די פויערישע הייזלעך, לויט די צעבראָכענע פּלויטן, אָדער לויט דעם קליינעם סכום אהיימגעפירטן און צעהאַקטן ברען־האָלץ, — אַז די מענטשן האָבן אויפגעהערט צו דאגהן וועגן זייער באַלעבאַטישקייט, אַז א גרויסע

נויט הערשט איצט אין לאנד, און אז די מענטשן האָבן גע־נומען זוכן א טרייסט אין גלייכגילטיקייט צו אלע זייערע צרות און – דער עיקר – אינם ביטערן טראָפּן.

און אפשר איז עס טאקע געווען א מעלה פאר אים, וואָס ער האָט דאָס אלץ דערזען. אים איז דאָך אויך נישט באשערט געווען צו זען, ווי די תבואה שפּראָצט ארויס אויף זיין פעלד, צו זיצן ביים אייגענעם אויוון און אריינקוקן אין דעם אָפּגייענדיקן פייער, צו האלטן אין זיין גרויסער דלאָניע דאָס ווייכע הענטעלע פון זיין קינד, און צו געפינען טרייסט ביי א געטריי ווייב. פאר אים, וועלכער איז איצט באהערשט געווען פון א טיפן צער, איז עס אפשר געווען א גרויסע מעלה צו זען, אז ס׳געפינען זיך נאָך אנדערע מענטשן, וועל־כע ער וואָלט געקאָנט שענקען טרייסט אין זייער אָרימקייט. אפשר איז פאר אים געווען א מעלה אויך דאָס, וואָס די צייט איז גראָד געווען אזא ביטערע, בעת די נאטור־קאטאסטראָפע האָט פאר דער אָרימער באפעלקערונג געבראכט דחקות און נויט, און נישט איינער האָט זיך באמיט דאָס שלעכטע נאָך מער צו פארערגערן פאר זיין שכן. אָט איז דאָך דער ברו־ביער גלח געווען אזא נידערטרעכטיקער קמצן, אָט האָבן דאָך די קאוואלערן פון עקעבי אומעטום פארשפּרייט שכרות און פארשווענדערישקייט און סינטראַם האָט דאָך אלעמען איינגע־רעדט, אז אויף דער געגנט וועט אויסגעגאָסן ווערן א שטראָף, וואָס וועט זי פולשטענדיק חרוב־מאכן!

קאפּיטאן לענאַרט איז געשטאנען אויפן שפּיץ פונם העכסטן ברוביער בערגל און געטראכט, אז מסתמא האָט גאָט זיך געניטיקט אין אים.

איך מוז דאָ באמערקן, אז די קאוואלערן האָבן נישט געקלערט אפילו וועגן דעם, דאָס זיי האָבן א גרויסע שולד אין דער קאפּיטאנינס אכזריות לגבי איר מאן. סינטראַם האָט געשוויגן. אין דער גאנצער געגנט האָט מען אויסגערעדט אלדאָס־בייז אויף דער דאָזיקער פרוי, וואָס איר שטאָלץ האָט איר נישט דערלויבט אויפצונעמען אין איר היים אזא גוטן

מענטשן. מען האָט מיר דערציילט, אז ווי נאָר מען האָט פאר איר דערמאָנט וועגן איר מאן, האָט זי תיכּף איבערגעריסן דעם שמועס. זי האָט פשוט נישט געקאָנט הערן זיין נאָמען. און דער קאפיטאן אליין האָט זיך אויך נישט געקימערט וועגן דעם, זי זאָל ענדערן איר מיינונג וועגן אים.

דאָס וואָס איך דערצייל אייך דאָ, איז געשעען א טאָג נאָכדעם, ווי זיין ווייב האָט אים נישט אריינגעלאָזט אין זיין היים.

אין דאָרף העיגבערג ליגט אן אלטער פויער אויף זיין גסיסה-בעט. ער האָט שוין אָנגענומען דעם הייליקן סאַקראַ-מענט, זיינע לעבנס-כּוחות גייען אים אויס און ער אליין ווייסט אויך, אז ער האלט שוין ביים שטארבן: שנעל, ווי איינער וואָס דארף זיך אוועקלאָזן אויף א ווייטער נסיעה, הייסט ער זיך איבערטראָגן מיטן בעט פון קיך אין שטוב, און פון שטוב צוריק אין קיך, און דאָס אליין זאָגט נאָך מער עדות, ווי זיין שווער כאָרכלען און זיין פארלאָשענער בליק, אז זיין לעצטע שעה האָט געשלאָגן.

ארום אים שטייען זיין ווייב, זיינע קינדער און זיינע פאראָבקעס. ער איז א רייכער, חשובער פויער, וועלכער האָט אין זיין לעבן געהאָסן פיל גליק און כּבוד. ער שטארבט אלזאָ נישט אין איינזאמקייט. צוקאָפּנס פון אים שטייען נישט קיין אומגעדולדיקע, פרעמדע מענטשן און ווארטן נישט, אז ער זאָל שוין אויסהויכן די נשמה. דער זקן רעדט וועגן זיך אליין, ווי ער וואָלט שוין געשטאנען פארן כסא-הכּבוד און די אָנוועזנדיקע ביים בעט פונם גוסס באשטעטיקן דעם אמת פון זיינע רייד.

— איך בין געווען פלייסיק אין דער ארבעט און א גו-טער באַלעבאָס, זאָגט ער. איך האָב ליב געהאט מיין ווייב ווי מיין רעכטע האנט, מיינע קינדער האָב איך נישט געלאָזט אויפוואקסן אָן דרך-ארץ און גאָטספאָרכטיקייט. איך האָב נישט געשיכּרט, איך האָב נישט גערירט די גרעניץ פון מיין שכנס נחלה, איך האָב נישט געפייניקט מיין פערד מיט צו-שווערער

משא, נישט געלאָזט די קי מיינע פארהונגערן אין ווינטער־צייט, און נישט געלאָזט די שעפסן זיך פּלאָגן מיט זייער וואָל אין זומער־צייט.

און ארום אים חזרן איבער די וויינענדיקע באדינער ווי אן עכאָ:

— אָ, יאָ! ער איז געווען א גוטער באלעבאָס... ער האָט נישט אָנגעטריבן זיינע פערד, בשעת זיי האָבן זיך געשלעפּט בארג־ארויף, און די שעפסן האָט ער אין די זומער־היצן נישט געלאָזט שוויצן אין זייער וואָל.

דערוויל איז אריינגעקומען אן אָרימאן אין שטוב, וועלכער האָט געוואָלט בעטן א ביסל עסן און א טרונק. שטייענדיק ביי דער טיר, הערט ער אויך די רייד פונם גוסס.

דער זקן רעדט ווייטער:

— איך האָב אויסגעקאַרטשעוועט וועלדער, און איך האָב אויסגעטרוקנט זומפּן. איך האָב מיטן אקער־אייזן געשניטן גלייכע גרודעס. איך האָב אויפגעבויט א דריי־פּאכיק גרעסערן שייער, ווי אין דער צייט פון מיינע עלטערן. איך האָב פון בלאנקנדיקע זילבערנע טאָלער געלאָזט אויסשמידן דריי בעכערס, — מיין פאָטער האָט בלויז איינעם געלאָזט אויסשמידן.

די רייד פונם גוסס דערגייען צום בעטלער, וועלכער שטייט ביי דער טיר. ער הערט, ווי דער גוסס רעדט וועגן זיך אליין, ווי ער וואָלט שוין איצט געשטאנען פארן בית־דין של מעלה. ער הערט אויך, ווי די באדינער און קינדער באשטעטיקן זיינע רייד:

— ער האָט מיטן אקער־אייזן געשניטן גלייכע גרודעס! יאָ, אזוי האָט ער טאקע געטון!

— איך גלויב, אז גאָט וועט מיר געבן א גוט אָרט אין זיין הימל! זאָגט דער זקן.

— גאָט וועט זיכער גוט אויפנעמען אין הימל אונזער באלעבאָס! חזרן איבער די באדינער.

א שרעק כאפּט ארום דעם בעטלער, — בשעת ער דערהערט די לעצטע ווערטער. פינף יאָר צייט איז ער געווען

א שפּילצייג אין גאָטס הענט, א פּעדערל וואָס איז געטריבן געוואָרן דורך גאָטס אָטעם.

ער גייט-צו צום חולה און נעמט אים אָן פאר דער האנט.

— ליבער פריינט! זאָגט ער, און זיין קול ציטערט פון אימה. צי האָסטו א טראכט-געטון, ווער איז דער האַר, וואָס דו וועסט באלד שטיין מיט אים פנים־אל-פנים? ער איז א גרויסער גאָט, א שרעקלעכער גאָט! גאנצע וועלטן זענען זיין אקער-באָדן. דער שטורם איז זיין רייט-פערד, ווייטע הימלען ציטערן אונטער דער משא פון זיין פוס. און דו שטעלסט זיך גאָר אוועק פאר אים און זאָגסט: „איך האָב מיטן אקער-אייזן געשניטן גלייכע גרודעס, איך האָב פארזייעט קאָרן, איך האָב אויסגעוואָרצלט וואלד". צי ווילסטו דיך בארימען פאר אים און זיך מעסטן מיט אים? דו ווייסט גאָרנישט, ווי מעכטיק דער האַר איז, וואָס צו זיין מלכות וועסטו איצט פאָרן!

דעם זקנס אויגן עפענען זיך ברייט פאנאנדער, דאָס פנים ווערט פארקרימט פון שרעק, און דאָס כאָרכלען פארשטארקט זיך.

— טרעט נישט ארויס פאר דיין גאָט מיט בארימערישע רייד! זאָגט דער וואנדערער. די מעכטיקסטע פון דער וועלט זענען ווי אויסגעדראָשן שטרוי אין זיין שייער. זיין מלאכה פאר איין טאָג נאָר איז אויפצוריכטן גאנצע זונען. ער האָט אויסגעגראָבן די ים'ען און אויפגעשטעלט די בערג. ער האָט באדעקט די ערד מיט געוויקסן. נישטאָ נאָך אזא ארבעטער ווי ער איז, און דו קאָנסט זיך בשום אופן נישט גלייכן צו אים. בוק זיך פאר אים, דו אָפּפליענדיקע נשמה! ליג טיף אין שטויב פאר דיין האַר, דיין גאָט! גאָטס שטורם בושעוועט איבער דיר, גאָטס צאָרן ברויזט איבער דיר, ווי א פארוויסטנדיקער בליץ. בוק זיך, און חוי א קליין קינד כאפּ-אָן דעם זוים פון זיין מאנטל און בעט ביי אים שוץ! ליג טיף אין שטויב און בעט ביי אים רחמים! ווער הכנעהדיק, דו מענטשן-

נשמה, בשעת דו שטייסט פאר דיין באשעפער!

דעם חולה׳ס אויגן עפענען זיך ברייט פאנאַנדער, זיינע הענט לייגן זיך צונויף צו א געבעט, אָבער איבער זיין פנים צעשטראלט זיך א העלע ליכט און דאָס כאָרכלען הערט-אויף.

— מענטשן-נשמה, דו אָפּפליענדיקע מענטשן-נשמה! רופט-אויס דער וואנדערער, אין דעם זכות וואָס דו האָסט זיך אין דיין לעצטער רגע מיט טיפער הכנעה געבוקט פאר גאָט, דיין האר, אין דעם זכות וועט ער דיך ווי א פּיצל קינד אוועק-זעצן אויף זיין אָרעם און דיך אריינפירן אין מלכות-השמים!

דער זקן אָטעמט-אָפּ צום לעצטן מאָל און הויכט-אויס זיין נשמה. דער קאפיטאן לענאַרט בייגט אראָפּ דעם קאָפּ און איז מתפלל. אלע אָנוועזנדיקע ריכטן-אָפּ א שטילע תפילה און זיפצן דערביי.

ווען זיי הייבן ווידער אויף זייערע בליקן, דערזעען זיי, ווי אויף דעם טויטן פויערס פנים ליגט אויסגעגאָסן א שטילע רו. ס׳ווייזט זיך זיי אויס, אז אין זיינע אויגן שפּיגלט זיך נאָך אָן אָפּשיין פון דער הימלישער הערלעכקייט, וואָס ער האָט געזען, א שמייכל שוועבט אויף זיינע ליפּן, זיין פנים שיינט פון פרידן. אלץ זאָגט עדות דערויף, אז ער האָט געזען גאָט.

— אָ, דו גרויסע, שיינע מענטשן-נשמה, טראכטן די אָנ-וועזנדיקע, דו האָסט צעריסן די קייטן פונם גוף! אין דיין לעצטער רגע האָסטו זיך אויפגעהויבן צו דיין באשעפער. דו האָסט זיך מיט טיפער הכנעה געבוקט פאר גאָט, און ער האָט דיך טאקע ווי א פּיצל קינד אויפגעהויבן אויף זיין אָרעם.

— ער האָט געזען גאָט! זאָגט דער פויערס זון און פארמאכט דעם טויטנס אויגן.

— ער האָט געזען דעם אָפענעם הימל! כליפּען די קינדער און די פאראָבקעס.

די אלטע פויערטע דערלאנגט דעם קאפיטאן לענאַרט איר ציטערדיקע האנט און זאָגט!

— הער קאפיטאן! איר האָט אים געבראַכט א ישועה אין זיין לעצטער מינוט! א דאנק אייך!

דער קאפיטאן לענאַרט שווייגט. ער דערפילט, אז די השגחה עליונה האָט אים באשאָנקען מיט דער מתנה פון שטארקע רייד און גרויסע מעשים. ער צאפּלט ווי א שמעטער-לינג, וואָס שטייט נאָך אויף דער פּופּע און שפּרייט אויס זיי-נע פליגעלעך צום ערשטן פלי; די שוואכע פליגעלעך זיינע, וואָס גלאנצן ווי די זונען-שיין! — — —

— — — — — — — — — — — —

דאָס דאָזיקע געשעעניש האָט דעם קאפיטאן לענאַרט געשטויסן דערצו, אז ער זאָל אוועק צום פאָלק. אנדערש וואָלט ער זיכער צוריק אהיימגעגאנגען צו זיין ווייב און זיך פאר איר געוויזן מיט זיין אמתער צורה. אָבער פון דער דאָ-זיקער רגע אָן האָט ער געגלייבט, אז גאָט נויטיקט זיך אין אים. און אויף דעם אופן איז ער געוואָרן גאָטס שליח און איז געקומען מיט הילף צו די אָרימע מענטשן. אין יענער צייט האָט געהערשט א גרויסע נויט, וואָס נאָר חכמה און גוטסקייט האָבן זי געקאָנט לינדערן, — פיל בעסער ווי גאָלד און מאכט וואָלט דאָס באוויזן.

איינמאָל איז קאַפּיטאַן לענאַרט אָנגעקומען צו די אביונים, וועלכע האָבן געוואוינט אין דער געגנט פון בארג גורליטאַ. צווישן זיי איז די נויט געווען גאָר אומגעהייער. זיי האָבן שוין נישט געהאט צומאָל קיין קארטאָפל, און ס'האָט זיי אויך פארפעלט זריעה צו דער פרילינג-פארזייאונג.

קאַפּיטאַן לענאַרט האָט זיך מישב געווען, גענומען א קליין שיפל און אריבער אויפן צווייטן ברעג, קיין פּאָרס, צום פּריץ סינטראם; ער האָט ביי אים געבעטן ער זאָל פאר די אָרימע פויערים שענקען אביסל תבואה און קארטאָפל. סינט-ראַם האָט אים פיין אויפגענומען; ער האָט אים ארומגעפירט איבער זיינע אָנגעפילטע שפייכלערס מיט תבואה און אראָפּ-געפירט אין גרויסן קעלער, וואו ס'איז נאָך געווען קארטאָפל

פונם פאראיאָריקן שניט. ער האָט אים געלאָזט אָנפילן אלע זעק און קוישלעך, וואָס ער האָט מיטגעבראכט מיט זיך.

אָבער ווען סינטראַם האָט דערזען דאָס קליינע שיפל, האָט ער אויפמערקזאם געמאכט דעם קאַפּיטאן, אז זיין שיפל איז צו קליין פאר אזא גרויסער משא; ס׳וואָלט דעריבער פיל גלייכער געווען, מען זאָל די גאנצע לאָדונג אריבערטראָגן אויף איינעם פון זיינע אייגענע גרעסערע משא-שיפלעך. סינטראַם האט אויך באפוילן זיין פאראָבעק, דעם בעל-כוח מאָנס, אז ער זאָל דאָס אריבערשיפן צום צווייטן ברעג. דער קאפּיטאן האָט בלויז געהאט צו דאגהן וועגן זיין קליינעם שיפעלע.

ער איז אָבער באלד געוואָרן הינטערשטעליק הינטער דעם פאַראָבעק מאָנס, מחמת דער דאָזיקער פארשוין איז געווען א פלינקער רודערער און אן אומגעהייערער בעל-כוח. קאפּיטאן לענאַרט זיצט און טרוימט, בשעת זיין שיפעלע גליטשט זיך איבער דער אויבערפלאך פון דער שיינער אָזערע, און ער טראַכט וועגן דעם מערקווירדיקן גורל פון די קליינע זריעה-קערנדלעך. איצט וועט מען זיי צעשיטן איבער דער שוואַרצער ערד, וואָס מען האָט געמיסטיקט מיט אש, און זיי וועלן פאלן צווישן שטיינער און ביימער-וואָרצלען, אָבער דאָך וועלן זיי דאָרט געדייען און זיך פארוואָרצלען אין דער דאָזיקער וויסטעניש. ער טראַכט וועגן די ווייכע העל-גרינע שטרויעלעך וואָס וועלן באפוצן די ערד, און אין דמיון בייגט ער זיך איין און גלעט זייערע ווייכע קעפּלעך. דאן טראכט ער וועגן דעם האַרבסט און ווינטער, וואָס וועלן פארבייגיין אָן שום שאָדן פאר די דאָזיקע שוואכינקע שפּראָצונגען, וועלכע וועלן זיך האָבן גוט אויסגעווארימט אונטער דעם שניי-צודעק, און מיטן אָנקומען פון פרילינג וועלן זיי שנעל אָנהויבן וואקסן. זיין אלט זעלנעריש הארץ פרייט זיך פונם געדאנק וועגן די גלייכע רייען פון שטייפע שטרויען פון עטלעכע איילן די הייך, מיט זייערע שפּיציקע זאנגען, וואָס וועלן אויסזען ווי א חיל בשעתן מארש. צוערשט וועלן די וואָנסעלעך פון די זאָמען-שטעקעלעך פלאטערן אויפן ווינט, די שטויב-געפעסלעך וועלן

אַרויפּבלאָזן זייער פּראָשעק אזש ביז די שפּיץ-ביימער, אָבער דערנאָך וועלן די זאנגען אונטער א באשיינפּערלעכן קאמף און פּחד אָנגעפּילט ווערן מיט ווייכינקע, זיסע קערנדלעך. שפּע־טער וועלן די שניטערס קומען מיט זייערע קאָסעס, די תבואה וועט פאלן צו דער ערד, די צעפּעס וועלן אָנהייבן דונערן איבער זיי, די אויסגעדראָשענע קערנדלעך וועלן אוועקגעפירט ווערן צו דער מיל, און דאָס מעל וועט אויסגעבאקן ווערן אין געשמאקן ברויט. שטעלט אייך נאָר פאָר, וויפל הונגעריקע מיילער מען וועט קאָנען אָנזעטיקן מיט דער פרוכט פון די דאָזיקע זריעה-קערנדלעך, וואָס דער פאראָבעק מאָנס פירט דאָרט אין זיין שיפל!

סינטראַמס פאראָבעק האָט זיך צוגעשיפט צום בריקל, וואו די הונגעריקע איינוווינער פון דער געגנט אַרום „גור־ליטאַ״ האָבן אָפּגעוואַרט דעם קאַפּיטאַן לענאַרט. דערזעענדיק זיי, האָט זיך מאָנס אָנגערופן צו די פויערים, — ווי זיין באַלע־באָס האָט אים אָנגעזאָגט:

— דער פּריץ פון פאָרס שיקט אייך דאָ מאלץ און זריעה, ווייל ער האָט געהערט, אז איר האָט נישט קיין טראָפּן בראָנפן!

דערהערנדיק דאָס, זענען די אויסגעהונגערטע מענטשן ארומגעכאַפּט געוואָרן ווי — פון א משוגעת. זיי זענען אראָפּגע־לאָפן צום שיפל און שנעל ארייַנגעשפּרונגען אין וואסער, בכדי צו כאַפּן די קוישלעך און זעק. אָבער נישט דאָס איז דאָך געווען דעם קאַפּיטאַן לענאַרטס פּלאַן.

אין א ווײַלע ארום איז ער אויך צוגעקומען צום ברעג און דערזען די ווילדע סצענע. דאָס האָט אים אריינגעבראַכט אין א שטאַרקן גרימצאָרן. ער האָט געברענגט צו פירן די קאַרטאָפל אויף צו קאָכן, און די זריעה-קערנדלעך אויף צו פאַרזייען. מאלץ האָט ער גאָרנישט בדעה געהאט צו ברענגען.

ער האָט געשריגן צו די פויערים, זיי זאָלן לאָזן ליגן די זעק, אָבער קיינער האָט אים נישט געהאָרכט.

— נוּ, טאָ זאָל זיך די תּבֿואה אין אייער מויל פאַר־וואַנדלען אין זאַמד, און פון די קאַרטאָפל זאָל אין אייער האַלז ווערן שטיינער! האָט דער קאַפּיטאַן אויסגערופן, וואָרום ער איז געווען פאַרביטערט צוליב דעם, וואָס זיי האָבן צע־כאַפּט די תּבֿואה.

אין דעם זעלבן מאָמענט האָבן די פּאַרזאַמלטע באַקומען דעם איינדרוק, ווי דער קאַפּיטאַן וואָלט דאָ באַוויזן אַ נס. צוויי פּרוּיען, וועלכע האָבן צו זיך געריסן אַ זעקל, האָבן עס צעפּליקט, און ס׳האָט זיך דערפון געגאָסן שיטן זאַמד. די מאַנסלייט ווידער, וועלכע האָבן געטראָגן די קאַרטאָפל, האָבן געפילט, אַז זיי זענען אַזוי שווער ווי שטיינער.

ס׳איז ווירקלעך געווען אַזוי: די גאַנצע לאָדונג איז באַשטאַנען בלויז פון זאַמד און שטיינער. די פּויערים זענען געבליבן שטיין ווי פאַרגליווערטע פון דערשטוינונג, און זיך שטאַרק דערשראָקן פאַר דעם שליח פון גאָט, וועלכער איז אַפּנים צו זיי געשיקט געוואָרן פון דער השגחה עליונה. קאַפּיטאַן לענאַרט אַליין איז אויך שטאַרק נשתּומם געוואָרן, בשעת ר׳האָט דערזען, וואָס ער האָט געבראַכט צו פירן פאַר די הונגעריקע מענטשן. אָבער דער בעל־כּוח מאָנס האָט זיך צעלאַכט.

— פאָר שנעל אַהיים! האָט דער קאַפּיטאַן צו אים גע־זאָגט. פאָר אַהיים, איידער די פּויערים וועלן פאַרשטיין, אַז דו האָסט נישט געבראַכט צו פירן עפּעס אַנדערש, ווי בלויז זאַמד און שטיינער; ווען זיין וועלן ווערן בייז אויף דיר, וועלן זיי דיך דערטרינקען צוזאַמען מיט שיפל.

— איך האָב נישט קיין מורא פאַר זיי! — האָט דער פאַראָבעק געענטפערט.

— פאָר אַהיים, זאָג איך דיר! האָט דער קאַפּיטאַן אויסגערופן מיט אַזאַ באַפעלערישער שטים, אַז דער יונג האָט זיך תּיכף אונטערגעגעבן.

נאָכדעם האָט דער קאַפּיטאַן לענאַרט דערקלערט פאַר די פּויערים, אַז סינטראַם האָט חוזק געמאַכט פון זייער נויט.

אָבער זיי האָבן פאָרט נישט אנדערש געוואָלט גלויבן, ווי נאָר, אז דאָ איז געשעען א נס. די ידיעה וועגן דעם האָט זיך בליץ-שנעל פארשפרייט איבער אלע ארומיקע ישובים. און אזוי ווי די ליבע פונם פאָלק צו נסים איז זייער גרויס, האָבן אלע גע-גלויבט, אז דער קאפיטאן לענאַרט איז א בעל-מופת, און צו-ליב דעם האָט ער באקומען א שטארקע שליטה איבער די פויערים און זיי האָבן אים פון איצט אָן א נאָמען געגעבן „דער שליח פון גאָט".

28.

דאָס בית-עולם

דאָס איז געווען אין א שיינעם נאָכמיטאָג אין חודש אויגוסט. די לעיווען האָט געגלאַנצט ווי א שפּיגל. א לייכטער דורכזיטיקער נעפּל האָט באַשלייערט די שפּיצן פון די בלויע בערג, אין דער לופט האָט זיך געטראָגן א פרישׂ, מחיהדיק ווינטל.

פולקאָוויניק בערענקרייץ, דער ריזן-שטאַרקער פּאַרשוין מיט די ווייסע, גרויסע וואָנסעס, איז מיט א טאַליע קאָרטן אין דער הינטערשטער קעשענע פון ראָק אַראָפּגעגאַנגען צו דער אָזערע און זיך אַריינגעזעצט אין א פלאַך שיפל. אים האָט באַגלייט זיין קריגס-חבר מאַיאָר אנדערס פוקס און אויך דער פליט-שפּילער, — דער קליינער רוסטער, וועלכער איז אַמאָל געווען א פייקלער אין ווערמלענדישן שיסער-פולק און איז דערנאָך אין משך פון א סך יאָרן געווען דעם פולקאָוו-ניקס באַדינער און גוטער פריינט.

אויפן קעגנאיבערדיקן ברעג ליגט דאָס בית-עולם — דאָס אָפּגעלאָזענע, פאַרוואָרלאָזטע בית-עולם פון דער סוואַרטזשע-אישער פּאַראַפיע, מיט זיינע עטלעכע קרומע שאָקלדיקע אייזערנע צלמים. דאָס בית עולם איז אָבער באַדעקט מיט א סך קליינע קופּעלעך, ווי א לאָנקע וואָס ווערט קיינמאָל נישט צעאַקערט, און ס'איז באַוואָקסן מיט שאַרפע גראָזן און מיט

פלעדערגעוויקסן, וואָס מען רופט זיי אויך „מענטשן-גראָז״, — וואָס מען האָט דאָרט פארזייעט, כדי צו דערמאָנען, אז קיין שום מענטשנס לעבן איז נישט ענלעך צום צווייטנס, ווי ס'זע-נען עס נישט די בלעטער פון דעם מין געוויקס. דאָר זענען נישט געווען קיין סטעזשקעס פון שטיינדלעך, ווי געווענלעך אויף א בית-הקברות, אויך נישט קיין שאָטנדיקע בוימער, — חוץ איין אלטן ליפע-בוים אויפן פארגעסענעם קבר פון א גלח. דאָס אָרימע בית-עולם איז ארומגעצוימט מיט א הויכן געמויערטן פארקן. יאָ, אָרעם און חושכדיק איז דאָס דאָזיקע הייליקע פעלד, און מיאוס ווי דער פּרצוף פון א כיטרן קמצן, וואָס איז פארוועלקט געוואָרן אונטערן קלאנג פון די וויי-געשרייען פון די, ביי וועמען ער האָט צוגערויבט דאָס לעצ-טע ביסל גליק פון לעבן. נישט געקוקט דערויף, האָבן די נשמות פון די, וועלכע שלאָפן דאָ זייער אייביקן שלאָף, פּאָרט באקומען זייער תיקון, וואָרום זייערע גופים ליגן אין געהיי-ליקטער ערד, און זיי זענען צו קבורה געקומען אונטערן קלאנג פון תהילים-געזאנג און תפילה. אָבער דער קאוואלער אקילאָן, דער קאָרטן-שפּילער, וועלכער איז פאראיאָרן געשטאָרבן אין עקעבי, איז דאָ באגראָבן געוואָרן פון יענער זייט פארקן. דער דאָזיקער מענטש, וועלכער איז אמאָל געווען אזא שטאָל-צער, אזא איידעלער ריטער, אזא העלדישער קריגסמאן, אזא דרייסטער יעגער, אזא מזלדיקער קאָרטן-שפּילער — ער האָט פארענדיקט זיין לעבן דערמיט, וואָס ער האָט פארשפּילט אין קאָרטן זיינע קינדערס ירושה און אויך אלץ וואָס ער און זיין ווייב האָבן אין משך פון א סך יאָרן אָנגעזאמלט. נאָכדעם האָט ער פארלאָזן זיין ווייב און קינדער און איז מיט א פּאָר יאָר צוריק אָנגעקומען קיין עקעבי, וואו ער האָט בדעה געהאט צו פארברענגען זיין רעשט ביסל יאָרן, אלס קאוואלער. אָבער פאראיאָרן זומער האָט ער אין איין אָוונט פארשפּילט די נחלה, פון וועלכער זיין ווייב און קינדער האָבן געצויגן זייער קנאפּע חיונה. איידער צו דארפן באצאָלן דעם חוב, האָט ער זיך ליבערשט דערשאָסן.

דעם זעלבסטמערדער האָט מען באַגראָבן אויף יענער זייט פּאַרקן.

נאָך זיין טויט זענען די קאוואַלערן געווען נישט מער ווי צוועלף אין צאָל; נאָך זיין טויט איז נישט צוגעקומען קיין דרייצנטער, וועלכער זאָל פאַרנעמען זיין אָרט אין דער חברה קאוואַלערן, קיינער איז נישט געקומען, —, אחוץ דעם שווארצן פּאַרשוין, וועלכער איז אין דער הייליקער וויגיליע-נאַכט אַרויסגעקראָכן פונם שמעלץ-אויוון פון דער עקעביער קוזניע.

זיין גורל האָט מיט שאַרפן ווייטיק אָנגעפילט די קאוואַלערן. זיי האָבן נאַטירלעך געוואוסט, אַז יעדעס יאָר מוז איינער פון זיי שטאַרבן. וואָס פאַרא בייז האָט דען געשטעקט דערין? קאוואַלערן טאָרן דאָך סיי ווי נישט אַלט ווערן. וואָרום וואָס פאַרא ווערט האָט, משטיינסגעזאָגט, דאָס לעבן, און צו וואָס קאָנען זיי נאָך צונויז קומען אין לעבן, אויב זייערע האַלב-פאַרלאָשענע בליקן זענען שוין נישט מער אימשטאַנד אונטערצושיידן אַ קערטל, אויב זייערע ציטערדיקע הענט קאָנען שוין נישט אויפהייבן דעם אָנגעפילטן בעכער? אָבער ווי שרעקלעך דאָס איז צו ליגן ווי אַ הונט, הינטערן פּאַרקן פון בית-עולם, דאָרט וואו ס׳גראָז קאָן נישט אומגעשטערט וואַקסן, נאָר ס׳ווערט צעטרעטן דורך די שעפּסן, וואָס פּאַשען זיך, וואו די ערד ווערט צעשניטן דורכן אַקער-אייזן, וואו דער וואַנדערער גייט שנעל פאַרביי, נישט פאַרהאַלטנדיק זיינע טריט, וואו קינדער שפּילן זיך מיט כסדרדיקן געפּילדער און געשרייען, און לסוף, — וואו די שטיינערנע מויער וועט אין טאָג פון תהית-עולם פאַרטויבן דאָס שאַלן פונם שופר של משיח, בעת ער וועט קומען אויפוועקן די געשטאָרבענע צו תחית-המתים.

ווי שרעקלעך עס איז צו ליגן דאָרט!

איצטער שיפט זיך בערענקרייץ אַריבער צום צווייטן ברעג פון דער לעיוועץ. אין דעם שיינעם נאָכמיטאָג שיפט ער זיך איבער דער אָזערע פון מיינע טרוימען, וואָס אַרום אירע ברעגן

האָב איך געזעען, ווי געטער וואנדערן ארום אין זייער הער־לעכקייט און פראכט, און וואָס פון אירע טיפענישן פלעגט ארויסשטייגן דער פארכישופטער פאלאץ פון מיינע פאנטאזיעס. ער פאָרט פארביי די פלאך־וואסערן, וואָס ארום דעם אינזל לאגעין, וואו די סאָסנעס סטארטשען ארויס גלייך פונם וואַ־סער, מחמת זיי וואקסן אויף קליינע פלאכע קרייז־פאָרמיקע זאמד־אינזעלעך. דאָרט וואלגערן זיך נאָך שטיקלעך קאלך און שטיין פון דעם איינגעפאלענעם רויבער־שלאָס, וואָס אויפן שפיץ פון א גלייכן פעלז. ער פאָרט פארביי דאָס יאָדלאוועַ וועלדל, וואָס אויפן באָרגישן ערדשפיץ, וואו אן אלטע סאָס־נע הענגט אראָפּ אויף אירע נאָך אלץ גראָבע וואָרצלען אי־בער דעם בארג־אָפּריס, אויף דעם אָרט וואו מען האָט אמאָל גאפאנגען א ריזיקן בער אין וואו די שטיינערנע קברים־בערג־לעך זאָגן עדות וועגן דער דורותדיקער אלטקייט פון דעם אָרט.

ער שיפט זיך דורך פארביי דעם ערדשפיץ, שטייגט ארויס פונם שיפל אויף דער יבשה, טאקע נישט ווייט פונם בית־עולם פארקן, און גייט דערנאָך איבער די אָפּגעקאסעטע תבואה־פעלדער – וואָס געהערן צום גראף פון באָרג, – גלייך צום קבר פונם קאָרטן־שפילער אַקילאָן.

צוקומענדיק דאָרט אהין, בייגט ער זיך איין און גלעט דאָס גראָז, ווי דאָס וואָלט געווען די קאָלדרע, אונטער וועל־כער ס׳ליגט א קראנקער פריינט. נאָכדעם נעמט ער ארויס די טאליע קאָרטן און זעצט זיך אוועק נעבן קבר.

– א ביטערער רחמנות, נעבעך אויף אונזער ליבן פריינט יאָהאַן פרעדריק זאָגט בערענקרייץ, ער ליגט דאָ איינער אליין און חלשט מסתמא צו מאכן א קערטל!

– א חרפה און בושה, אז אזא מאן זאָל מוזן ליגן דאָ הינטערן פארקן! זאָגט דער בערן־יעגער אַנדערס פוקס און זעצט זיך אוועק נעבן בערענקרייצן.

אָבער דער קליינער רוסטער, דער פלייט־שפילער יעדט מיט א ציטערדיקע שטים און בשעת מעשה גיסט א שטראָם פון זיינע קליינע, רויטע אויגן:

— נאָך אייך, הער פּאָלקאָווניק, נאָך אייך איז ער גע־וועזן דער בעסטער מענטש, וואָס איך האָב וועזן ס׳איז געטראָפן אין מיין לעבן!

דאָס זאָגט דער קליינער רוסטער, דער אַמאָליקער קאַרל־שטאַדער גאַסן־יונג, וועלכער איז געוועזן אַ גרויסער לאָבוז און אוואַנטורניק, און איז פּאַרט ציוויליזירט געוואָרן דורך זיין ליב־שאַפט צו מוזיק, וואָס האָט אים געבראַכט צו גייסטיקן גלייכ־געוויכט און אים אוועקגעשטעלט אויף איין געזעלשאַפטלעכער מדרגה מיט זיין מדריך, דעם פּאָלקאָווניק בערענקרייץ. צוויי העלדנמוטיקע אויפטועז האָבן אים באַרימט געמאַכט אין זיין יוגנט. אַמאָל איז ער צוזאַמען מיט אַקילאָנען אוועקגעפּאָרן קיין יעטעבאָרג. דאָרט האָבן זיי געפירט אַ לעבן ווי שררות, זיי האָבן געוואוינט און געגעסן אין אין ערשטקלאַסיקן האָטעל, געטאַנצט מיט די שענסטע פרויען, געוועזן צו גאַסט ביי די באַרימטסטע לייט; יעדע נאַכט האָבן זיי געשפּילט אין קאָרטן אויף טויזנטער קראָנען, און דאָס אַלץ האָבן זיי באַוויזן, נישט האָבנדיק קיין פּרוטה אין קעשענע. די צווייטע העלדישע טאַט זיינע איז אויסגעפירט געוואָרן אין דייטשלאַנד, ווען ר׳האָט נאָך געדינט אין פּאָלק, און בשעת זיי האָבן געזאָלט אָפּשלאָגן אַן אַטאַקע פונם שונא. אַ העלפט מענטשן פון זיין פּאָלק זענען שוין געפאַלן, אָבער ער און דער פּאָלקאָווניק האָבן זיך נאָך אַלץ נישט געוואָלט רירן פון אָרט. ביז ס׳איז געקומען צולויפן דער אַדיוטאַנט פונם קרוין־פּרינץ, וועלכער האָט באַפוילן זיך צוריקציען פון דער פּאָזיציע. נאָר דער פּאָלקאָווניק האָט דערויף געענטפערט:

— זייט מוחל, גריסט זיין קיניגלעכע הויכקייט און זאָגט אים, אַז איך וועל זיך שלאָגן ביז צום לעצטן מענטשן, און ערשט דאַן וועל איך זיך צוריקציען מיט דער רעשט מאַנ־שאַפט!

די סאָלדאַטן האָבן אויסגעשריען הוראַ, און דער קליי־נער רוסטער, דער פייקלער, האָט תיכף גענומען פּרייעלען קלאַפּן אין פּויק.

פון דעמאָלסט אָן איז דער פּוילקאָווניק בערענקריייך גע־וועזן ווי א דאָרן אין אויג פאר דעם קרוינפרינץ; ער האָט טאקע באקומען דעמיסיע אָן שום חסד און אָן פּענסיע, — לויט ווי רוסטער האָט געזאָגט, בלויז דערפאר, ווייל ער איז צו העלדיש געווען.

די דאָזיקע דריי חשובע מאנסלייט זיצן דאָס איצט נעבן אַקילאָנס קבר און שפּילן מיט גרויס כּוונה אין קאָרטן.

איך קוק אויף דער וועלט און — זע א סך קברים. אָט — דאָרט, למשל, רוט א מעכטיקער מאן; זיין רו־פּלאץ איז צו־געדעקט מיט א ריזיקער מארמאָר־פּליטע מיט גאָלדענע אויפ־שריפטן. איבער אים קלינגט א טרויער־מארש פון א גרויסן אָרקעסטער, — פענער בויגן זיך איבער זיין קבר; איך זע אויך די קברים פון די, וועלכע זענען אין זייער לעבן שטארק געליבט געוואָרן. אויפן גרינעם גראָז פון זייערע קברים־בערגלעך ליגן גרינג די בלומען, וואָס זענען באנעצט גע־וואָרן מיט טרערן און געצערטלט מיט קושן. איך זע פארגע־סענע קברים, און איך זע שטאָלצע קברים — רו־ערטער, פון וועלכע דער שקר שרייט־אראָפּ פון די מצבות, און אנדערע ווידער, וואָס האָבן גאָרנישט צו דערציילן דעם פארבייגייער. אָבער קיינמאָל האָב איך נאָך נישט געזעען, אז מען זאָל מכבד זיין אן איינוואוינער פון א קבר מיט „וואַלעט גרין" און „מלך שעל".

— יאָהאַן פרעדריק האָט געוואונען! רופט־אויס מיט שטאָלץ דער פּוילקאָווניק. איך האָב גריער געוואוסט, אז ער וועט געווינען, און ס׳איז טאקע קיין חידוש נישט, — דאָס האָב איך אים דאָך אויסגעלערנט צו שפּילן אין קאָרטן — יאָ, יאָ, גוטע ברידער, איצטער זענען מיר אלע דריי אָפּגעשטאָרבן, און נאָר ער איינער אליין לעבט.

נאָך די דאָזיקע ווערטער נעמט ער צוזאמען די קאָרטן, הייבט זיך אויף, און לאָזט זיך צוזאמען מיט די צוויי חברים צוריק אוועק קיין עקעבי.

מסתמא האָט דער מת געפּילט, אז נישט אלע האָבן

פארגעסן אין אים, אָדער אין זיין פארלאָזענעם קבר. עס איז אפילו זייער אן אויסטערלישער כבוד, וואָס די דאָזיקע פאר־ווילדעטע הערצער געבן־אָפּ זייער באליבטן פריינט, אָבער דאָס דערפרייט זיכער דעם, וועלכער ליגט הינטערן פארקן, — דעם וואָס זיין גוף האָט נישט געטאָרט צו קבורה־קומען אין געהייליקטער ערד. ער מעג צופרידן זיין מיט דעם באווייז, אז נישט אלע האָבן אים פארשטויסן.

מיינע ליבע פריינט, איר מענטשן־קינדער! ווען איך וועל שטארבן, וועל איך זיכער באגראָבן ווערן אין מיטן פונם בית־עולם, אין אונזער פאמיליען־קבר. איך האָב זיכער ביי קיינעם נישט צוגענומען זיין פרנסה, איך האָב נישט אויפגעהויבן מיין האנט קעגן מיין אייגן לעבן, אָבער איך האָב פאָרט נישט פארדינט אזוי פיל ליבשאפט, און קיינער וועט זיכער נישט טון אזוי פיל פאר מיינעטוועגן, וויפל די קאוואלערן האָבן געטון פאר דעם דאָזיקן פארברעכער. ס׳וועט זיכער קיינער נישט קומען צו מיין קבר אין אָוונט, ווען די זון גייט אוועק און די איינזאמקייט און אומעט נע־מען איבער די ממשלה איבערן מתים־פּאָלווארק, און מען וועט מיר נישט ארייגשטעקן קיין קאָלירטע קארטן צווישן די פארשטארטע פינגער.

ניין, קיינער וועט נישט קומען צו מיין קבר... איך מיין נישט דוקא מיט קאָרטן, דאָס אינטערעסירט מיך נישט, נאָר אויך נישט מיט קיין פידל און סמיטשיק... קיינער וועט נישט אויפשפּילן פאר מיין גאסט, וועלכער בלאָנדזשעט נאָך אפשר ארום איבער דעם גוף וואָס צעפאלט שוין אין שטויב,—ער זאָל זיך אויף די טענער־פאליעס איינוויגן צום שלאָף, ווי דער ווייסער שוואן וויגט זיך אויף דער גלאנצנדיקער וואסער־פלאך.

.29

אלטע לידלעך

מאריאננע סינקלער איז אמאָל אין א שטילן פארנאכט סוף חודש אויגוסט, געזעסן אין איר מיידלשן חדרל און גע-בראכט אין אָרדנונג איר קעסטעלע מיט בריוו און אנדערע פאפירן.

ארום איר האָט געהערשט א מיש-מאש. אויף דער פאָ-דלאָגע זענען געשטאנען גרויסע לעדערנע וואליזעס און רייזע-קופערטן, באשלאָגענע מיט אייזן, און אירע מלבושים זענען געלעגן צעוואָרפן איבער שטולן און קאנאפקעס. זי האָט ארויס-געשלעפט פארשידענע זאכן פון די שענק, פון די אָטאָמאן-קאסטנס און פונם בוידעם. די זיידענע קליידער האָבן גע-גלאנצט און שעמערירט מיט אלע קאָלירן פון רעגנבויגן, די וועבענע וועש האָט געבלענדט מיט איר ווייסקייט. פארשידענע צירונג איז געוואָרן ארויפגעלייגט אויף אָפצופוצן, און פון שאלן און פוטערווארג האָט זי געזאָלט אויסקלויבן נאָר דאָס, וואָס זי האָט איצט געברויכט צו האָבן, כדי עס אוועקצוגעבן אויסצולופטערן אָדער צו פאריכטן.

מאריאננע האָט זיך געקליבן אין א וויטן וועג, און זי האָט אפילו גישט געוואוסט, צי זי וועט זיך נאָך אמאָל צוריק אומקערן אהיים. זי איז איצט געבליבן שטיין אויפן שייד-וועג פון איר לעבן, און דעריבער האָט זי פארברענט א טייל אלטע

בריוו און טאָג-ביכלעך. זי האָט נישט געוואָלט האָבן מיט זיך די לאַסט פון זכרונות.

און אַזוי ווי זי זיצט און קלײַבט פאנאנדער, פאלט איר אריין אין האנט א בינטל אלטע בלעטלעך, פארשריבענע מיט פערזן. דאָס זענען געווען אָפּשריפטן פון אלטע פאָלקס-לידלעך, וואָס איר מוטער פלעגט פאר איר זינגען בעת זי איז נאָך געווען א קליין קינד. זי האָט אויפגעבונדן דאָס שנירל און אָנגעהויבן לייענען.

אין א ווײַלע ארום האָט זי טרויעריק א שמייכל-געטון פון דער מאָדנער לעבנס-חכמה, וואָס די דאָזיקע לידלעך האָבן אָנגעזאָגט:

— גלייב נישט דעם גליק, גלייב נישט די צייכנס פון גליק, גלייב נישט אין קיין רויזן און אנדערע שיינע בלומען.

— גלייב נישט דעם געלעכטער! האָבן זיי געזאָגט, אָט זעסטו דאָך, ווי די שיינע יונגפרוי וואַלבאָרג פאָרט ארום אין א גאָלדענער קארעטע און אויף אירע ליפּן שוועבט כסדר א זיסער שמייכל, אָבער בשעת-מעשה איז זי אַזוי אדורכגענומען מיט צער, ווי די פּאָדקאָוועס און רעדער פון איר פערד-און-וואָגן וואָלטן צעקוועטשט איר אייגן לעבנס-גליק.

— גלייב נישט דעם טאנץ! האָבן די לידלעך געזאָגט. נישט איין פוס לויפט לײַכט איבער דער גלאטיקער פּאָדלאָגע, בשעת אויפן הארץ ליגט א משא פון בליי. די יונגע פריילין טשערסטין איז תמיד געווען לוסטיק און פלינק אין טאנץ, און דערווייל איז איר יונג לעבן אוועק מיט גאָרנישט.

גלייב נישט דעם שפּאס! האָבן זיי ווייטער געזאָגט. נישט איין פרוי גייט מיט א שפּאס אויף די ליפּן צום טיש, און זי וואָלט גאָר בעסער געוואָלט שטארבן. אָט זעט איר, דאָרט זיצט די יונגע אַדעלינע און לאָזט זיך אויף א קאטאָ-וועס אָנבאָטן דאָס הארץ פונם סאמעראָדנעם „קיניג איבערן מלכות פון פרייד" און דאָך איז זי זיכער, אז זי דארף טאקע נישט מער, ווי צוצוקוקן זיך צום דאָזיקן ספּעקטאקל, כדי צו באקומען מוט צום שטארבן.

אָ, איר אלטע לידלעך, טאָ אין וואָס דען-זשע זאָל מען גלויבן? צי בלויז אין טרערן און פיין?

אויף צער-פּולע ליפּן גנבעט זיך אָפּט לייכט ארויף א שמייכל, אָבער דער, וועלכער איז פריילעך, קאָן נישט וויינען! די אלטע לידלעך גלייבן אין טרערן, אין זיפצן — אָדער אין צער און אין די צייכנס פון צער. צער איז לויט זיי דאָס ווירקלעכע, דאָס דויערהאפטיקע, דער פעסטער בארג-גרונט אונטער דעם לויזן זאמד; דעם צער און זיינע צייכנס מעג מען גלויבן.

אפילו די פרייד אליין איז אויך פארמאסקירטער צער. אויף דער גאנצער וועלט איז אייגנטלעך נישט פאראן קיין שום אנדערע זאך, ווי נאָר צער.

— אָ, איר טרייסטלאָזע לידער! האָט מאריאננע אויסגע-רופן צו זיך אליין. ווי נישטיק אייער אלטע, פארלעגענע חכמה איז לגבי דער שפּע פונם לעבן!

זי איז צוגעגאנגען צום פענסטער און ארויסגעקוקט אין גאָרטן, וואו זי האָט דערזעען אירע עלטערן שפּאצירן איבער די ברייטע סטעזשקעס און זי האָט פארשטאנען, אז זיי רעדן איצט וועגן דעם אלעם, וואָס האָט זיך זיי געחאָרפּן אין די אויגן: וועגן די פארשידענע גראָזן אויף דער ערד און וועגן די פייגל אונטערן הימל.

— טו א קוק! האָט מאַריאננע געזאָגט צו זיך אליין, דאָרט זעסטו זיפצט א הארץ פון טיפן צער, הגם ס'איז נאָך קיינמאָל נישט געווען אזוי גליקלעך, ווי גראָד איצט!

אָבער מיט אמאָל איז איר געקומען אויפן רעיון, אז אין תוך גענומען ליגט אלצדינגביים מענטשן אליין אין האנט, אז צער און פרייד זענען אָפּהענגיק נאָר פון דעם, ווי אזוי דער מענטש באנעמט א זאך. זי האָט זיך געשטעלט די פראגע, צי די איבערלעבונגען, וואָס זי האָט דאָס יאָר אדורכגעמאכט קאָנען אָנגערופן ווערן פרייד, אָדער צער און זי האָט נישט געוואוסט, וואָס זיך צו ענטפערן.

זי האָט אדורכגעלעבט ביטערע צייטן. איר נשמה איז

געווען שווער קראנק. זי האָט זיך געהאט אראָפּגעבויגן צו דער ערד אונטער דער לאַסט פון דער דערנידערונג, וואָס זי האָט געמוזט פארטראָגן. ווארום בעת זי האָט זיך צוריקגעקערט צו איר היים, האָט זי צו זיך געזאָגט: „איך וועל פארגעסן דאָס שלעכטס, וואָס מיין פאָטער האָט מיר געטון". אָבער איר הארץ האָט געזאָגט עפּעס אנדערש: „ער האָט מיר פארשאפט שטערבלעכן צער, ער האָט מיך צעשיידט מיט מיין געליבטן און ער האָט מיך געבראכט צו גרענצלאָזער פארצווייפלונג, בשעת ער האָט געשלאָגן מיין מוטער. איך ווינטש אים נישט קיין שום שלעכטס, נאָר איך האָב פאָרט מורא פאר אים". דערנאָך האָט זי באמערקט, אז זי מוז זיך צווינגען איינצוזיצן אויפן אָרט, בשעת איר פאָטער זעצט זיך אוועק נעבן איר. זי וואָלט געוואָלט אנטלויפן פון אים. זי האָט זיך באמיט צו געוועלטיקן איבער איר הארץ. זי פלעגט מיט דעם אלטן שמועסן ווי געווענלעך, און זי איז כמעט תמיד געווען אין זיין געזעלשאפט. באהערשן זיך האָט זי טאקע געקאָנט, אָבער זי האָט דערפון שרעקלעך געליטן. ס'איז אזוי ווייט דערגאנגען, אז זי האָט אָנגעהויבן האסן אין אים אלץ: זיין הארטן, שטארקן קול, זיין שווערן טריט, זיינע גרויסע דלאָניעס און בכלל זיין גאנצע ריזן-געשטאלט. זי האָט אים טאקע נישט געוואונטשן קיין שום שלעכטס, און זי האָט חלילה נישט געוואָלט אים טון עפּעס א רעה, אָבער זי האָט זיך פאָרט נישט געקאָנט דערנענטערן צו אים אָן א געפיל פון שרעק און עקל: איר אונטערדריקט הארץ האָט זיך נוקם געווען. „דו האסט מיך נישט געלאָזט ליבן", האָט עס געזאָגט צו איר „אָבער איך בין פאָרט דיין האַר, און דו וועסט נאָך קומען דערצו, אז דו וועסט נישט קאָנען אנדערש ווי האסן מיך!"

געוואוינט ווי זי איז געווען צו אָבסערווירן אלץ וואָס ס'קומט פאָר אין איר, האָט זי לסוף אויך באמערקט ווי דאָס דאָזיקע געפיל פון עקל צו איר פאָטער ווערט פון טאָג צו טאָג אלץ שטארקער און טיפער. גלייכצייטיק האָט זיך איר

איצט די היים אירע אויסגעטוויזן אלס אן אייביקע תּפיסה. זי האָט פאַרשטאַנען, אַז דאָס גלייכסטע וואָלט פאַר איר געווען, זי זאָל קומען צווישן מענטשן, אָבער נאָך איר פּאָקן־קראַנק־הייט האט זי דאָס ביי זיך נישט געקאָנט פּועלן. ס׳האָט זיך איר אויסגעוויזן, אַז קיין שום זאַך קאָן שוין נישט לינדערן איר פּיין. וואָס א טאָג וועט זי זיך פילן אלץ אומגליקלעכער, ביז זי וועט סוף־כל־סוף פאַרלירן די זעלבסט־באַהערשונג און וועט איר פּאָטער ארויסזאָגן אלץ וואָס זי פילט, כּדי ער זאָל זען ווי פאַרביטערט זי איז אויף אים, און דאַן וועלן זיך ווידער אָנהויבן מחלוקתן און אומגליקן.

אַזוי איז אַוועק דער פרילינג און א האַלבער זומער. אָבער אין חודש יולי האָט זי געשריבן תּנאים מיטן באַראָן אַדריאַן, בלויז כּדי צו באַקומען אן אייגענע היים.

אָט ווי אַזוי דאָס איז צוגעגאַנגען:

אין א שיינעם העלן טאָג איז דער באַראָן אַדריאַן גע־קומען צורייטן קיין ביערנע אויף א פּרעכטיקן פערד. זיין שיינער הוזאַרן־מונדיר האָט געבלאַנקט אין דער ליכטיקער זונען־שיין, זיינע שפּאָרן און שווערד האָבן געבלינצלט, שוין נישט רעדנדיק וועגן זיין שיינענדיקן יונגן פּנים און לאַכנ־דיקע אויגן. מעלכיאָר סינקלער איז בכבודו ובעצמו ארויסגע־גאַנגען אויף די שטיגן, כּדי אים מקבל־פּנים זיין. מאַריאַננע איז געזעסן ביים אָפענעם פענסטער פון דער עס־שטוב און געניית. זי האָט אים געזען אָנקומען און געהערט יעדעס וואָרט, וואָס ער האָט גערעדט מיט איר פּאָטער.

— ברוך הבא, הער „ריטער פון זונען־שיין״! האָט מעלכ־יאָר אויסגערופן — צו אלדי רוחות, ווי שיין דו זעסט־אַוס דו גייסט נישט אמאָל זיך שדכענען?

— טאַקע אַזוי, פעטערל, טאַקע דאָס האָב איך איצט בדעה צו טון, האָט דער באַראָן געענטפערט און זיך צעלאַכט.

— ווי שעמסטו זיך נישט, דו יונגאַטש איינער! פון וואַנען א שטייגער וועסטו עס נעמען אויף חיונה פאַר א ווייב?

— פון ערגעץ נישט, פעטערל. וואָלט איך נאָר געהאַט

א גראָשן ביי דער נשמה, וואָלט דער ־ טייוול געמעגט התונה האָבן, נישט איך!

— מנע... מנע... אזוי גאָר? און פון וואנען האָסטו עס גענומען אויף אזא שיינעם מונדיר? אויף דעם האָסטו שוין יאָ געהאט?...

— אויף ראטעס, פעטערל!...

— און דאָס פערד, זע איך, וואָס דו רייטסט דערויף, איז אויך ווערט א ממון מיט געלד. נישקשה, יונגערמאנ־טשיקל, כ׳פארשטיי זיך אויף אזעלכע זאכן! וואו א שטייגער האָסטו אים געפאקט, הע?...

— אמת, פעטערל, דאָס פערד איז נישט מיינס...

דער מגושמדיקער מעלכיאָר האָט שוין נישט געקאָנט ביישטיין אזא מין אָפנהארציקייט.

— גאָט מעג דיך שומר ומציל זיין, דו יונגאטש איינער, האָט ער געזאָגט. איך זע טאקע, אז דו דארפסט האָבן א ווייב מיט א גרויסן נדן. נו אויב דו קאָנסט באקומען מאַריאַננעס הסכמה, — איז מהיכא תּיתי.

אויף דעם אופן איז די זאך באשלאָסן געוואָרן צווישן זיי ביידע, — איידער נאָך דער באראָן אַדריאַן איז אראָפּ פונם פערד. אָבער נישקשה, מעלכיאָר סינקלער האָט געוואוסט, אז ער וועט דאָ נישט מאכן קיין פוילן עסק. דער באראָן אַדריאַן איז געווען זייער א טיכטיקער מענטש.

דערנאָך איז דער דאָזיקער בעלן אויף א גרויסן נדן אריין צו מאַריאַננען און איר באלד פאָרגעלייגט דעם ענין.

— אָ, מאַריאַננע, טייערע מאַריאַננע! האָט ער געזאָגט. כ׳האָב שוין גערעדט מיט דיין פאָטער. איך וויל גערן התונה האָבן מיט דיר. זיי מסכים, איך בעט דיך, מאַריאַננע!

זי איז באלד פון אים געוואויר געוואָרן דעם גאנצן אמת. זיין פאָטער, דער אלטער באראָן, האָט שוין ווידער זיך געלאָזט אריינגנארן און געקויפט א פּאָר ליידיקע גרובנס. דער אלטער באראָן האָט אין זיין גאנצן לעבן רק געקויפט אזעלכע ליידיקע, ווערטלאָזע גרובנס. אַדריאַנס מוטער האָט זיך שטארק

מצער געוועזן דערפון. און ער, אַדריאַן אַליין, האָט זיך פאַר־באָדן אין חובות ביז איבער די אויערן. בכן זעט ער נישט קיין אנדערן אויסוועג ווי נאָר זיך צו שדכנען צו מאַריאַננען און דערמיט אָפּראַטעווען זיינע עלטערנס נחלה און זיין אייגענעם הוזאַרן־מונדיר.

זיין עלטערנס נחלה, איז געוועזן דאָס ריטער־גוט העדעבי, וואָס איז געלעגן אויף דער אנדערער זייט אָזערע, כּמעט ווי אקעגנאיבער ביערנע. איז דאָך טאקע קיין חידוש נישט, וואָס זיי זענען געוועזן אַלטע באַקאַנטע, דערצו נאָך פון איין עלטער, און זיי האָבן זיך געשפּילט צוזאַמען, ווען זיי זענען נאָך געווען קליינע קינדער.

— דו וואָלסט, כ׳לעבן, געמעגט חתונה האָבן מיט מיר, מאַריאַננע! — האָט ער נאָכאַמאָל איבערגעחזרט זיין פּשוטע בקשה. איך פיר אַ נידערטרעכטיק לעבן: איך מוז רייטן אויף געבאָרגטע פערד און דעם שניידער קאָן איך נישט באַצאָלן מיינע חובות. אַזוי קאָן עס שוין לענגער נישט צוגיין. איך וועל מוזן נעמען דימיסיע פון מיליטער, און דער סוף וועט זיין, אַז כ׳וועל זיך אריינפּאַקן אַ קויל אין קאָפּ!

— אָבער אַנדריאַן! האָט זי אויסגערופן. וואָסער פאַר־פאַלק וועט עס, משטיינסגעזאָגט, זיין פון אונז ביידע? מיר זענען דאָך אפילו נישט אביסעלע פאַרליבט איינער אין אנדערן?

— מנע... זעסטו, בנוגע ליבע, האָב איך גאָר אַ קנאַפּע דאגה, נאַרישקייטן. דער עיקר האָב איך ליב צו רייטן אויף אַ גוט פערדל און צו גיין אויף יאגד; קיין קאַוואַלער צו פאַראדן בין איך נישט, איך בין אָבער אַ גוטער אַרבעטער, ממש אַ בריה. וואָלט איך נאָר באַקומען אַזוי פיל געלט, אַז כ׳זאָל האָבן די מעגלעכקייט איבערצונעמען אונזער נחלה אין מיינע הענט אריין. אָ, דאַן וואָלסטו געזען, צו וואָס איך טויג. ראשית־כּל וואָלט איך פאַרזיכערט מיין מוטער איר חיונה, און דערנאָך וואָלט איך זיך אַ נעם־געטון צו דער אַרבעט. דאָס בעסטע פאַרגעניגן מיינס איז צו אַקערן און זייען. קיין

בעסערע זאך איז נישט פאראן אויף דער וועלט, און פון דער דאָזיקער ארבעט וועל איך זייער צופרידן זיין.

בשעת ער האָט אזוי גערעדט, האָט ער אויף איר גע־קוקט מיט זיינע ערלעכע, גוטע אויגן, און זי האָט געוואוסט, אז דאָס וואָס ער זאָגט איז אמת, און אז מען קאָן צו אים האָבן צוטרוי. דעריבער האָט זי געשריבן תּנאים מיט אים, — דער עיקר, כּדי צו קאָנען פארלאָזן די פארהאסטע עלטערן־היים, אָבער אויך צוליב דעם, ווייל זי האָט אים פון תּמיד גערן געהאט.

זי וועט אָבער קיינמאָל נישט פארגעסן דעם חודש נאָך יענעם אויגוסט־אָוונט, ווען זייערע תּנאים זענען פּובליקירט געוואָרן. זי איז דעמאָלסט שיער נישט פון זינען אראָפּ.

דער באראָן אדריאַן איז וואָס א טאָג געוואָרן אלץ פארדאגהטער און שטילשווייגנדיקער. — ער איז, אמת, זייער אָפּט געקומען קיין ביערנע, טיילמאָל אפילו א פּאָר מאָל דורכן טאָג, אָבער זי האָט פּאָרט באמערקט די פארענדערונג אין זיין שטימונג, וואָס איז ביי אים פאָרגעקומען נאָך זייער תּנאים־שרייבן. ווען ער האָט זיך געפונען אין דער געזעלשאפט פון אנדערע מענטשן, האָט ער זיך נאָך געקאָנט וויצלען, לאכן און טרייבן קאטאָוועס, אָבער ווען זיי זענען געווען ביידע אליין, האָט ער רק געשוויגן, און זיי האָבן זיך געלאנגוויי־ליקט. זי האָט אים גאנץ גוט פארשטאנען: ס'איז אָסור נישט געווען אזא לייכטע זאך ווי ער האָט געמיינט, צו גיין חתונה האָבן מיט אזא מיאוס מיידל ווי זי. ס'האָט אים מסתּמא בא־הערשט א געפיל פון עקל צו איר, און דאָס דאָזיקע געפיל איז וואָס אמאָל געוואָרן שטארקער, וואָרום ווער נאָך ווי זי אליין האָט אזוי געוואוסט, ווי שרעקלעך מיאוס זי איז איצט? זי האָט אים אפילו בולט געגעבן אָנצוהערן, אז זי שטייט נישט אזוי נאָך זיינע קושן און צערטלעכקייטן, אָבער ער האָט זיך מסתּמא פּאָרט נישט געקאָנט זי פּאָרשטעלן אלס זיין ווייב, און די זאך האָט זיך וואָס א טאָג אלץ מער פארערגערט. אָבער צי וואָס האָט ער זיך געדארפט אזוי פּייניקן? פארוואָס

האָט ער נישט צעריסן די תנאים? זי האָט אים דייטלעך גע-
געבן צו פארשטיין, אז ער דארף אזוי טון. זי אליין האָט
דאָ גאָרנישט נישט געקאָנט העלפן, מחמת איר פּאָטער האָט
איר דערקלערט, אז איר רעפּוטאציע קאָן שוין מער נישט
פארליידן א וועלכן ס'איז פרישן סקאנדאל. דערפאר האָט זי
זיי ביידע אין דער זעלבער מאָס אָנגעהויבן פאראכטן, און
זי וואָלט זיך געלאָזט אויף יעדן אויסוועג, אבי נאָר פּטור
צו ווערן פון די דאָזיקע צוויי פאַרהאסטע מושלים אירע.

אָבער פּלוצלינג, אַ פּאָר טעג נאָך דער תנאים-סעודה, איז
פאָרגעקומען אן אויסטערלישע וואונדערלעכע פארענדערונג.

— — — — — — — — — — — — —

ביים סאמע צופאָר צו די שטיגן פונם ביערנעאישן פּא-
לאַץ איז געלעגן א ריזיקער שטיין, וואָס איז געווען די סיבה
צו פיל צרות און ערגערניש. פארבייפאָרנדיקע פורלעך האָבן זיך
נישט איינמאָל איבערגעקערט איבערן שטיין, פערד און מענטשן
האָבן זיך פארטשעפּעט און אומגעפאלן, די דינסטמיידלעך
האָבן זיך אָנגעשטויסן אָן אים און אויסגעגאָסן די קרוגן
מילך, — אָבער דער שטיין האָט געמוזט בלייבן ליגן, ווארום
ר'איז דאָך דאָרט שוין געלעגן אין משך פון אסך יאָרן. דער
שטיין איז דאָרט געווען נאָך פאר דער צייט פונם פריץ מעל-
כיאָרס עלטערן, איידער מען האָט נאָך גאָר געקלערט וועגן
אויפבויען דעם היינטיקן ביערנעאישן פּאלאַץ. און וואָס מאכט
עס אויס, אז דער שטיין וועט ווייטער ליגן? ניין, דער פריץ
מעלכיאָר סינקלער האָט לחלוטין נישט געקאָנט פארשטיין, פאר-
וואָס מען זאָל עפּעס אין מיטן דערין ארויסגראָבן דעם דאָזיקן
שטיין פון דער ערד.

מאכט זיך אָבער א מעשה, אז אין א שיינעם העלן טאָג,
אינם חודש אויגוסט, איז געשעען א פּאָרפאל מיט צוויי דינסט-
מיידלעך, וועלכע האָבן געטראָגן א גרויסן עמער מילך און
זענען געפאלן איבערן שטיין. זיי האָבן זיך שטארק צעקלאפּט,
און אלע מענטשן זענען געוואָרן אין כעס, פארוואָס זאָל מען

עפּעס נישט טאָרן באַזייטיקן דעם דאָזיקן אומדערטרעגלעכן אבן-נגף.

דאָס איז גראָד געווען אין דער צייט פון פּרישטיק. דער פּריץ איז געווען אוועקגעגאַנגען אויף דער פּרימאָרגן-אינספּעקציע איבער זיין נחלה, און היות אַלע מענטשן זענען תּמיד צווישן אַכט און ניין א זייגער אין דער פרי פאַרזאַמלט אין הויף, האָט די פּרוי גוסטאַוואַ באַפוילן עטלעכע פאַראַב-קעס, זיי זאָלן זיך א נעם-טון צום שטיין און אים אָפּראַמען פון וועג. זיי האָבן תּיכף גענומען לאָפּעטעס און אייזערנע דרענגער, געגראָבן און געהויבן, ביז וואַנען ס׳איז לסוף גע-לונגען ארויסצובאַקומען דעם גרויסן שטיין פון זיין טיפן לאָך. זיי האָבן אים אוועקגעטראָגן אין א ווינקל פון הויף. דאָס איז געווען א שווער שטיקל אַרבעט פאַר די זעקס פאַרשוינען, וואָס האָבן דערביי געהאָרעוועט ווי פערד.

אָבער ווי נאָר זיי זענען דערמיט פאַרטיק געוואָרן, איז אָנגעקומען דער פּריץ און דערזעען וואָס דאָ איז געשען. מען קאָן זיך גאָרנישט פאָרשטעלן, ווי שרעקלעך אויפגעבראַכט ר׳איז געוואָרן. עפּעס איז עס שוין גאָרנישט דערזעלבער הויף ביערנע ווי פריער! ווער האָט עס געהאַט די עזה צו הייסן אוועקטראָגן דעם שטיין, הא? אַזוי גאָר, די פרוי גוסטאַוואַ האָט אַזוי באַפוילן! נו יאָ, גיי טענה מיט ווייבער... אַז ס׳האָט גאָר קיין הארץ נישט אין זיך! צי האָט דען זיין ווייב נישט געוואוסט, אַז ער האָט שטאַרק ליב דעם דאָזיקן שטיין, וואָס ליגט שוין דאָ פון קדמונים אָן?...

און נישט רעדנדיק קיין סך, גייט ער גלייך צו צום שטיין, נעמט אים אַרום מיט זיינע מעכטיקע אָרעמס, הויבט אים אויף און טראָגט אים צוריק צום פריערדיקן אָרט און טראַסקעט אים אַריין אין דעם זאַמד-גרוב. די דאָזיקע טאַט איז נאָכדעם שטאַרק באַוואונדערט געוואָרן אין גאַנץ ווערמ-לאַנד.

מאַריאַננע איז געשטאַנען נעבן פענסטער אין עס-שטוב און זיך צוגעקוקט, ווי איר פאָטער טראָגט דעם שטיין. ער

האָט זיך איר נאָך קיינמאָל נישט אויסגעוויזן אזוי שרעקלעך, ווי איצט. דער דאָזיקער ריז איז דאָס געווען איר האר; און א האר איז דאָס געווען א קאפריזנער, א שוידערהאפט מעכ־טיקער בעל־כּוח, וועלכער האָט זיך בלויז גערעכנט מיט זיין אייגענעם ווילן.

זי איז גראָד געזעסן ביים פרישטיק־טיש און געהאלטן אין האנט א מעסער. נישט־ווילנדיק האָט זי מיט אמאָל האסטיק א הויב־געטון דעם מעסער.

פרוי גוסטאַוואַ האָט זי אָנגעכאפּט פאר דער האנט און א געשריי־געטון:

— מאַריאַננע!

— וואָס איז, מאמע?

— אך, מאַריאַננע, איך האָב זיך אזוי דערשראָקן! דו האָסט עפּעס אזוי שרעקלעך אויסגעזעען!

מאריאננע האָט אויף איר געוואָרפן א לאנגן בליק. זי איז געווען א קליין, פארדארט נקבהלע, גרוי און גערונצלט, הגם זי איז נישט מער אלט געווען, ווי א יאָר פופציק. די דאָזיקע פרוי האָט געליבט ווי א הונט, נישט רעכנענדיק זיך מיט די שטורכן און קלעפּ, וואָס זי האָט באקומען; און הגם זי האָט זיך ס׳רוב געפונען אין א גוטער שטימונג, האָט זי אָבער אויף יעדן איינציקן פאָרט געמאכט אן אומעטיקן איינ־דרוק. זי איז געווען ווי א בוים וואָס וואקסט ביים ברעג ים און ווערט כּסדר געטרייסלט פונם ווינט, אזוי אז ער קאָן קיינמאָל נישט במנוחה אונטערוואקסן. זי האָט זיך אויסגע־לערנט צו גיין מיט הינטער־שטעגלעך, זי האָט ליגן געזאָגט אין א נויט, און זיך אָפט געמאכט נארישער, ווי זי איז ווירק־לעך געווען, — אלץ כּדי אויסצומיידן פּאָרוואורפן. יאָ, זי איז אין אלעם געווען דאָס ווערק פון איר מאן!

— צי וואָלט זיך די מאמע שטארק מצער געווען, ווען דער טאטע וואָלט געשטאָרבן? האָט מאריאננע פּלוצלינג א פרעג־געטון.

— מאַריאַננע, דו ביזט, זע איך, נאָך אלץ בייז אויפן

טאטן. די ביזט תמיד בייז אויף אים. פארוואָס זאָל אַלץ נישט קאָנען צוריק ווערן גוט און וואויל, בפרט, אז דו האָסט דאָך שוין איצט א צווייטן חתן?

— אָ, מאמע, מאמע! וואָס בין איך דען שולדיק? וואָס זאָל איך טון, אז כ׳האָב אָבער פאָרט מורא פאר אים? דו ווייסט דאָך אליין, סארא מענטש ער איז, טאָ ווי אזוי זאָל איך קאָנען אים ליב האָבן? ער איז אזא בייזער, אזא העפּ־טיקער און גראָבער מענטש! און ער האָט דאָך דיך אזוי פארפייניקט, אז דו ביזט געוואָרן גרוי און אלט פאר דער צייט. פארוואָס האָט אונזער ביטערער גורל אזוי געפירט, אז ער זאָל זיין דער האר איבער אונז? ער פירט זיך אויף ווי א משוגענער, טאָ ווי אזוי קאָן איך אים שעצן און אכטן? ער איז אזא שלעכטער מענטש, ער פארמאָגט נישט קיין ברעקל רחמנות אין זיין הארץ, יאָ, ער האָט עפּעס גאָר קיין מענטשלעכן אָדער נישט אין זיך. איך ווייס, אז ער איז שטארק חי א ריז, ער קאָן אונז צו יעדער רגע דערהרגענען ווי א פּאָר פליגן. און ווען ער זאָל נאָר וועלן, קאָן ער אונז צו יעדער צייט ארויסווארפן פון דער היים און קיינער זאָל נישט וואגן א פּיפּס צו טון קעגן אים. צי דערפאר זאָל איך אים דאָס אזוי ליבן?

אָבער ווען פרוי גוסטאַוואַ האָט דאָס דערהערט, איז זי עפּעס ווי אינגאנצן פארענדערט געוואָרן. זי האָט מיט אמאָל באקומען מוט און קראפט און גענומען רעדן הארבע דיבורים צו איר טאָכטער.

— האָב אין זינען, וואָס דו רעדסט, מאַריאַננע! אפנים אז דיין טאטע איז געווען גערעכט, ווען ער האָט דיך אין ווינטער נישט ארייננעלאָזט אין שטוב. ווארט, דו וועסט זען, אז דו וועסט נאָך דערפאר באשטראָפט ווערן! דו מוזט זיך אויסלערנען צו פארטראָגן אלצדינג און דערביי נישט צו האסן, דו הערסט, מאַריאַננע, צו ליידן און נישט וועלן נקמה נעמען!

— אך, מאמע, מאמע, איך בין אזוי אומגליקלעך!

באלד נאָכדעם איז געקומען די אנטשיידונג. פון פאָדער־הייזל

האָבן זיי דערהערט א טויבן קלאפּ פון עפּעס א שווערער זאך, וואָס איז אומגעפאלן.

זיי האָבן זיך קיינמאָל נישט דערוואוסט, צי מעלכיאָר זינקלער איז נישט אמאָל געשטאנען אויף די שטיגן פארן פאָדערהייזל און דורך די אָפענע פענסטער פון דער עס-שטוב געהערט מאַריאַננעס רייד, אָדער צי דאָס איז בלויז געווען א פועל-יוצא פון דער גוואלטיקער פיזישער אָנשטרענגונג ביים איבערטראָגן דעם ריזיקן שטיין? אלנפאלס, איז דער האַרץ-שלאג מסתמא געקומען צוליב איינער פון די צוויי דערמאָנטע סיבות, אָדער אפשר גאָר צוליבביידע סיבות צוזאמען. בשעת די טאָכטער מיט דער מוטער זענען ארויס אין פאָדערהייזל, האָבן זיי אים געפונען ליגן א פארחלשטן אויף דער ערד. זיי האָבן אים נאָכדעם נישט געוואגט צו פרעגן, וואָס דאָ איז געשען, און ער אליין האָט זיך אויך קיינמאָל נישט פארראטן, אז ער זאָל האָבן עפּעס געהערט. מאַריאַננע ווידער, האָט דערנאָך נישט געהאט די דרייסטקייט זיך קלאָר צו מאכן, אז זי האָט נישט-ווילנדיק זיך נוקם געווען. אָבער דער אָנבליק פון איר פאָטער, וועלכער איז איצט א פארחלשטער געלעגן אויף די זעלבע שטיגן, וואו זי האָט זיך אנומלט אויסגעלערנט אים צו האסן, האָט תיכף פארטריבן פון איר האַרץ יעדן סימן פון פארביטערונג.

ער האָט באלד צוריק באקומען דאָס באוואוסטזיין, און אָפּליגנדיק א פּאָר טעג צו בעט, איז ער צוריק געזונט גע-וואָרן. ער איז ווידער געווען דערזעלבער וואָס פריער — און פּאָרט נישט דערזעלבער.

— — — — — — — — — — — — — —

מאַריאַננע האָט דורכן פענסטער באטראכט אירע עלטערן, בשעת זיי האָבן האנט-ביי-האנט ארומגעשפּאצירט אין גאָרטן. אָט אזוי פלעגן זיי שוין איצטער תמיד טון. ער איז קיינמאָל נישט מער ארויסגעגאנגען איינער אליין, ער פלעגט אין ער-געץ נישט אוועקפאָרן; אדרבא, ר׳איז גאָר געווען שטארק אומצופרידן, ווען ס׳זענען געקומען געסט, ווייל דאָס האָט

אים אוועקגענומען פון דער געזעגנשאפט פון זיין ווייב. די עלטער האָט זיך מיטאמאָל אָנגערוקט אויף אים, אפילו א בריוו האָט זיך אים נישט געגלוסט אָנצושרייבן, און פרוי גוסטאַוואַ האָט עס געמוזט טון פאר אים. איצט האָט ער שוין קיינמאָל קיין זאך נישט באשלאָסן אויף אייגענע אחריות, נאָר ער פלעגט זיך כסדר בארא‏טן מיט זיין ווייב, און אלץ איז געטון געוואָרן ווי זי האָט באשטימט. ער איז שוין איצט תמיד געוועזן א מילדער און פריינטלעכער, און ער האָט אַליין באמערקט די פארענדערונג, וואָס איז אין אים פאָרגעקומען און ווי גליקלעך זיין ווייב איז דערפון.

— גוטע צייטן פאר איר געקומען, האָט ער איינמאָל געזאָגט צו מאַריאַננען, אָנווייזנדיק אויף פרוי גוסטאַוואַ.

— אָך, ליבער מעלכיאָר, האָט זיין ווייב דערויף געענטפערט, דו ווייסט דאָך גאנץ גוט, אז כ׳וואָלט בעסער געוואָלט, דו זאָלסט ווידער זיין אזוי שטארק ווי פריער!

און דאָס איז טאקע געוועזן איר הייסער וואונטש. זי האָט געהאט גרויס פארגעניגן צו דערציילן וועגן די אמאָליקע גבורות פון איר מאן, בעת ר׳איז געוועזן פולקאָם געזונט; ווי אזוי ר׳איז קיינמאָל נישט מיד געוואָרן מיטצומאכן מיט די קאוואלערן פון עקעבי זייערע ווילדע הוליאנקעס, ווי אזוי ער פלעגט שיכורערהייט פינקטלעך דערליידיקן זיינע עסקים, און גראָד דעמאָלסט ווען זי האָט געמיינט, אז אָט-אָט פארטאכלעוועט ער זייער גאנץ האָב-און-גוטס, — דוקא דעמאָלסט האָט ער ערשט פארדינט די אמתדיקע אפותיקה. מאַריאַננע האָט אָבער געוואוסט, אז נישט געקוקט אויף דער מוטערס קרעכצן, פילט זי זיך איצט גליקלעך, מחמת איצט קאָן זי דאָך אלצדינג זיין פאר איר מאן, און דאָס איז שוין פאר איר גענוג, כדי צו זיין צופרידן פון איר לעבן. איבעריקנס, זענען זיי שוין ביידע געוועזן אלט און צעבראָכן פון זייערע ביז-איצטיקע דערשיטערנדיקע איבערלעבונגען. מאַריאַננע האָט זיך איצט געקאָנט פאָרשטעלן, ווי ס׳וועט אויסזעען זייער צוקונפט. דער פאָטער וועט אלץ שוואכער ווערן, די הארץ-

אטאקן וועלן זיך איבערחזרן און אים, וואָס אמאָל מער אומ-
באהאָלפן מאכן, און די מוטער וועט אים אָפּהיטן און צוזען,
ביז וואנען דער טויט וועט זיי נישט צעשיידן. אָבער ביז צום
סוף וועט נאָך געדויערן א שיינע פּאָר יאָר. פרוי גוסטאַוואַ
וועט נאָך זוכה זיין צו לעבן א שטיקל צייט אין גליק און
צופרידנקייט. אזוי דארף עס טאקע זיין, האָט מאַריאַננע גע-
מיינט, וואָרום דאָס לעבן איז צו איר מוטער געשטאנען
אין א גרויסן חוב.

פאר מאַריאַננען אליין איז אויך איצט בעסער געווען.
קיין שום מורא אָדער פארצווייפלונג האָט זי נישט מער גע-
צוואונגען חתונה צו האָבן בלויז צוליב דעם, כדי צו באקומען
אן אנדערן האר איבער זיך. איר צעקאליעטשעט הארץ האָט
באקומען די אויסגעבענקטע רו, כדי צו קאָנען היילן זיך פון
די וואונדן. דורך דעם דאָזיקן הארץ האָט אמאָל די שנאה
אזוי גוט ווי די ליבע געהאט געברויזט מיט אירע מעכטיקע
פאליעס, איצט אָבער האָט זי שוין נישט מער געטראכט וועגן
די ליידן און פּיין, וואָס דאָס האָט איר דעמאָלסט פארשאפט.
זי האָט פאר זיך אליין געמוזט מודה זיין, אז איצט איז
זי געוואָרן גאָר אן אנדערער מענטש — ערלעכער, גייס-
טיק רייפער און מאָראליש העכער ווי פריער.

צי זאָל עס איר באנג-טון, דאָס וואָס איז געשען? צי
ברענגט נישט אמאָל יעטוועדעס ליידן עפּעס גוטס מיט זיך?
איז דאָך נאָך מעגלעך, אז אלצדינג זאָל זיך גליקלעך פא-
רענדיקן? דעריבער האָט זי איצט אָנגענומען פאר ליב אלץ,
וואָס האָט זי נאָר געקאָנט פירן צו א העכערער גייסטיקער
מדרגה. די אלטע לידלעך זענען נישט געווען געזעכט. צער
איז נישט די איינציקע דויערהאפטע זאך אויף דער וועלט.
זי האָט באשלאָסן זיך אוועקצולאָזן אין דער וועלט אריין,
אפשר וועט זי ערגעץ געפינען אן אָרט, וואו מען וועט זיך
גוטיקן אין איר. אויב איר פאָטער וואָלט נאָך איצט געווען
דער זעלבער וואָס פריער, וואָלט ער איר זיכער נישט דער-
לויבט צו צערייסן די תנאים. איצט האָט פרוי גוסטאַוואַ פאר-

מיטלט אין דער זאך, און מאַריאַננע האָט אפילו באקומען די דערלויבניש ארויסצוהעלפן דעם באראָן אַדריאַן מיט דער סומע געלט, וואס איז אים נויטיק געווען.

אויך וועגן אים, וועגן אַדריאַנען, האט זי איצט מיט צופרידנקייט געטראכט. זי וועט אים באפרייען פון זיך. ער האט איר פריער מיט זיין געוואגטקייט און מונטערקייט א סך דערמאָנט אָן יעסטאַן, דערום האָט זי אים ווידער געוואָלט זען א פריילעכן. ער וועט צוריק ווערן דער זעלבער „ריטער פון זונען-שיין", וועלכער איז געקומען רייטנדיק צו איר פאָטערס הויף. זי וועט אים פארשאפן ערד, כדי ער זאָל האָבן וואו צו אקערן און זייען, וויפיל זיין הארץ וועט נאָר גלוסטן, און זי וועט אים נאָך זען פירן א שיינע כלה צום אלטאר.

מיט די דאָזיקע מחשבות זעצט זי זיך אוועק און שרייבט אָן צו אים א בריוו, וואו זי גיט אים צוריק זיין פרייהייט. זי שרייבט צו אים מילדע, הארציקע ווערטער, און זאלצט זיי צו מיט קלוגע, לאָגישע ארגומענטן, הגם איינגעוויקלט אין א שאָלעכץ פון לצנות, אָבער פאָרט אזוי פארשטענדלעך, אז ער זאָל אומבאדינגט קאָנען תופס זיין, ווי ערנסט זי מיינט דערמיט.

זי האָט נאָך נישט געהאט געענדיקט דאָס שרייבן, ווי ס'האָט זיך דערהערט דאָס דונערן פון פערדישע פאָדקעוועס איבערן שטיינערדיקן וועג, וואָס פארן הויז.

— ס'לעצטע מאָל קומסטו שוין דאָ אהער, מיין ליבער „ריטער פון זונען-שיין", טראכט זי בשעת-מעשה.

באראָן אַדריאַן קומט טאקע באלד אריין אין איר חדרל.

— ווי פאלט דיר איין ארייננצוקומען אזוי גלייך דאָ אהער? האָט זי אויסגערופן, ווארפנדיק א בליק אויף די אין אומאָרדנונג צעוואָרפענע זאכן און קופערטן.

ער ווערט צוטומלט און דערשראָקן, און קאָן קוים ארויסשטאמלען אן אנטשולדיקונג.

— איך האלט איצט גראָד ביים שרייבן צו דיר א בריוו,

זאָגט זי. נאַ, אָט האָסטו אים, דו קאָנסט אים שוין איבערליי-
נען, דאָ אויפן אָרט.

ער נעמט דעם בריוו, און זי זיצט און אָבסערווירט אים
בשעתן לייענען. זי בענקט צו זען, ווי זיין פנים וועט אויפ-
שטראַלן פון פרייד.

ער האָט אָבער נאָך נישט געהאַט אָפּגעלייענט קיין סך,
ווי זי דערזעט, אַז ער ווערט פלאַם-רויט, וואַרפט אַוועק דעם
בריוו, צעטרעט אים מיט די פיס, און הויבט אָן צו שעלטן
אויף וואָס די וועלט שטייט.

מאַריאַננע ווערט פאַרציטערט. זי איז שוין נישט קיין
„גרינע" אין ענין פון ליבע און מענטשן-קענטעניש. אָבער דאָך
האָט זי ביז איצט זיך נישט פאַרשטאַנען אויף דעם דאָזיקן
נישט דערפּאַרענעם יונגל, אויף דעם דאָזיקן גרויסן קינד.

– אַדריאַן, טייערער אַדריאַן! זאָגט זי. וואָס פאַרא קאָ-
מעדיע האָסטו די גאַנצע צייט געשפּילט פאַר מיר? קום אַהער
און דערצייל מיר תיכּף דעם גאַנצן אמת!

ער איז צו איר צוגעגאַנגען, און האָט זי שיער נישט
דערשטיקט מיט זיינע העפטיקע, ליידנשאַפטלעכע אומאַרמונגען
און צערטלעכקייטן. אַזאַ אָרימער יונגל נעבעך, ווי ער האָט
עס געמוזט דריקן און שטיקן אין זיך זיינע ליידן און ספקות!

אין אַ ווײַלע אַרום האָט זי אויפסניי אַרויסגעקוקט דורכן
פענסטער און געזען ווי איר מוטער האָט נאָך אַלץ אַרומגע-
שפּאַצירט מיטן פאָטער און גערעדט צו אים וועגן די בלומען
און פייגעלעך, און דאָ אינעווייניק איז זי געזעסן און גע-
פלוידערט וועגן ליבע.

– דאָס לעבן האָט אונזביידן גע-אָזט פילן זיין האַרבע
שטרענגקייט, האָט זי בשעת מעשה געטראַכט און ווײמוטיק
געשמייכלט. דאָס לעבן וויל אונז טרייסטן, דערום האָט עס
יעדן פון אונז ביידן געשענקט אַ גרויס קינד זיך צו שפּילן
דערמיט.

פאַר איר איז עס אָבער פאָרט אַ טייערע זאַך געווען,
וואָס זי האָט נאָך געקאָנט געליבט ווערן. ס'האָט איר הנאה

געטון צו הערן, ווי ער האָט איר געשושקעט וועגן דער כּישוף-קראַפּס, וואָס שטראַלט אַרויס פון איר וועזן, און אויך וועגן דעם, ווי ר'האָט זיך דערנאָך געשעמט פאַר זיין ערשטן שמועס מיט איר. ער האָט נאָך דעמאָלסט נישט געוואוסט, סאַראַ מאַכט זי פאַרמאָגט. אָ, קיין שום מאַן וואָלט נישט געקאָנט קומען אין איר נאָענטקייט און נישט ווערן פאַרליבט אין איר, נאָר אים האָט זי עפּעס געשראָקן אויך, ער האָט זיך געפילט אַזוי מאָדנע באַזיגט דורך איר.

פאַר איר איז דאָס נישט געווען קיין ריכטיק גליק, אָבער אויך נישט קיין אומגליק, זי האָט אַלנפאַלס געוואָלט פּרובירן פאַרברענגען אַ לעבן מיט אים.

זי האָט שוין איצט אָנגעהויבן פאַרשטיין זיך אַליין אויך, און געטראַכט וועגן דער טורקל-טויב, — דעם דאָזיקן בענקשאַפטס-פויגל, וואָס ווערט דערמאָנט אין די אַלטע לידלעך. אָט די טויב טרינקט קיינמאָל נישט קיין פרישׁ, קלאָר וואַסער, נאָר צוערשט מאַכט זי עס מוטנע מיט איר פיסל, כּדי ס'זאָל זיין מער געפּאַסט צו איר טרויעריק געמיט. איר, מאַריאַננען, איז משמעות אויך נישט באַשערט געווען צוצוקומען צום קוואַל פון לעבן און טרינקען פון קלאָרן, קרישטאַל-ריינעם גליק. צוערשט האָט עס געמוזט מוטנע ווערן דורך צערווייל אַזאַ מין לעבן האָט מסתּמא צום בעסטן געפּאַסט פאַר איר,

.30

דער טויט — דער באפרייער

מיין בלאסער פריינט, דער טויט – דער באפרייער, איז אמאָל אין א לבנה-ווייסער אויגוסט-נאכט אָנגעקומען צו דער היים פון קאפיטאן אוגלאַס אין בערגאַ. אָבער ער האָט פאָרט נישט געוואגט גלייך ארייננצוגיין אין דעם דאָזיקן גאסט-פריינטלעכן הויז, וואָרום ווי באקאנט איז די צאָל בעלנים אויף אים גאָר א קנאפע.

מיין בלאסער פריינט, דער טויט – דער באפרייער, האָט א מוטיק הארץ. ער האָט ליב צו רייטן דורך די רוימען, געטראָגן פון אָנגעגליטע הארמאטן-קוילן. ער נעמט דעם ״י״-שענדיקן גראנאט אויפן קארק און ער צעלאכט זיך הילכיק, בשעת דער גראנאט רייסט-אויף און זיינע שערבלעך צעשיטן זיך ווייט ארום. ער נעמט נאָך האלבער נאכט אן אָנטייל אין די שדים-טענץ אויף די בית-עולמס, און ער אנטלויפט אויך נישט פאר די מגפה-שפיטעלער; אָבער ער ווערט פארציטערט ביים שוועל פון צדיק, ביים טויער פונם ווייכהארציקן. וואָרום ער וויל נישט, אז מען זאָל אים מקבל-פנים זיין מיט ביטער געוויין, נאָר מיט שטילער פרייד, מחמת ער באפרייט דאָך די גייסטער פון די קייטן פון פיין, ער באפרייט זיי דאָך פון אלעם ערדישן און לאָזט זיי געניסן פון דעם הערלעכן לעבן אין די פרייע רוימען פון דער וועלט.

דער טויט האָט זיך ארײַנגעגנבעט אין דעם אלטן בזשאָזאָיון װעלדל װאָס הינטערן בערגאַנישן װאוינהויז, װאו די בוימער שטופּן זיך צו געװינען א ביסל ליכט פונם הימל פאר די שיטערע בלעטער אויף זייערע קרוינען. אין דעם דאָזיקן װעלדל, װאָס איז אמאָל געװען יונג און פול מיט הויכן, זאפטיקן גראָז, האָט זיך מײַן בלאסער פריינט אויסגעבאהאלטן, בשעת דער טאָג האָט געהערשט, אָבער בײַנאכט האָט ער זיך, א װײַסער און בלאסער, אװעקגעשטעלט ביים ברעג פון װאלד, בלינצלענדיק מיט דער קאָסע אין לבנה-שײַן.

אָ ערשט! צו יענער צײַט ביזסט דו ס׳רוב געװען דער מושל איבער דעם דאָזיקן װעלדל. אלטע לײַט װײסן נאָך עד היום צו דערציילן װעגן די פארליבטע פּאָרלעך, װאָס האָבן זיך אויסגעזוכט א מקום-מנוחה אין זײַנע װײכע גראָזן. אפילו ביי היינטיקן טאָג, בשעת איך פאָר פארביי נעבן בער-גאַנישן פּאָלװארק, פארמאטערט װי איך בין פונם װעג איבער די גלײַכע בערגלעך און פונם געדיכטן שטויב, פרייט זיך מײַן הארץ ביים אָנבליק פונם דאָזיקן װעלדל מיט זײַנע װײַסע שטאמען, װאָס װערן באשטראלט דורך זכרונות פון פלאמענדיקער ליבע פון יונגע, שיינע מענטשן-קינדער.

אָבער אין דער צײַט, װעגן װעלכער איך רעדט דאָ, איז דאָרט אײַנגעשטאנען דער טויט, און די װילדע חיות פון דער נאכט האָבן אים געזען. נאכט-ביי-נאכט האָבן די מענטשן אין בערגאַנישן פּאָלװארק געהערט, װי דער פוקס האָט געװאָיעט, כדי פּאָראויסצוזאָגן זײַן אָנקומען. דער שלאנג איז צוגעקראָכן איבער די סטעזשקעס פון שטיינדלעך אזש ביז צום װאוינהויז. רעדן האָט ער טאקע נישט געקאָנט, אָבער די מענטשן האָבן סײַ װי פארשטאנען, אז דאָס איז א שליח פון מעכטיקן האר. און אויף דעם עפּלבוים, װאָס פארן פענסטער פון דער קאפּיטאנין אוגלאַסעס שטוב, האָט די סאָװע געלאָזט הערן איר אימהדיקן, אנגסטפולן געשריי. װאָרום אלץ װאָס לעבט, פילט דאָס אָנקומען פונם טויט און װערט פארציטערט פאר אים...

איינמאָל איז דער ריכטער פון מונקערוד צוזאמען מיט זיין ווייב אהיימגעפאָרן פון א וויזיט אין דער ברוביער פּלע־באַניע. ארום צוויי א זייגער ביינאכט זענען זיי פארבייגע־פאָרן נעבן דעם בערגאַנישן פאָלווארק און האָבן געזען, ווי ס׳ברענט א ליכט אויפן פענסטער־ברעטל פון דער גאסט־שטוב; זיי האָבן בולט געזען דאָס געלע פלעמל פון ליכט און די ווייסע עיין וואָס ארום אים, און שפעטער האָבן זיי מיט גרויס דערשטוינונג דערציילט וועגן דעם.

אָבער דאן האָבן זיך די פריילעכע מיידלעך פון בערגאַ אויסגעלאכט דערפון, וואָרום, ווי זיי האָבן דערקלערט פאר׳ן ריכטער, האָבן זיי שוין לאנג נישט געהאט אפילו דאָס מינדסטע ברעקל ליכט; דאָס לעצטע ליכטל האָט מען אויס־געברענט נאָך אין חודש מערץ, און דאָס ליכט וואָס דער ריכטער האָט געזען, איז זיכער געווען א מין פארבלענדעניש. שוין לאנג ווי אין דער גאסט־שטוב האָט זיך קיין לעבעדי־קער נפש נישט געפונען אזוי שפעט אין דער נאכט. די קא־פּיטאנין אליין איז אָבער שרעקלעך בלאס געוואָרן און גע־שוויגן; וואָרום זי האָט געוואוסט, אז דאָס דאָזיקע ווייסע ליכט מיטן העלן פלעמל פלעגט זיך תמיד באווייזן, ווען אין איר משפחה האָט עמיצער געזאָלט אויסגעלייזט ווערן דורכן טויט — — —

קורץ דערנאָך, איז איר זון פערדינאנד אין א שיינעם אויגוסט־טאָג אהיימגעקומען פון זיין פּאָסטן אלס ערד־מעסטער אין די צפונדיקע וועלדער. ער איז צוריקגעקומען א בלאסער, אן אויסגעדארטער, מיט אן אומהיילבארער לונגען־קראנקהייט. און ווי נאָר די מוטער זיינע האָט אים דערזען, האָט זי גלייך פארשטאנען, אז איר זון איז אהיימגעקומען שטארבן.

אָט־אָ דאָס האָט געזאָלט זיין דער גורל פון דעם זון, וועלכער האָט זיינע עלטערן קיינמאָל נישט פארשאפט קיין עגמת־נפש! ער האָט נעבעך יונגערהייט געמוזט פארלאָזן דאָס פולסירנדיקע, פריידפולע לעבן וואָס האָט אויף אים געוואַרט

און אויך די שיינע כלה מיט איר נדן פון רייכע פּאַלוואַרקן און גרויסע אייזן-הוטעס.

לסוף, נאָכדעם ווי מיין בלאסער פריינט האָט שוין גע-האט איבערגעוואַרט איין לבנה-טויש, האָט ער זיך אָנגענומען מיט מוט און איז אין אַ געוויסער נאכט צוגעגאנגען צום וואוינהויז. ער האָט געטראכט, אז אויב דער הונגער און נויט זענען דאָרט אויפגענומען געוואָרן מיט פריילעכע גע-זיכטער, טאָ פארוואָס זאָל מען אויך אים נישט באגעגענען מיט שמחה?

ער איז פאמעלעך געגאנגען איבערן סטעזשקעלע פון שטיינדלעך, ווארפנדיק אַ לאנגן שאָטן אויפן גראָז-פליין, וואו די טוי-טראָפּנס האָבן געגלאנצט אין די לבנה-שטראַלן.

ער האָט זיך נישט דערנענטערט ווי דער פריילעכער שניטער, וועלכער קומט צוגיין מיט בלומען אין היטל און מיטן אָרעם ארום זיין מיידלס טאליע. ער איז געגאנגען איינגעבויגן, ווי אַן אָפּגעצערטער חולה, די קאָסע האָט ער באהאלטן אין די פאלדן פון זיין מאנטל, און בשעת זיין גייען האָבן סאָוועס און פלעדער-מייז געפלאטערט ארום אים.

אין דער דאָזיקער נאכט איז די קאַפּיטאנין נישט גע-שלאָפן, און זי האָט געהערט, ווי עמיצער קלאפּט-אָן אין פענסטער, האָט זי זיך אויפגעהויבן אין בעט און געפרעגט:

— ווער קלאפּט עס דאָרט?

אלטע לייט פארציילן, אז דער טויט האָט געענטפערט:

— דאָס בין איך, דער טויט – דער באפרייער.

זי איז אויפגעשטאנען פון בעט, אויפגעעפנט דאָס פענ-סטער און געזען, ווי סאָוועס און פלעדערמייז פלאטערן ארום אין לבנה-שיין, אָבער דעם טויט האָט זי נישט געזען.

— קום אריין, דו פריינט און באפרייער! האָט זי גע-פליסטערט. פארוואָס האָסטו אזוי לאנג געוואַרט? איך האָב דאָך שוין אזא צייט געוואַרט אויף דיר, איך האָב דאָך דיך כסדר גערופן! קום און לייז-אויס מיין זון!

דאן האָט זיך דער טויט אריינגעשלייכט אין הויז,

פריילעך ווי א דעטראָניזירטער קיניג, ווען מען האָט אויף דער עלטער צוריקגעקערט די קרוין, פריילעך ווי א קינד, וואָס מען רופט צום שפּילן זיך.

צוזאָמען האָט זיך די קאַפּיטאַנין אוועקגעזעצט נעבן איר זונס קראנקן-בעט און איך דערציילט וועגן דעם גליק פון די באפרייטע גייסטער און וועגן דעם הערלעכן לעבן, וואָס זיי פירן אין מלכות-השמים.

— זיי ארבעטן און זיי שאפן, האָט זי געזאָגט. אך, מיין זון, סארא קינסטלער זיי זענען, סארא אומפארגלייכלעכע קינסטלער! און וואָס וועסטו ווערן, ווען דו וועסט אריינקומען אין זייער עדה? מסתמא איינער פון די סקולפּטאָרן, וועלכע ארבעטן אָן א מייסל, און שאפן דאָך פּראכטפולע רויזן און ליליען, אָדער גאָר איינער פון די שעפער פונם אָוונט-רויט! און ווען די זון וועט פארגיין צום שענסטן, וועל איך זיצן ביים פענסטער און טראכטן, „אָ, דאָס האָט מיין זון פערדי-נאנד געמאכט!”

אך, דו טייערער זון מיינער! שטעל זיך נאָר פאָר, וויפיל דאָרט איז פאראן צו זען, און וויפיל דאָרט איז נאָך פאַ-ראן אויפצוטון! שטעל זיך נאָר פאָר, וויפיל זריעה-קערנדלעך מען דארף אין פרילינג אויפוועקן צום לעבן, סארא שטורעמס מען דארף קירעווען, סארא טרוימען מען דארף צעשיקן, און סארא ווייטע וואנדערונגען מען דארף אדורכמאכן פון איין וועלט צו דער צווייטער.

ווען דו וועסט זען אזוי פיל שיינקייט, זאָלסטו זיך דערמאָנען אָן מיר, מיין טייערער זון! דיין אָרעמע מאמע, נעבעך, האָט נאָך קיינמאָל נישט געזען עפּעס אנדערש, ווי נאָר די פּראָווינץ ווערמלאנד.

אָבער אין א שיינעם העלן טאָג וועסטו צוגיין צום כסא-הכבוד און בעטן ביי גאָט, ער זאָל דיר געבן איינע פון די קליינע וועלטלעך, וואָס קייקלען זיך ארום אין די רוימען, און ער וועט עס דיר זיכער געבן. ווען דו וועסט עס באקו-מען וועט עס נאָך זיין קאלט און פינסטער, פול מיט אָפּ-

גרונטן און פעלזן, און דאָרט וועט זיך נישט געפינען קיין שום לעבעדיק באשעפעניש און נישט קיין בלימל. אָבער דו מוזט זיך נעמען צו דער ארבעט אויף דעם יוועלטל, וואָס גאָט האָט דיר געגעבן. דו פירסט דאָרט אהין ליכט, ווארעמקייט און לופט, דו שאפסט דאָרטן געוויקסן, גאכטיגאלן און קלאָר־אויגיקע הירשן.

דו וועסט לאָזן וואסערפאלן זאָלן זיך דאָרט קייקלען אין די אָפּגרונטן, דו וועסט אויפשטעלן בערג און באזייען די פעלדער מיט רויטע רויזן. דערנאָך, ווען איך וועל האלטן ביי שטארבן, און מיין נשמה וועט זיך שרעקן צו צעשיידן זיך מיט דער באקאנטער סביבה, — דאן וועסטו, טייערער זון מיינער, צופאָרן צו מיין פענסטער מיט א גינגאָלדענער קארעטע, וואָס וועט זיין געשפאנט מיט גן-עדן-פייגל. מיין אָרעמע, אומרואיקע נשמה וועט זיך ארייגזעצן אין דיין קאַרעטע נעבן דיר, א שטייגער ווי א מלכה מיט איר בן-מלך. און מיר וועלן פאָרן דורך די רוימען, פארביי די בלישטשנדיקע וועלטן, און איך וועל דיך כסדר פרעגן, — בשעת מיר וועלן זיך דערנענטערן צו וואָס אמאָל שענערע און הערלעכערע הימלישע הויפן, — צי מיר וועלן זיך נישט דאָ, אָדער דאָרט אָפּשטעלן?

דו וועסט אָבער שמייכלען צו זיך אליין און האסטיקער אָגטרייבן די פייגל. ענדלעך קומען מיר אָן צו דעם קלענסטן וועלטל, וואָס איז אָבער דאָס שענסטע פון אלע וועלטן, וואָס איך האָב געזען, און דאָרט בלייבן מיר שטיין פאר א פראכטפולן פאלאץ פון ריינעם גינגאָלד, און דו פירסט מיך אריין אין דעם היכל פון אייביקער פרייד.

דאָרט זענען פאראן פולע שפייכלערס און אָנגעפאקטע ביכער-שענק. דאָרט שטייט נישט קיין פינסטערער סאָסנאָוועער וואלד, ווי דאָ אין בערגאַ, און פארשטעלט נישט די ליכטיקע וועלט, נאָר דאָרט האָב איך א ברייטן אויסקוק איבער ווייטע ימים און זוניקע פעלדער, און טויזנט יאָר זענען דאָרט ווי איין טאָג.

אזוי איז פערדינאַנד געשטאָרבן, באצויבערט פון די

ליכטיקע וויזיעס, וואָס זיין מוטער האָט פאר אים ארויסגע-רופן; מיט א שמייכל אויף די ליפן, האָט ער אויסגעהויכט זיין נשמה.

מיין בלאסער פריינט, דער טויט דער באפרייער, האָט נאָך קיינמאָל נישט איבערגעלעבט אזא הערלעך געשעעניש. געוויס האָבן זיך דאָ אויך געפונען אזעלכע מענטשן, וועלכע האָבן געוויינט ביי פערדינאַנד אוגלאַסעס גסיסה-בעט, אָבער ער, — דער חולה אליין, — ער האָט געשמייכלט צום פארשוין מיט דער קאָסע, וועלכער האָט זיך ביי אים אוועקגעזעצט אויפן ראנד פון בעט, און דער מוטער זיינער איז דאָס כאָרכ-לען פון איר זון פאָרגעקומען ווי די שענסטע מוזיק. זי האָט געציטערט, צי דער טויט וועט איצט אימשטאנד זיין בשלימות אויסצופירן זיין שליחות, און ווען אלץ איז שוין געווען געענ-דיקט, האָבן זיך איר טרערן געשטעלט אין די אויגן. דאָס זענען אָבער געווען טרערן פון פרייד, וואָס זענען געפאלן אויף איר זונס פארגליווערטן פנים.

מיין בלאסן פריינט האָט מען נאָך קיינמאָל נישט אזוי פיל כבוד אָפגעגעבן, ווי אויף פערדינאַנד אוגלאַסעס לויה. ווען ער וואָלט געוואגט זיך צו ווייזן פאר די מענטשן, וואָלט ער געקומען אָנגעטון אין א מאנטל מיט גצהעפטעכץ פון גאָלד און אויפן קאָפּ א בארעט מיט קאָלירטע פעדערן, און ער וואָלט געשטאנצט בראש פונם לויה-צוג. אָבער איצטער איז דער דאָ-זיקער פאראיינזאמטער זקן איינגעקורטשעטערהייט געזעסן אויפן פארקן פונם בית-עולם, טוליענדיק זיך אין זיין שווארצן מאנטל, און געקוקט אויף דעם אָנקומענדיקן טרויער-צוג.

אָ, סארא אויסטערלישע לויה דאָס איז געווען! די זון האָט געשיינט, ווייסע וואָלקנדלעך זענען געשוואומען איבערן הימל, לאנגע רייען פון סטערטעס תבואה האָבן באפוצט די פעלדער. די צייטיקע עפל אין פלעבאנישן גאָרטן האָבן גע-לאָקט דעם פארבייגייער, און פון דעם קירך-שמש׳ס גערטנדל האָבן ארויסגעקוקט געאָרגיניען און נעלקן.

באמת, אן אויסטערלישע לויה האָט זיך געצויגן איבער דער

ליפּאָווער אַלעע! פּאָראויס זענען געגאַנגען ווייס-געקליידעטע קינדער צ.ו.ן געשאָטן בלומען, נאָכדעם איז געקומען די טרומנע וואָס איז אינגאַנצן געווען באַדעקט מיט קרענץ. קיינער האָט נישט געטראָגן קיין טרויער-קליידער, נישט קיין שוואַרצע קרעפּע, און נישט קיין שטייפּע, ווייסע קראַגנס מיט ברייטע זיימען, ווי ס'איז אין יענע מקומות געווען דער מנהג — ווייל אַזוי האָט זי עס געוואָלט, די קאַפּיטאַנין, אַז איר זון, וועלכער איז געשטאָרבן אין פרייד, זאָל געפירט ווערן צו זיין אייביקער רו נישט פון אַ טרויער-צוג, נאָר פון אַ גרויסאַרטיקן חתונה-עולם.

די ערשטע נאָך דער טרומנע איז נאָכגעגאַנגען אַננאַ שערנהעק, — דעם טויטנס שטראַלנדיק-שיינע כלה. זי האָט זיך אַרויפגעזעצט דעם כלה-קראַנץ אויפן קאָפּ, דער חופּה-שלייער איז איר נאָכגעהאָנגען, און געווען איז זי אָנגעטון אין אַ ווייס, גלאַנציק-זיידן קלייד מיט אַ לאַנגן שלימפּער. אָט אַזוי אויסגעפּוצט איז זי געגאַנגען, כדי צו באַהעפטן זיך מיט איר חתן ביי זיין אָפענעם קבר.

נאָך איר זענען פּאָרנווייז געגאַנגען וואוקסיקע אַלטע דאַמען און הערן. די רייכע אַריסטאָקראַטישע פרויען האָבן געטראָגן בלישטשענדיקע שנאָלן און בראָשן, מילך-ווייסע שנירלעך פּערל און גאָלדענע בראַסלעטן. די שטרויס-פעדערן אין זייערע טורבאַנען איבער זייערע פיין-פריזירטע לאָקן זענען אונטערגעהאַלטן געוואָרן דורך שטיקער זייד און שפּיצן, און אויף זייערע אַקסלען האָבן איבער די קליידער פון בונטן זיידן-שטאָף געפלאַטערט דינע טיולענע שאַלן, וואָס די אַלטע דאַמען האָבן נאָך געהאַט באַקומען אַלס דרשה-געשאַנק צו זייער חתונה. און אויך די מאַנסלייט האָבן זיך אָנגעטון אין יום-טובדיקע קליידער, מיט ווייסע אָנגעקראָכמאַלעטע זשאַבאָטן איבער וועסטלעך פון שטייפן בראָקאַט, אָדער געהאָפטענעם סאַמעט, און אין פראַקן מיט הויכע קראַגנס און גאָלדענע קנעפּלעך. דאָס איז ווירקלעך געווען אַ ריכטיקער חתונה-עולם; אַזוי האָט זי געוואָלט, די קאַפּיטאַנין אוגלאַס.

זי אַליין איז געגאַנגען באַלד נאָך אַננאַ שערנהעק, געפירט אונטערן אָרעם דורך איר מאַן. אויב זי וואָלט געהאַט א קליידד פון בונטן בראָקאַט, וואָלט זי עס געוויס געווען אָנגעטון? אויב זי וואָלט געהאַט צירונג, שפּיצן און א זיידענעם שאַל, וואָלט זי עס זיכער געווען גענומען אויף זיך, כדי צו באַערן איר זון אין זיין פייערלעכן טאָג. זי האָט אָבער נישט מער געהאַט, ווי א פּשוט טאַפטן קלייד מיט אַלטע געלע שפּיצן. אין דעם איינעם קלייד איז זי געגאַנגען אויף אַלע שמחות, איז זי דערין געגאַנגען אָנגעטון אויך אויף דער דאָזיקער שמחה ביי איר איינציקן זון.

אָבער הגם אַלע זענען געווען אָנגעטון מיט אַזוי פיל שטאַט און פּראַכט, איז פאַרט קיין איין אויג נישט געווען טרוקן, בשעת זיי זענען אונטער שטילן גלאָקן־קלאַנג צוגעגאַנגען צום אָפענעם קבר. מענער און פרויען האָבן געוויינט, און נישט אַזוי איבער דעם טויטן, ווי צוליב זיך אַליין. אָט גייט די כלה הינטער איר חתן, וועלכן מען טראָגט איצט צו זיין צו פרי געעפנטן קבר, און אָט גייען זיי אַליין, אויסגעפּוצטע ווי צו א פריילעכער שמחה, און דאָך — איז דען פאַראַן א מענטש, וועלכער טרעט אויף די גרינגע סטעזשקעס פון גאָטס ערד און זאָל נישט וויסן, אַז אויך פאַר אים איז אָנגעגרייט צער, אומגליק, טויט? זיי האָבן באַגלייט דעם טויטן חתן און געוויינט ביים געדאַנק, אַז קיין שום ערדישע מאַכט איז נישט אימשטאַנד צו שיצן זיי פון בייז!

בלויז די קאַפּיטאַנין האָט נישט געוויינט, זי איז געווען די איינציקע, וועלכע האָט געהאַט טרוקענע אויגן.

נאָכדעם ווי מען האָט אָפּגעריכט די תּפילות און דער קבר איז שוין געווען פאַרשאָטן, זענען אַלע מענטשן אוועק צו זייערע קאַרעטעס. בלויז די קאַפּיטאַנין און אַננאַ שערנהעק זענען פאַרבליבן ביים קבר, כדי זיך ביחידות צו געזעגנען מיטן טויטן. די אַלטע פרוי האָט זיך אוועקגעזעצט אויף דעם פריש־אָנגעשאָטענעם בערגל, און אַננאַ האָט פאַרנומען אַן אָרט נעבן איר.

— זעסטו, האָט די קאַפּיטאַנין געזאָגט, איך האָב גע־בעטן צו גאָט: שיק דעם טויט, דעם באַפרייער, כּדי ער זאָל אוועקפירן מיין זון: זאָל ער אים, מיין ליבסטן, אוועקפירן צום היכל פון אייביקן פרידן, און זאָלן קיין שום אַנדערע טרערן נישט קומען אין מיינע אויגן ווי נאָר טרערן פון פרייד. מיטן פּראַכט און גלאַנץ פון אַ נגידישער חתונה-שמחה וועל איך אים פירן צו זיין אייביקער רו, און דאָס בלומען-טעפּל מיט די רויטע רויזן, וואָס איך האָב שטיין אויפן פענסטער ביי מיר אין שטוב וועל איך אַרויסטראָגן צו אים אויפן קבר. און אַזוי איז טאַקע געשען: מיין זון איז געשטאָרבן. איך האָב דעם טויט באַגריסט ווי אַ פריינט, געראופן אים מיט די צערטלעכסטע נעמען, און טרערן פון פרייד האָב איך פאַר־גאָסן איבער מיין זונס פאַרגליווערטן פנים. צום האַרבסט, ווען די בלעטער פון די בית-עולם-ביימער וועלן אָפּפאַלן, וועל איך דאָ אַהער אַרויסטראָגן מיין בלומען-טעפּל, אָבער דו וואָס זיצסט דאָ נעבן מיר, צי ווייסטו, פאַרוואָס איך האָב זיך מיט אַזעלכע תּפילות געווענדעט צו גאָט?

זי האָט פּרעגנדיק אַ קוק-געטון אויף אַננאַ שערנהעק, אָבער דאָס מיידל איז שטילשווייגנדיק און בלאַס געזעסן נעבן איר. אפשר האָט זי דאַן, ווען זי איז נאָך געזעסן אויף דעם פרישן קבר, שוין געקעמפט מיט דעם קויל אין איר האַרץ, וואָס האָט איר צוגעשושקעט, אַז איצט איז זי שוין ענדלעך פריי?

— דו ביזט שולדיק דערין! האָט די קאַפּיטאַנין געזאָגט. דאָס מיידל האָט זיך איינגעקורטשעט, ווי אונטער אַ קלאַפּ מיט אַ דראָנג. זי האָט נישט געענטפערט קיין וואָרט.

— אַננאַ שערנהעק, דו ביזט אַמאָל געווען אַ שטאָלצע און קאַפּריזנע. דו האָסט זיך געשפּילט מיט מיין זון, דו האָסט אים צוגעצויגן און אָפּגעשטופּט פון זיך. אַ ברירה האָט ער געהאַט? ער האָט זיך נישט געקאָנט העלפן, ווי מיר אַלע. אפשר איז עס טאַקע אמת, אַז סיי ער, סיי מיר האָבן גע־ליבט דיין געלט אין דער זעלבער מאָס, ווי דיך אַליין. דו

ביזט אוועק פון אונז, אָבער דו ביזט דערנאָך צוריקגעקומען צו אונז מיט פיל שפע און דעמאָלסט ביזטו גאָר אן אנדערע געווען: א מילדע און גוטע, א שטארקע און מוטיקע. דו האָסט אונז געשאָנקען דיין ליבע, דו האָסט אונז גליקלעך געמאכט, און מיר, אָרימע, זענען געלעגן ביי דיינע פיס.

און דאָך — דאָך האָב איך זיך געהאט געווינטשן, אַז הלוואי וואָלסטו נישט געווען צוריקגעקומען, ווייל דאן וואָלט איך דאָך נישט געדארפט בעטן צו גאָט, ער זאָל פארקירצן מיין זונס יאָרן. פאר וויינאכט וואָלט ער נאָך געקאָנט אי־בערטראָגן דיך צו פארלירן, אָבער נאָכדעם ווי ער האָט דיך בעסער דערקענט, האָט ער שוין נישט געהאט קיין קראפט דערצו.

און וויסן זאָלסטו, אננאַ שערנהעק, אַז הגם דו האָסט זיך היינט אָנגעטון אין דיין חופה־קלייד, כדי צו באגלייטן מיין זון, וואָלסטו אים אין דעם דאָזיקן קלייד קיינמאָל נישט געווען באגלייט צום אלטאר אין דער ברוּביער קירך, — ווייל דו האָסט אים קיינמאָל נישט געליבט.

איך האָב באמערקט, אז דו ביזט צוריקגעקומען בלויז אויס רחמנות צו אונז, ווייל דו האָסט געוואָלט לינדערן אונזער ביטערן גורל. דו האָסט אים אָבער נישט געליבט. מיינסטו, אז איך ווייס שוין נישט, וואָס ליבע איז? נישקשה, איך זע זי — דאָרט וואו זי אז ווירקלעך פאראן, און איך פארשטיי אויך, וואו זי איז נישטאָ. דערפאר האָב איך גע־בעטן צו גאָט, אז ער זאָל צו זיך צונעמען מיין זון, איידער נאָך זיינע אויגן וועלן זיך עפענען און ער וועט דערזען, ווי די זאך האלט צווישן אייך ביידע.

אָ, וואָלסטו אים געווען געליבט!... אָ, וואָלסטו כאָטש נישט געווען צוריקגעקומען און נישט פארזיסט אונזער לעבן,— וויבאלד דו האָסט אים נישט געליבט!... איך האָב געוואוסט וואָס מיין פליכט פאָדערט פון מיר. אויב ער וואָלט נישט געשטאָרבן, וואָלט איך אים געמוזט זאָגן, אז בלויז פון רחמנות און נישט פון ליבע ווילסטו חתונה־האָבן מיט אים. איך וואָלט

אים געמוזט צווינגען, ער זאָל דיך פריילאָזן, און דערמיט וואָלט איך אליין, זיין אייגענע מאמע, חרוב געמאכט זיין לעבנס-גליק. דערפאר האָב איך אזוי הייס געבעטן צו גאָט, ער זאָל אים צונעמען צו זיך, כדי איך זאָל נישט מוזן אליין צורויבן די רו פון זיין הארצן. און כ׳מוז דיר זאָגן, אז איך האָב זיך געפרייט צו זען זיינע איינגעפאלענע באקן, צו הערן זיין שווערן, כאָרכלענדיקן אָטעם, און כ׳האָב נאָר געציטערט, טאָמער וועט דער טויט נישט קאָנען דערפירן זיין ווערק ביז צום סוף.

די קאפיטאנין איז אנטשוויגן געוואָרן, ווארטנדיק אויף אן ענטפער, אָבער אַננאַ שערנהעק האָט נאָך אלץ נישט געקאָנט אויסרעדן קיין וואָרט, זי האָט נאָך אלץ פארנומען די פארשידענע קולות, וואָס האָבן זיך געלאָזט הערן אין דער טיפעניש פון איר נשמה.

אין א ווײלע ארום האָט די קאפיטאנין פארצווייפלט אויסגערופן:

— אָ, ווי גליקלעך זענען די מענטשן, וועלכע קאָנען באוויינען זייערע טויטע! איך מוז דאָ שטיין מיט טרוקענע אויגן ביים פרישן קבר פון מיין איינציקן זון, איך מוז זיך פרייען מיט זיין טויט. אָ, ווי אומגליקלעך איך בין! —

מער האָט שוין אַננאַ שערנהעק נישט געקאָנט אויס-האלטן. זי האָט צוגעפרעסט אירע הענט צו איר פלאטערנדי-קער ברוסט, ס׳הארץ האָט אין איר שיער נישט געפלאצט פון גרעניצלאָזן צער. זי האָט זיך דערינערט די ווינטער-נאכט, ווען זי האָט געשוואוירן ביי איר יונגער ליבע, אז זי וועט פאר די דאָזיקע אָרימע מענטשן זיין א הילף און א טרייסט. א קאלטער שוידער איז איר איצט אדורך איבערן לייב: איז דאָס אלץ געווען אומזיסט? איז איר קרבן געווען פון די, וועלכע גאָט נעמט נישט אָן? וועט זיך אלץ פארוואנדלען אין א קללה, אנשטאָט אין א ברכה?

און אפשר, אויב זי וועט אלצדינג מקריב זיין, — וועט דאן גאָט שענקען זיין ברכה צו אירע מעשים, און לאָזן

איר ווערן א גליק-ברענגערין, א שטיצע, א הילף פאר די דאָזיקע מענטשן?

— וואָס-זשע פאָדערט זיך, כדי דו זאָלסט זיך קאָנען מצער זיין איבערן טויט פון דיין זון? האָט זי געפרעגט.

— ס'פאָדערט זיך, אז איך אליין זאָל נישט מער גלויבן מיינע אייגענע, אלטע אויגן. ווען איך וועל זיך איבערצייגן, אז דו האָסט ווירקלעך געליבט מיין זון, — דאן וועל איך זיך מצער זיין איבער זיין טויט!

אַננאַ שערנהעק האָט זיך דאן אויפגעהויבן פון אָרט און אירע אויגן האָבן געפלאַמט פון התלהבות. זי האָט פון זיך אראָפגעריסן איר חופה-שלייער און דערמיט צוגעדעקט דעם קבר; זי האָט פון זיך אראָפגענומען דעם מירטן-קראַנץ און די כלה-קרוין און עס אוועקגעלייגט נעבן שלייער.

— זע, ווי איך האָב אים געליבט! האָט זי אויסגערופן. איך שענק אים מיין מירטן-קראַנץ און שלייער. איך פאראייניק מיך מיט אים, און איך שווער, אז איך וועל שוין קיינמאָל נישט געהערן צו אן אנדערן!

ערשט דאן האָט זיך אויך די קאפּיטאנין אויפגעהויבן. זי איז א ווײַלע געבליבן שטיין שטיל. איר גוף האָט זיך געטרייסלט ווי אין פיבער, איר פנים האָט געצוקט, און לסוף האָבן זיך איר א לאָז-געטון טרערן פון די אויגן — טרערן פון צער!

אָבער מיין בלאסער פריינט, דער טויט דער באפרייער, איז פארציטערט געוואָרן, ווען ער האָט דערזען די דאָזיקע טרערן. איז ער אלזאָ, דאָ אויך נישט באגעגנט געוואָרן מיט שמחה. דאָ האָט מען זיך מיט אים אויך נישט געפרייט פון טיפן הארצן.

ער האָט אראָפּגערוקט דעם קאַפּושאָן איבער די אויגן, שטיל זיך אראָפּגעגליטשט פונם בית-עולם-פארקן, און זי, שנעל פארשוואונדן צווישן די מטערטעס תבואה אויף די פעלדער.

31.

די טרוכעניש

אויב טויטע זאכן קאָנען ליבן, אויב ערד און וואסער קאָנען אונטערשיידן צווישן פריינט און שונאים, וואָלט איך גערן געוואָלט, אז די גרינגע ערד זאָל די טריט מיינע נישט פילן ווי א שווערע משא. איך וואָלט געוואָלט, אז זי זאָל מיר מוחל זיין, וואָס צוליב מיינעטוועגן ווערט זי צעקאליע־טשעט דורכן אקער־אייזן און בראָנע, און אז זי זאָל זיך גערן עפענען פאר מיין טויטן גוף. איך וואָלט אויך געוואָלט, אז די פאליע, בעת איר בלאנקענדיקער שפיגל ווערט צעשניטן דורך מיינע וויאָסלעס, זאָל עס פונקט אזוי געדולדיק פאר־טראָגן, ווי א צארטע מוטער פארטראָגט דאָס אומגעדולדיקע קלעטערן פון קינד אויף איר קני ארויף, נישט זאָרגנדיק פאר די געפרעסטע פאלדן פון איר זיידענעם יום־טובדיקן קלייד. איך וואָלט אויך געוואָלט זיך חברן מיט דער ריינער לופט, וואָס וויגט זיך איבער די בערג, און מיט דער בלאנקנדיקער זון און מיט די שיינע שטערן. מיר דאכט זיך אָפט, ווי די טויטע זאכן וואָלטן מיטגעפילט און מיטגעליטן מיט די לע־בעדיקע באשעפענישן. די מחוצה צווישן אונז און זיי איז גאָר נישט אזוי גרויס, ווי מענטשן שטעלן זיך עס פאָר. וועלכעס שטויבעלע פון דער ערד איז דען נישט אמאָל ארייג־געשלעפט געוואָרן אין לויף־קרייז פון לעבן? צי איז נישט

אמאָל דאָס זאמד פון שליאך געצערטלט געוואָרן אלס א חנעוודיק קעפל האָר? צי איז עס נישט אמאָל געליבט געוואָרן אלס א פּאָר ווייכע, מילדע הענט, וואָס האָבן געטון גוטס? צי איז דאָס וואסער אין די רעדער-שפּורן, וואָס אויפן בלאָטיקן וועג, נישט געפלאָסן אמאָל דורך א פולסירנדיק הארץ?

דער גייסט פון לעבן וואוינט נאָך אין די טויטע זאכן. וואָס א שטייגער דערגייט צו אים, בשעת ער דרעמלט דאָרט אין זיין חלום-לאָזן שלאָף? ער הערט גאָטס קול. צי הערט ער אויך דאָס קול פון מענטשן?

אָ, איר קינדער פון שפּעטערדיקע צייטן, צי האָט איר דאָס קיינמאָל נישט באמערקט, אז ווען קריגערייַ און שנאה פילן-אָן די וועלט, מוזן אויך די טויטע זאכן זייער פיל ליידן דערפון? דעמאָלסט ווערט די פאליע ווילד און רויב-גיריק ווי א וואלד-גזלן, דעמאָלסט ווערט דאָס אקער-פעלד קארג ווי א קמצן. נאָר וויי איז צו דעם, וואָס צוליב אים זיפצט דער וואלד און די בערג וויינען!

ווי אויסטערליש, באמת, ס'איז געווען דאָס יאָר פון דער קאוואלערן-ממשלה! ס'קומט מיר פאָר, ווי דער אומרו פון די מענטשן וואָלט אויך די טויטע זאכן געשטערט אין זייער רו. ווי אזוי זאָל איך דען שילדערן פאר אייך די מגפה, וואָס האָט זיך דעמאָלסט פארשפּרייט איבערן לאנד? סיידן גלויבן, אז די קאוואלערן זענען געווען די געטער פון זייער סביבה, און אז אלצדינג איז געווען באהערשט דורך זייער גייסט, דורכן גייסט פון אוואנטוריסטישקייט, זאָרגלאָזי-קייט און ווילדער פארשייטקייט?

די גאנצע וועלט וואָלט געשטוינט, ווען מען זאָל דער-ציילן אלץ וואָס איז אין משך פון דעם יאָר פאָרגעקומען צווישן די מענטשן, וועלכע האָבן דעמאָלסט געלעבט ארום דער לעיווען. אלטע פארגעסענע ליבע האָט דאן ווידער אויפ-געוואכט, און נייע איז אָנגעצונדן געוואָרן. אלטע שנאה האָט דאן אויפגעפלאמט און לאנג פארבאָרגענע נקמה האָט געפאנ-גען איר רויב. אלע מענטשן זענען דאן באהערשט געוואָרן

פון א שטורמישן באגער נאָך לעבנס-תענוגים. קינד-און-קייט האָט זיך א וואָרף-געטון צו טאנץ און פארוויילונג, צו שפּי- לעריי און שכרות. און דאן איז אויך ארויסגעשווימען אויף דער אויבערפלאך אלץ, וואָס ליגט פארבאָרגן אין די טיפע- נישן פון דער מענטשלעכער נשמה.

די דאָזיקע אומרו-מגפה האָט געהאט איר מקור אין עקעבי, און פון דאָרט האָט זי זיך פארשפרייט איבער די ארומיקע הוטעס און הויפן, העצנדיק די מענטשן צו רשעות און זינד. מיר קאָנען נאָך ביי היינטיקן טאָג באמערקן סימנים פון אָט דער מגפה אין גרעסערע הויפן, וואו אלטע לייט פארמאָגן נאָך א טייל זכרונות פון יענע צייטן. אָבער ווי אזוי זי האָט זיך פארשפרייט צווישן די ברייטע פאָלקס-מאסן, וועגן דעם ווייסן מיר גאָר קנאפּ. קיינער דארף אָבער נישט זיין אין ספק, אז די אומרו פון יענער צייט האָט זיך שנעל אי- בערגעטראָגן פון איין דאָרף צום אנדערן, פון איין כאטע צו דער צווייטער. וואו ערגעץ א מיאוסע זינד איז געווען פאר- באָרגן, האָט זי דאן אויסגעבראָכן מיט איר גאנצער קראפט, וואו נאָר ס'איז געווען עפּעס א ריס אין באציאונגען צווישן מאן-און-ווייב, דאָרט איז באלד אנטשטאנען א תהום, און וואו ערגעץ א גוטע מידה, אָדער א שטארקער ווילן האָט זיך פארבאָרגן, — האָט עס אויך געמוזט ארויסקומען אויף דער ליכטיקער שיין. מחמת נישט אלץ, וואָס איז דעמאָלסט געשען, איז געווען דוקא שלעכט, די צייט איז אָבער געווען אזא, אז דאָס גוטע האָט פונקט אזוי זיכער געפירט צום חורבן, ווי דאָס שלעכטע. בעת ס'בושעוועט א שטורם, פאלט איין בוים איבערן אנדערן, — אפילו טיף אין וואלד — איין סאָסנע שלעפּט- מיט די צווייטע, און אפילו די קליינעביימלעך וואָס שטייען אין א זייט, ווערן אויך אומגעוואָרפן דורך די פאלנדיקע ריזן.

איר דארפט גאָרנישט צווייפלען, צי דער דאָזיקער שגעון האָט אויך ארומגעכאפּט די פּויערים און פאראָבקעס פון די ארומיקע פּריצישע הויפן. אומעטום זענען די הערצער און די מוחות פארווילדעוועט און פארטומלט געוואָרן. אזוי ווי אין

יענע צייטן האָט מען נאָך דאָרט קיינמאָל נישט אזוי פריי־לעך געטאנצט אויף די שיידוועגן, קיינמאָל נישט אזוי שנעל אויסגעליידיקט א פאס ביר און קיינמאָל נישט אזוי פיל תבואה אריינגעטון אין בראָנפן־קעסל, ס׳איז נאָך דאָרט קיינמאָל נישט פאָרגעקומען אזוי פיל שמחות, — דעריבער איז דאָרט נאָך קיינמאָל נישט געווען אזוי קורץ דער וועג צווישן דעם הארבן וואָרט און דעם מעסערשטאָך.

מיטן אוועקגיין פון דער מאיאָרין האָט פארפעלט די שטארקע האנט, וואָס זאָל מיט אלצדינג אָנפירן און קערעווען. די מענטשן זענען בארוישט געוואָרן פון זייער פרייהייט, און ט׳איז זיי באפאלן א משוגענער צעשטערונגס־באגער. נאָר איין מושל און וועג־ווייזער איז זיי פארבליבן: דער בראָנפן. דאָס איז געווען א צייט, ווען מען האָט געמיינט, אז פאר די פויע־רים איז שוין קיין שום ישועה נישטאָ, און אז דער בראָנפן וועט פון זיי קיין שריד־ופליט נישט איבערלאָזן.

אָבער נישט בלויז צווישן די מענטשן האָט זיך דער אומרו באוויזן. ער האָט פארכאפט אלץ, וואָס לעבט. דער בער און דער וואָלף האָבן נאָך קיינמאָל נישט אזוי ווילד געוויסטעוועט, דער פוקס און פוהאטש האָבן נאָך קיינמאָל נישט אזוי אימהדיק געוואָיעט און אזוי דרייסט נישט געגזלט, די שעפסן זענען נאָך קיינמאָל נישט אזוי אָפט פארבלאָנדזשעט געוואָרן אין וואלד, און ס׳איז נאָך קיינמאָל נישט אזוי פיל מגפות אומגעגאנגען צווישן די טייערע בהמות, ווי אין יענער צייט.

דער, וואָס וויל באגרייפן דעם צוזאמענהאנג פון געשעע־נישן, דארף פארלאָזן די שטאָט און זיך אריינקלייבן אין אן איינזאם ביידל נעבן וואלד. זאָל ער אין משך פון א ליכטיקן זומער־חודש נאכט־ביי־נאכט וואכן ביי דער האָלץ־ברענעריי, אָדער זאָל ער טאָג־ווי־נאכט זיצן ביי די ברעגן פון די לאנ־גע אָזערעס, אויף וועלכע ס׳שווימען די טראטוועס צו די גרויסע פאָרט־שטעט, וואָס ביי דער ווענערן; זיצנדיק דאָרט, וועט ער זיך שוין אויסלערנען צו באמערקן אלע סימנים אין

דער נאטור, ער וועט אָנהויבן פארשטיין, ווי אזוי די טויטע זאכן זענען אָפּהענגיק פון די לעבעדיקע. ער וועט דאן איינזען, אז בשעת ס׳הערשט אומרו אויף דער ערד, ווערט אויך צעשטערט דער פרידן ביי די טויטע זאכן. פויערים ווייסן דאָס. אין אזעלכע צייטן פארלעשט די וואלד-נימפע די האָלץ-ברענעריי, דער וואַסער-רוח צעהאקט דאָס שיפל, די סירענע שיקט-אָן א מגפה אויף מענטשן, און דער שטאל-שד הונגערט-אויס די קו. אויך דאָס יאָר איז אזוי געשען. די פארפלייצונג אין פרילינג האָט נאָך קיינמאָל נישט אזוי פיל חורבות אָנגעמאכט; די מיל און די קוזניע פון עקעבי זענען נישט געווען אירע איינציקע קרבנות. די קליינע שטראָמעלעך, וועלכע זענען פריער, בעת דער פרילינג האָט זיי צוגעגעבן פרישע כוחות, העכסטנס אימשטאנד געווען אוועקצופירן א לײדיקן שייער, — איצט זענען זיי באפאלן גאנצע פאָרלווארקן מיט אלע זייערע בנינים און זיי אוועקגעשווענקט, ווייט, ווייט. מען האָט נאָך קיינמאָל נישט געהערט, אז דער בליץ זאָל ווען ס׳איז פאר יאָהאַן-צייט אזעלכע גרויסע דיזות האָבן איבערגעלאָזט נאָך זיך. אָבער נאָך די טעג פון הייליקן יאָהאַן האט ער זיך שוין נישט מער געלאָזט הערן. און דאן איז געקומען די טרוקעניש.

אין מעך פון די לאנגע זומער-טעג האָט זיך קיין טראָפּן רעגן נישט באוויזן. פון מיטן חודש יוני ביז אָנהויב סעפּטעמבער האָט די זון אומאויפהערלעך געבאקן די גאנצע ארומיקע געגנט.

דער רעגן האָט זיך אָפּגעזאָגט צו פאלן, די ערד האָט נישט געוואָלט דערנערן, די ווינטן האָבן אויפגעהערט צו בלאָזן, און די זון...

אך די ליכטיקע, די מחיהדיקע זונען-שיין, — ווי קאָן איך גאָר רעדן וועגן איר רשעות? די זונען-שיין איז געגליכן צו דער ליבע: ווען מען זענען דען נישט באקאנט די מעשים-רעים, וואָס זי, די ליבע, האָט שוין אָפּגעטון, און דאָך ווער קאָן פועלן ביי זיך, ער זאָל איר נישט אלצדינג מוחל זיין? די זונען-שיין קאָן אויך געגליכן ווערן צו יעסטאַ בערלינגן:

זי גיט יעדן מענטשן פרייד, דערפאר פארשווייגט יעדער דאָס שלעכטע, וואָס זי טוט.

אזא מין טרוקעניש וואָלט אין ערגעץ נישט ארויסגע־רופן אזא גרויסן אומגליק, ווי אין ווערמלאנד. אָבער דאָרט איז דער פרילינג שפעט געקומען, דאָס גראָז איז נאָך נישט געוואקסן הויך, און האָט זיך שוין נישט מער געקאָנט צעוואקסן. דער גערשטן איז געבליבן אָן יניקה גראָד דאמאָלסט, בעת ער האָט געדארפט אָנהויבן זאמלען שפייז אין זיינע יונגע זאנגען. די פרילינג-תבואה, פון וועלכער מען פלעגט דעמאָלסט ס׳רוב באקן דאָס ברויט, האָט געהאט אויף זיך קליינע דינע טשובעקלעך אויף שטרויען פון נישט מער ווי א פערטל אייל די הויך. די שפעט-פארזייטע בוראקעס האָבן נישט געקאָנט שפראָצן, און אפילו די קארטאָפל זענען נישט בכוח געווען צו ציען פון דעם דאָזיקן פארשטיינערטן באָדן דאָס ביסל יניקה, וואָס זיי דארפן.

אין אזעלכע צייטן ווערן די איינוואוינער פון די וואלד־שטיבעלעך באהערשט פון א פינסטערן פחד. פון די בערג ווידער שטייגט די שרעק אראָפ צו די רואיקערע מענטשן, וואָס באוואוינען דאָס פלאך-לאנד.

— גאָטס האנט זוכט עמיצן! זאָגן דאן די דאָרטיקע תושבים.

און יעדער איינציקער טוט זיך א קלאפ אין הארצן, און זאָגט:

— צי מיינט מען דאָס מיך? אָ, דו מוטער נאטור, צי מיינט מען דאָס מיך!? צי נישט צוליב מיר ווערט פארהאלטן דער רעגן? צי איז דאָס צוליב דעם ביטערן כעס אויף מיר, וואָס די קארגע ערד ווערט פארטרוקנט און הארט? צי שטראָמט די דאָזיקע ליכטיקע זונען-שיין אראָפ אויף מיר פון א וואָלקן-פרייען הימל, בלויז כדי צו שיטן געגליטע קוילן אויף מיין קאָפ? און אויב נישט איך, טאָ ווער דען-זשע ווערט עס אזוי געזוכט פון גאָטס האנט?

פארשידענע אויסטערלישע סברות גייען ארום אין דער

דאָזיקער געגנט, בעת די גערשטן-קערנדלעך ווערן פארוועלקט אין די קליינע זאנגען, בעת די קארטאָפל זענען נישט בכוח צו ציען זייער ביסל יניקה פון דער ערד, בעת די בהמות מיט די רויטע געשוואָלענע אויגן שטופּן זיך ארום די אויס-געטרוקנטע קוועלעכלעך, און בעת די שרעק פאר דער צו-קונפט פרעסט צונויף דאָס הארץ פונם מענטשן.

אומזיסט אומנישט ווערט מען נישט געפּרוּווט מיט אזא שטראָף, זאָגן די מענטשן. ווער-זשע ווערט עס אזוי שטארק געזוכט פון גאָטס האנט?

איינמאָל, אין א זונטאָג איז עס געווען, אין חודש אויגוסט. נאָך דער גאָט-דינסט אין קירך זענען די מענטשן גרופּעסווייז ארויס אויף די הייסע שטויביקע וועגן. אומעטום האָט מען געזען פארברענטע וועלדער און חרוב-געוואָרענע תבואה. דער גערשטן מיט מאָגערע זאנגען איז געשטאנען אין שיטערע סטערטעס אויף די שניט-פעלדער. די, וועלכע האָבן דאָס יאָר געזאָלט אָפּברענען אלטע בוימער-וואָרצלען, האָבן געהאט זייער א לייכטע ארבעט דערמיט, אָבער צוליב דער שרעקלעכער טרוקעניש האָט דאָס א סך מאָל געבראכט צו ריזיקע וואלד-שריפות. און דאָס וואָס איז געשוינט געוואָרן פון פייער, האָבן דערנאָך די אינזעקטן פארטנדיקט. די נאָדלען זענען אָפּגעפאלן פון די סאָסנעס און יאָדלעס, און זיי זענען געשטאנען נאקעטע, ווי בלעטער-בוימער אין שפּעטן הארבסט. די בלעטער פון די בזשאָזעס זענען אראָפּגעהאָנגען צעפליקטע, בלויז מיט די איבערגעבליבענע אָדערלעך און צעפּרעסענע שטענגלעך.

די אומעטיקע מענטשן האָט נישט פארפעלט קיין טע-מעס צו שמועסן. צווישן זיי זענען נאָך געווען א סך אזעלכע, וועלכע האָבן געקאָנט דערציילן וועגן די נויט-יאָרן 1808—1809, און אויך וועגן דעם הארבן ווינטער 1812, ווען די וואָראָבייטשיקעס זענען פארפרוירן געוואָרן צום טויט. פאר זיי איז די הונגער-נויט שוין נישט געווען קיין נאָווינע; זיי האָבן זיך שוין נישט איינמאָל פּנים-אל-פּנים צוזאמענגעטראָפן

מיט דעם דאָזיקן שטרענגן האַר. זיי ווייסן שוין פון לאנג, ווי אזוי מען באקט ברויט פון קאָרע, און ווי אזוי מען קאָן צוגעוואוינען די קי צו עסן מאָך.

איינע פון די דאָרטיקע פרויען איז געפאלן אויפן שכל צו באקן ברויט פון רויע באָרוווקעס און אביסל האָבערמעל. זי האָט מיטגענומען א שטיקל דערפון און געגעבן די מענטשן טועם צו זיין. זי איז געווען זייער שטאָלץ מיט איר דער־פינדונג.

איבער אלעמען האָט געשוועבט די זעלבע פראגע, זי האָט ארויסגעקוקט פון אלעמענס אויגן, אלע ליפן האָבן זי געפליסטערט:

— רבונו של עולם! ווען זוכט דיין האנט?

— אָ, דו נוקם ונוטר, ווער האָט זיך עס אָפגעזאָגט מקריב צו זיין פאר דיר געבעט און מעשים טובים? ווער האָט זיך פארזינדיקט, וואָס דו נעמסט צו פון אונז אונזער אָרים שטיקל ברויט?

די אָפּוועזנהייט פון דער מאיאָרין איז געווען א שטראָף פון גאָט. די תושבים פון יענער געגנט זענען געווען צוגע־וואוינט צום געדאנק, אז די מאיאָרין וועט זיי תמיד געבן צו פארדינען ביים איבערפירן צום פאָרט איר רודע און אייזן, און ביים אויסהאקן אירע בוימער, און זיי האָבן אויפגעהערט זיך אוועקצולאָזן אין דער וועלט אריין, צו זוכן ארבעט אין דער פרעמד, ווי ס'פלעגט זיין אמאָל. ערשט אין דעם דאָזיקן בויט־יאָר זענען די יונגעלייט אוועק זוכן ארבעט אין אנדערע מקומות, אָבער ס'זענען פאָרט נאָך פארבליבן א סך הונגער־ליידנדע.

איינער פון די טרויעריקע אויסוואנדערער, וועלכער איז אריבערגעגאנגען איבער דער סונדס־בריק און זיך קוים גע־שלעפט בארג־ארויף איבער די ברוביער בערגלעך, איז געבליבן שטיין נישט ווייט פונם קמצנישן ברוביער גלחס וואוינאָרט. ער האָט אויפגעהויבן א טרוקן ריטל און עס אוועקגעלייגט אויף דער סטעזשקע, וואָס פירט צום גלחישן הייזל.

— טרוקן ווי דאָס דאַזיקע ריטל זענען געוועזן די תפילות, וואָס ער האָט געשיקט צו גאָט, האָט דער מאַן געזאָגט.

דער, וועלכער איז געגאַנגען הינטער אים, איז אויך געבליבן שטיין. ער האָט אויפגעהויבן א טרוקענעם צווייג און אים אויך אהינגעוואָרפן אויף דעם אָרט, וואו דאָס ריטל איז געלעגן.

— דאָס איז א פּאַסיקער פּדיון פאַר דעם דאָזיקן גלח! האָט ער געזאָגט.

דער דריטער פּאַרשוין פון דער וואַנדער-גרופּע האָט זיי נאָכגעטון.

— ער האָט אויך נישט עפּעס בעסערס אונז געגעבן, ווי טרוקעניש. טרוקענע ריטלעך און שטרוי איז אַלץ, וואָס ער האָט אונז איבערגעלאָזט!

דער פערטער האָט אויסגערופן:

— לאָמיר אים צוריק אָפּגעבן דאָס, וואָס ער האָט אונז געשענקט!

דער פינפטער האָט זיך אָנגערופן:

— צו אייביקער חרפּה און בושה וואַרף איך אים דאָס צו! הלוואי זאָל ער אויך פאַרוועלקט און פאַרטרוקנט ווערן, ווי דאָס דאָזיקע צווייגל!

און דער זעקסטער האָט צוגעגעבן:

— טרוקענע פּאַשע גיב איך דעם גלח, וועלכער האָט אויף אונז אַראָפּגעבראַכט די טרוקעניש!

נאָך אַנדערע מענטשן קומען-אָן. זיי זעען, וואָס די ערשטע טוען און הערן, וואָס זיי זאָגן. ערשט איצט באַקומען זיי א סך תשובות אויף זייער פאַרצווייפלטער פראַגע.

— גיט אים, וואָס אים קומט! בלויז ער אליין האָט אויף אונז אַראָפּגעבראַכט די טרוקעניש! דערהערן זיך בייזע אויסרופן צווישן דעם המון.

יעדער איינער בלייבט שטיין, יעדער איינער זאָגט זיין פאַרביטערט וואָרט און וואַרפט-צו זיין טרוקן צווייגל, איידער ער גייט ווייטער.

ס׳האָט נישט לאנג געדויערט, און ס׳האָט זיך אין א ווינקל, ביים קרייצן זיך פון וועג, אָנגעזאמלט א גרויסע קופע טרוקענע צווייגלעך און שטרוי. דאָס איז געווען דער שאנד-סלופ פארן קמצנישן גלח פון ברובי.

אָבער דאָס איז געווען די איינציקע נקמה. קיינער האָט נישט אויפגעהויבן זיין האנט קעגן גלח, קיינער האָט אים פערזענלעך קיין הארב וואָרט נישט געזאָגט. די פּארצווייפלטע מענטשן איז גרינגער געוואָרן אויפן הארצן, שוין דערפון, וואָס זיי האָבן אים צוגעוואָרפן די קופּע טרוקענע ריטלעך. אליין האָבן זיי נישט געוואָלט נקמה נעמען, זיי האָבן נאָר דעם שטרענגן הימלישן האר אָנגעוויזן אויף דעם שולדיקן.

— אויב מיר האָבן דיר נישט בשלימות געדינט, איז דאָס די שולד פונם דאָזיקן מענטשן! האָבן זיי געזאָגט. אָ, גאָט אין הימל! האָב רחמנות אויף אונז און לאָז אים אליין ליידן! מיר שטעמפּלען אים מיט חרפּה און בושה! מיר האָבן נישט קיין שום געמיינזאמעס מיט אים.

ס׳איז באלד געוואָרן א מנהג, אז יעדער איינציקער, וועלכער איז פארבייגעגאנגען נעבן ברוביער גלחס הייזל, האָט צונעוואָרפן א טרוקן צווייגל צו דער שאנד-קופּע.

— זאָלן גאָט און לייט דאָס זען! האָט יעדער וואנדערער געטראכט. אויך איך פאראכט דעם דאָזיקן מנוול, וועלכער האָט אויף אונז אראָפּגעבראכט גאָטס צאָרן!

דער אלטער קמצן האָט לסוף באמערקט די קופּע ריטלעך און געהייסן זי אָפּראָמען פון וועג. ווי מען האָט געשמועסט, האָט ער פון די ריטלעך געזאָלט האָבן פייער-געמאכט אין זיין קיך. צומאָרגנס איז אָבער אויפן זעלבן אָרט ווידער אָנגעוואקסן א קופּע טרוקענע ריטלעך, און ווי נאָר ער האָט עס געלאָזט אוועקפירן, איז דאָרט באלד א פרישע קופּע אויסגעוואקסן. די טרוקענע ריטלעך זענען דאָרט געלעגן און גערופן:

— א חרפּה, א שאנד צום ברוביער גלח!

די שווערע, הייסע, מיט סמאלינע אָנגעזאפּטע לופט האָט פארטשאדעט די מוחות. דער ברוביער גלח איז אָנער-

קענט געוואָרן אלס דער בייזער רוח פון טרוקעניש. די פויע־
רים איז עס פאָרגעקומען, ווי דער אלטער קמצן וואָלט גע־
זעסן און אָפּגעהיטן די הימלעשע קוואלן.

אין גיכן האָט אויך דער ברוביער גלח פארשטאנען די
כונה פון דער באפעלקערונג. ער האָט פארשטאנען, אז זיי
האָבן אים אָנגענומען פארן שולדיקן אין אומגליק. צוליב דעם
גערעכטן צאָרן אויף אים האָט גאָט געלאָזט די ערד פאר־
שמאכטן. די מאטראָזן פון דער שיף, וואָס האָט זיך געפונען
אין א סכנה אין מיטן ים, האָבן געוואָרפן א גורל. ער איז
געווען דער מאן, ווענען מען מוז אריבערשליידערן איבערן
באָרטן. תחילת האָט ער עס געפרווט אָפּפטרן מיט א געלעכ־
טער, נאָר ווען די מעשה האָט זיך שוין פארצויגן א וואָך
צייט, האָט ער שוין נישט מער געלאכט. אָבער פאָרט — עס
איז דאָך א קינדערישקייט! וואָס האָבן אים דען די דאָזיקע
טרוקענע צווייגלעך געקאָנט שאָדן? ער האָט פארשטאנען, אז
אַן אלטע נקמה קומט דאָ צום אויסדרוק. א דאגה האט ער!
ער איז סיי ווי נישט געוואוינט געווען צו ליבשאפט.

דאָס האָט אים אויך לחלוטן נישט ווייכער געמאכט.
נאָך דעם באזוך פון דער אלטער פריילין האָט ער, אמת, גע־
האט באשלאָסן זיך צו ענדערן. אָבער איצט האָט ער עס שוין
נישט געקאָנט פועלן ביי זיך, — תשובה טון אונטער א דרוק.

ביסלעכווייז האָט אים אָבער די קופּע ריטלעך גענומען
שטארק דערעסן. ער האָט תמיד געמוזט טראכטן וועגן איר,
און די אלגעמיינע מיינונג האָט גענומען עגבערן אויך ביי
אים אין מוח. דאָס דאָזיקע שטענדיקע צוווארפן פון טרוקענע
צווייגלעך איז געוואָרן דער שוידערלעכסטער אָנקלאָגער פאר
זיין געוויסן. ער האָט זיך אָנגעהויבן געניער צוקוקן צו דער
דאָזיקער קופּע, געציילט די צווייגן, וואָס זענען צוגעקומען
יעדן טאָג. דער געדאנק וועגן דער קופּע האָט פון זיין מוח
ארויסגעשטופּט אלע אנדערע מחשבות. די קופּע האָט אים
לסוף גובר געווען.

וואָס א טאָג האָט ער אלץ מער גערעכט געגעבן די

מענטשן. ער האָט זיך אָנגעהויבן שטארק אָפּצולאָזן, און אין משך פון א פּאָר וואָכן האָט ער באקומען דעם אויסזען פון א שוואכן זקן. דאָס געוויסן האָט אים געפּייניקט, און ער האָט זיך געפילט צעבראָכן. און דאָס אלץ איז עפּעס ווי פארייניקט געווען מיט דער דאָזיקער פארשאָלטענער קופּע צווייגן. ער איז געווען זיכער, אז ווי נאָר די דאָזיקע קופּע וועט פאר-שווינדן פון זיין אָנבליק, וועט ער צוריק באקומען זיינע כוחות און דאָס געוויסן וועט אים אויפהערן צו פּייניקן.

לסוף האָט ער זיך אוועקגעזעצט ביים וועג און אים געהיט גאנצע טעג. אָבער די אומברחמנותדיקע מענטשן האָבן פּאָרט באוויזן ביי נאכט צוצווארפן א פּאָר צווייגלעך.

— — — — — — — — — — — — —

איינמאָל איז יעסטאַ בערלינג דאָרט פארבייגעפאָרן און דערזעען, ווי דער ברוּביער גלח זיצט ביים שאָסיי-גרוב, אן איינגעהויקערטער און פארוואָרלאָזטער. דער קמצן האָט געהאלטן אין פאנאנדערקלייבן די טרוקענע צווייגלעך און ריטלעך, ער האָט זיי אויסגעלייגט אין רייען און קופּקעלעך, זיך געשפּילט מיט זיי, ווי א קינד. יעסטאַ איז טיף גערירט געוואָרן פון דעם אלטנס עלנט.

— וואָס טוט דער הער פּאסטאָר? זאָגט ער און שפּרינגט פלינק אראָפּ פון וואָגן.

— עט, גאָרנישט... איך קלייב מיר פאנאנדער די צווייגלעך!

— דער הער פּאסטאָר וואָלט ליבערשט געמעגט אהיים-גיין און נישט זיצן דאָ אין שטויב.

— איך מיין אָבער, אז ס׳איז אלנפאלס בעסער, וואָס איך זיץ דאָ, ענטפערט דער גלח.

יעסטאַ זעצט זיך דאן אוועק נעבן אים.

— ס׳איז נישט קיין גרינגע זאך צו זיין א פּאסטאָר דאָ אין ברוּבי, זאָגט ער נאָך א ווײַלע שטילשווייגן.

— דאָ אונטן, אין טאָל, צווישן מענטשן, איז נאָך נישקשה, ענטפערט דער גלח, פיל ערגער איז עס אויבן, אין צפון.

יעסטאַ פארשטייט, וואָס דער אלטער מיינט. אויך אים זענען באקאנט די פאראפיעס אין צפון-ווערמלאנד, וואו ס'איז אין טייל מקומות צומאָל נישט פאראן אפילו קיין פאסיקער וואוינאָרט פארן פאסטאָר. ניין, זיי זענען אים נישט פרעמד, די גרויסע וואלד-דערפער, וואו די פינען וואוינען און פאר-רויכערטע ביידלעך, די דאָזיקע אָרימע געגנטן, וואו ס'געפינען זיך בלויז א פּאָר מענטשן אויף א מייל וועג, און וואו דער גלח איז דער איינציקער געבילדעטער מענטש. אין איינער פון די דאָזיקע פאראפיעס האָט דער ברוביער גלח פאר-בראכט איבער צוואנציק יאָר צייט.

– דאָרט אהין שיקן זיי אונז, בשעת מיר זענען נאָך יונג! זאָגט יעסטאַ. ס'איז פשוט אוממעגלעך איבערצוהאלטן אין יענע מקומות. דאָס לעבן פון אזא יונגן פאסטאָר ווערט פולשטענדיק צעבראָכן! א סך, זייער א סך יונגעלייט זענען שוין דאָרט אומגעקומען.

– יאָ, יאָ, ברודערקע, די איינזאמקייט צעברעכט דאָרט דעם מענטשן, זאָגט דער ברוביער גלח.

– מען קומט דאָרט אהין, שלאָגט אים יעסטאַ איבער די רייד, מיט א גרויסן זאפאס התמדה און ענערגיע, מען פריידיקט און מען וואָרנט דעם עולם נישט צו גיין אין די שלעכטע דרכים, און ס'דאכט זיך אונז, אז אלץ וועט זיין גוט, די דאָרפס-לייט וועלן באלד צוריק ארויפגעפירט ווערן אויפן דרך הישר.

– יאָ, אזוי איז עס! – – –

– אָבער מען איבערצייגט זיך באלד, אז קיין שום רייד העלפן דאָרט נישט. די אָרימקייט שטייט אין וועג. די אָרימ-קייט דערלאָזט נישט צו קיין שום פארבעסערונג.

– ביזט גערעכט, יעסטאַ! רופט-אויס דער אלטער גלח, די אָרימקייט האָט חרוב געמאכט מיין לעבן.

– דער יונגער פאסטאָר קומט ארויף אהין, דערקלערט יעסטאַ, אָרים ווי אלע אנדערע. און ער זאָגט צום שכור: הער-אויף צו שכורן!

— דאַן ענטפערט דער שיכּור, פאַלט אים דער גלח אריין אין די רייד: גיב-זשע מיר דאָס, וואָס איז בעסער ווי בראָנפן! דער בראָנפן איז מיין פעלץ אין ווינטער און ער דערפרישט מיך אין זומער, דער בראָנפן איז פאר מיר א וואַרים שטיבעלע און א ווייך געלעגער. גיב-זשע מיר דאָס אַלץ, וועל איך אויפהערן צו שכּורן!

— נאָכדעם, רעדט יעסטא ווייטער, זאָגט דער יונגער פאסטאָר צום גנב: דו זאָלסט נישט גנבענען! און צום שלעכטן מאן: דו זאָלסט נישט שלאָגן דיין ווייב! און צום אבערגלויביקן: דו זאָלסט גלויבן אין גאָט, און נישט אין טייוול און כּישוף! אָבער דאן ענטפערט אים דער גנב: גיב-זשע מיר ברויט! און דער שלעכטער מאן: מאך אונז רייך, וועלן מיר נישט פירן קיין מחלוקות צווישן זיך! און דער אבערגלויביקער: לערן-זשע מיך עפּעס בעסערס! אָבער ווער קאָן דאָ העלפן אָן געלט?

— אמת! ס'איז אמת יעדער וואָרט וואָס דו זאָגסט איצט, רופט-אויס דער זקן. זיי האָבן טאקע געגלויבט אין גאָט, אָבער נאָך מער אין טייוול, און צום מיינסטן אין כּישוף-מאַכערס און שדים. די גאנצע תּבואה האָבן זיי פארנוצט אינם בראָנפן-קעסל. ס'איז נישט געווען קיין שיעור און קיין סוף צום דאָזיקן עלנט. אין ס'רוב פון די גרויע שטיבלעך האָט תּמיד געהערשט דלות און נויט. דאָס האָט די ווייבער געמאכט פאר מרשעתן, און צוליבן פארשווונדענעם שלום-בית האָבן זיך די מענער אוועקגעלאָזט אין די קרעטשמעס. זיי האָבן נישט געקאָנט באארבעטן די ערד און נישט געוואוסט, ווי אומצוגיין ביי די בהמות. זיי האָבן מורא געהאט פארן פריץ און חוזק געמאכט פונם פאסטאָר. וואָס האָב איך מיר געקאָנט פאר עצה געבן, אז זיי האָבן נישט פארשטאנען מיינע דרשות, און נישט געגלויבט אין דעם, וואָס איך האָב מיט זיי געלערנט? די ערגסטע צרה איז אָבער געווען, וואָס איך האָב נישט געהאט מיט וועמען זיך אן עצה צו האלטן, און נישט עמיצן, וועלכער זאָל מיך שטאַרקן אין מיין מוט!

— און דאָך זענען פאראן פאסטאָרן, וועלכע האָבן איי־בערגעהאַלטן אזא מין לעבן! זאָגט יעסטאַ. גאָטס חסד איז לגבי זיי געווען אזוי גרויס, אז זיי זענען נישט צוריקגעקומען פון דאָרט אלס צעבראָכענע נפשות — זיי האָבן גענוג כּוחות געהאט איבערצוהאַלטן די אָרימקייט, די איינזאמקייט און די האָפנונגסלאָזיקייט. זיי האָבן געטון דאָס ביסל גוטס, וואָס זיי זענען געווען ביכולת, און זיי זענען נישט ארייננעפאלן אין יאוש. אזעלכע מענטשן האָבן זיך תמיד געפונען, און געפונען זיך נאָך ביי היינטיקן טאָג אויך. אָט דאָס הייסט ביי מיר אמתע העלדישקייט. יאָ, גרויסע העלדן זענען זיי, און איך וועל זייער אָנדענק טייער האַלטן אזוי לאנג, ווי איך וועל לעבן. איך, ליידער, בין נישט פּעאיק געווען דאָס איבערצו־האַלטן!

— איך בין אויך נישט געווען פּעאיק דערצו! גיט־צו דער גלח.

— אזא פאסטאָר, זאָגט יעסטאַ און פארטראכט זיך בשעת מעשה, הויבט אָן צו קלערן, ווי אזוי ער זאָל ווערן א נגיד, א גרויסער עושר, וואָרום ער ווייסט, אז אלס אביון וועט ער נישט אימשטאנד זיין צו באקעמפן דאָס שלעכטס, און אזוי־ארום הויבט ער אָן צו זאמלען געלט.

— אויב ער זאמלט נישט, שכּורט ער, ענטפערט דער זקן, ער קאָן דאָך נישט גלייכגילטיק זיך צוקוקן צו אזוי פיל עלנט!

— אָדער ער פארלירט די כּוחות און זיין שכל, ווערט פארטעמפּט. פאר דעם, וועלכער איז נישט ז'אָרט געבוירן, איז עס א גרויסע סכּנה ארויפצוקומען אין יענע וויסטע מקומות.

— אזא איינער מוז פארשטיינערן זיין הארץ, כּדי צו קאָנען זאמלען געלט, באמערקט דער אלטער פאסטאָר. צוערשט טאַכט ער נאָר אזא אָנשטעל, אָבער דערנאָך ווערט עס שוין ביי אים א רגילות.

— ער מוז זיין הארט סיי קעגן זיך אליין, סיי קעגן אנדערע, איז יעסטאַ מודה. ס'איז זייער א שווערע זאך צו

זאמלען געלט: מען מוז פארליידן שנאה און פאראכטונג, מען מוז פרירן און הונגערן, און פארשטיינערן דאָס אייגענע הארץ לגבי דער נויט פון אנדערע. מיט דער צייט פארגעסט אזא מענטש, צוליב וואָס ער האָט אָנגעהויבן זאמלען.

דער ברוביער גלח האָט אויף אים א קוק־געטון מיט חשד. ס'האָט זיך אים געדאכט, אז יעסטאַ טרייבט מיט אים קאטאָוועס. אָבער ניין, יעסטאַ האָט גערעדט מיט טיפן ערנסט און ברען, גלייך ווי ער וואָלט דאָ זיך אליין פארטיידיקט.

— אזוי איז טאקע געשעען מיט מיר אויך! זאָגט דער אלטער גלח שטילערהייט.

— אָבער דער רבונו של עולם וואכט איבער אזא גייסט־לעכן, און ווען ער האָט שוין גענוג אָנגעזאמלט, וועקט ער אויף אין אים זיינע יוגנטלעכע מחשבות. ער באקומט א צייכן פון הימל, בשעת גאָטס קינדער דארפן אים האָבן אין אן עת־צרה.

— אָבער טאָמער וויל דער פאסטאָר נישט פארנעמען גאָטס צייכן, הא, יעסטאַ?

— ער איז לחלוטן נישט אימשטאנד זיך אקעגן צו שטעלן! רופט־אויס יעסטאַ און שמייכלט צופרידן, וואָרום אים לאָקט שטארק דער געדאנק ווענגן די ווארימע שטיבעלעך, וואָס ער וועט העלפן די אָרימעלייט אויפצובויען.

דער אלטער גלח באטראכט די קליינע געביידעלעך, וואָס ער האָט אויפגעשטעלט פון די צווייגלעך פון דער שאנד־קופע. וואָס לענגער ער שמועסט מיט יעסטאַן, אלץ מער ווערט ער איבערצייגט, אז יענער איז טאקע גערעכט. ער האָט זיך דאָך תמיד ארומגעטראָגן מיטן געדאנק צו טון גוטס, — ווען ער וועט שוין האָבן גענוג אָנגעזאמלט. ער כאפט זיך אָן אין דעם דאָזיקן געדאנק, ווי א זיך־טרינקענדער אין א שטרוי. יאָ, געוויס, ער האָט תמיד בדעה געהאט צו טון גוטס פאר זיין עדה!

— פארוואָס־זשע בויט אזא פאסטאָר נישט אויף די הייז־לעך? פרעגט ער נישט דרייסט.

— ער שעמט זיך! ענטפערט יעסטאַ. מען קאָן אים נאָך

חושד זיין, אז דאָס וואָס ער האָט פרייוויליק בדעה געהאט צו טון, טוט ער גאָר צוליב מורא פאר מענטשן.

— אזוי איז עס! באשטעטיקט דער זקן. ער קאָן נישט פארטראָגן דעם געדאנק, אז מען וויל אים צווינגען דערצו. דאָס איז טאקע די ריכטיקע סיבה.

— ער קאָן אָבער געבן א סך הילף פארבאָרגענערהייט. אָט למשל, היי־יאָר דארף מען זייער א סך הילף. ער קאָן דאָך זיין צדקה צעטיילן דורך א צווייטן מענטשן, צו וועמען ער האָט צוטרוי. אָ, איצט באגרייף איך שוין דעם גאנצן ענין! רופט־אויס יעסטאַ, און זיינע אויגן שטראלן פון התלהבות. היי־יאָר וועלן טויזנטער מענטשן באקומען זייער ברויט דווקא פון דעם, וועמען זיי באשיטן איצט מיט קללות!

— אזוי וועט טאקע געשען, יעסטאַ! איז דער גלח מסכים.

די דאָזיקע צוויי אומגליקלעכע מענטשן, וועלכע זענען נישט ראוי געווען צו דערפילן זייערע אמט־פליכטן, זענען איצט ווי פארשיכורט פון זייערע שיינע מחשבות. בשעת דעם דאָזיקן שמועס זענען זיי ווידער באהערשט געוואָרן פון זייער יוגנטלעכן שטרעבן צו דינען צו גאָט און צו לייט. זיי האָבן אָנגעהויבן פאנטאזירן וועגן זייערע צוקונפטיקע מעשים טובים. יעסטאַ וועט דעם אלטן בעל־תשובה בייהילפיק זיין אין אלעם.

— קודם־כל מוזן מיר זען צו שאפן ברויט פאר די הונגעריקע, זאָגט דער גלח.

— מיר וועלן אויך שאפן לערער פאר די פאָלקס־שולן, איז יעסטאַ מוסיף. מיר וועלן ברענגען ערד־מעסטער, וועלכע וועלן אויף א יושרדיקן אופן אָפּגרעניצן די נחלות. דערנאָך וועלן מיר אויסלערנען די מענטשן, ווי אזוי צו באארבעטן די ערד און צוזען די בהמות.

— מיר וועלן בויען נייע וועגן און צעאקערן דעם אומגעברויכטן באָדן!

— מיר וועלן אויפבויען נייע שליוזן נעבן די וואסער־פאלן פון „בערג״, אזוי אז ס׳וועט זיין אן אָפענער וואסער־וועג צווישן דער לעיוועץ און ווענערן.

— דאָס עשירות פון אונזערע וועלדער וועט זיך פאר־פילפאכיקן, ווען מיר וועלן באקומען אן אָפענעם וועג צום ים.

— אייער אלטער קאָפּ וועט זיך נאָך אראָפּבייגען אונ־טער דער משא פון ברכות! רופט־אויס יעסטאַ.

דער גלח טוט א קוק אויף אים. זיי לייענען זיך קעגנ־זייטיק אין די אויגן די זעלביקע התלהבות.

אָבער אין מיטן דערין ווערן זייערע בליקן צוגעצויגן צו דער שאנד־קופּע פון טרוקענע צווייגלעך.

— יעסטאַ! זאָגט דער זקן, דאָס אלץ פאָדערט אָבער פרישע כוחות פון א יונגן, געזונטן מענטשן, און איך האלט שוין ביים שטארבן. דו זעסט דאָך, וואָס ס'הרגעט מיך אוועק.

— נו, טאָ זעט־זשע דאָס פטור צו ווערן!

— ווי אזוי, יעסטאַ?

יעסטאַ גייט־צו נאָענט און קוקט אים שארף אין די אויגן אריין.

— בעט גאָט וועגן רעגן! זאָגט ער. איבעראכטאָג זונ־טאָג זאָלט איר, הער פאסטאָר, פריידיקן אין קירך. און דאן זאָלט איר מתפלל זיין וועגן רעגן!

דער אלטער גלח ווערט פארציטערט.

— אויב דער הער פאסטאָר מיינט דאָס אלץ מיט אן ערנסט, זאָגט יעסטאַ ווייטער, אויב נישט דער הער פאסטאָר האָט אראָפּגעבראכט די טרוקעניש איבער אונזער געגנט, אויב דער הער פאסטאָר האָט מיט זיין הארטקייט ווירקלעך אין זי־נען געהאט נישט עפּעס אנדערש, ווי נאָר אויף דעם אויפן צו דינען גאָט, — דאן זאָל דער הער פאסטאָר מתפלל זיין וועגן רעגן! דאָס וועט זיין א סימן פון הימל: דערפון וועלן מיר וויסן, צי גאָט וויל דאָס זעלבע וואָס מיר ווילן!

בשעת יעסטאַ איז צוריק אראָפּגעפאָרן פון די ברוביער בערגלעך, האָט ער זיך אליין שטארק געחידושט איבער דער גוואלטיקער התלהבות, וואָס האָט אים אזוי פלוצלינג באהערשט. אָן, סארא שיין לעבן דאָס וואָלט ווירקלעך געקאָנט זיין! יאָ, אָבער נישט פאר אים. דאָרט אויבן, אין צפון, האָבן דאָך

מענטשן וויסן נישט געוואָלט פון זיין גרייטקייט צו העלפן;

— — — — — — — — — — — — — —

אין דער ברוביער קירך האָט דער גלח נאָר-וואָס געהאט פארענדיקט זיין דרשה און מען האָט אָפּגעזאָגט די געוויינלעכע תּפילות. דער גלח איז שוין געווען גרייט אראָפּצוגיין פונם באלעמער, נאָר ער האָט זיך נאָך אלץ געקווינקלט. לסוף איז ער פּאָרט געפאלן אויף די קני און מתפּלל געווען וועגן רעגן.

ער האָט געבעטן צו גאָט, ווי א מענטש, וועלכער געפינט זיך אין גרענעצלאָזער פארצווייפלונג. זיין תּפילה איז באשטאנען פון אָפּגעהאקטע פּסוקים, אָן שום צוזאמענהאנג:

— אויב דאָס איז מיין זינד, וואָס האָט ארויסגערופן דיין מעכטיקן צאָרן, אָ גאָט, שטראָף-זשע בלויז מיך אליין! אויב ס'איז נאָך פאראן פאר מיר אביסעלע בארמהערציקייט ביי דיר, דו גוטער גאָט, עפן-זשע דיינע קוואלן! נעם-צו פון מיר די ווייסטע חרפּה! גאָט אין הימל, פארנעם מיין געבעט און לאָז פאלן א רעגן! דאָס געשריי פון מיין פארצווייפלט הארץ לויפט צו דיר מיט דער איינציקער תּפילה: קיל-אָפּ די היצן מיט א שטארקן רעגן! זאָל ער נאָך באווייזן צו דערפרישן און אָנטרינקען די פארטרוקנטע פעלדער פון די אָרימע פּויערים! גיב דיין אָרים פאָלק ברויט! די מענטשן זענען דאָך שוין פארשמאכט פון הונגער!

דער טאָג איז געווען א הייסער און זייער א דומפּיקער. די מתפּללים זענען געזעסן אויף די בענק און האלב-געדרעמלט פון פארחלשטקייט. אָבער ביים קלאנג פון די דאָזיקע ווערטער, וואָס זענען ארויסגעזאָגט געוואָרן מיט א הייזעריקן פארצווייפלטן קול, האָבן זיי זיך אלע אויפגעכאפּט.

— אויב ס'איז נאָך פאראן פאר מיר א וועג צו תּשובה, רחמנותדיקער גאָט, טאָ גיב-זשע רעגן!...

ער איז אנטשוויגן געוואָרן. די טירן זענען געווען אָפן. פּלוצלינג האָט א גוואלטיקער ווינט-שטויס אריינגעיאָגט אין קירך א נעפּל פון שטויב, שטיקלעך צווייגן און שטרוי. דער

גלח האָט שוין מער נישט געקאָנט רעדן און ער איז מיט וואקלדיקע טריט אַראָפּגעגאנגען פונם באַ"עמער.

די עדה איז פארציטערט געוואָרן. צי האָט דאָס געזאָלט זיין דער ענטפער?

אָבער דער ווינט-שטויס איז בלויז געווען דער אָנזאָגער פון א געוויטער, וואָס איז אָנגעקומען מיט אן אויסערגעוויינלעכער שנעלקייט. ווען מען האָט געהאט אָפּגעזונגען דאָס צווייטע קאפיטל תהילים און דער גלח איז ווידער געשטאנען ביים אלטאר, האָבן בליצן אָנגעהויבן צו פינקלען און די לופט האָט געצומען ציטערן פון דונער-קאַן, וועלכע האָבן פארטויבט דעם גלחס ווערטער. ווען דער אָרגל האָט געלאָזט הערן די טענער פונם לעצטן קאפיטל תהילים, האָבן שוין די ערשטע רעגן-טראָפּנס געקלאפט אין די גרינע עייבלעך פון די קירך-פענסטער, און אלע מענטשן האָבן זיך שנעל א לאָז-געטון צו די טירן, כדי מקבל-פנים צו זיין דעם ליבן גאסט. זיי האָבן זיך אָבער נישט באנוגנט מיט בלויזן צוקוקן זיך צום רעגן. א טייל פון זיי האָבן געוויינט, אנדערע וויי דער האָבן געלאכט, און זיך געלאָזט אדורכנעצן פון דעם געדיכטן רעגן. אך, ווי גרויס זייער נויט איז נעבעך געווען!

אָבער גאָט איז א בארמהארציקער פאָטער! ער לאָזט פאלן רעגן איבער די פעלדער פון זיינע אָרימע מענטשן! אך סארא פרייד! סארא פרייד!

דער ברוביער גלח איז געווען דער איינציקער, וועלכער איז נישט ארויסגעגאנגען מקבל-פנים זיין דעם רעגן. ער האָט געקניט אויף די שטיגעלעך, וואָס פירן צום אלטאר, און זיך נישט גערירט פון אָרט. די פרייד איז געווען צו שטארק פאר אים: זי האָט אים דערהרגעט.

.32

די מוטער פונם קינד

דאָס קינד האָט בלי־שום ספק געמוזט האָבן א פאָטער.

דאָס קינד איז געווען אזא שוואכינקס, א גאָנישטל, א פיצל, מיט א רויטער גערינצלטער הויט איבערן לייב. ס׳האָט עפּעס גאָרנישט געשריגן, און פון געבוירן אָן האָט עס ג׳עליטן אויף קאָנוואולסיעס. עס איז געפאלן אויף דער וועלט, ווי ס׳וואָלט פארבלאָנדזשעט דאָ אהער, און ס׳איז געקומען מיט א זעקס, זיבן וואָכן צו פרי. און דערפאר מסתמא האָט עס זיך נעבעך נישט געקאָנט קיין אָרט געפינען אויף דער וועלט.

דאָס נפשל האָט אזוי ווינציק געוואויגן, אז ס׳איז אסור נישט כדאי געווען די רייד. מען האָט עס געמוזט איינפאקן אין א פעלעכל פון א יונג שעפסעלע. ס׳האָט נישט געוואָלט עסן, נישט שלאָפן. קיינער איז נישט געווען אויף אזוי פיל קלוג, צו זאָגן אויף וואָס פארא אופן מען זאָל דאָס נעבעכדיקע באשעפענישל דערהאלטן ביים לעבן. אָבער — ס׳האָט פאָרט געלעבט.

ס׳איז געבוירן געוואָרן אין א קליין פויעריש שטיבל, אויף דעם מזרחדיקן ברעג פונם טייך קלאַראַ, וואוהין די מוטער פונם קינד איז אמאָל אָנגעקומען אין די ערשטע טעג פון חודש יוני, און דאָרט געזוכט ארבעט אלס דינסטמיידל.

פאר די באלעבאטים האָט זי דערקלערט, אז זי איז באגאנ־
גען א פעלער אין לעבן און איצט ריכט זי זיך אויף אן אומ־
געזעצלעך קינד. איר מוטער האָט זי שרעקלעך געפייניקט,
און דעריבער האָט זי געמוזט אנטלויפן פון דערהיים. זי האָט
זיך גערופן עליזאַבעט קארלסדאָטער. זי האָט אָבער בשום
אופן נישט געוואָלט זאָגן, פון וואנען זי שטאמט, ווייל אנ־
דערש וואָלט מען דאָך געוויס געווען אוועקגעשיקט א ידיעה
צו אירע עלטערן, וואו זי געפינט זיך. זי איז אָבער געווען
איבערצייגט, אז אויב זיי וואָלטן זי געפונען, וואָלטן זיי זי
זיכער פארפייניקט צום טויט. זי האָט נישט פארלאנגט קיין
שכירות, זי האָט נאָר געוואָלט אביסל עסן און א דאך איבערן
קאָפּ. איבעריקנס, וועלן זיי דאָ נישט מאכן קיין שלעכטן עסק,
ווייל זי קאָן אלערליי שטוב־ארבעטן: זי האָט געקאָנט וועבן,
שפינען, קאָכן, אומגיין ביי קי. זי האָט געוואָלט טון אלץ,
וואָס זיי וועלן נאָר פון איר פארלאנגען. און אין ערגסטן
פאל, קאָן זי באצאָלן אויך, אבי מען זאָל זי נאָר לאָזן זיין,
ביז וואנען זי וועט בשלום איבערקומען, און דערנאָך וועט
זי שוין ווייטער זען, וואָס זי האָט צו טון.

זי איז אויף אזוי פיל כיטרע געווען, אז זי איז באָר־
וועסערהייט אריינגעגאנגען אין דער כאטע, טראָגנדיק די שיך
אונטערן אָרעם. זי האָט געהאט פארבלאָטיקטע, שאָרסטקע
הענט, גערעדט אויף דעם דאָרטיקן דיאלעקט און געווען אָנ־
געטון ווי אן אָרימע פויערטע. און מען האָט איר אלצדינג
געגלויבט.

דער באלעבאָס האָט אפילו באלד איינגעזען, אז צו
קיין שווערער ארבעט טויג זי נישט, זי איז צו שוואך דערויף.
אָבער אלנפאלס, האָט מען דאָך אזא אומגליקלעכן מענטשן
נישט געקאָנט אָפּזאָגן צו געבן אן אָרט וואו דעם קאָפּ אָנצו־
שפארן, און ער האָט איר דערלויבט צו פארבלייבן.

אין איר וועזן איז געווען פארבאָרגן עפעס אזא מין
אייגנשאפט, וואָס האָט ביים גאנצן הויזגעזינט ארויסגערופן
א פריינטלעכקייט צו איר. זי האָט געהאט מזל, געטראָפן אויף

א גוט אָרט. די מענטשן זענען דאָרט געווען ערנסטע, שטילע, און יעדער איז געווען פארנומען מיט זיין ארבעט. ביי דער באלעבאָסטע האָט זי באלד גושא-חן געווען מיט איר קענטניש אין וועבן דרילינכן. זיי האָבן געבאָרגט א דרילינך-וועבשטול ביי דער פראָבאָשטשינע, און די מוטער פונם קינד איז א גאנצן זומער אָפּגעזעסן ביים וועבשטול.

קיינעם פון די פויערים איז עס לחלוטין נישט איינגע-פאלן, אז מען דארף זי שוינען ביי דער ארבעט. זי האָט די גאנצע צייט געמוזט ארבעטן ווי א פשוטע פויערטע. זי אליין האָט אויך נאָר געוואָלט ארבעטן. זי האָט זיך שוין מער נישט געפילט אומגליקלעך. דאָס לעבן צווישן די פויערים איז איר געווען צום הארצן, הגם זי האָט זיך דאָרט געמוזט אָפּזאָגן פון די אלע באקוועמלעכקייטן, צו וועלכע זי איז פון קינד-ווייז אָן געווען צוגעוואוינט. אין דעם דאָזיקן הויז האָט מען זיך צו יעדער זאך באצויגן פשוט און רואיק. יעדער איינער איז געווען פארנומען מיט זיין ארבעט, און די טעג האָבן זיך מיט גאָרנישט נישט אונטערגעשיידעט איינער פון אנדערן, אזוי אז ווען דער זונטאָג איז אָנגעקומען, האָט מען געקאָנט מיינען, דאָס מען געפינט זיך ערשט אין מיטן דער וואָך.

אין א געוויסן טאָג, סוף חודש אויגוסט, איז מען שטארק פארנומען געווען מיטן האָבער-שניט. די מוטער פונם קינד איז אויך ארויסגעגאנגען אויפן פעלד, כדי צו העלפן ביים בינדן די גארבן, אָבער דערביי האָט זי זיך צופיל אָנגע-שטרענגט, און דאָס קינד איז דאן געקומען אויף דער וועלט פאר דער צייט, — ווייל זי האָט עס נישט פריער דערווארט ווי אין אָקטאָבער.

איצט איז די באלעבאָסטע מיטן עופהלע אויף די הענט געשטאנען נעבן אויוון, וואָס אין דער גרויסער שטוב, ווייל דאָס נפשל האָט נעבעך געציטערט פון קעלט אין דער גרוי-סער אויגוסט-היץ. די מוטער פון קינד איז געלעגן אין שכנות-דיקן חדר און זיך צוגעהערט, וואָס מען רעדט וועגן איר פי-צעלע. זי האָט זיך פאָרגעשטעלט דאָס בילד, ווי די פאראָבּ-

קעס און דינסטמיידלעך זענען צוגעגאנגען און עס באטראכט.
— סארא קליין באשעפענישל דאָס איז! האָט זי כסדר געהערט זייערע אויסרופן, און נאָכדעם די אומפארמיידלעכע הוספה:
— א רחמנות אויף אזא בריאהלע, וואָס האָט נעבעך קיין טאטן נישט!
יעדער איינציקער האָט זיך געחידושט, וואָס דאָס קינד איז אזוי רויט און גערינצלט איבערן לייב. אָבער דאן האָט זיך שוין אלעמאָל געפונען עפּעס איינער, וועלכער האָט דער־קלערט, אז אזוי זען־אויס אלע נײַ־געבוירענע קינדער.
קיינער האָט זיך נישט באקלאָגט דערויף, וואָס דאָס קינד האָט געוויינט, מחמת זיי האָבן דאָך געוואוסט, אז קליינוווארג מוז וויינען. לסוף זענען זיי געקומען צום באשלוס, אז נאָך אלעם איז דאָס קינד נישקשהדיק גרויס פאר זיין עלטער. ווען ס׳וואָלט נאָר געהאט א פאָטער, וואָלט, לויט זייער מיינונג, אלצדינג געווען אין בעסטער אָרדנונג.
די מוטער איז געלעגן אין איר בעט, זיך צוגעהערט און זיך שטארק פארטראכט. דער ענין איז איר איצט פאָר־געקומען זייער וויכטיק. ווי וועט זיך איר קינד אן עצה געבן אין לעבן אָן א פאָטער?
פריער האָט זי געהאט באשלאָסן צו בלייבן א יאָר צייט אין דער דאָזיקער גאסטפריינטלעכער באטע; דערנאָך וועט זי זיך ערגעץ דינגען א דירהלע און זיך פארדינען איר שטיקל ברויט ביים וועבשטול. זי האָט געוואָלט אזוי פיל פארדינען, אז זי זאָל קאָנען אליין מפרנס זיין און קליידן איר קינד. פון אירעטוועגן האָט זיך איר מאן געמענט בלייבן ביי זיין מיינונג, אז זי איז אים נישט ווערט געווען. זי האָט אויך געקלערט, אז פון איר קינד וועט אפשר ארויס א בעסערער מענטש, אויב זי אליין וועט עס דערציען, איידער ווען דאָס וואָלט געטון דער נארישער פאָטער, דער פוסטער בעל־גאוה.
אָבער איצט, ווען דאָס קינד איז שוין געקומען אויף דער וועלט, האָט זי גאָר אנדערש גענומען קוקן אויף דער

זאך. איצט האָט זי פאר זיך אליין מודה געווען, אז דאָס וואָלט געווען עגאָאיסטיש פון איר זייט.

— ניין, דאָס קינד מוז אומבאדינגט האָבן א פאָטער, האָט זי צו זיך אליין געזאָגט.

דער דאָזיקער ענין וואָלט אפשר נישט געווען אזוי שטארק וויכטיק, ווען דאָס קינד וואָלט געווען גוט אנטוויקלט, ווען ס׳וואָלט געקאָנט עסן און שלאָפן ווי אלע אנדערע קינדער, ווען ס׳וואָלט נישט אזוי מיד אראָפּגעלאָזן דאָס קעפּעלע אויף איין אקסעלע, און ס׳וואָלט נישט געווען, רחמנא לצלן, אזוי נאָנט צום שטארבן, בשעת ס׳באקומט די קאָנוואולסיעס. אָבער אזא נעבעכדיק באשעפעניש האָט אומבאדינגט געמוזט האָבן א פאָטער.

דאָס איז פאר איר נישט געווען קיין גרינגע זאך, צו דעצידירן זיך דערויף. און דעצידירן זיך האָט זי געמוזט באלד. דאָס קינד איז שוין אלט געווען דריי טעג, און די פּויערים פון ווערמלאנד וויארטן נישט לאנג מיט דער טויפונג.

אָבער אונטער וואָס פארא נאָמען האָט זי אים געזאָלט לאָזן פארשרייבן אין די מעטריקע-ביכער? און וואָס א שטייגער וועט דער פאסטאָר וועלן וויסן וועגן דער מוטער פונם קינד? ס׳איז דאָך א שרייענדיקע עולה לגבי דעם קינד, צו לאָזן עס פארשרייבן אלס אומגעזעצלעך. אויב פון דעם דאָזיקן יינגעלע האָט געזאָלט אויפוואקסן א שוואכער און קרענקלעכער מאַנסביל, טאָ ווי קאָן זי נעמען אויף זיך די אחריות אָפּצורויבן ביי אים דעם נוצן פון אריסטאָקראטישער אָפּשטאַמונג און פארמעגן?

זי האָט שוין א סך מאָל געזעען, ווי מען פרייט זיך ביי לייטן, ווען ס׳קומט א קינד אויף דער וועלט, אָבער לגבי איר קינד האָבן אלע מענטשן ארויסגעוויזן בלויז רחמנות, גלייך ווי פאר דעם דאָזיקן אָרימען עופהלע וואָלט דאָס לעבן שוין געווען א צו שווערע לאסט.

ניין, זי האָט איר קינד געוואָלט זען שלאָפן אויף זיינע קישעלעך מיט שפּיצן, ווי ס׳פּאסט טאקע פאר א גרעפיש-

זון. זי האָט איס אויך געוואָלט זען אין א סביבה פון קאָמ־פאָרט און באקוועמלעכקייט, פון פרייד און שטאָלץ. יאָ, יאָ, דאָס קינד מוז אומבאדינגט האָבן א פאָטער!

ס׳איז איר אויך געקומען אויפן רעיון, אז זי טוט אויך דעם פאָטער פונם קינד א צו גרויסע עולה. צי האָט זי דען א רעכט צו באהאלטן דאָס קינד בלויז פאר זיך אליין? ביין, אזא רעכט האָט זי נישט. וואָרום ווי קאָן זי דאָס האָבן א הארץ צוצונעמען פאר זיך אליין אזא טייער קליין אוצרל, וואָס זיין ווערט איז קיין שום מענטש נישט מסוגל אָפּצו־שאצן? דאָס וואָלט זיכער נישט געווען קיין יושרדיקע האנדלונג!

זי האָט אָבער נישט גערן געוואָלט זיך אומקערן צוריק צו איר מאן, ווייל זי האָט פשוט מורא געהאט, דאָס ער מיט זיין מוטער וועלן זי פארפייניקן צום טויט. אָבער איר קליינ־טשיק זונדעלע האָט זיך געפונען אין א נישט אן ערך גרעסע־רער סכנה. זי האָט געציטערט, ער זאָל איר נישט אוועק־שטארבן, און דאָ איז ער נאָך אפילו נישט געטויפט.

דאָס וואָס ס׳האָט זי אוועקגעטריבן פון איר היים, — די שווערע זינד פון ליבע צו א צווייטן, וואָס האָט זיך איינגע־נעסטעט אין איר הארץ, — איז שוין געווען פאַרשוואונדן. זי האָט שוין איצט נישט פארמאָגט קיין שום ליבע פאר עמיצן אנדערש, ווי נאָר פאר איר קינד.

בכן האָט די מוטער פונם קינד געלאָזט צו זיך אריינ־רופן דעם באלעבאָס און די באלעבאָסטע, און זי האָט זיי אלצדינג דערציילט. דער פויער איז באלד דערנאָך אוועקגע־פאָרן קיין באָרג, כדי מודיע צו זיין דעם גראף דאָנאַ, אז זיין ווייב לעבט און האָט א קינד — א זון.

דער פויער איז צוריקגעקומען שפעט אין אָוונט. ער האָט נישט געטראָפן דעם גראף, וועלכער איז געווען אוועק־געפאָרן. ער איז אָבער געווען ביים פראָבאָשטש פון סווארט־זשעי און געשמועסט מיט אים וועגן דער זאך. און אזוי ארום האָט זיך די גרעפין דערוואוסט, אז איר חתונה איז דערקלערט

געוואָרן פאר אומגעזעצלעך, און אז זי האָט שוין במילא נישט מער קיין מאן.

דער פּראָבאָשטש האָט צו איר אָנגעשריבן זייער א פריינט־לעכן בריוו און איר אָנגעבאָטן א היים אין זיין הויז. ער האָט איר אויך צוגעשיקט א בריוו פון איר פאָטער צום גראף הענ־ריק דאָנאַ, אין וועלכן דער אַלטער אריסטאָקראַט בעט זיין איידעם, אז ער זאָל וואָס גיכער לעגאַליזירן די פארבינדונג מיט זיין טאָכטער. דער בריוו איז אָנגעקומען א פּאָר טעג נאָך איר אנטלויפן, און דער דאָזיקער צופאַל האָט עס טאקע דעם גראף הענריק אָנגעוויזן, אויף וואָס פארא אויפן ער קאָן פטור ווערן פון זיין ווייב.

די דאָזיקע דערציילונג פונם פויער האָט זי גיכער אריינגעבראכט אין א שטארקן גרימצאָרן אויף איר מאן, איי־דער אָנגעטון איר צער. זי וואָלט זיך באצויגן דערצו מיט דער גרעסטער פאראכטונג, ווען דאָס קינד וואָלט געווען גע־זונט און שטארק. יאָ, זי וואָלט זיך אפילו געפרייט פון דעם פאקט, וואָס נאָר זי אליין האָט איצט א דעה איבערן קינד; אָבער צוליב דעם קינדס שוואכקייט איז זי אזוי אויפגעקאָכט געוואָרן פון איר מאנס האנדלונג, אז זי האָט זיך געפילט ביכולת אים אפילו צו דערהרגענען.

די גאנצע נאכט האָט זי קיין אויג נישט צוגעמאכט, קלערנדיק אלץ וועגן דעם, אז דאָס קינד מוז אומבאדינגט האָבן א פאָטער.

צומאָרגנס איז דער פויער אויף איר פארלאנג אוועקגע־פאָרן קיין עקעבי נאָך יעסטאַ בערלינגן.

יעסטאַ האָט לאנג אויסגעפרעגט דעם פויער, יערנע איז אָבער געווען א קנאפּער דברן, און ער האָט זיך פון אים נישט קיין סך דערוואוסט; בלויז דאָס, אז די גרעפין איז ביי אים געווען דעם גאנצן זומער.

— זי איז די גאנצע צייט געווען געזונט און געארבעט, האָט דער פויער געזאָגט. איצט האָט זי געבוירן א קינד,

וואָס איז זייער שוואך, אָבער די מוטער אליין וועט האָכנ־טלען אין גיכן צוריק געזונט ווערן.

יעסטאַ האָט אים געפרעגט, צי די גרעפין ווייסט וו... איר בטל־געוואָרענער הייראט, און דער פויער האָט אים גע־ענטפערט, אז וועגן דעם האָט זי זיך ערשט נעכטן דערוואוסט.

דורכן גאנצן וועג האָט עס יעסטאַן געשוידערט, ווי אין פיבער. וואָס האָט זי דען איצט געוואָלט פון אים? צוליב וואָס האָט זי נאָך אים געשיקט?

ער האָט א טראכט־געטון וועגן דעם הערלעכן זומער וואָס ער האָט פארברענגט ביים ברעג פון דער לעיוועז. פאר אים זענען די טעג אוועק אין פארווילונגען און שפילערייען, און אין דער זעלבער צייט האָט זי נעבעך געמוזט ארבעטן עבודת פרך, און דערביי נאָך אויסשטיין שווערע מאָראלישע ליידן.

ער האָט זיך שוין נישט פאָרגעשטעלט, אז ער וועט זיך נאָך ווען ס'איז נישט מיט איר זען. אנדערש וואָלט ער זיך דאָך געוועזן באמיט, צו טרעפן זיך מיט איר, צו דער־שיינען פאר איר אלס בעסערער מענטש. אָבער איצט, וואָס האָט ער דאן געהאט עפעס אנדערש הינטער זיך, ווי בלויז די געוויינלעכע קאוואלערישע משוגעתן?

ארום אכט א זייגער אין אָוונט איז ער אָנגעקומען אויפן אָרט, און מען האָט אים גלייך אריינגעפירט צו דער מוטער פונם קינד. אין דער האלב־פינסטערער שטוב האָט ער נישט תיכף געקאָנט באמערקן, וואו זי איז געלעגן. דער באלע־באָס און די באלעבאָסטע זענען אויך אריינגעקומען.

מען דארף נישט פארגעסן, אז איר ווייס פנים, וואָס האָט איצט געלויכטן אין דער פינסטערניש, איז פאר אים תמיד געוועז דאָס בילד פון העכסטן און מאָראליש־ריינסטן אין לעבן, די שענסטע נשמה אין א קערפערלעכן לבוש. דער־פילנדיק ווידער די ברכה פון איר אָנוועזנהייט, האָט ער זיך געוואָלט ווארפן אויף די קני און איר דאנקען דערפאר, וואָס זי האָט אויסגניי באוויליקט זיך צו ווייזן פאר אים. ער איז

אָבער געווען אַזוי דערשיטערט, אַז ער איז נישט בכּוח גע-
ווען אַרויסצוברענגען אַ וואָרט פון מויל.

– טייערע גרעפין עליזאַבעט! האָט ער אין אַ ווײַלע
אַרום קוים געקאָנט אַרויסשטאַמלען.

– גוטן אָוונט, יעסטאַ!

זי האָט אים דערלאַנגט איר האַנט, וואָס איז ווידער געווען
ווײַס און דורכזיכטיק. זי איז געלעגן שטיל און זיך נישט גע-
רירט, בשעת ער האָט געקעמפט מיט זײַן גוואַלטיקער דער-
שיטערונג.

די מוטער פונם קינד איז איצט, בשעת זי האָט דער-
זען יעסטאַן, נישט אויפגעטרייסלט געוואָרן פון אָנלויפנדיקע
געפילן. ס'האָט איר בלויז געחידושט, וואָס ער שענקט זײַן
גאַנצע אויפמערקזאַמקייט בלויז איר, ער האָט דאָך אַליין אויך
געדאַרפט פאַרשטיין, אַז דאָ האָט זיך געהאַנדלט בלויז וועגן
קינד, וואָס האָט געדאַרפט האָבן אַ פאָטער.

— יעסטאַ! האָט זי מילד געזאָגט, דו מוזט מיר איצט
בײַהילפיק זײַן, ווי דו האָסט עס מיר אַמאָל צוגעזאָגט. דו
ווייסט דאָך, אַז מײַן מאַן האָט מיך פאַרלאָזן, אַזוי אַז מײַן
קינד האָט נישט קיין פאָטער.

— יאָ, פרוי גרעפין! האָט ער געענטפערט. אָבער דאָס
קאָן מען נאָך ענדערן. איצט ווען ס'איז שוין פאַראַן אַ קינד,
קאָן מען זיכער צווינגען דעם גראַף הענריק, אַז ער זאָל לע-
גאַליזירן די הייראַט. איר קאָנט זײַן רואיק, איך וועל אײַך
מיט אַלע מיטלען העלפן!

די גרעפין האָט געשמייכלט.

— און דו מיינסט טאַקע, אַז איך וועל מיך אָנוואַרפן
דעם גראַף דאָנאַ?

דאָס בלוט האָט יעסטאַן אַ זעץ-געטון אין פּנים; וואָס
דען האָט זי זיך געוואונטשן? וואָס דען האָט זי פון אים
פאַרלאַנגט?

— קום אַהער, יעסטאַ! האָט זי געזאָגט און ווידער צו
אים אויסגעשטרעקט די האַנט. דו זאָלסט זיך נישט בייזערן

אויף מיר צוליב דעם, וואָס איך וועל דיר איצט זאָגן, נאָר איך האָב אָבער געקלערט, אז דו, וואָס דו ביזסט...

– א דעגראדירטער גלח, א שיכּור, א היימלאָזער קאוואַ-לער, דער מערדער פון עבבא דאָנא... נישקשה, איך קאָן מיין יחוס פון אויסווייניק...

– ביזסט שוין, זע איך, בייז אויף מיר... הא, יעסטא?...

– איך וואָלט טאקע געוואָלט, אז די פרוי גרעפין זאָל נישט דערענדיקן.

אָבער די מוטער פונם קינד האָט ווייטער גערעדט:

– יעסטא, הער גוט אויס, וואָס איך וועל דיר זאָגן. נישט איין פרוי וואָלט געוואָלט ווערן דיין ווייב אויס ליבע צו דיר, אָבער נישט אזוי איז עס מיט מיר. אויב איך וואָלט דיך געליבט, וואָלט איך נישט געהאט די חוצפה צו רעדן מיט דיר וועגן דעם אזוי אָפן, ווי איך טו עס איצט. פאר מיינעטוועגן אליין וואָלט איך דיך קיינמאָל נישט געוואָלט געבעטן וועגן דעם, אָבער זעסטו, יעסטאַ, איך טו עס צוליב מיין קינד, דו פארשטייסט שוין מסתמא, וועגן וואָס איך וויל דיך בעטן. דאָס איז פאר דיר ווירקלעך א גרויסע דער-נידערונג, ווייל איך האָב א קינד, אלס נישט חתונה-געהאטע פרוי. איך האָב נישט געקלערט, אז דו וועסט עס וועלן טון בלויז דערפאר ווייל דו שטייסט נידריקער פון אנדערע... הגם יאָ... איך האָב טאקע דאָס אויך געקלערט! אָבער צום מיינסטן האָב איך גערעכנט דערויף, וואָס דו ביזט א גוטהארציקער מענטש, יעסטאַ, און אויך, ווייל דו ביזט א העלד און ביזט פעיק זיך מקריב צו זיין. נאָר דאָס איז אפשר צופיל פאר-לאנגט פון דיר... א מאנביל איז אפשר נישט ביכולת דאָס צו טון. זאָג אויפריכטיק, אפשר בין איך דיר שוין צו פיל מיאוס געוואָרן. אפשר עקלט עס דיך צו ווערן דער פאָטער פון א צווייטנס קינד, אדרבה, זאָג! איך וועל אויף דיר נישט זיין בייז דערפאר. איך פארשטיי אליין אויך, אז דאָס איז צופיל פארלאנגט. אָבער, יעסטא, דאָס קינד מיינס איז קראנק און

ס'איז אזוי שרעקלעך, ווען מען קאָן נישט ביי דער טויפונג אָנגעבן דעם נאָמען פון זיין מוטערס מאן!

הערנדיק ווי זי רעדט, האָט אים באהערשט דאָס געפיל, ווי דעמאָלסט – בשעת ער האָט זי אין א געוויסן פרילינג-טאָג געמוזט אריבערפירן אויפן צווייטן ברעג און זי איבערלאָזן איינע אליין מיט איר גורל. איצט מוז ער איר העלפן חרוב צו מאכן איר גאנצע צוקונפט. און דאָס מוז טון דווקא ער, וועלכער האָט זי אזוי שטארק ליב!

– איך וועל דערפילן אייער וואונטש, פרוי גרעפין! האָט ער געזאָגט!

צומאָרגנס האָט ער איבערגעשמועסט וועגן דעם ענין מיטן פראָבאָשטש פון ברוּיבי, ווייל די גמינע סוואַרטזשעי האָט געהערט צו דער ברוביער פאראפיע. דאָרט האָט מען געמוזט פובליקירן די חתונה.

דער גוטהארציקער אלטער פראָבאָשטש איז טיף גערירט געוואָרן און צוגעזאָגט צו נעמען אויף זיך די אחריות פאר דעם דאָזיקן קאָמפליצירטן ענין און דערליידיקן אלע פאָר-מאליטעטן.

– יאָ, ליבער יעסטאַ! האָט ער געזאָגט, דו מוזסט איר ביישטיין אין איר נויט, ווען נישט קאָן זי נאָך חלילה משוגע ווערן. זי מיינט, אז זי האָט דעם קינד א גרויסע עוולה גע-טון, וואָס מיט איר אנטלויפן פון דערהיים, האָט זי צוגערויבט ביים קינד זיין שטעלונג אין לעבן, ווייל ער האָט איצט נישט קיין פאָטער. די דאָזיקע פרוי האָט אן אויסערגעוויינלעך פיל-באר געוויסן.

– אָבער איך ווייס, אז איך וועל זי אומגליקלעך מאכן! האָט יעסטאַ פארצווייפלט אויסגערופן.

– דאָס טאָרסטו פאר קיין פאל נישט טון, יעסטאַ! ווען דו וועסט האָבן צו פארזאָרגן מיט חיונה א ווייב און קינד, וועסטו האָפנטלעך ווערן א לייט!

דער פראָבאָשטש איז אוועקגעפאָרן קיין סוואַרטזשעי, כדי זיך איבערצולייגן די זאך מיטן דאָרטיקן פאסטאָר און מיטן

ריכטער. דער סוף איז געווארן, אז דעם נאָנטסטן זונטאָג, דאָס הייסט דעם ערשטן סעפטעמבער, איז אין דער סוואַר־טזשעאישער קירך פּובליקירט געוואָרן די פאַרבינדונג פון יעסטאַ בערלינג מיט עליזאַבעט פאָן טורן.

דערנאָך האָט מען די מוטער פונם קינד מיט דער גרעסטער פאָרזיכטיקייט אריבערגעפירט קיין עקעבי, און דאָס קינד איז דאָרט געטויפט געוואָרן.

דער פּראָבאָשטש האָט דאן אלנפאלס געוואָרנט די גרע־פין עליזאַבעט, אז זי האָט נאָך צייט חרטה צו האָבן און קאָן נאָך צוריקציען איר באשלוס וועגן חתונה צו האָבן מיט אזא מאן, ווי יעסטאַ בערלינג. זי וואָלט צוערשט באדארפט שרייבן צו איר פאָטער.

— איך קאָן נישט חרטה האָבן, האָט זי געענטפערט, וואָרום טאָמער שטארבט חלילה מיין קינד, איידער עס האָט נאָך באקומען א פאָטער!?

נאָך דער דריטער פּובליקאציע איז די מוטער פונם קינד שוין געווען געזונט און געקאָנט ארומגיין איבער דער שטוב. און נאָכמיטאָג איז דער פּראָבאָשטש געקומען קיין עקעבי און איר געגעבן חופּה־וקדושין מיט יעסטאַ בערלינגן. קיינער האָט אָבער נישט אין זינען געהאט, אז דאָס איז טאקע א חתונה. מען האָט נישט פאַרבעטן קיין געסט. מען האָט בלויז געשאפן א פאָטער פאר איר קינד, נישט מער.

די מוטער פונם קינד האָט געשטראלט פון שטילער פרייד, ווי זי וואָלט מיט דעם דאָזיקן אקט דערגרייכט א גרויסן ציל אין לעבן. דאקעגן, יעסטאַ איז ארומגעגאנגען א טרויעריקער: אים האָט כסדר געפייניקט דער געדאנק, אז צוליב דעם חתונה־האָבן מיט אים האָט זי צעבראָכן איר גאנץ לעבן. און ער האָט אויך מיט שרעק באמערקט, אז אייגנטלעך עקזיסטירט ער גאָרנישט פאר איר. אלע אירע מחשבות זענען געווען ביים קינד.

אין א פּאָר טעג ארום זענען די יונגע עלטערן געוואָר

ז

אבלים. דאָס קינד איז געשטאָרבן בשעת אַן אטאַק פֿון קאָנוואולסיע.

א סך מענטשן האָט זיך דעמאָלסט אויסגעוויזן, אז די מוטער איז זיך נישט אזוי גוואלטיק מצער, ווי מען האָט עס געקאָנט דערווארטן. אין אירע בליקן האָט זיך אָפּגעשפּיגלט אַן אויסדרוק פֿון טריאומף, גלייך ווי זי וואָלט זיך זייער גע-פֿרייט דערמיט, וואָס זי האָט צעשטערט איר אייגענע צוקונפט,— און אַלץ פֿאַר איר קינדס וועגן. ווען דער קליינטשיקער וועט אַרויפֿקומען צו די מלאכימלעך, וועט ער דאָך מסתמא געדענ-קען, אז ער האָט אויף דער ערד געהאַט א מאַמע, וועלכע האָט זיך פֿאַר אים מקריב געווען.

— — — — — — — — — — — — — —

דאָס אַלץ איז פֿאָרגעקומען אין דער שטיל און אומבא-מערקט. בשעת ס'איז אין סוואַרטזשעי פּובליקירט געוואָרן די חתונה צווישן יעסטאַ בערלינגן און עליזאַבעט פֿאָן טורן, האָבן א סך מענטשן נישט געוואוסט, ווער די כּלה איז. די גלחים און פּריצים האָבן געוואוסט וועגן וואָס דאָ האָט זיך געהאנדלט, נאָר קיינער פֿון זיי האָט נישט גערעדט דערפֿון, עפּעס ווי זיי וואָלטן מורא געהאַט, אז עמיצער וועלכער האָט שוין פֿאַרלוירן דעם גלויבן אין דער מאַכט פֿון געוויסן, וועט שלעכט אויסטייטשן דעם שריט פֿון דער יונגער פֿרוי. מען האָט משמעות שטאַרק געציטערט דערפֿאַר, אז ס'זאָל נישט עמיצער קומען און זאָגן:

— זעט איר, איך האָב נאָך א פֿריער געוואוסט, אז ס'וועט קומען דערצו, ווייל איך האָב בשום אופֿן נישט גע-וואָלט גלויבן, אז זי וועט זיין בכּוח צו באַהערשן איר ליבע צו יעסטאַן! און איצט האָט זי טאַקע מיט אים חתונה גע-האַט, כּלומרשט, ווייל זי האָט זיך געוואָלט מקריב זיין פֿאַר איר קינד!

אָך, די אַלטע לייט האָבן נאָך אַלץ געזאָרגט פֿאַר איר, און זיי האָבן קיינמאָל נישט געלאָזט פֿאַלן א שלעכט וואָרט וועגן איר. זיי האָבן צומאָל נישט געוואָלט מודה זיין, אז זי

האָט פּאָרט געזינדיקט, זיי האָבן לחלוטין נישט איינגעזען, אַז אויף דער דאָזיקער ריינער נשמה, וואָס האָט אַזוי מורא פאַר שלעכטס, זאָל האָבן געפאַלן אַ פלעק.

אַ צווייטע גרויסע געשעעניש, וואָס איז פאָרגעקומען גראָד דעמאָלסט, האָט אויך געבראַכט דערצו, אַז מען האָט ווינציק גערעדט וועגן יעסטאַס חתונה.

דעם מאיאָר זאַמצעליוס האָט געטראָפן אַן אומגליק. וואָס אַמאָל איז ער געוואָרן אַלץ מער מרה-שחורהדיק און ער האָט אויסגעמיטן צו טרעפן זיך מיט מענטשן. ער האָט זיך כסדר אָפּגעגעבן מיט חיות, פון וועלכע ער האָט שוין געהאַט אָנ-געזאַמלט אַ גאַנצע מענאַזשעריע אין זיין פאָלוואַרק זשעי. ער איז געוואָרן געפערלעך פאַר זיין סביבה, ווייל ער האָט תמיד געטראָגן מיט זיך זיין אָנגעלאָדענע ביקס און געשאָסן אָן שום אויפמערקזאַמקייט. איינמאָל האָט ער צופעליק פאַרוואונדעט איינעם פון זיינע אויסגעהאָדעוועטע בערן. די חיה האָט זיך אַ וואָרף-געטון אויף אים, ווייל ער איז געשטאַנען נאָענט פון די קראַטעס, און ס׳איז איר געלונגען אים אַ שרעקלעכן ביס צו טון אין אָרעם; דערנאָך האָט זי זיך אַרויסגעריסן פון שטייג און אַנטלאָפן אין וואַלד.

דער מאיאָר איז קראַנק געוואָרן פונם דאָזיקן ביס און געשטאָרבן. אָבער איידער ער איז געשטאָרבן, האָט ער זיך נאָך געמוטשעט פלאָגן אין שרעקלעכע יסורים ביז פאַר ווייַנאַכט. אויב די מאיאָרין וואָלט זיך געוועזן דערוואוסט, אַז ער איז קראַנק, וואָלט זי נאָך דעמאָלסט זיכער אימשטאַנד געוועזן צוריק איבערצונעמען די ממשלה איבער עקעבי! אָבער די קאַוואַלערן זענען געוועזן איבערצייגט, אַז זי וועט נישט קומען, ביז וואַנען זייער יאָר וועט זיך נישט האָבן געענדיקט.

.33

Amor vincit omnia (*

אונטער די שטיגן צום כאָר-גאַניק אין דער סוואַרט-
דשעאישער קירך געפינט זיך א קעמערל, וואו ס'וואלגערן זיך
די קברנימס אויסגעריבענע לאָפּאטעס, צעבראָכענע שטענדערס,
אָפּגענוצטע בלעכענע טאָוולען און אנדער אלטווארג.

אין דעם דאָזיקן קעמערל שטייט א קאסטן רייך גע-
פלאסטערט מיט פערלמוטער, — אונטער א צודעק פון א דיקער
שיכט שטויב, ווי ער וואָלט זיך דערמיט וועלן שיצן פאר
יעדן מענטשלעכן אויג. נאָר זאָל מען פון אים אראָפּקראַצן
דעם שטויב, וועט דער קאסטן לייכטן און גלאַנצן, ווי די
גראַניט-וואנט אין א לעגענדארישער הייל. דער קאסטן איז
פארשלאָסן, און דער שליסל געפינט זיך אין א גוט באהעלטניש.
מען טאָר נישט עפענען דעם קאסטן, קיין שטערבלעכער טאָר
נישט ווארפן זיין בליק אינעווייניק. קיינער ווייסט טאקע נישט,
וואָס דאָרט געפינט זיך. ערשט ווען דאָס ביינצנטע יאָר-הונ-
דערט וועט זיך שוין האָבן דערנענטערט צו זיין סוף, וועט
מען דאן מעגן אריינשטעקן דעם שליסל אין דעם פארזשא-
ווערטן שלאָס, אויפהויבן דעם צודעק, און די אוצרות וואָס
דער קאסטן היט-אויף וועלן מעגן באקוקט ווערן פון מענטשן.

*) לאטייניש: „ליבע באזיגט אלצדינג".
ב. ש.

אזוי האָט פאראָרדנט דער, וועלכער איז געווען דער באַלעבאָס פונם קאסטן.

אויפן מעשענעם טאָוול וואָס איז אָנגעשלאָגן אויפן צו־דעק געפינט זיך די אויפשריפט: *) "Labor vincit omnia" אָבער דאָרט וואָלט ליבערשט געדארפט שטיין געשריבן: "Amor vincit omnia" ווייל אויך דער דאָזיקער פאר־שטויבטער קאסטן, וואָס אין אלטווארג־קעמערל, זאָגט עדות וועגן דער אלמעכטיקייט פון ליבע. אָ, עראָס, דו אלמעכטיקער האר!

אָ, ליבע, דו ביזט דער איינציקער אייביקער אמת! דער מענטשלעכער מין איז שוין אלט, און דו באגלייטסט אים דורך אלע דורות!

וואו זענען אהינגעקומען די געטער פון מזרח, אָדער די מעכטיקע ריזן, וועלכע האָבן באנוצט דעם בליץ אלס זייער כלי־זין, אָדער די, וועלכע האָבן ביי די ברעגן פון די הייליקע טייכן גענומען קרבנות פון האָניק און מילך? זיי זענען שוין איצט אלע טויט. אויך בעל, דער גרויסער מלחמה־מאן איז טויט, אין דאָסגלייכן דער מעכטיקער קעמפער טאָט, מיטן קאָפּ פון א שפּארבער. טויט זענען שוין די הערלעכע געטער, וועלכע האָבן גערוט אויף די וואָלקן־בעטן פונם אָלימפּ, און אויך די גרויסע זיגער, וועלכע האָבן געוואוינט אין דעם פּראכטפולן וואלהאל. אלע אלטע געטער זענען שוין טויט, אלע — חוץ דעם איינעם עראָס, דעם אלהערשנדיקן עראָס.

אלץ, וואָס דו זעסט, איז זיין ווערק. ער האלט־אויף די מענטשלעכע דורות. ווייז מיר, וואו קאָנסט דו גיין, און זאָלסט נישט באמערקן די שפּורן פון זיין פוס? צי האָסטו נאָך אמאָל געהערט אן אקאָרד, אין וועלכן דער גרונד־טאָן זאָל נישט זיין דאָס רוישן פון זיינע פליגל? ער וואוינט סיי אין דעם מענטשנס הארץ, סיי אין דעם דרעמלענדיקן זריעה־

*) לאטייניש: "ארבעט באזיגט אלצדינג".   פ. פ.

קערנדל. דו זעסט, מיט ציטערניש זיין אָנוועזנהייט אפילו אין טויטע זאכן!

צי איז וואָס פאראן, וואָס זאָל נישט בענקען און נישט באגערן? צי איז פאראן עפּעס, וואָס פאלט נישט ארונטער אונטער זיין ממשלה? אלע געטער פון נקמה וועלן פאלן, אלע געטער פון כּוח און גוואלט. נאָר דו אליין, אָ ליבע, ביזט אייביק!

— — — — — — — — — — — — —

דער אלטער פעטער עבערהאַרד זיצט ביי זיין שרייב-טיש, — אן אויסטערליש מעבלשטיק מיט הונדערטער שופ-לאָדלעך, מיט א מארמאָרנער פליטע און באפּוצט מיט אָפּ צריבן מעש. ער ארבעט מיט ענערגיע און התמדה, ער געפינט זיך איצט איינער אליין אין קאוואלערן-פליגל.

אָ, עבערהאַרד, פארוואָס געניסטו נישט אין וואלד און אויפן פעלד פון די לעצטע הערלעכע זומער-טעג, ווי די אנ-דערע קאוואלערן טוען עס? דו ווייסט גאנץ גוט, אז קיינער דינט נישט אומבאשטראָפט צו דער געטין פון חכמה. דיין רוקן איז שוין שטארק געבויגן ביי דיינע עטלעכע און זעכ-ציק יאָר, די האָר וואָס דעקן-צו דיין קאָפּ, זענען שוין נישט דיינע אייגענע. טיפע קנייטשן באדעקן דיין שטערן, וואָס וועלבט זיך איבער א פּאָר איינגעפאלענע אויגן. און סימנים פון על-טער-צעפאלונג זעען זיך אויך אין די טויזנטער רונצלען וואָס ארום דיין ציינלאָזן מויל.

אָ, עבע־האַרד, עבערהאַרד, פארוואָס יאָגסטו זיך נישט ארום אין וואלד און אין פעלד? דער טויט וועט דיך צוליב דעם נאָך פריער צעשיידן מיט דיין שרייב-טיש, דערפאר וואָס דו האָסט דיך פון דאָרט נישט געלאָזט אוועקרופן דורכן לעבן!

דער פעטער עבערהאַרד ציט-אונטער א גראָבן שטריך אונטער דער לעצטער שורה פון זיין ווערק. נאָכדעם נעמט ער ארויס פון די אומצייליקע שופלאָדלעך פון זיין שרייב-טיש פארשידענע פעקלעך פארגעלטע, געקדיכט פאר-

שריבענע כתבים, און לייגט זיי צוזאמען לויט א געוויסן סדר, ווייל דאָס זענען טיילן פון זיין גרויסן ווערק — דאָס ווערק וואָס וועט אויף אייביק אומשטערבלעך מאכן עבערהאַרד בערג-גרענס נאָמען.

אין דער זעלבער רגע, וואָס ער פארענדיקט צוזאמענ-לייגן די פעקלעך און קוקט אויף זיי אין שטומער התפעלות, עפנט זיך אויף די טיר, און עס קומט אריין די יונגע גרעפין.

אָט איז זי, די יונגע הערשערין פון די אלטע הערן קאוואַ-לערן. זיי ליבן און פארגעטערן זי נאָך מער, ווי די זיידעס און באָבעס ליבן און פארגעטערן זייער ערשט אייניקל. אָט איז זי, — די, וועלכע זיי האָבן געפונען אין נויט און קראנקהייט און וועמען זיי האָבן איצט געשענקט אלע הער-לעכקייטן פון דער וועלט, ווי דער קיסר פונם קינדער-מעשהלע האָט עס געטון מיט דעם אָרימען שיינעם מיידל, וועלכע ער האָט געפונען אין וואלד. פאר איר שאלן עס איצט די וואָלטאָרנען, פלייטן און פידלען פון עקעבי. צוליב איר און פאר איר לעבט און באוועגט זיך אלץ, וואָס אין דעם גרויסן הויף.

זי איז שוין איצט געזונט, הגם נאָך אלץ זייער שוואך. די איינזאמקייט אינם גרויסן פאלאץ איז א פיין פאר איר. זי ווייסט, אז די קאוואלערן זענען איצט נישטאָ אין דערהיים, ווייל זי זי א קוק-טון, ווי ס׳זעט ביי זיי אויס אין דעם ווייט-בארימטן קאוואלערן-פליגל.

זי קומט פאמעלעך אריין און קוקט זיך ארום אויף די געקאלכטע ווענט און געל-געקעסטלטע בעטפאָרהאנגען. זיווארפט א בליק אויף יעסטאַס דרייבאנק, אויף לעיווענבאָרגס געמאָלטן טיש, אויף וועלכן ער פלעגט שפילן בעטהאָווענס שאפונגען, אויף דער אויסגעשטאָפטער קראָ, וואָס איבער קרי-שאן בערגס בעט און אויף דער בערן-פעל, וואָס פאר דעם געלעגער פונם מאיאָר פוקס. אין א ווינקעלע דערזעט זי דעם אויסטערלישן ווענבשטול, אויף וועלכן בערענקרייץ פלעגט אר-

בעטן, אויך דאָס בענקל נעבן אויוון, אויף וועלכן דער נאָ־מענלאָזער „קוזין קריסטאָפער" פאַרברענגט זיין פינסטער אומ־באַוועגלעך לעבן; אביסל ווייטער דערזעט זי דאָס געשניצטע פּראָוויאַנט־קעסטל, וואָס געהערט צום פּאַטראָן יוליוס, און אויך ליליעקרונאס פידל; דאָסגלייכן קעווענהיללערס רוק־זאַק און סענקעוואַטע שטעקן, און דעם קליינעם רוסטערס לעפל צום קאָכן פּונש. מיט איין וואָרט, זי באַטראַכט אַלצדינג וואָס געהערט צו די קאַוואַלערן, און וויל שוין אַרויסגיין, אָבער דאַן פאַרשעמט זי זיך, — דערזעענדיק, אַז זי איז דאָרט נישט איינע אליין.

דער פּעטער עבערהאַרד גייט איר פּייערלעך אַנטקעגן און פירט זי צו צום גרויסן פּאַק כתבים.

— אָט־אָ דאָ זעט די גרעפין מיין פּאַרטיקע אַרבעט, זאָגט ער, איצט וועט מיין ווערק אַרויס אויף דער וועלט, און איצט וועלן פאָרקומען גרויסע געשעענישן.

— וואָס אַזוינס וועט פאָרקומען, פּעטער עבערהאַרד?

— אָהאָ, פרוי גרעפין, דאָס וועט אויף זיי אַראָפּפאַלן ווי אַ בליץ, יאָ, ווי אַ בליץ, וואָס באַלייכט און ממיתט. זינט משה האָט אַראָפּגעבראַכט יהוה פון דונערדיקן וואָלקן וואָס איבערן באַרג סיני און אים אַוועקגעזעצט אויפן טראָן אין הייליקן משכן, זינט דעמאָלסט איז ער זיך דאָרט רואיק געזעסן, דער אַלטער יהוה, אָבער איצט וועלן די מענטשן דערזעען, וואָס ער איז: איינרעדעניש, פּוסטקייט, נעפּל, טויט־געבוירן באַשעפעניש פון אונזער אייגענעם מוח.

— אָבער איצט וועט ער פאַרשווינדן! רופט־אויס דער אַלטער און לייגט אַוועק זיין אויסגעדאַרטע האַנט אויפן פּאַק כתבים. דאָ שטייט עס געשריבן, און ווען די מענטשן וועלן עס לייענען, וועלן זיי ערשט איינזעען זייער שטות. זיי וועלן דאַן באַנוצן די צלמים אויף פייער מאַכן אין די אויוונס, די קירכן אויף תבואה־שפּייכלערס, און די גלחים וועלן אַקערן די ערד.

— אָבער פּעטער עבערהאַרד, פרעגט די גרעפי־

און ווערט בשעת מעשה פארציטערט, זעגט איר ווירקלעך אזא שרעקלעכער מענטש? שטייט עס טאקע דאָרט געשריבן אזעל־כע שרעקלעכע זאכן?

— שרעקלעכע? חזרט איבער דער זקן. דאָס איז דאָך דער ריינער אמת. מיר זענען אָבער ענלעך צו די קליינע קינדער, וועלכע באהאלטן זייערע קעפּלעך אונטער דער מא־מעס פארטוך, ווי נאָר זיי דערזעען א פרעמדן מענטשן. מיר האָבן זיך צוגעוואוינט אויסצובאהאלטן זיך פארן אמת, פארן דאָזיקן אייביקן פרעמדן. אָבער איצט וועט ער זיך שוין אויף תמיד באזעצן צווישן אונז, איצט וועט ער שוין באקאנט ווערן פאר יעדן איינציקן.

— פאר יעדן איינציקן?

— נישט נאָר פאר די אויסדערוויילטע, פאר די פילאָ־זאָפן, נאָר פאר יעדן איינציקן, איר פארשטייט, פרוי גרעפין, טאקע פאר יעדן איינציקן!

— און דער אלטער יהוה וועט אונטערגיין?

— ער, און מיט אים אלע מלאכים, אלע הייליקע, אלע טייוולאָנים, אלע שקרים.

— טאָ ווער וועט דאן פירן די ממשלה איבער דער וועלט?

— צי גלויבט די פרוי גרעפין, אז עמיצער האָט ביז אהער רעגירט איבער איר? צי גלויבט די פרוי גרעפין אין יענער השגחה־עליונה, וואָס גיט אכטונג סיי אויף די וואָראָ־בייטשיקלעך, סיי אויף די האָר פון מענטשנס קאָפּ? קיינער האָט ביז איצט נישט רעגירט איבער דער ערד, און קיינער וועט אויך ווייטער נישט רעגירן איבער איר.

— אָבער מיר, מיר מענטשן, וואָס וועט דאן פון אונז ווערן?

— דאָס זעלבע, וואָס מיר זענען ביז איצט געווען — שטויב פון דער ערד. דער, וועלכער האָט אויסגעברענט, קאָן שוין מער נישט ברענען, ער איז טויט. מיר זענען האָלץ, ארום וועלכן עס פלאטערן די פלאמען פון לעבן. דער פונק

פון לעבן שפרינגט פון איינעם צום אנדערן. מען ווערט אָנ־געצונדן, מען פלאמט, און מען ווערט פארלאָשן. דאָס איז דאָס לעבן.

— אך, פעטער עבערהאַרד, איז גאָרנישט פאראן קיין אייביק לעבן?

— נישטאָ!

— קיין שום יענער וועלט?

— גאָרנישט!

— קיין גוטס, קיין שלעכטס, קיין ציל, קיין האָפנונג?

— גאָרנישט!

— די יונגע פרוי גייט־צו צום פענסטער. זי קוקט ארויס אויף די פארגעלטע הארבסט־בלעטער, אויף די רויטע געאָר־גיניען און פארשידן־פארביקע אסטרעס, וואָס הענגען מיט זייע־רע שווערע קעפלעך אויף שטענגעלעך, צעבראָכענע דורכן הארבסט־ווינט: זי זעט די שווארצע פאליעס פון דער לעיווען, דעם פינסטערן, שטורמדיקן הארבסט־הימל און זאָגט זיך אויף א ווײַלע אָפּ פון דער וועלט.

— פעטער עבערהאַרד, זאָגט זי — זע ווי די וועלט איז גרוי און מיאוס, ווי אלץ איז פארבייגייענדיק און נוצלאָז! איך וויל זיך אוועקלייגן און שטארבן!

אָבער דאן דערהערט זי עפּעס א מין געיאָמער אין איר נשמה. די שטארקע כוחות פונם לעבן, די ברויזנדיקע געפילן פארלאנגען צו לעבן.

— צי געפינט זיך דען גאָרנישט, רופט זי אויס פאר־צווייפלט, וואָס זאָל קאָנען שיין מאכן דאָס לעבן, נאָכדעם ווי איר האָט בײַ מיר צוגענומען גאָט און די אומשטערבלעכקייט?

— די ארבעט! ענטפערט דער זקן.

אָבער זי קוקט ווידער ארויס דורכן פענסטער, און ביס־לעכווייז ווערט זי באהערשט פון א געפיל פון פאראכטונג פאר דער דאָזיקער נעבעכדיקער חכמה. דאָס אומבאגרייפלעכע אינם קיום קומט איר אויפן רעיון, און זי דערפילט דעם אייביקן גייסט אין אלץ וואָס ארום, די אומענדלעכע קראפט, וואָס ליגט

געבונדן אין דער כּלומרש טויטער מאטעריע, וועלכע קאָן זיך אָבער אנטוויקלען אין טויזנטער לעבנספאָרמען. ס׳פארטומלט זיך איר אין מוח צוליב דער אָנלויפנדיקער פאליע פון מחשבות, און זי נעמט זוכן עפּעס א נאָמען פאר גאָטס אָנוועזנהייט אין דער נאטור.

— אָ, פעטער עבערהאַרד, זאָגט זי, וואָס איז ארבעט? איז עס א גאָט? צי פארמאָגט עס א ציל אין זיך זעלבסט? רוף מיר אָן עפּעס אנדערש.

— איך ווייס נישט פון קיין שום אַנדערע זאך, ענטפערט דער זקן.

אָבער זי האָט שוין געפונען דעם נאָמען, וואָס זי זוכט, — אן אָרימער און אָפּט באשמוצטער נאָמען.

— פעטער עבערהאַרד, פארוואָס רופט איר נישט אָן די ליבע?

א פריינטלעכער שמייכל גליטשט זיך דאן איבער די פארדארטע ליפּן, ארום וועלכע ס׳לויפן די טויזנטער קנייטשן.

– אָט-אָדאָ, זאָגט דער פילאָזאָף און קלאפּט מיט דער פויסט אין דעם פּאק כתבים, אָט-אָדאָ ווערן אלע געטער גע-הרגעט, און איך האָב אויך נישט פארגעסן אָן עראָסן. צי איז דען די ליבע עפּעס אנדערש, ווי בלויז א פארלאנג פונם לייב? פארוואָס זאָל זי שטייען עפּעס העכער פון אלע אנדע-רע באדערפענישן פונם גוף? אדרבא, מאכט דעם הונגער פאר א גאָט, אָדער די מידקייט! פארוואָס דען נישט! זיי זענען עס אויך ווערט... אָ, ניין, איצט מוז שוין נעמען א סוף צו די אַלע שטותים! נאָר דער אמת אליין וועט לעבן!

די יונגע גרעפין לאָזט אראָפּ דעם קאָפּ. זי פילט, אז ס׳איז נישט אמת, וואָס ער זאָגט, זי איז אָבער נישט אימ-שטאנד צו דיספּוטירן מיטן זקן.

— אייערע ווערטער האָבן פארוואונדעט מיין נשמה, זאָגט זי, אָבער איך גלויב אייך נאָך אלץ נישט. די געטער פון נקמה און געוואלט וועט איר אפשר קאָנען ממיתן, אָבער נישט מער.

דער זקן נעמט איר האנט, לייגט זי ארויף אויף דעם געשריבענעם בוך, און ענטפערט מיט אפיקורסישן פאנאטיזם:

— ווען איר וועט דאָס האָבן איבערגעלייענט, וועט איר מוזן גלויבן!

— אויב אזוי, — וועט עס נישט קומען פאר מיינע אויגן! זאָגט זי. ווארום אויב גלויבן דערין, וואָלט איך לעבן נישט געקאָנט!

זי גייט ארויס פונם קאוואלערן-פליגל, און איז פארזונקען אין צער. און דער אלטער פילאָזאָף בלייבט לאנג זיצן, א פארטיפטער אין שווערע מחשבות.

— — — — — — — — — — — — — —

די דאָזיקע פארגעלטע און געדיכט פארשריבענע כתבים האָבן נאָך אלץ נישט די זכיה געהאט אָפגעשאצט צו ווערן דורך פרעמדע מענטשן, און דעם פעטער עבערהאַרדס נאָמען האָט נאָך אלץ נישט דערגרייכט זיין וועלט-רום.

זיין גרויס ווערק ליגט נאָך עד-היום באהאלטן אין קאסטן, וואָס שטייט אין דעם קעמערל פון אלטווארג, וואָס אונטער די שטיגן צום כאָר-גאניק אין דער סוואַרטזשעאישער קירך. אפשר צום סוף פונם יאָרהונדערט וועט עס דערזעען די ליכטיקע שיין.

איר וועט אפשר פרעגן, פארוואָס ער האָט עס געטון? צי האָט ער נישט מורא געהאט, אז ער איז נישט גענוג איבער-צייגנדיק אין זיין ווערק? צי האָט ער נישט געציטערט פאר פארפאָלגונג? אָ, ווי ווינציק איר קענט דעם פעטער עבערהאַרד!

טאָ זייט זשע וויסן, אז בלויז דעם אמת האָט ער גע-ליבט, און נישט דעם אייגענעם רום. און ער האָט מקריב גע-ווען דאָס צווייטע, נישט דאָס ערשטע, — נאָר צוליב דעם, כדי די, וועלכע ער האָט געליבט ווי א פאָטער, זאָל קאָנען אויסלעבן אירע יאָרן אין דעם גלויבן, וואָס זי האָט פארמאָגט:

אָ, ליבע, דו ביזט פאָרט די איינציק אייביקע!

.34

דאָם מיידל פון ניגאָרד

קיינער ווייסט נישט פון דעם אָרט וואָס נעבן דער פעלזן-וואַנט, וואו די סאָסנעס וואקסן צום געדיכטסטן, און וואו דער באָדן איז באדעקט מיט ווייכסטן מאָך. ווי אזוי זאָל מען וויסן פון דעם? אז קיין מענטש האָט נאָך דאָרט נישט אוועקגעשטעלט זיין פוס, און קיין מענטשנס צונג האָט נאָך דעם אָרט נישט געגעבן קיין נאָמען. קיין שום סטעזשקע פירט נישט צום דאָזיקן באהאלטענעם אָרט. ארום שטייען הויכע פעלז-טורעמס, פארפלאָנטערטע יאלאָוויעץ-קוסטעס היטן דעם צוטריט, אומגעפאלענע ריזן-ביימער פארשטעלן דעם וועג. דער פאסטוך טרעפט נישט אהינצו, און דער פוקס פאראכטעט דאָס דאָזיקע אומעטיקסטע ווינקל פון וואלד. אָבער אין א שיינעם העלן טאָג לאָזן זיך אוועק טויזנטער מענטשן זוכן דווקא דעם דאָזיקן פלאץ.

סארא אומענדלעכער צוג! זיי וואָלטן זיכער געקאָנט פארפילן די ברוביער קירך, און אויך די לעיוויקשע, און די סוואַרטזשעאישע אויף א צולאָג. ווירקלעך, סארא אומענדלעכער צוג!

די פריצישע קינדער, ווען מען האָט נישט דערלויבט מיטצוגיין מיטן צוג, שטייען ביים ראנד פון וועג, אָדער דראפען זיך ארויף אויף די פלויטן און פורטקעס, כדי זיך צו-

קוקן צום ריזיקן צוג. דאָס קלײנװואַרג האָט גאָר קײנמאָל זיך נישט פאָרגעשטעלט, אז אזוי פיל מענטשן זענען פאראן אויף דער וועלט, אזא אומצײיליקע מאסע! אויף זײער גאנץ לעבן וועלן זײ געדענקען דאָס בילד פונם דאָזיקן פאליענדיקן שטראָם פון מענטשן. זײ וועלן באקומען טרערן אין די אויגן בלויז בײ דער דערינערונג פון דער דערשיטערנדיקער רגע, בשעת זײ האָבן דערזעען דעם דאָזיקן אומענדלעכן צוג פון זוכער, — און דאָס גראָד אויף דעם וועג, וואו מען פלעגט גאנצע טעג נישט זען מער ווי עטלעכע אײנזאמע וואנדערער, א גרופּע בעטלערס, אָדער א פויעריש פורל.

די מענשן, וועלכע וואוינען בײם וועג, לויפן ארויס פון זײערע הײזער און פרעגן דערשראָקן:

— וואָס איז דאָ געשעען? צי האָט שוין ווידער עפּעס אן אומגליק געטראָפן אין אונזער געגנט? צי איז דער שונא באפאלן אונזער לאנד? וואוהין גײט איר אלע?

— מיר זוכן א פארבלאָנדזשעטע, ענטפערן זײ. מיר האָבן זי שוין געזוכט אין משך פון צוויי טעג. מיר וועלן נאָך הײנט אויך זוכן, אָבער מער זענען מיר שוין נישט בכוח אויסצוהאלטן. מיר וועלן נאָך זוכן אין דעם ביערנעאישן וואלד און אויף די מיט יאָדלעס באוואָקסענע בארג-פלאכן, וואָס צו מערב-צו פון עקעבי!

דער צוג איז ארויסגעגאנגען פון ניגאָרד, — אן אָרים דערפל צווישן די מזרחדיקע בערג. ס'איז שוין אכט טאָג צײט, ווי דאָס שײנע מײדל מיט די לאנגע שווארצע צעפּ און רויטע באקן איז פארשוואונדן פון איר הײם. די בעזים-הענדלע-רין, מיט וועלכער יעסטאַ בערלינג האָט געזאָלט שרײבן תּנאים, איז פארבלאָנדזשעט געוואָרן אין די גרויסע וועלדער. ס'איז שוין א וואָך צײט, ווי מען האָט זי אין ערגעץ נישט געזעען. זענען די אײנוואוינער פון ניגאָרד אוועק זי זוכן; די פּאר-בײגײער, מיט וועלכע זײ האָבן זיך געטראָפן, זענען אויך מיטגעגאנגען זוכן. פון יעדער כאטע איז עמיצער ארויסגע-קומען און זיך אָנגעשלאָסן אין צוג.

און אָפּט פרעגט א פריש־צוגעקומענער ביים עולם:

— ווי קומט עס, איר מענטשן פון ניגאַרד, וואָס איר האָט דאָס מיידל איינע אליין געלאָזט גיין איבער פרעמדע וועגן? דער וואלד איז טיף און פינסטער, און גאָט האָט דאָך ביי איר צוגענומען איר שכל!

— קיינער וועט איר חלילה נישט טון קיין עולה, ענט־פערן די זוכער, און זי אליין וועט אויך קיינעם נישט טון קיין שלעכטס. זי גייט תמיד אזוי זיכער, ווי א קינד. וואָרום ווער גייט דען זיכערער ווי דער, וועמען גאָט אליין מוז באַ־שירמען? זי פלעגט אלעמאָל בשלום צוריקקומען פון אירע וואנ־דערונגען.

אויף אזא אופן איז דער צוג אדורכגעגאנגען די מזרח־דיקע וועלדער, וואָס טיילן־אָפּ ניגאַרד פונם פלאך־לאנד. איצט אויפן דריטן טאָג גייט ער פארביי נעבן דער ברוביער קירך, צו די וועלדער־צו, וואָס אויף מערב פון עקעבי.

אומעטום, וואו דער צוג גייט פארביי, חידושן זיך די תושבים צו זען אזוי פיל מענטשן, און שטענדיק מוז עמיצער פון דער מחנה בלייבן שטיין און ענטפערן אויף אלע שאלות.

— וואָס ווילט איר? וואָס זוכט איר?

— מיר זוכן דאָם בלוי־אויגיקע, שווארץ־האָריקע מיידל. זי האָט זיך ערגעץ אוועקגעלייגט אין וואלד, כדי צו שטארבן. שוין א וואָך צייט, ווי זי איז נישטאָ אין דערהיים.

— פארוואָס האָט זי זיך עפּעס אוועקגעלייגט צו שטארבן אין וואלד? צי האָט זי געליטן פון הונגער? אָדער אפשר האָט זי זיך געפילט אומגליקלעך?

— קיין גרויסע נויט האָט זי נישט געליטן, אָבער אין פרילינג האָט איר געטראָפן אן אומגליק. זי האָט זיך מיט א פּאָר יאָר צוריק פארליבט אין דעם משוגענעם גלח יעסטאַ בערלינג. וואָס איז זי נעבעך שולדיק, אז גאָט האָט ביי איר צוגענומען דעם שכל!

— יאָ, יאָ, איר מענטשן פון ניגאַרד, גאָט האָט באמת ביי איר צוגענומען דעם שכל! — —

— און היי־יאָריקן פרילינג איז געשען דאָס אומגליק. פריער פלעגט ער זיך קיינמאָל נישט אומקוקן אויף איר. אָבער דאן האָט ער איר איינמאָל געזאָגט, אז ער וועט זי נעמען פאר א כלה. ביי אים איז עס בלויז געווען א שפּאס, ווייל ער האָט זי באלד דערנאָך פארטריבן, גאָר זי האָט זיך נישט געקאָנט באהערשן און פלעגט שטענדיק צוריקקומען קיין עקעבי. זי איז אים נאָכגעגאנגען אויף טריט און שריט. און ער ווידער האָט כסדר געזוכט, ווי אזוי פון איר פטור צו ווערן. בעת זי איז לעצטנס ווידער געקומען קיין עקעבי, האָבן די קאוואלערן אָנגערייצט זייערע הינט אויף איר. זינט דעמאָלסט האָט מען זי שוין נישט מער געזען.

העי, איר מענטשן, קומט ארויס פון די הייזער און העלפט זוכן! א מענטשנס לעבן שטייט אין קאָן. א יונג מיידל איז אוועק אין וואלד, כדי צו שטארבן. ס'קאָן זיין, אז זי איז שוין טויט. אָבער אפשר בלאָנדזשעט זי נאָך אלץ ארום אין וואלד און קאָן נישט געפונען דעם ריכטיקן וועג? דער וואלד איז גרויס, און איר שכל איז דאָך ביי גאָט!

שליסט אייך אָן צום צוג, שליסט אייך אָן! לאָזט דעם האָבער אין די סטערטעס, זאָלן די דינע קערנדלעך אליין ארויספאלן פון די זאנגען. לאָזט די קארטאָפל פארפוילט ווערן אין דער ערד, לאָזט ארויס די פערד פון די שטאלן, כדי זיי זאָלן נישט אויסגיין פון דורשט, לאָזט אָפן די טירן פון די סטאָדאָלעס, כדי די קי זאָלן אין אָוונט אליין קאָנען ארייננקומען אונטערן דאך. נעמט־מיט די קינדער, וואָרום קינדער געהערן צו גאָט! גאָט איז מיט דעם קליינוואַרג, ער פירט זייערע טרים. זיי וועלן אונז העלפן דאָרט, וואו דער שכל פון דערוואקסענע בלייבט אומבאהאָלפן!

קומט מיט, איר אלע מענער, פרויען און קינדער! ווער האָט עס א הארץ צו בלייבן אין דערהיים? ווער ווייסט, צי גאָט וויל זיך נישט באנוצן גראָד מיט אים? קומט מיט, איר אלע וועלכע נויטיקט זיך אין רחמים, כדי אייער נשמה זאָל נישט אמאָל פארמשפּט ווערן ארומצובלאָנדזשען און נישט צו

געפינען קיין תיקון. קומט מיט, קומט מיט! גאָט האָט ביי איר צוגענומען איר שכל, און דער וואלד איז דאָך אזוי אומענדלעך גרויס!

אך, ווער וועט געפונען דאָס אָרט, וואו די סאָסנעס וואקסן צום געדיכטסטן און וואו דער מאָך ליגט צום ווייכסטן? אָבער וואָס ליגט עס עפּעס פאר א טונקעלע זאך, אָט-אָ דאָרט, נעבן דעם פעלז? אָ, דאָס איז נאָר א ברוינער מוראשניק. געלויבט איז דער, וועלכער פירט די טריט פון דעם חסר-דעה! דאָס איז ווירקלעך נישט עפּעס אנדערש, ווי א מוראשניק!...

אָ, סארא צוג דאָס איז! נישט קיין פייערלעכער, אויס-געפּוצטער צוג, וואָס איז מקבל-פּנים דעם גרויסן זיגער, און וואָס שיט פאר אים בלומען אויפן וועג און פארהילכט זיינע אויערן מיט פריידפולע אויסרופן. עס איז אויך נישט קיין צוג פון פּיליגרימען, וועלכע זינגען קאפּיטלעך תּהילים און שלאָגן זיך מלקות, בעת זיי וואנדערן צו די הייליקע קברים; און עס איז אויך נישט קיין עמיגראנטן-צוג אויף פויערישע פורלעך, וועלכע זוכן זיך א נייע היים, און געוויס נישט קיין מיליטער-מחנה מיט פּויקן און כּלי-זין. ניין, עס איז בלויז א גרויסער פויערים-עולם אין זייערע ארבעטס-מלבושים פון סוב-רין און אין אויסגעריבענע פּארטוכער; זיי ווערן באגלייט דורך ווייבער, וועלכע האלטן נאָך זאָקן-שפּיזלעך אין די הענט און טראָגן פּיצלעך קינדער אויף די פּלייצעס אָדער האלטן זיי ביי די הענטלעך.

אָ, סארא גרויסע זאך דאָס איז, צו זען ווי מענטשן פארייניקן זיך צוליב א וויכטיקן געמיינזאמען ציל! זאָלן זיי ארויסגיין, כּדי צו באגריסן זייערע באפרייער, כּדי צו לויבן גאָט, צו זוכן נייע היימען, אָדער צו פארטיידיקן זייער לאנד. אָבער די מענטשן אין דעם זוכער-צוג זענען נישט געטריבן געוואָרן נישט פון הונגער, נישט פון מורא פאר גאָט, און נישט פון מלחמה. זייער מי און מאטערניש איז אומזיסט און אומנישט, זייער האָרעוואניע וועט נישט באלוינט ווערן. זיי זענען נאָר ארויסגעגאנגען אויפצוזוכן א פארבלאָנדזשעטן חסר-דעה.

פאַר זייער פאַרגאַסענעם שווייס, פאַר זייער לאַנגן, שווערן וועג, פאַר זייער פחד און הייסע תּפילות וועלן זיי קיין שום אַנדערן שכר נישט באַקומען, ווי נאָר דאָס, אַז זיי וועלן צו-ריקגעפונען אַ פאַרבלאָנדזשעט משוגען מיידל, וואָס איר שכל איז ביי גאָט.

זאָגט, צי קאָן מען נישט ליב באַקומען דאָס דאָזיקע פאָלק? און ווי קאָן דער, וועלכער איז געשטאַנען ביים שאָ-סיי-גרובן און געזען דעם דאָזיקן צוג, נישט באַקומען טרערן אין די אויגן, בשעת ער דערינערט זיך דאָס בילד פון די מענער מיט די פאַרהאַרטעוועטע פנימער און גראָבע הענט מיט מאָזאָליעס, אָדער פון די ווייבער מיט די פאַר דער צייט געראונצלטע שטערנס און פון די מידע קינדער, וועמען גאָט האָט געזאָלט אָנווייזן דעם ריכטיקן וועג צו געפונען די פאַר-בלאָנדזשעטע?

דער גאַנצער שליאַך איז פול מיט די אומעטיקע זו-כערס. זיי פאָרשן דעם וואַלד מיט ערנסטע בליקן. זיי גייען פאַרטיפטע אין פינסטערע מחשבות, ווייל זיי ריכטן זיך גי-כער צו געפונען אַ בר-מינן, איידער אַ לעבעדיקן מענטשן.

זעט נאָר, אָט-דאָס שוואַרצע, דאָרט נעבן דעם פעלז... ס'איז דאָך געוויס נישט קיין מוראַשניק, נאָר אַן אומגעפאַלע-נער בוים, האַ, וואָס נישט?... געלויבט איז גאָט, דאָס איז טאַקע נאָר אַן אומגעפאַלענער בוים! מען קאָן דאָך נישט דערזעען פון דערווייטנס, בשעת דיביימער שטייען אַזוי גע-דיכט נעבן איינאַנדער.

דער צוג איז אַזאַ לאַנגער, אַז די ערשטע מענטשן, — די שטאַרקע מאַנסלייט — זענען שוין אָנגעקומען צום וואַלד, וואָס אויף מערב-צו פון ביערגע, בשעת די לעצטע אָנטייל-נעמער, — די קאַליקעס, די שוואַכע זקנים און די ווייבער, וועלכע טראָגן זייערע קליינע קינדער אויף די פלייצעס — האָבן ערשט קוים באַוויזן פאַרבייצוגיין נעבן דער ברוביער קירך.

לסוף פאַרשווינדעט דער גאַנצער געשלענגלטער צוג אין

פינסטערן וואלד. די פרימאָרגן-זון לייכט זיי צו אונטער די הויכע סאָסנעס, און די שטראַלן פון זון-אונטערגאנג וועלן באגעגענען דעם צוג בשעת ער וועט ארויסקומען פון וואלד.

ס'איז שוין דער דריטער טאָג, ווי זיי זוכן. זיי האָבן זיך שוין צוגעוואוינט צו דער דאָזיקער ארבעט. זיי קוקן ארומ'ער כּון די גלייכע בארג-משופּעקייטן, פון וועלכע מען קאָן זיך אראָפּגליטשן בשעתן וואנדערן; אויך אונטער די אומגעפאלענעביימער, וואו מען קאָן גאנץ לייכט צעברעכן הענט און פיס, און אונטער די געדיכטע צווייגן פון די סאָס־נעס, וואָס הענגען אראָפּ אויפן מאָך און שענקען א גוטן פלאַץ פאר אָפּרו.

זיי האָבן שוין געפונען אלע משונהדיקע זאכן, וואָס מען קאָן זען אין וואלד: די ווינטער-הייל פונם בער, די גרוב פונם פוקס, די טיפע נאָרע פונם באָרסוק, דאָס פארסאזשעטע אָרט, וואו ס'האָט זיך אמאָל געפינען א קוילן־ברענעריי, א סך בערגלעך, וואָס זענען באדעקט מיט רויטע באָרוווקעס, א סאָסנע מיט ווייסע נאָדלען, דעם בארג, אויף וועלכן ס'האָט מיט א חודש צוריק געבושעוועט א געוואלטי־קע שרפה, און אויך דעם פעלזן-שטיין, וואָס א ריזיקער מכשף האָט אוועקגעשליידערט... אלצדינג האָבן זיי שוין געפונען, נאָר נישט דאָס אָרט נעבן דער בארג-וואנט, וואו ס'ליגט עפּעס א שווארצע זאך. קיינער איז דאָרט נישט געווען נאָכצוזען, צי ס'איז א מוראשניק, א בוים-שטאם אָדער א מענטש. אך דאָס איז מסתמא א מענטש, נאָר קיינער איז נישט צוגעגאנ־גען אהינצו!

די שטראלן פון זון-אונטערגאנג באלייכטן זיי שוין אויף דער אנדערער זייט וואלד, אָבער זיי האָבן נאָך אלץ נישט געפונען דאָס יונגע מיידל, ביי וועמען גאָט האָט צוגענומען איר קלאָרן שכל. וואָס זאָלן זיי איצט טון? אפשר זאָלן זיי נאָכאמאָל אדורכזוכן דעם וואלד? אָבער דער וואלד איז דאָך געפערלעך אין בין-השמשות: דאָרט זענען פאראן באָדנלאָזע זומפּן און גלייכע בארג-אָפּריסן. און ווי אזוי זאָלן זיי עפּעס

נעפונען נאָך זון-אונטערגאנג, בשעת זיי האָבן גאָרנישט נישט נעפונען ווען די זון האָט נאָך געשיינט?

– לאָמיר גיין קיין עקעבי! רופט-אויס עמיצער פונם המון.

– לאָמיר גיין קיין עקעבי! שרייען אלע, לאָמיר גיין קיין עקעבי!

— לאָמיר פרעגן די קאוואלערן, פארוואָס זיי האָבן אָנ־געררייצט זייערע הינט אויף א מענטשן, וואָס גאָט האָט ביי אים צוגענומען דעם שכל! פארוואָס האָבן זיי געטריבן א גייסטיק קראנקע צו פארצווייפלונג! אונזערע אָרימע קינדער־לעך וויינען נעבעך פון הונגער, אונזערע מלבושים זענען שוין צעריסן, דער האָבער שיט זיך פון די דארע זאַנגען אויף אונזערע פעלדער, אונזערע קארטאָפל ווערן פארפוילט אין דר׳ערד, אונזערע פערד לויפן ארום ווילד, אונזערע בהמות געפינען זיך אָן שום השגחה אויף די פאשע-פעלדער און מיר אליין קומען שיער נישט אום פון מידקייט. דאָס איז אלץ זייער שולד! לאָמיר גיין קיין עקעבי און זיך אָפּרעכענען מיט זיי! לאָמיר גיין קיין עקעבי!

— אין דעם דאָזיקן פארשאָלטענעם יאָר גייט-אויס אל־דאָס בייז נאָר צו אונז, אָרימע פויערים אליין! מיר ווערן שווער געדריקט אונטער דער שטראָפנדיקער האנט פון גאָט. און ווינטער וועלן מיר זיכער האָבן דעם הונגער צו גאסט; אָבער ווער ווערט עס אזוי געזוכט פון גאָטס האנט? זיכער נישט דער ברוביצער גלח, ווייל סוף-כל-סוף האָבן זיינע תפילות פאָרט דערגרייכט צו גאָט, טאָ ווער דען-זשע איז דאָ דער שולדיקער, אויב נישט די דאָזיקע חברה קאוואלערן? יאָ, לאָמיר גיין קיין עקעבי!

— זיי האָבן חרוב געמאכט דעם רייכן הויף, זיי האָבן פארטריבן די מאיאָרין, זי זאָל גיין בעטלען אויפן שליאך. עס איז זייער שולד, וואָס מיר גייען ארום אָן ארבעט, עס איז זייער שולד, וואָס מיר מוזן הונגערן! די גאנצע נויט אונזע־רע, — איז זייער ווערק. לאָמיר גיין קיין עקעבי!

א פינסטערע פארביטערטע פויערים-מחנה לאָזט זיך אוועק קיין עקעבי; הונגעריקע פרויען מיט וויינענדיקע קינדער אויף די הענט גייען זיי נאָך און לסוף קומען די קאליקעס און די שוואכע זקנים. די פארביטערונג פליט ווי א פארפלייצנדיקער שטראָם דורך אלע רייען פונם צוג: פון די זקנים צו די פרויען און פון די פרויען צו די שטארקע מאנסלייט, וועלכע פירן-אָן מיטן צוג.

דאָס איז די הארבסט-פארפלייצונג, וואָס קומט-אָן. אָ, איר קאוואלערן, צי געדענקט איר די פארפלייצונג אין פרי-לינג? איצט שטראָמען שוין אראָפּ פרישע פאליעס פון די בערג, איצט קומט-אָן א פרישע קאטאסטראָפע פאר דעם רום און מאכט פון עקעבי!

אן ארענדאר, וועלכער אקערט אויף א פלאכן בארג נעבן וואלד, דערהערט די געשרייען פונם ווילדן המון. ער שפאנט-אויס א פערד פונם אקער-אייזן און גאלאָפּירט אוועק קיין עקעבי.

— גוואלט, מענטשן! אן אומגליק קומט-אָן! שרייט ער, די בערן קומען אָן, די וועלף און די מכשפים קומען אָן. זיי גרייטן זיך צו מאכן א תל פון גאנץ עקעבי!

ער רייט איבערן הויף און שרייט ווילד פון שרעק:

— אלע מכשפים פון וואלד לאָזן זיך דאָ אהער! זיי גייען פארברענען עקעבי און דערהרגענען די קאוואלערן. גוואלט, מענטשן, ראטעוועט אייך!

הינטער אים דונערט שוין דער רעש און געפילדער פון דער שטראָמענדיקער מענטשן-מאסע. די הארבסטיקע פארפליי-צונג ברויזט קעגן עקעבי.

צי ווייסט ער וואָס ער וויל, דער דאָזיקער שטורעמדי-קער שטראָם פון פארביטערונג? צי וויל ער א שרפה, צי וויל ער א רציחה, צי וויל ער גזלה?

דאָס זענען נישט קיין מענטשן, וואָס קומען דאָ אָן: דאָס זענען די מכשפים פון וואלד, די בייזע חיות פון דער וויסטעניש:

„מיר, די פינסטערע כּוחות, וואָס האלטן זיך פארבאָרגן אונטער דער ערד, מיר זענען פריי געוואָרן אויף איין איינצי־קע גליקלעכע רגע, און מיר ווילן זי אויסנוצן! די נקמה האָט אונז באפרייט!"

דאָס זענען די רוחות פון בארג, וואָס האָבן פריער געגראָבן רודע, דאָס זענען די רוחות פון וואלד, וואָס האָבן פריער געהאקט די ביימער און געהיט די קוילן־ברענערייען, דאָס זענען די רוחות פון די פעלדער, וואָס האָבן־פריער געלאָזט שפּראָצן די תּבואה; אָבער איצט זענען זיי באפרייט און האָבן בדעה צו באנוצן זייערע כּוחות צום ווערק פון פארטיליקונג. א טויט דעם עקעביער הויף! א טויט די קאוואלערן!

— אָט־אָ דאָ פליסט דער בראָנפן אין טייכן, אָט־אָ דאָ ליגן גאנצע הויפנס גאָלד אין די קעלערס, אָט־אָ דאָ זענען די שפּייכלערס אָנגעפּאקט מיט תּבואה און פלייש! פארוואָס זאָלן אָרנטלעכע מענטשן הונגערן, און רשעים זאָלן זיך באָדן אין אלדאָס גוטס?

איצט מוז עס שוין נעמען א סוף צו דעם, איר האָט שוין איבערגעכאפּט די מאָס, איר הערן קאוואלערן! איר פעלד־ליליעס, וואָס האָבן קיינמאָל נישט געשפּינט, איר פייגל וואָס האָבן קיינמאָל נישט געזאמלט אין די נעסטן: זייט וויסן, אז איר האָט שוין איבערגעכאפּט די מאָס! זי, די פארבלאָנדזשע־טע, וועלכע ליגט איצט אין וואלד, האָט ארויסגעטראָגן דעם פּסק־דין איבער אייך; מיר זענען בלויז אירע שליחים. נישט קיין באאמטע, נישט קיין ריכטער האָבן ארויסגעטראָגן דעם דאָזיקן פּסק־דין, נאָר זי, וועלכע ליגט איצט אין וואלד, זי האָט אייך פארמשפּט!

די קאוואלערן שטייען אויף די שטיגן וואָס צום גרויסן פראָנט־הויז, און זען, ווי דער המון קומט־אָן. זיי ווייסן שוין, אין וואָס מען באשולדיקט זיי. אָבער גראָד דאָס מאָל זענען זיי ווירקלעך אומשולדיק. אויב דאָס אומגליקלעכע מיידל האָט זיך אוועקגעלייגט אין וואלד כּדי צו שטארבן, איז עס נישט דערפאר וואָס די קאוואלערן האָבן אָנגערייצט זייערע הינט

אויף איר – דאָס האָבן זיי קיינמאָל נישט געטון —, נאָר דערפאר, ווייל יעסטאַ בערלינג האָט מיט אכט טאָג צוריק חתונה געהאט מיט דער גרעפין עליזאַבעט.

אָבער צו וואָס לוינט די רייד מיט די דאָזיקע משוגעים? זיי זענען טויט-מיד און הונגעריק, די נקמה העצט זיי, דער פארלאנג נאָך רויב רייצט זיי. זיי קומען צולויפן מיט ווילדע געשרייען, און פאָראויס רייט דער ארענדאר, וועמען די שרעק האָט געטריבן צו משוגעת.

– די בערן קומען-אָן, די וועלף און די מכשפים קומען אָן... זיי גייען מאכן א תל פון עקעבי!

די קאוואלערן האָבן תיכף באהאלטן די יונגע גרעפין אין א פארבאָרגענעם חדר. לעיווענבאָרג און דער פעטער עבערהארד זעצן זיך דאָרט אוועק צו היטן ביי דער טיר, די איבריקע גייען ארויס צום המון. זיי שטייען אויף די שטיגן וואָס צום הויפט-ארייננגאנג, אומבאוואָפנטע, שמייכלענדיקע, און אזוי זענען זיי מקבל-פנים די אָנפאלער.

בשעת די ערשטע רייען קומען-צו צום דאָזיקן הייפל רואיקע מאנכלייט, בלייבט שטיין דער גאנצער המון. צווישן דער אָנטשטורמדיקער מענטשן-מאסע זענען פאראן אזעלכע צערייטע פארשוינען, וועלכע האָבן געוואָלט זיךווארפן אויף די קאוואלערן און זיי צעטרעטן מיט די פאָדקעוועס פון זייערע שטיוול — ווי די פאראָבקעס פון דער הויז אין הויף „זונד" האָבן אן ערך מיט פופציק יאָר צוריק געטון מיטן דעמאָלסדיקן פארוואלטער. אָבער דאָ האָבן זיי זיך געריכט צו געפינען פארהאמערטע טירן, און אָנגעלאָדענע ביקסן, דראָענדיק אָנגעשטעלטע צו זיי דורך די פענסטער; זיי האָבן זיך געריכט אויף א שטארקן ווידערשטאנד און פארביטערטן קאמף. אנשטאָט דעם זעען זיי גאָר שמייכלענדיקע מענטשן.

— ליבע פריינט, זאָגן די קאוואלערן, ליבע פריינט, איר זענט דאָך מיד און הונגעריק, בכן פארבעטן מיר אייך אויף אָוונט-ברויט, און מיר חלשן ממש אייך מכבד צו זיין מיט אַ שנאפס פון אונזער היימישן בראָנפן!

דער המון וויל נישט הערן; ער שרייט און דראָט. נאָר די קאוואַלערן מאכן זיך גאָרנישט דערפון.

— ווארט נאָר א קליינע ווײַלע, זאָגן זיי צום המון, ווארט נאָר! זעט, גאַנץ עקעבי שטייט פאר אייך אָפן! טיר און טויער זענען אויפגעפראלט: סיי פונם ווײַן-קעלער, סיי פונם מילך-שפייכלער און פון אלע קאמערן. אייערע פרויען פאלן שיער נישט צו דער ערד פון מידקייט, די קינדערלעך ווײנען פון הונגער. לאָמיר זיי קודם-כל געבן עפּעס צו דער-כאפן ס'הארץ! נאָכדעם וועט איר אונז קאָנען דערהרגענען. מיר וועלן אָסור נישט אנטלויפן. מיר האָבן אָבער א פולן בוי-דעם מיט זאפטיקע עפל. לאָמיר צוערשט ברענגען עפל פאר די קינדער.

— — — — — — — — — — — — — —

אין א שעה ארום ווערט אין עקעבי געפראוועט א שמחה ביי דער ווייסער שיין פון דער לבנה, אין דער הארבסט-נאכט; אזא שמחה איז נאָך קיינמאָל נישט פאָרגעקומען אין דעם דאָ-זיקן רייכן הויף.

מען האָט צעבראָכן די פּלויטן, און אין אלע ווינקעלעך איבערן הויף פלאמען גרויסע שייטערהויפנס. דער המון האָט זיך איצט פאנאנדערגעזעצט גרופּעסווייז, און האָט הנאה פון דער ווארעמקייט און פון אָפּרו, און ער ווערט ממש באשאָטן מיט אלדאָס גוטס.

די דרייסטערע חברה-לייט פונם המון זענען אריין אין די שטאלן און ארויסגעשלעפּט פון דאָרט, וואָס מען האָט נאָר געברויכט. מען האָט געשאָכטן קעלבער און שעפּסן און עטלע-כע גרעסערע בהמות. דאָס אלץ האָט מען צעפּערטלט און אָפּ-געבראָטן ביי די פייערן. די הונדערטער הונגעריקע נפשות פארשלונגען אלץ, וואָס מען דערלאנגט. איין בהמה נאָך דער אנדערער ווערט ארויסגעשלעפּט און אויגנבליקלעך צוגעגרייט געמאכט. ס'זעט אויס, ווי זיי וואָלטן דאָ אין משך פון דער דאָ-זיקער איינציקער נאכט בדעה געהאט אויסצוליידיקן אלע שטאלן.

גראָד די לעצטע טעג האָט מען אין עקעבי אָנגעבאַקן א סך קאָרן-מצות צום ווינטער-געברויך. וואָרום נאָכדעם, ווי די יונגע גרעפין עליזאַבעט האָט זיך דאָרט איינגעקליבן אלס יעסטאַ בערלינגס ווייב, האָט מען ווידער גענומען פירן די ווירטשאפט אויפן אלטן שטייגער. און הגם ס׳האָט אויס-געזען, ווי די יונגע פרוי וואָלט לחלוטין נישט אין זינען געהאט, אז זי איז איצט יעסטאַ בערלינגס ווייב, האָט זי אָבער פאָרט באלד גענומען די לייצעס איבער עקעבי אין אי-רע הענט אריין. ווי יעדע גוטע באַלעבאָסטע האָט זי תיכּף געמאכט א סוף צו דער פארשווענדערישקייט און אָפּגעלאָזנ-קייט, וואָס האָבן געהערשט, בשעת די קאוואלערן זענען גע-ווען די איינציקע באלעבאטים. אלע האָבן איר געפאָלגט; דער דינערשאפט האָט עס הנאה געטון, אופסניי צו האָבן איבער זיך א באפעלערישע פרויען-האנט.

נאָר צו וואָס האָט איר געטויגט איר גאנצע האָרעוואַ-ניע — אָנצופילן די שפייכלערס און קאמערן מיט קאָרן-מצות, פוטער, קעז און ביר, וואָס מען האָט געגרייט אין משך פונם גאנצן חודש סעפטעמבער? צו וואָס האָט דאָס אלצדינג געטויגט?

שנעל ארויס מיט דעם אלעם צום המון, וואָס געפינט זיך אויפן הויף, כּדי ער זאָל נישט אונטערצינדן עקעבי און נישט דערהרגענען די קאוואלערן! ארויס מיטן ברויט, פוטער און קעז! ארויס מיט די פעסער ביר, ארויס מיט די פעטע גערויכערטע שינקעס, און אויך מיט די פעסעלעך בראָנפן, ארויס מיט די פולע קוישן עפל!

ס׳וואָלט שוין גוט געווען, ווען מען זאָל אפילו מיט אלץ וואָס עקעבי פאַרמאָגט קאָנען שטילן דעם ווילדן כּעס פונם דאָזיקן המון. און וואָלט מען נאָר געקאָנט אָפּקומען בלויז דערמיט, — איז א כּפרה אלץ, אבי ס׳זאָל נישט קומען צו קיין אומגליק מיט מענטשן!

דאָס אלץ געשעט אזוי נאָר צוליב דער יונגער פרוי, וועלכע איז איצט די באַלעבאָסטע איבער עקעבי. די קאווא-לערן זענען מוטיקע און קאמפּס-פעאיקע מאנסלייט; ווען זיי

וואָלטן געמעגט טון ווי זיי געפעלט, וואָלטן זיי זיך דרייסט פארטיידיקט; ווען נישט צוליב איר, וואָלטן זיי מיט א פּאָר קוילן פארטריבן די דאָזיקע רויב-גיריקע מחנה.

די יונגע גרעפין איז אָבער א מילדע און ווייכהארציקע פרוי, זי האָט זייער געבעטן, מען זאָל שוינען די מענטשן.

וואָס טיפער אין דער נאכט, אלץ געלאסענער ווערט דער המון. די ווארימקייט און אָפּרו אין די געשמאַקע מאכלים ווי אויך די זיסע משקאות שטילן-איין זייער ווילדע צערייצטקייט. זיי הייבן-אָן צו שפּאסן און לאכן, ווי זיי וואָלטן זיך איצט געפונען אויף א מנחם-אבל-מאָלצייט נאָך דעם ניגאָרדער מיידל. און אויף אזא מין מאָלצייט דארף מען דאָך עסן און טרינקען און לאָזן זיך וואויל-גיין.

די קינדער וואלגערן זיך ממש אין דער קופּע אויבס, וואָס מען שיט-אָן פאר זיי. די אָרימע ארענדאר-קינדער, וואָס א ווילדע יאגדע אָדער א באָרוווקע איז פאר זיי תּמיד א מאכל, ווארפן זיך איצט איבער די גוטע עפּל-מינים, ווי גאָלדענע רענעטן, קאָשטעלן און פּאפּירוווקעס, און איבער די בארנעס מיט רויטע און געלע בעקלעך: זיי סמאקעווען די זיסע קלאפּסעס און גרויסע מיכאלקעס און זאפּטיקע וויניוווקעס, און שטאָפּן זיך אָן מיט פלוימען פון פארשידענע קאָלירן: מיט געלע און רויטע רינגליאָטן, און פליישיקע ווענגערקעס, וואָס דער בלויער טוי ליגט נאָך אויף זיי. אָ, קיין שום זאך איז נישט צו גוט פאר דער פּאָלקס-מאסע, בשעת זי באוויליקט צו ווייזן איר צאָרן און מאכט!

ארום האלבער נאכט זעט עס שוין אויס, ווי דער עולם וואָלט גענומען גרייטן זיך צום אהיימגיין. די קאוואלערן הערן אויף צוצוברענגען מאכלים און ווייַן, ארויסצושלעפּן די קאָרקעס און צו צאפּן ביר. זיי זיפצן גרינגער אָפּ, דערפילנדיק, אז די סכנה איז שוין פּאָריבער.

אָבער גראָד אין דער דאָזיקער רגע דערזעט זיך א ליכט אין איינעם פון די פענסטער פונם גרויסן הויז. אלע די

וועלכע דערזעען עס, טוען א פארציטערטן געשריי. זיי האָבן דערזעען א יונגע פרוי, וועלכע טראָגט א ליכט אין האנט.

עס געדויערט בלויז איין אויגנבליק; די דערשיינונג ווערט תּיכף פארשווינדן, אָבער די מענטשן דאכט, זיך אז זיי האָבן דערקענט די פרוי.

— זי האָט פונקט אזעלכע לאנגע שווארצע צעפּ און רויטע באקן, ווי אונזער מיידל! שרייען זיי. זי איז דאָ פאראן, די קאוואַלערן האלטן זי געפאנגען!

— אָ, איר חברה קאוואלערן, איר האָט זי אלזאָ דאָ, אין עקעבי? איר האָט צוגערויבט אונזער קינד, ביי וועמען גאָט האָט צוגענומען איר קלאָרן שכל? איר פּושעים, וואָס טוט איר דען מיט איר? פארוואָס האָט איר אונז געלאָזט זיך פּייניקן און שרעקן גאנצע אכט טאָג צייט, און זוכן זי אין די וועלדער אין משך פון דריי טעג? גייט אין דר׳ערד אריין מיט אייער וויין און עסן! וויי איז צו אונז, וואָס מיר האָבן עפּעס גענומען פון אייער האנט! די רגע זאָלט איר אונז אהער געבן דאָס מיידל, דערנאָך וועלן מיר זיך שוין אָפּרעכענען מיט אייך!

די חיה-רעה וואָס האָט זיך שוין געהאט געשטילט, הויבט ווידער אָן צו רעווען און גוואלדעווען. מיט עטלעכע ווילדע שפּרונגען ווארפט זי זיך צום הויז.

דער המון איז פלינק, אָבער די קאוואלערן זענען נאָך פלינקער. זיי פליען-צו צו די טירן און פארהאמערן זיי פון אינעווייניק. נאָר ווי זאָלן זיי זיך אָן עצה טון קעגן דעם דאָזיקן שטורעמדיקן המון? א טיר נאָך א טיר ווערט אויפגעבראָכן. די קאוואלערן ווערן פארטריבן: זיי האָבן נישט מיט וואָס זיך צו ווערן. דער ערב-רב רינגלט זיי ארום פון אלע זייטן, און שטופּט זיך אויף זיי אזוי, אז זיי קאָנען זיך א ריר נישט טון.

די פרעמדע מענטשן רייסן זיך אריין אין הויז, כדי צו זוכן דאָס ניגאָרדער מיידל. זיי געפינען זי אין א פארבאָרגענעם חדר. קיינער פון זיי גיט זיך אָבער נישט קיין צייט

נאָכצוזעען, צי זי האָט שווארצע אָדער בלאָנדע האָר. זיי נע־מען זי אויף זייערע אָרעמס און טראָגן זיך ארויס. זיי בא־רואיקן זי, אז זיי וועלן איר חלילה נישט טון קיין שלעכטס. נאָר מיט די קאוואלערן וועלן זיי זיך שוין אָפּרעכענען. דאָס טוען זיי אלץ צוליב אירעטוועגן, כדי זי ארויסצוראטעווען פון איר תפיסה.

אָבער בשעת זיי גייען ארויס פון הויז, קומט זיי א קעגן א צווייטער צוג.

אין דעם וויסטעסטן ווינקל פון וואלד ליגט שוין נישט מער דער טויטער קערפּער פון יונגן מיידל, וועלכע איז אראָפּגעפאלן פון א הויכן פעלז און דערהרגעט געוואָרן אויפן אָרט. און טאקע א קינד האָט זי געפונען. א טייל פון די זוכער, וועלכע זענען פארבליבן אין וואלד, האָבן זי אויפ־געהויבן און טראָגן זי אויף זייערע שטארקע אקסלען. איצט קומען זיי אָן צום עקעביער הויף.

נאָך שענער ווי זי איז געווען אין לעבן איז זי איצט נאָכן טויט. ווי חנעוודיק זי ליגט מיט אירע לאנגע שווארצע צעפּ! ווי הערלעך די דאָזיקע געשטאלט איז, נאָכדעם ווי די אייביקע רו האָט אויסגעשפּרייט אירע פליגל איבער איר!

מען טראָגט זי הויך אויפגעהויבן איבער די קעפּ פון דער מענטשן־מאסע, וועלכע ווערט תיכף אנטשוויגן. מיט גע־בויגענע קעפּ באגעגענען אלע זיין מאיעסטעט דעם טויט.

— זי איז ערשט נישט לאנג געשטאָרבן! שעפּטשען די טרעגער צו די ארומיקע, זי האָט ביז היינט ארומגעבלאָנ־דזשעט אין וואלד. מיר זענען זיכער, אז זי האָט געוואָלט אנטלויפן פון אונז, בשעת מיר האָבן זי געזוכט, און דאן איז זי אראָפּגעפאלן פון א הויכן בארג־אָפּריס.

— אָבער, אויב דאָס איז דאָס מיידל פון ניגאָרד, טאָ ווער־זשע איז די אנדערע, וועלכע מיר האָבן איצט ארויסגע־טראָגן פון עקעביער פאלאץ?

דער צוג פון וואלד באגעגנט זיך מיטן צוג פון פאלאץ. מען צינדט־אָן שטורקאצן איבערן גאנצן הויף. אלע קאָנען

איצט באטראכטןביידע פרויען, און זיי דערקענען זיי טאקע. די אנדערע, די לעבעדיקע, איז דאָך די יונגע גרעפין פונם אלטן באָרגישן פאלאץ!

— אָ, וואָס זאָל דאָס ווידער באדייטן? האָבן זיך די דאָרפסמענטשן געחידושט, צי זענען מיר נישט אַ מאָל געקומען אויף די שפורן פון א פרישן פארברעכן? ווי געשיקט זיך עס, וואָס די גרעפין דאָנאַ זעפינט זיך איצט אין עקעבי? פארוואָס האָט מען אונז איינגערעדט, אז זי געפינט זיך ערגעץ זייער ווייט פון דאנען, אָדער אז זי איז שוין אפשר טויט? ס'איז ווירקלעך א גרויסער יושר, אז מיר זאָלן פאקן די חברה קאוואלערן און זיי צעטרעטן אויף שטויב אונטער אונזערע געקאָוועטע שטיוול!

אָבער פלוצלינג דערהערט מען א קלינגנדיקע שטים. יעסטאַ בערלינג איז ארויף אויפן אָנלען פון די שטיגן, און האָט אָנגעהויבן רעדן פון דאָרט:

— הערט, וואָס איך רעד צו אייך, איר בייזע חיות און שדים! צי מיינט איר טאקע, אז מיר האָבן נישט גענוג ביקסן און פולווער אין עקעבי, כדי צו מאכן פון אייך קרעפל-פלייש? הא, ווי מיינט איר, משוגעים?! צי גלויבט איר טאקע, אז איך האָב נישט געהאט גרויס חשק אייך אלע צוזאמען אויסצושיסן ווי משוגענע הינט? אָבער זעט איר, די דאָזיקע פרוי איז געווען אייער מליץ-יושר! אָ, ווען איך וואָלט געווען געוואוסט, אז איר וועט זי וואגן אָנצורירן מיט אייערע לאפעס, וואָלט קיין איינער פון אייך נישט אוועק פון דאנען א לעבעדיקער, איר הערט, וואָס איך זאָג אייך?

וואָס מאכט איר פארא טומל אין מיטן דער נאכט, און פאלט-אָן אויף אונז, ווי וואלד-גזלנים, און דראָט אונז מיט מאָרד און שרפות? וואָס גייט מיך אָן דער גורל פון אייערע משוגענע מיידלעך? קאָן איך דען ווויסן, וואו זיי לויפן ארום? איך קאָן אייך פארזיכערן, דאָס איך בין צו גוט געווען צו דער, וועלכע איר טראָגט דאָרט... דאָס איז גאָר! איך האָב זי טאקע געדארפט פארטרייבן דורך מיינע הינט — דאָס וואָלט פאר

אונזביידע בעסער געווען — נאָר דאָס האָב איך ווירקלעך נישט געטון. און איך האָב איר קיינמאָל נישט צוגעזאָגט חתונה צו האָבן מיט איר, איך האָב צומאָל א וואָרט נישט דערמאָנט וועגן דעם געדענקט-זשע, וואָס איך זאָג אייך!

און איצט זאָלט איר תיכף אָפּלאָזן די פרוי, וועלכע איר האָט ארויסגעטראָגן פון דאנען! לאָזט זי אָפּ, זאָג איך אייך, און ברענען זאָלן מיט אן אייביקן פייער די לאפּעס, וואָס האָבן געוואגט זיך צוצורירן צו איר! צי פארשטייט איר נישט, איר כאמעס, אז זי שטייט אויף אזוי פיל העכער פון אייך, ווי דער הימל איז פון דער ערד, אז זי איז פונקט אזוי איידל ווי איר זענט גראָב, אז זי איז פונקט אזא צדיקת ווי איר זענט רשעים?

און איצט וועל איך אייך זאָגן, ווער זי איז. קודם-כל איז זי א מלאך פון הימל, צווייטנס איז זי געווען פארהייראט מיטן גראף פון באָרג. אָבער איר שוויגער האָט זי נעבעך טאָג און נאכט געפייניקט. זי האָט געמוזט שטיין ביים טייך און וואשן וועש, גלייך ווי א פשוט דינסטמיידל, זי איז גע-יואָרן געשלאָגן און געפּלאָגט נאָך ערגער ווי אייערע ווייבער. יאָ, ס'האָט שוין אפילו געהאלטן דערביי, אז זי זאָל זיך אריינוואַרפן אין טייך, — אזוי האָט מען איר פארביטערט דאָס לעבן. ווער פון אייך, איר ליידאקעס, איז דאָס איר דע-מאָלס געקומען צו הילף? קיינער פון אייך איז נישט בייגע-שטאנען אין איר נויט; נאָר מיר האָבן דאָס געטון, מיר קאוואלערן!

און ווען זי האָט צווישן פרעמדע מענטשן געבוירן א קינד, ער-גע'ץ אין א פארוואָרפן פויערים-הייזל, דאן האָט איר דער גראף צו וויסן-געטון, אז אזוי ווי זיי האָבן חתונה געהאט אין א פרעמד לאנד, נישט לויט די שוועדישע מנהגים, איז זי נישט זיין ווייב, און ער איז נישט איר מאן. וועגן דעם קינד האָט ער זיך נישט געוואָלט קימערן. וואָס וואָלט איר געטון, איר טפשים, ווען זי קומט צו עמיצן פון אייך און זאָגט: „הער נאָר, דו, איך וויל נישט, אז מיין קינד זאָל פארשריבן ווערן אין די

מעטריקע-ביכער אָן א פּאָטער, בכן בעט איך דיך, אז דו זאָלסט חתונה האָבן מיט מיר״! הא, וואָס וואָלט איר דער־מאָלסט געענטפערט, איר שלעפּערס? זי האָט זיך אָבער נישט געווענדעט צו קיינעם פון אייך, אָ, ניין! צו יעסטאַ בערלינגן האָט זי זיך געווענדעט, צום אָרימען גלח, וועלכער טאָר שוין נישט מער פריידיקן גאָטס וואָרט: יאָ, דאָס מוז איך אייך זאָגן, איר מנוולים, אז א שווערערן עול האָב איך נאָך קיינמאָל נישט גענומען אויף זיך, ווייל איך בין נישט ווערט אזא זכות, איך האָב מיך געהאַלטן אויף אזוי פיל נידריקער פון איר, אז כ׳האָב נישט געהאט די העזה צו קוקן איר גלייך אין די אויגן. נאָר איך האָב אויך נישט געוואגט איר אָפּצוזאָגן, מחמת זי האָט זיך דעמאָלסט געפונען אין א פארצווייפלטן צושטאנד.

איר מעגט אייך קלערן וואָס איר ווילט וועגן אונז קאוואלערן, אָבער פאר איר האָבן מיר געטון אלץ, וואָס מיר האָבן נאָר געקאָנט. און דאָס איז אויך אין איר זכות, וואָס מיר האָבן אייך נישט צעשאָסן ווי די משוגענע הינט. אָבער איצט זאָג איך אייך צום לעצטן מאָל: לאָזט זי אָפּ און גייט אייך אייער וועג, א נישט האָב איך מורא, וועט זיך נאָך די ערד עפענען און אייך אלעמען איינשלינגען! אויף צוריקוועגס מעגט איר בעטן צו גאָט, ער זאָל אייך מוחל זיין, וואָס איר האָט איבערגעשראָקן און מצער געווען די פרוי, וועלכע איז אזוי גוטהארציק און אומשולדיק ווי א מלאָך. און איצט, טראָגט אייך אָפּ פון דאנען, — אָבער די מינוט! מיר האָבן שוין היינט געהאט גענוג פון אייך!

נאָך איידער ער האָט געענדיקט רעדן, האָבן די פויערים אראָפּגעלאָזט די גרעפין פון זייערע הענט און זי אוועקגע־זעצט אויף די שטיגן. איצט איז צו איר צוגעגאנגען א מגושמדיקער פויער און איר דערלאנגט די האנט.

— א גוטע נאכט און א שיינעם דאנק אייך! האָט ער געזאָגט, מיר האָבן אייך חלילה נישט געוואָלט קיין שלעכטס טון, פרוי גרעפין.

נאָך אים איז צוגעקומען א צווייטער און איר פּאָרזיכ־
טיק געדריקט די האנט.

— א גוטע נאכט און א שיינעם דאנק! איר דארפט נישט
זיין בייז אויף אונז!

יעסטאַ איז אראָפּגעשפּרונגען פונם אָנלען און זיך
אוועקגעשטעלט נעבן איר. דאן האָבן זיי אים אויך געגעבן
די האנט.

איינער נאָכן אנדערן זענען זיי איצט מיט לאנגזאמע,
פלעגמאטישע טריט צוגעקומען זיך געזעגענען מיט איר. איצ־
טער זענען זיי שוין ווידער געצוימטע נפשות, נאָרמאלע
מענטשן, ווי זענען עס געווען אין יענעם פרימאָרגן, איידער
זיי האָבן פארלאָזן זייערע היימען, איידער דער הונגער און
בקמה האָבן זיי געמאכט פאר בייזע חיות.

זיי האָבן איר געקוקט גלייך אין די אויגן אריין, און
נישט ביי איינעם פון זיי האָט יעסטאַ באמערקט טרערן אין
די אויגן, וואָס זענען ארויסגערופן געוואָרן ביים אָנבליק פון
דעם אומשולדיקן און פרומען אויסדרוק פון איר פנים. איצט
זענען דאָס געווען מענטשן, וועלכע האָבן זיך געפרייט צו
זען א ווען, וואָס איז זיך אויף אזוי ווייט מקריב פאר גוטס,
און אין זייערע הערצער האָט אויפגעפלאמט א געפיל פון
שטילער התפעלות פאר איר.

נישט אלע האָבן איר געקאָנט דערלאנגען די האנט.
זיי זענען דאָך געווען אזא מוראדיקע מענגע, און די יונגע
פרוי איז נעבעך געווען מיד און שוואך. נאָר יעדער איינצי־
קער איז צוגעגאנגען, א קוק־געטון אויף איר און געדריקט
יעסטאַן די האנט; זיין האנט האָט שוין יאָ געקאָנט אויס־
האלטן דאָס אומאויפהערלעכע דריקן.

יעסטאַ איז געשטאנען ווי פארזונקען אין א חלום. אין
זיין הארצן האָט אין דער דאָזיקער נאכט א נייע ליבע
אויפגעשפּראָצט.

— אָ, מיין פאָלק, האָט ער געטראכט, מיין טייער פאָלק,
ווי טיף איך ליב דיך?

ער האָט איצט דערפילט, ווי ער האָט אין דער אמתן ליב די דאָזיקע מחנה, וועלכע האָט זיך אין דער נאכט-פינסטערניש צוריק אומגעקערט אהיים, מיט דעם טויטן מיידל אין דער ערשטער ריי פונם צוג. אָך, ווי ליב ער האָט די דאָזיקע גרויע פויערים-מאסע, מיט די גראָבע סוברינענע מלבושים, מיט די אויסגעריבענע ארבעט-פארטוכער און שטינ-קענדיקע שטיוול! דאָס זענען די, וועלכע וואוינען אין די פארראויכערטע שטיבלעך נעבן ברעג וואלד, און וועלכע קאָנען נישט שרייבן און גאנץ אָפט אויך נישט לייענען. אָרימע נפשות נעבעך, וואָס ווייסן גאָרנישט פונם עשירות און פראכט פונם לעבן, נאָר בלויז פון זיין שווערער האָרעוואניע און טעגלעכער זאָרג פארן שטיקל טרוקן ברויט.

ער האָט זיי אלע געליבט מיט א ווייטאָקלעכער, ברע-נענדיקער צערטלעכקייט, ביז צו טרערן אין די אויגן. ער האָט אליין נישט געוואוסט, וואָס ער זאָל טון פאר זייערט-וועגן, אָבער ער האָט זיי געליבט, מיט אלע זייערע חסרונות און שוואכקייטן. אך גאָטעניו, ווען וועט שוין קומען די צייט, ווען זיי וועלן אים אויך ליב באקומען!

סארא פרעכטיק פאָלק דאָס איז געווען! ווי מוטיק און אויסהאלטעוודיק, ווי פריילעך און ארבעטזאם, ווי פעאיק און אונטערנעמעריש! נישט איינמאָל האָט איין אביון א טובה-גע-טון דעם צווייטן אביון. ביי ס׳רוב פון זיי האָט דאָס פנים עדות געזאָגט וועגן קראפט און אינטעליגענץ, און זייערע ווערטער האָבן געשפריצט מיט זאפטיקן הומאָר.

ער האָט אויפגעוואכט פון זיין חלום: זיין ווייב האָט אים אָנגענומען פארן אָרעם. די מענטשן זענען שוין געווען אוועקגעגאנגען. בלויז זייביידע זענען פארבליבן אויף די שטיגן.

— אָ, יעסטאַ, יעסטאַ! האָט זי צו אים שטיל געשושקעט, ווי אזוי האָסטו דאָס געקאָנט זאָגן?

זי האָט זיך פארשטעלט דאָס פנים מיט די הענט און געוויינט.

— איך האָב בלויז געזאָגט דעם ריינעם אמת, האָט יעסטאַ אויסגערופן. איך האָב קיינמאָל נישט צוגעזאָגט דעם ניגאָרדער מיידל, אז איך וועל מיט איר חתונה האָבן. איך האָב איר נאָר געזאָגט: קום צוגיין איבעראכטאָג פרייטאָג, וועסטו בייוואוינען א פריילעכע געשעעניש, נישט מער. וואָס בין איך שולדיק, אז זי האָט זיך פארליבט אין מיר?

— אך, נישט דאָס מיין איך, נאָר ווי אזוי האָסטו געקאָנט זאָגען צו די מענטשן, אז איך בין גוט און אומשולדיק? יעסטאַ, יעסטאַ, צי ווייסטו, אז איך האָב דיך שוין געליבט דעמאָלסט, ווען איך האָב נאָך נישט געהאט קיין רעכט דערצו? אך, ווי איך האָב זיך געשעמט פאר די דאָזיקע מענטשן, יעסטאַ! כ׳בין שיער נישט אומגעקומען פאר בושה!

איר צארטער קערפער האָט זיך געצאפלט פון העפטיקן שליוכצן.

ער האָט אויף איר א קוק-געטון און שטיל געזאָגט:

— אָ, דו מיין טייערע, מיין געליבטע! ווי וואויל איז דיר, וואָס דו ביזט אזא גוטע! און ווי גליקלעך דו ביזט, וואָס אין דיר וואוינט אזא שיינע נשמה!

35.

קעווענהילער

ליבע פריינט! דאָס וואָס איך שרייב דאָ, איז נאָר אַ קליינע נעבעכדיקע אַלעגאָריע.

אַן אַלעגאָריע שטאָלצירט געוויינלעך אַרום אין אַ פּראַכטפולן לבוש, מיט אַ מלכותדיקן הילוך. אָבער מיין אַלעגאָריע דערמאָנט גיכער אַן אָפּגעריסענעם, אָפּגעשליסענעם גאַסניונג. אַן אַלעגאָריע האָט ליב צו וואוינען אין אַ יונג וועלדל פון אַ געטלעך שיינער סביבה, אָדער אין רחבותדיקע זאַלן פון גרויסע פּאַלאַצן; אָבער מיינע האָב איך געטראָפן אין קאַרלשטאַד, ביי דעם שטיינערנעם טורעם, וואָס נעבן דער מערבבריק; דאָרט איז זי געזעסן און נעבעך ביטער געוויינט.

דער דאָזיקער אַלטער שטיינערנער טורעם איז אָסור נישט קיין צירונג פאַר דער ניימאָדישער שטאָט. דער הויכער, שמאָלער פּירקאַנטיקער בנין פון גראַניט, מיט זיינע קליינע ענגע פענסטערלעך, זעט־אויס ווירקלעך מיאוס. די גרויע שאַרףקאַנטיקע ווענט האָבן נישט קיין שום באַפּוצונג. און אינגאַנצן מאַכט עס אַן אויסטערלישן אימהדיקן איינדרוק. דער אַלטער בנין דערמאַנט אָן עפּעס אַ פאַרצייטישן ריטער־שלאָס; די קאַרלשטאַדער תושבים ווייסן אָבער צו דערציילן, אַז דאָס איז מיט פיל יאָרן צוריק געווען אַ מיל, פאַלט במילא אַוועק אויך די דאָזיקע ראָמאַנטישע אויסצייכנונג.

אָבער נישט געקוקט דערויף, וואוינט דאָרט מיין קליינע אלעגאָריע. איך וועל אייך דערציילן, א מין גוטינקע זי איז, און דאָן, מיין איך, וועט עס קיינעם מער נישט קומען אויפן רעיון צו צעשטערן דעם דאָזיקן אלטן טורעם. זי וויל ליבערשט דאָרט וואוינען, איידער אין א פריצישן שלאָס, צי אין א ראָטהויז, אָדער אין א לאטיינישער הויכשול, ווייל זי האָט ליב גלאטיקע, אָפגעריבענע מויערן און די געזעלשאפט פון שטשורעס אָדער פלעדערמייז. ס׳וואָלט אפשר נישט כדאי געווען צו דערציילן עס, ווען דער העלד פון דער אלעגאָריע וואָלט נישט געווען איינער פון די עקעביער קאוואלערן, און ווען ס׳וואָלט זיך דאָ נישט געהאנדלט וועגן לעצטן גרויסן אומגליק, וואָס האָט געטראָפן דעם הויף עקעבי.

— — — — — — — — — — — — —

קעווענהיללער, וועלכער איז שפּעטער בארימט געוואָרן, אלס גרויסער געלערנטער און פעאיקער קאָנסטרוקטאָר, איז געבוירן געוואָרן אין דייטשלאנד, אין די זיבעציקער יאָרן פונם 18 יאָרהונדערט. ער איז געווען א זון פון א גראף, און ער וואָלט זיין גאנץ לעבן געקאָנט וואוינען אין הויכע שלאָסזאלן און רייטן ביי דער זייט פונם קיסר, — אויב ער וואָלט געהאט חשק דערצו. — אָבער גראָד דאָס האָט ער טאקע נישט געוואָלט.

ער האָט ליבערשט געהאט חשק צוצופעסטיקן א פּאָר פליגל פון א ווינט־מיל צום העכסטן שלאָס־טורעם, פארוואנדלען דעם ריטער־זאל אין א קוזניע און דעם דאמען־אלקער אין א ווארשטאט פאר זייגערמאכעריי. ער האָט אויך געוואָלט אָנפילן דעם גאנצן שלאָס מיט צייניקע רעדלעך און באוועגלעכע הייב־שטאנגען; אָבער אזוי ווי אין זיין פאָטערס שלאָס האָט ער עס נישט געקאָנט טון, האָט ער זיך דעריבער אָפּגעזאָגט פון גאנצן שטאט און פראכט, און זיך אָנגעדונגען אויף דער לערן ביי א זייגערמאכער. דאָרט האָט ער זיך שוין אויסגעלערנט אלץ, וואָס מען קאָן דערגיין וועגן צאָן־רעדלעך, שפּרינג־פעדערן און אומרוען. ער האָט זיך אויסגע

לערנט צו מאכן זון-זייגערס און שטערן-זייגערס, שטיי-זייגערס מיט פישטשענדיקע קאנאריקלעך און טרומפייטנדיקע פאסטו-כער, גלאָקן-געשטעלן וואָס האָבן פארפולט א גאנצן קירך-טו-רעם מיט זייער משונהדיקער מאשינעריע, און אויך אזעלכע קליינע זייגערלעך, וואָס מען האָט געקאָנט איינפאסן אין א מעדאליאָניקל.

ווען ער איז געוואָרן א צעך-מייסטער, האָט ער גענומען זיין רענצל אויף די פלייצעס, א שטעקן אין האנט, און אָנ-געהויבן וואנדערן פון איין אָרט צום צווייטן, כדי צו שטו-דירן אלצדינג, וואָס גייט מיט וואלצלעך און רעדלעך. קע-וועגהיללער איז נישט געווען קיין פשוטער זייגערמאכער; ער האָט געוואָלט ווערן א גרויסער דערפינדער און וועלט-פאר-בעסערער.

ווען ער האָט שוין געהאט אדורכגעוואנדערט א סך לענ-דער, איז ער אויך אוועק קיין ווערמלאַנד, כדי צו שטודירן די דאָרטיקע מילן-רעדער און גרובן-איינריכטונגען.

אין א ליכטיקן זומערדיקן פרימאָרגן איז עס געווען, ער איז געגאנגען איבערן מארק-פלאץ פון קאַרלשטאַד. אָבער אין דעם זעלבן שיינעם באגינען האָט זיך אויך דער וואלד-נימפע פארגלוסט אויסצושטרעקן איר וואנדערונג אזש ביז אין דער שטאָדט אריין. די חשובע דאמע איז גראָד א דורכגעגאנגען דעם מארק, אין דער קעגן-ריכטונג, און האָט זיך צוזאמענגע-טראָפן מיט קעווענהיללערן.

דאָס איז שוין איינמאָל געווען א באגעגעניש פאר אן אָרימען זייגערמאכער! זי האָט געהאט גלאנציקע גרינע אויגן, בלאָנדע, געדיכטע האָר, וואָס האָבן איר דערגרייכט אזש ביז איבער די קנאכלען, און זי איז געווען אָנגעטון אין א גרין, שימערירנדיק-זיידן קלייד. הגם זי איז געווען א מכשפה און געצגדינערן, איז זי קעווענהיללערן בעסער געפעלן געוואָרן' ווי די אלע אנדערע פרויען פון פארשידענע פעלקער, וועל-כע ער האָט געזען בעת זיינע ווייטע וואנדערונגען. ער אין

געבליבן שטיין ווי געפּלעפט, און געגאפט אויף דער דאמע, וועלכע איז אים אנטקעגן געקומען.

זי איז געקומען גלייך פון די פארפלאָנטערטע קוסטעס וואָס אין טיפן וואלד, פון דאָרט וואו דער פאַפּראָטש וואקסט אזוי הויך ווי ביימער, וואו די ריזיקע סאָסנעס פארשטעלן די זונען-שיין, אזוי אז זי פאלט בלויז אין קליינע ליכט-פלעקן אויף דעם געלן מאָך, און וואו די לינעאַ-פלאנצן קריכן איבער די באוואָקסענע שטיינער.

גלויבט מיר, איך וואָלט געוואָלט זיין אויף קעוויענ-הילערס אָרט און זען, ווי זי איז געגאנגען איבערן מארק-פלאץ מיט פאפּראָטש - בלעטער און סאָסנע-נאָדלען אין אירע שיינע האָר, מיט א קליינער שווארצער שלאנג ארום האלז! שטעלט אייך נאָר פאָר, סארא איינדרוק זי האָט עס געמוזט מאכן אויף די קאַרלשטאַדער תושבים, בשעת זי איז דאָרט געגאנגען מיט די עלאסטישע, גראציעזע טריט, ווי פון א רויב-חיה, פארשפרייטנדיק ארום זיך דעם פרישן ריח פון זשיוויצע און יאגדעס, פון יאַלאָוויעץ און מאָך! — — —

אך, ווי פארחידושט די מענטשן האָבן עס געמוזט איר נאָכקוקן, בשעת זי האָט זיך גענומען די פרייהייט צו שפּאַ-צירן איבער דעם קאַרלשטאַדער מארק! די פערד האָבן זיך מסתמא אוועקגעלאָזט אין א ווילדן גאלאָפּ, אויס שרעק פאר אירע לאנגע האָר, וואָס האָבן געפלאטערט אויפן זומערדיקן ווינטל. ווייסע-חברהניקעס זענען איר א וודאי נאָכגעלאָפן; די ארבעטער האָבן זיכער פארגעסן וועגן די העק און האמערס, און רק געקוקט אויף איר; די פרויען ווידער, זענען געווים מיט גרויס געשריי אוועקגעלאָפן אין קאָנסיסטאָריום צום ביס-קופּ, הלמאי מען לאָזט אזא מין טומאה פראנק און פריי שפּאצירן איבער דער שטאָט. — ס'איז סכנת-נפשות, אויב מ'וועט זי נישט תיכף פארטרייבן!

אָבער זי איז געגאנגען ווייטער, רואיק און מאיעסטע-טיש, און בלויז געשמייכלט, צוזעענדיק, סארא רעש איר אויפטרעטן האָט געמאכט אין שטאָט. און בשעת איר שמייכלען

האָט קעווענהיללער באמערקט אירע קליינע שארפע ציין, ווי ביי אַ חיה-רעה, — זיי האָבן מיט זייער ווייסקייט געבלאנקט הינטער די רויטע ליפן.

זי האָט זיך איינגעהילט אין אַ מאנטל, כדי מען זאָל נישט זען ווער זי איז, אָבער צום אומגליק האָט זי פארגעסן צו פארדעקן דעם עק, וואָס האָט זיך איר נאָכגעשלעפט איבער די שטיינער.

קעווענהיללער האָט תיכף באמערקט דעם עק, אָבער אלס גרעפישער זון האָט עס אים שטארק פארדראָסן, וואָס אזא חשובע דאמע ווערט פארפאָלגט און אויסגעלאכט פונם שטאָטישן המון. האָט ער זיך ריטערליך פארנייגט פאר איר, און איידל געזאָגט:

— די גנעדיקע דאמע וועט אפשר אזוי גוט זיין אויפהויבן דעם שלימפער?

די וואלד-נימפע איז טיף געריירט געוואָרן פון דער דאָזיקער פריינטלעכקייט און איידלקייט. זי איז געבליבן שטיין קעגן אים, פנים-אל-פנים, און אים אזוי שארף אָנגעקוקט, אז ס'איז אים פאָרגעקומען, ווי ליכט-פונקען וואָלטן פון אירע גרינע אויגן געפלויגן גלייך צו אים אין הארצן.

— געדענק, קעווענהיללער, האָט זי געזאָגט, פון היינט אָן וועסטו מיט דיינע צען פינגער קאָנען אויספירן וואָס פארא קונסטווערק דו וועסט נאָר וועלן, אָבער בלויז צו איין שטיק פון יעדער מין!

אזוי האָט זי געזאָגט, און זייט זיכער, אז זי האָט אויך געקאָנט האלטן וואָרט. וואָרום ווער ווייסט עס נישט, אז די גרין-געקליידעטע דאמע פון די טיפע וואלד-פינסטערנישן איז בכוח צו שענקען גאונות און וואונדערלעכע שאפונגס-פעאיקייטן דעם, וואָס איז נושא-חן אין אירע אויגן?

קעווענהיללער איז פארבליבן אין קאַרלשטאַד און זיך דאָרט געדונגען אַ ווארשטאַט. ער האָט גענומען האמערן און ארבעטן, טאָג און נאכט, און אין משך פון אכט טאָג צייט האָט ער באשאפן אַ וואונדערלעך ווערק. דאָס איז געווען

א וואָגן, וואָס איז געגאַנגען פון זיך אליין. דער וואָגן איז אָן שום שוועריקייט געגאַנגען באַרג-אַרויף און באַרג-אַראָפּ, גיך און פּאַמעלעך. מען האָט אים צו יעדער רגע געקאָנט אויסדרייען און קערעווען, איינהאַלטן און לאָזן אין גאַנג. הכלל, דאָס איז ווירקלעך געווען זייער א פיינער וואָגן!

איצט איז קעווענהילער געוואָרן א באַרימטער מענטש און באַקומען א סך פּריינט אין שטאָט. ער איז אַזוי שטאָלץ געווען מיט זיין וואָגן, אז ער איז מיט אים אַוועקגעפאָרן קיין שטאָקהאָלם, כדי אים צו ווייזן פאַרן קיניג. ער האָט נישט באַדאַרפט, ווי אַלע אַנדערע רייזנדע, וואַרטן אויפן פּאָסט-דיליזשאַנס, אָדער זיך אַרומצוקריגן מיט בעל-עגלות, צי גאָר שלאָפן אויף די האַרטע בענק פון די סטאַציע-שטיבלעך. ניין, ער האָט עס נישט געדאַרפט, וואָרום ער איז מיט גרויס גאווה געפאָרן אין זיין אייגענעם וואָגן, וואָס ער האָט דערפונדן. נאָך א רייזע פון א פּאָר שעה, איז ער בשלום אָנגעקומען קיין שטאָקהאָלם.

ער איז גלייך פאַרפאָרן צום שלאָס. דער קיניג מיט זיינע הויף-דאַמען און הויף-הערן זענען אַרויסגעקומען, כדי צו זעען, ווי ער פאָרט אין זיין וואָגן. זיי האָבן זיך נישט געקאָנט געגוג אָפּחידושן, און געהאַלטן אין איין לויבן זיין אויפטו.

— קעווענהילער, האָט דער קיניג געזאָגט, שענקט מיר דעם וואָגן!

קעווענהילער האָט עס נישט געוואָלט, נאָר דער קיניג האָט זיך פאַרעקשנט, אז ער מוז דווקא האָבן דעם וואָגן. אָבער פּלוצלינג האָט קעווענהילער צווישן דער סוויטע דערזען א דאַמע מיט בלאָנדע האָר, אין א גרין קלייד. ער האָט זי תיכף דערקענט און פאַרשטאַנען, אז דאָס האָט זי פאָרגעשלאָגן דעם קיניג, ער זאָל ביי אים בעטן דעם וואָגן. קעווענהילער איז געווען שטאַרק פאַרצווייפלט, מחמת ער האָט נישט געקאָנט פאַרטראָגן די מחשבה, אז א פרעמדער וועט זיין בעל-הבית איבער זיין וואָגן. אָבער כסדר זיך אַנטקעגנשטעלן דעם

קיניגס פארלאנג איז אויך נישט געווען קיין תכלית. איז ער מיט אזא שטארקן אימפעט ארויפגעפאָרן אויפן שלאָס-מויער, אז דער וואָגן איז צעשמעטערט געוואָרן אויף פיץ-פיצלעך.

ווען ער איז צוריק אהיימגעקומען, קיין קאַרלשטאַד, האָט ער זיך אויפסניי גענומען צו דער מלאכה, אויפצושטעלן נאָך אזא מין וואָגן. אָבער א נעכטיקער טאָג! דאָס צווייטע מאָל איז עס אים שוין נישט געלונגען. דאן האָט ער זיך נישט אויף א קאטאָוועס דערשראָקן פאר דער אויסטערלישער מתנה, וואָס די וואלד-נימפע האָט אים געשענקט. אויב ער האָט פארלאָזן דאָס רייכע, זאָרגלאָזע לעבן אין זיין פאָטערס שלאָס, איז כדי צו ווערן א בעל-טובה פאר דער גאנצער מענטשהייט, און נישט כדי צו מאכן כשוף-געצייג, וואָס בלויז איין מענטש האָט עס געקאָנט באנוצן. וואָס וואָלט ער שוין געהאט דערפון, אויב ער וואָלט געוואָרן א גרויסער קאָנסטרוקטאָר, — אפילו דער גרעסטער פון אלע מייסטער, — אז ער איז נישט ביכולת איבערצוחזרן זיינע אויפטועכצן, כדי צו דינען דערמיט דעם כלל?

דער דאָזיקער געלערטער און פיל-פאכיקער מייסטער האָט זיך אזוי שטארק פארבענקט נאָך רואיקער רעגלמעסיקער ארבעט, אז ער האָט זיך אָנגעדונגען אלס שטיינהעקער און מויערער. אין יענער צייט טאקע האָט ער עס אויפגעבויט דעם שטיינערנעם טורעם ביי דער מערב-בריק, — לויטן מוסטער פון דעם הויפט-טורעם, וואָס אין זיין פאָטערס ריטער-שלאָס. צום דאָזיקן טורעם האָט ער מסתמא בדעה געהאט צוצובויען א וואוין-פאלאץ, טויערן, וואלן און גרובנס, ווי אויך הענג-בריקן, — כדי ס׳זאָל אויך ביים ברעג פונם טייך „קלאַראַ“ אנטשטיין אן אמתדיקער ריטער-שלאָס, טאקע מיט אלע פיטשעווקעס, מיט וועלכע אזא מין בנין דארף זיין אויסגעשטאט.

אין דעם דאָזיקן גרויסארטיקן בנין האָט ער געוואָלט פארווירקלעכן זיינע יוגנטלעכע חלומות. אלץ וואָס געהערט צו אינדוסטרי און האנטווערק וואָלט באקומען א היים אין די

זאלן פונם דאָזיקן פאלאץ. מילגער-פאראָבקעס, פארשטויבטע פון מעל, און פארסאזשעטע שמיד-געזעלן, זייגער-מאכערס מיט זייערע גרינע דאשקעס פאר די אָנגעשטרענגטע אויגן, פאר-בערס מיט פארשמירטע הענט, וועבער, טאָקארעס, שלאָסערס — אלע וואָלטן זיי געהאט זייערע ווארשטאטן ביי אים אין שלאָס.

אלץ איז צוגעגאנגען כשורה. פון די שטיינער, וואָס ער אליין האָט אויסגעהאקט, האָט ער מיט זיינע אייגענע הענט אויפגעבויט דעם טורעם. צום שפיץ האָט ער צוגעפעסטיקט א ווינט-מיל, — ווייל דער טורעם האָט געזאָלט זיין א מיל, — און דערנאָך האָט ער זיך גענומען צו דער קוזניע.

איינמאָל שטייט ער אזוי און קוקט זיך צו, ווי ד' לייכטע שטארקע פליגל דרייען זיך אויפן ווינט. אָבער דאן איז אים ווידער באפאלן זיין אלטע חולאת.

ס'האָט זיך אים געדאכט, אז די גרין-געקליידעטע וואלד-דאמע האָט שוין ווידער אויף אים א שארפן קוק-געטון מיט אירע לייכטנדיקע אויגן, און א היץ האָט אים א שלאָג-געטון אין מוח. דערנאָך האָט ער זיך פארשלאָסן אין זיין ווארשטאט, נישט טועם געווען קיין ביסל ווארימס, זיך נישט פארגינען ק ן שעה אָפרו, און רק געארבעט, אָן אויפהער. אזוי האָט ער אין משך פון אכט טאָג צייט ווידער פארטיק געמאכט עפעס א נייע אויסטערלישע זאך.

אין א שיינעם העלן טאָג איז ער ארויף אויפן דאך פון טורעם און גענומען צופעסטיקן א פאָר פליגל צו זיינע אקסלען.

עטלעכע גאסניונגען און א גימנאזיסטל, וועלכע זענען געזעסן אויפן בריק-אָנלען און געכאפט פיש אויף ווענטקעס, האָבן אים גלייך דערזעען און געמאכט א געוואלט, וואָס האָט זיך געהערט איבער דער גאנצער שטאָט. זיי האָבן זיך גע-לאָזט לויפן איבער די גאסן, געקלאפט אין אלע טירן און געשריגן:

— קעווענהיללער גייט פליען! מענטשן קומט און זעט, ווי קעווענהיללער גייט פליען!

אָבער קעווענהיללער איז רואיק געשטאנען אויפן טורעם-דאך און צורעכט געמאכט די פליגל אויף זיינע אקסלען. דערווייל זענען מחנות מענטשן, אין אן אומענדלעכן שטראָם, צוגעקומען פון די ענגע געסלעך פונם אלטן קאַרלשטאַדער שטאָט-טייל.

קעכינס האָבן פארלאָזן די שוימענדיקע טעפ אויף די פליטעס און די יורנדיקע ראָשטשינעס אין די מילטערס. אלטע באבעס האָבן מיטגעשלעפט די זאָקן-שפיזלעך, די ברילן אויפן שפיץ-נאָז, און אויך מיטגעלאָפן. די ריכטער און דער בירגערמייסטער זענען אויפגעשטאנען פונם ריכטער-טיש, דער שול-רעקטאָר האָט אוועקגעשליידערט די לאטיינישע גראמאטיק אין א ווינקל, די תלמידים זענען ארויסגעלאָפן פון די קלאסן, נישט בעטנדיק קיין דערלויבניש. ס׳האָט זיך שטארק גערו-דערט אין שטאָט, און קינד-און-קייט איז געלאָפן צו דער מערב-בריק, צו זען דאָס בייזע וואונדער.

די בריק איז באלד שווארץ געוואָרן פון מענטשן, און אפילו דער גרויסער זאלץ-מארק איז אין איין אויגנבליק אזוי אָנגעשטאָפּט געוואָרן, אז ס׳איז נישט געווען וואו א שפילקע צו ווארפן. אויך אויפן גאנצן ברעג פון טייך, אזש העט ביז צום ביסקופישן הויף, האָט עס געווימלט פון מענטשן. דאָרט האָבן זיך געפונען פיל מער מענטשן, ווי אויפן גרויסן יריד אין טאָג פון הייליקן פיאָטר, פיל מער נייגעריקע, ווי בעת דער בארימטער נסיעה פונם קיניג גוסטאַוו III, ווען ער איז אדורכגעפאָרן די שטאָט אין א קארעטע מיט אכט פערד „נאשפיץ", און די פערד האָבן אזוי שנעל געגאלאָפּירט, אז ביים פארקירעווען אין א זייטיקע גאס איז די קארעטע געשטאנען אויף צוויי רעדער.

לסוף איז קעווענהיללער פארטיק געוואָרן מיטן צוטשעפּן די פליגל; ער איז א פּאָר מאָל אונטערגעשפרונגען, א מאך-גע-טון מיט די פליגל, און אָט האָט ער זיך פלוצלינג דערזען

אין ווייטן רוים. ער איז געלעגן גלייך אויסגעצויגן און ארומ־געשוואומען אינם לופט-ים, הויך איבער דער ערד.

ער האָט אין זיך ארייגעזאפט די ריינע שטארקע לופט, זיין ברוסט האָט זיך צעשפרייט, און דאָס אלטע ריטער-בלוט האָט אָנגעהויבן זידן אין אים. ער האָט זיך ארומגעגליטשט אויף זיינע פליגל ווי א טויב, געשוועבט ווי א שפארבער, געפלאטערט שנעלער נאָך ווי א שוואלב, זיך געקערעוועט מיט דער זיכערקייט פון א פאַלק. פון זיין דערהויבנקייט האָט ער איצט אראָפּגעקוקט אויף די מענטשן, וועלכע זענען געשטא־נען אונטן געבונדענע צום באָדן, און ער האָט באמערקט, ווי זיי קוקן אים נאָך, בשעת ער שווימט ארום אין דער לופט. אך, וואָלט ער כאָטש געקאָנט מאכן א פאָר פליגל פאר יעדן פון זיי! וואָלט ער כאָטש יעדן איינציקן פון זיי געקאָנט שענקען די מאכט זיך אויפצוהויבן און ארומצושוועבן אין דער דאָזיקער מחיהדיקער לופט! גאָר אנדערע מענטשן וואָלטן זיי געוואָרן! אָבער אויך אין דער דאָזיקער רגע פון טריאומף האָט ער נישט געקאָנט פארגעסן אין זיין ביטערן גורל, וואָס האָט אים נישט דערלאָזט צו פארפילפאכן זיינע דערפינדונגען. בלויז ער איינער אליין האָט געקאָנט געניסן פון זיי. אך, ווען ער וואָלט געקאָנט פאקן די חשובה וואלד-נימפע אין זיינע הענט ארײן!

מיט אמאָל האָבן זיינע אויגן, וואָס זענען געווען גע־בלענדעט פון דער שארפער זונען-שיין און פון דער שימע־רירנדיקער לופט, דערזעען, ווי עמיצער קומט צו פליען גלייך אקעגן אים. ער האָט געזעען, ווי א פאָר גרויסע פליגל, שטארק ענלעך צו זיינע אייגענע, — האָבן זיך באוועגט אין דער לופט, און צווישן די פליגל האָט זיך געפונען א מענטש־לעכער קערפער. לאנגע בלאָנדע האָר האָבן געפלאטערט אויפן ווינט. גרין זיידנס האָט זיך געפאלדעוועט, א פאָר ווילדע אויגן האָבן געלויכטן. דאָס איז געווען זי, זי!

קעווענהיללער האָט נישט לאנג געטראכט, מיט א ווילדן אימפעט האָט ער זיך א וואָרף-געטון צו דער וויזיע, כדי זי...

ווער ווייסט... קושן, אָדער גאָר שלאָגן, אָבער אלנפאלס, כדי זי צווינגען, זי זאָל אראָפּנעמען די קללה פון אים. בשעת דעם דאָזיקן ווילדן פליען האָט ער אינגאנצן פארגעסן צו קערעווען מיט די פליגל, ער האָט פארלוירן די זעלבסט-באהערשונג. ער האָט בלויז געזען פאר זיך די פלאטערנדיקע האָר און די ווילדע אויגן. ער איז צוגעקומען נאָנט פון איר און אויסגעשטרעקט די הענט, כדי זי אָנצוכאפּן. אָבער דאַן האָבן זיך זיינע פליגל פאַרטשעפּעט אָן אירע. נאָר יענע זענען געווען שטארקערע, דעריבער האָבן זיך זיינע פליגל איינגעבראָכן, ער האָט געמאכט א פּאָר קאָזשעלקעס און איז אראָפּגעפאלן, אליין נישט ווויסנדיק וואו.

בשעת ער האָט צוריק באקומען דעם באוואוסטזיין, האָט ער דערזען, אז ער ליגט אויפן דאך פון זיין אייגענעם טורעם, מיט דער צעשמעטערטער פלי-מאשין נעבן זיך. ער איז ארויפגעפלויגן אויף זיין אייגענער מיל: די פליגל האָבן אים אָנגעכאפּט, אַ פּאָר מאָל ארומגעדרייט, און דערנאָך אים אראָפּשליידערט אויפן טורעט-דאך.

אַזוי האָט זיך פאַרענדיקט זיין לופט-רייזע.

קעווענהיללערן איז ווידער באפאלן יאוש. צו קיין פשוטער ארבעט האָט ער שוין נישט געהאט קיין חשק, און מיט כישוף-קונצשטיק האָט ער שוין אויך מורא געהאט זיך צו באשעפטיקן. ער האָט געפילט, אז דאָס הארץ וואָלט אים געפּלאצט פון גרויס קרענקונג, אויב ער וואָלט באשאפן נאָך עפּעס אַ וואונדערלעכע זאך און אליין געמוזט עס קאליע מאכן. און אויב ער וואָלט עס נישט צעשטערט, וואָלט ער זיכער משוגע געוואָרן פון דער פארביטערטער מחשבה, אז ער קאָן דערמיט סיי ווי נישט ברענגען קיין נוצן דעם כלל.

ער האָט צוריק אויסגעזוכט זיין אלט געזעלן-רענצל און דעם וואנדער-שטעקן, געלאָזט שטיין די מיל ווי זי איז, און באשלאָסן זיך אוועקצולאָזן אין דער ווייטער וועלט אריין, כדי אויפצוזוכן די וואלד-נימפע.

ער האָט זיך געמוזט שאפן א פערד און וואָגן, ווייל

ער איז שוין נישט מער געווען קיין יונגערמאַן און נישט געהאַט די אַמאָליקע כּוחות צום גיין. און ווי מענטשן דער־ציילן, איז ער אין יעדן וואַלד, וואו ער איז נאָר געקומען, געגאַנגען צווישן די ביימער און אויף אַ קול גערופן די וואַלד־נימפע, זי זאָל צו אים אַרויסקומען פון די געדיכטע קוסטעס:

— וואַלד־נימפע, וואַלד־נימפע, דאָס בין איך, קעווענ־הילער! קום, קום אַרויס צו ־מיר!

אָבער אומזיסט איז געווען זיין רופן, זי איז נישט אַרויסגעקומען.

בשעת די דאָזיקע נסיעות זיינע איז ער איינמאָל אָנ־געקומען קיין עקעבי, אַ פּאָר יאָר איידער די מאַיאָרין איז פאַרטריבן געוואָרן פון איר היים. מען האָט אים גוט אויפ־גענומען, און ער איז שוין דאָרט פאַרבליבן.

די חברה פונם קאַוואַלערן - פליגל איז פאַרגרעסערט געוואָרן מיט אַ הויכער געשטאַלט, און זיי האָבן אין אים געוואונען אַ פלינקן גוטן־ברודער סיי צו דער יאגד, סיי צו דער כּוסה. די זכרונות פון זיין יוגנט האָבן זיך ביסלעכווייז צוריקגעקערט צו אים: ער האָט דערלויבט, מען זאָל אים טיטולירן גראַף. מיט זיין גרויסער אָדלער־נאָז, מיט זיינע שטרענגע ברעמען, שפּיציקן בערדל און גאוהדיק אַרויפגע־דרייטע וואָנסעס האָט ער מיט דער צייט אַלץ מער באַקומען דעם אויסזעען פון אַן אַלטן דייטשן רויבער־באַראָן.

ער איז, אַלזאָ, געוואָרן אַ קאַוואַלער צווישן די קאַוואַ־לערן, און ער איז אויך נישט געווען בעסער פון דער גאַנצער חברותא, וועלכע איז דורך דער מאַיאָרין פון עקעבי. ווי די מענטשן פון יענער צייט האָבן געגלויבט, צוגעגרייט געוואָרן פאַרן טייוולס־וועגן. קעווענהילערס האָר זענען גרוי געוואָרן, און זיין מוח איז געשלאָפן. אַזוי אַלט איז ער געוואָרן, אַז ער האָט שוין אַליין נישט געגלויבט אין די וואונדערלעכע מעשים פון זיין יוגנט. ער איז שוין מער נישט געווען דער מאַן, וועלכער האָט אַמאָל באַזעסן די קראַפט צו באַווייזן

וואונדער איבער וואונדער. נישט ער האָט עס געהאט געמאכט דעם וואָגן וואָס איז געגאנגען אליין, און אויך נישט די פלי-מאשין... אָ, ניין, דאָס זענען נאָר קינדער-מעשהלעך... פשוטע קינדער-מעשהלעך!

בינו-לבינו איז אָבער געשעען די מעשה מיטן פארטרייבן די מאיאָרין פון עקעבי, און די קאוואלערן זענען געוואָרן די באלעבאטים איבערן גרויסן הויף. דאן האָט זיך דאָרט אָנגע-הויבן א לעבן, וואָס ערגער האָט שוין, כ׳לעבן, נישט געקאָנט זיין. א שטורם איז אדורך איבערן לאנד: אלטע תאוה האָט אויפגעברויזט מיט יונגן שגעון, אלדאָס בייז האָט גענומען ארויסקריכן פון די פארבאָרגנסטע לעכער, און אלץ וואָס גוט איז האָט געצאפלט פון שרעק. די מענטשן האָבן צווישן זיך געקעמפט אויף דער ערד, און די גייסטער אין הימל. פון די וויסטע בערג זענען די וועלף געקומען צו גיין, מיט מכשפות אויפן רוקן. די געבונדענע כוחות פון דער נאטור האָבן זיך ארויסגעריסן אויף דער פריי, און די וואלד-נימפע איז אָנגע-קומען קיין עקעבי.

די קאוואלערן האָבן זי נישט געקענט. זיי האָבן גע-מיינט, אז זי איז אן אָרימע אומגליקלעכע פרוי, וועמען די אכזריותדיקע שוויגער האָט געטריבן צו פארצווייפלונג. האָבן זיי זי גענומען אונטער זייער שוץ, אָפּגעגעבן איר כבוד ווי א מלכה, זי געליבט ווי א קינד, און זי גערופן „פרוי גרעפין."

נאָר איין קעוועןהילער האָט קלאָר געזען, ווער זי איז. תחילת איז ער אויך פארבלענדעט געווען, ווי אלע אי-בעריקע קאוואלערן. אָבער אין א שיינעם העלן טאָג האָט זי זיך אָנגעטון אין א קלייד פון גרינעם שימערירנדיקן זיידן-שטאָף, און דאן האָט קעוועןהילער זי דערקענט.

זי איז רחבותדיק געזעסן אויף זיידענע קישעלעך, אויף דער פיינסטער אָטאָמאנע פונם עקעביער סאלאָן, און די אלטע מאנסלייט האָבן זיך צום נארן-קאָפּ געמאכט פאר אירעטוועגן. אלע האָבן זי באדינט: איינער איז געווען קאָכער, דער צווייטער קאמערדינער, דער דריטער האָט איר פאָרגעליינט פאָ-

עזיע, דער פּערטער איז געווען איר הויף-מוזיקער, דער פּינפּ-טער — איר שוסטער א. א. וו.; יעדער איינער איז באַשעפּ-טיקט געווען מיט עפּעס אַנדערש, און אַלץ פאַר אירעטוועגן.

זי איז מכלומרשט געווען קראַנק, די דאָזיקע בייזע טומאה, אָבער קעווענהיללער האָט שוין געוואוסט, אין וואָס איר חולאת באַשטייט. זי האָט גאָר פשוט געטריבן קאַטאָוועס מיט זיי אַלע!...

ער האָט אפילו געוואָרנט די קאַוואַלערן, אַז זיי זאָלן זיך היטן פאַר איר.

— צי זעט איר דען נישט אירע שאַרפע ציין און ווילד-דע אויגן? האָט ער זיי געפרעגט. דאָס איז דאָך די וואַלד-נימפע!... אַלדאָס בייז קריכט צו אונז אַהער אין דער דאָזי-קער שרעקלעכער צייט... געדענקט, וואָס איך זאָג אייך, זי איז די וואַלד-נימפע, און זי איז אַהערגעקומען, כדי אונז אַריינצוברענגען אין אַן אומגליק. איך האָב זי שוין אַמאָל געזען!

אָך, סאַראַ פאַרבלענדעניש ס׳קאָן קומען אויף פאַרליבטע הערצער! די קאַוואַלערן זענען אין דעם פאַל ענלעך געווען צו יענער מוטער, וועמען מען האָט אין וויגעלע פאַרטוישט איר קינד אויף א ממזר פון א וואַלד-מכשפה. זי באַמערקט נישט דעם גרויסן קאָפּ און די שוואַרצע הויט, און דער היי-זעריקער קוויטש פונם פאַרזעעניש קומט איר פאַר ווי דאָס פּישטשען פון איר אייגן קינדעלע. זי זעט נישט די גראָבע ליפּן און די ק־ומע קלוגן — — —

אַזוי איז אויך געווען מיט די קאַוואַלערן, וועלכע האָבן שיער נישט געממיתט קעווענהיללערן, בשעת ער האָט זיי גע-וואָלט עפענען די אויגן אויף דער סכנה, וואָס האָט זיי גע-דראָט מצד דער וואַלד-נימפע.

אָבער ווי נאָר קעווענהיללער האָט דערזעען די וואַלד-נימפע, איז ער ווידער באַהערשט געוואָרן פון א געוואַלטיקן אַרבעטס-חשק. ס׳האָט אים באַלד אָנגעהויבן ברויזן און עג-בערן אין מוח פון פאַרשידענע פּלענער, און ס׳האָט אים ממש

שמערצהאפט געקיצלט אין די פינגער צו נעמען דעם האמער און פייל אין האנט. לסוף האָט ער זיך שוין מער נישט גע־קאָנט באהערשן. מיט א פארביטערט הארץ האָט ער ווידער גענומען אויף זיך זיין ארבעטס־פארטוך און זיך פארמאכט אין איינעם פון די שלאָסער־ווארשטאטן.

פון עקעבי האָט זיך דאן בליץ־שנעל פארשפרייט די ידיעה איבער גאנץ ווערמלאַנד:

— קעווענהיללער האָט זיך שוין ווידער גענומען צו דער ארבעט!

מיט אן איינגעהאלטענעם אָטעם האָט מען זיך צוגעהערט צו די קלעפ פון זיין האמער, צום סקריפן פון זיין פייל און צום קרעכצן פונם בלאָז־זאק, וואָס אין זיין ווארשטאט.

— אָט וועלן מיר אָקאָרשט זען א נייע וואונדער! — האָט מען געשמועסט אין דער געגנט. וואָס וועט עס איצטער זיין? אפשר וועט ער אונז אויסלערנען צו גיין איבערן וואסער, אָדער ער וועט אפשר גאָר אויפשטעלן א לייטער צו די שטערן אין הימל? א קשיא אויף א מעשה, ביי אזא פארשוין, ווי קעווענהיללער איז. מיר האָבן דאָך מיט אונזערע אייגענע אויגן געזען, ווי ער האָט זיך אויף א פאָר פליגל געטראָגן אין דער לופט! מיר האָבן געזען, ווי ער איז געפאָרן אין א וואָגן אָן פערד! ער באזיצט די מתנה פון דער וואלד־נימ־פע, — איז פאר אים קיין שום זאך נישט אוממעגלעך צו פארווירקלעכן.

און אין א נאכט, — די ערשטע, אָדער די צווייטע אין חודש אָקטאָבער, — האָט ער פארענדיקט זיין ווערק און עס ארויסגעטראָגן פון ווארשטאט. דאָס איז געווען א ראָד, וואָס האָט זיך אָן אויפהער געדרייט, אליין פון זיך. בשעת ס׳האָט זיך געדרייט, האָבן די שפריכעס געלויכטן ווי שטיקער פייער און ווייט ארום אויסגעשטראלט א סך ליכט און ווארימקייט. מיט איין וואָרט, — קעווענהיללער האָט געמאכט א זון! בשעת ר׳איז דערמיט ארויסגעקומען פונם ווארשטאט, איז די נאכט אזוי ליכטיק געוואָרן, אז די וואָראָבייטשיקלעך האָבן אָנגע־

הויבן צו פּיפּסן און די וואָלקנס האָבן זיך פאַררויטלט, ווי בשעת זון-אויפגאַנג.

דאָס איז באמת געווען די הערלעכסטע דערפינדונג, וואָס מען קאָן זיך נאָר פאָרשטעלן. אויף דער ערד האָט שוין נישט מער געזאָלט זיין קיין פינסטערניש און קעלט. ס'האָט זיך אים פארטומלט אין מוח, בשעת ער האָט זיך ארייננגע-טראכט אין דעם דאָזיקן ענין... די נאטירלעכע זון האָט זיך ווייטער געקאָנט אויפגיין און אונטערגיין, ווי ביז איצט, נאָר בשעת זי וועט איבער נאכט פארשווינדן, וועלן טויזנטער און טויזנטער זונען פון זיינע פייער-רעדער פלאמען איבערן לאנד, און די לופט וועט זיך כוואליען פון ווארימקייט ווי אין א הייסן זומער-טאָג. און דאן וועט מען שניידן די תבואה אין אן אויסגעשטערנטער ווינטער-נאכט, יאגדעס און באָרוווקעס וועלן א גאנץ קיילעכדיק יאָר וואקסן אויף די וואלד-משופּע-קייטן, דאָס אייז וועט קיינמאָל נישט צוימען די פליסענ-דיקע טייכן — — —

די דאָזיקע נייע דערפינדונג האָט געזאָלט איבעראנ-דערשן די גאנצע וועלט. קעווענהיללערס פייער-ראָד האָט געזאָלט זיין דער פעלץ פאר די אָרימעלייט און די ליכטיקע זונען-שיין פאר די בארג-ארבעטער, וועלכע ארבעטן אונטער דער ערד. דאָס ראָד האָט געזאָלט געבן טרייב-קראפט פאר די פאבריקן, און שענקען ניי לעבן דער שלאָפנדיקער נאטור אים ווינטער. הכלל, — דאָס דאָזיקע פייער-ראָד האָט געזאָלט באשאפן פאר דער מענטשהייט א רייכן און גליקלעכן קיום.

אָבער קעווענהיללער האָט זיך גלייך דערמאָנט, אז דאָס אלץ זענען הוילע פאנטאזיעס. ווייל די וואלד-נימפע וועט קיינמאָל נישט צולאָזן, ער זאָל פארפילפאכן זיין פייער-ראָד. ביי דער דאָזיקער פארביטערטער מחשבה האָט ער באשלאָסן זי צו דערהרגענען.

פון דעם מאָמענט אָן האָט ער שוין נישט געוואוסט, וואָס ער טוט.

ער איז ארייננגעגאנגען אין דעם הויפּט-בנין פונם עקע-

ביער פאַלאַץ, און אוועקגעלייגט זיין פייער־ראָד אין פּאָדער־הייזל. ער האָט געוואָלט אונטערצינדן דאָס גאנצע הויז, כּדי ס׳זאָל פארברענט ווערן צוזאמען מיט דער וואלד־טומאה.

נאָכדעם איז ער צוריק אריינגעגאנגען אין ווארשטאט און זיך אוועקגעזעצט אָפּצוווארטן דעם רעזולטאט.

אין א ווײַלע ארום איז אנטשטאנען א געוואלדיקער טומל. מענטשן זענען געלאָפן איבערן הויף. אהא, איצטער האָט ער ערשט געזען, אז ער האָט טאקע אויסגעפירט א העלדישע טאט!

— יאָ, יאָ, איצטער קאָנט איר לויפן, שרייען און קלינגען אין די גלעקער, האָט ער געטראכט. אָבער ס׳וועט אייך שוין גאָרנישט העלפן, איצט וועט די וואלד־נימפע איינמאָל פאר אלע מאָל פארשרפהט ווערן, צוזאמען מיט די זייַדענע קישנס, אויף וועלכע איר האָט זי אוועקגעזעצט!

און ער האָט בשעת מעשה געקלערט, צי זי קורטשעט זיך שוין נישט אין ווייטאקן, צי זי לויפט נאָך נישט ווי א משוגענע פון איין שטוב אין דער צווייטער? אך, ווי דאָס גרינע זיידענע קלייד וועט זיך סמאליען און ווי די קנאקנדיקע פייער־צונגען וועלן זיך שפּילן אין אירע לאנגע האָר!

— העי, איר פלאמען, האָט ער צו זיך אליין גערעדט, דרייסט, פאָרווערטס! כאפּט זי, צינדט זי אָן! בישקשה, מכשפות קאָנען אויך ברענען! האָט נישט קיין מורא פאר אירע כישוף־שפּרוכן! אָ, איר פלאמען, פארברענט זי אויף אש! ס׳איז פאראן איינער, וועלכער האָט צוליב איר געמוזט ברענען זיין גאנץ לעבן!

די גלעקער האָבן גערופן צו הילף. פון אלע ארומיקע דערפער זענען אָנגעקומען פול־געפּאקטע פורלעך, מען האָט צוגעגרייט די שפּריצערס, מען האָט אויסגעשטעלט א מענטשן־קייט, וועלכע האָט דערלאנגט עמערס וואסער פון דער אָזיערע. דער גאנצער הויף איז פול געוואָרן מיט געשרייען, הילף־רופן און באפעלן. דעכער זענען איינגעפאלן, דאָס פייער האָט געקנאקט אין אלע ווינקעלעך. דער רעש פון דער שרפה האָט

אָפּגעהילכט ווייט ארום. אָבער קעווענהיללערן האָט עס גאָר־נישט געארט; ער איז געזעסן אויף א קלאָץ און זיך געריבן די הענט פון גרויס נחת!

פלוצלינג האָט ער דערהערט א גוואלטיקן קראך, ווי דער הימל וואָלט איינגעפאלן. ער איז אויפגעשפרונגען מיט א פריילעכן אויסגעשריי:

— איצט איז עס שוין געשעען! איצט וועט זי שוין נישט אויסמיידן איר אונטערגאנג! זי ליגט שוין זיכער צע־שמעטערט אונטער די בעלקעס, אָדער פארקוילט אונטער די פלאמען. כא—כא—כא!... איצט איז עס שוין געשעען!

ער האָט זיך אָבער דערמאָנט, אז כדי זי צו פארטיליקן פון דער וועלט, האָט ער געמוזט מקריב זיין דעם רום און מאכט פון עקעבי. ס'האָבן אים איצט באנג־געטון די הערלעכע זאלן, אין וועלכע ס'האָט ערשט נישט לאנג אזוי פיל פרייד געהערשט. אך, די דאָזיקע שטובן, וואָס זענען געווען אָנגע־זאפט מיט אָנגענעמע זכרונות, די טישן וואָס האָבן זיך גע־בראָכן אונטער דער משא פון כלערליי מאכלים, די טייערע אלטע מעבל, דאָס פרעכטיקע זילבערווארג און די פאָרצעלייע־נע סערוויזן, וואָס אזוינס זעט מען שוין נישט מער...

אָבער אין מיטן דערין איז ער א פארציטערטער אויפגע־שפרונגען פון אָרט, און א שרעקלעכן געשריי־געטון. אך, זיין פייער־ראָד, זיין זון, דעם מאָדעל, פון וועלכן אלץ איז אָפּ־העגגיק, — דאָס האָט ער דאָך איבערגעלאָזט אונטער די שטיגן אין פאָדערהייזל, כדי אונטערצוצינדן דאָס הויז... ער האָט גאָר אינגאנצן פארגעסן דערין!...

קעווענהיללער איז ווי פארשטיינערט געוואָרן פון שרעק.

— צי בין איך משוגע? האָט ער זיך אליין געפרעגט, ווי האָב איך עס גאָר געקאָנט אזוינס טון?

אין דערזעלבער רגע האָט זיך געעפנט די טיר צום וואַרשטאַט, וועלכע קעווענהיללער האָט געהאט גוט צוגעמאכט, און די גרין־געקליידעטע דאמע האָט זיך באוויזן.

די וואלד־נימפע איז געשטאַנען אויף דער שוועל און

זיס-חנעוודיק געשמייכלט. אויף איר קלייד איז נישט געווען צו באמערקן עפעס א פעלער, אָדער א פלעק און פון אירע האָר האָט זיך נישט געשפּירט קיין שום ריח פון סמאלינע; זי האָט אויסגעזעען פונקט אזוי, ווי ר׳האָט זי אמאָל אין זיינע יונגע יאָרן געהאט געזעען אויפן קאַרלשטאַדער מארק-פלאץ. דער עק האָט זיך איר נאָכגעשלעפּט, און ס׳האָט פון איר געאָטעמט מיט דער ווילדער שיינקייט פונם וואלד און מיט אלע זיינע פרישע ריחות.

– הא, קעווענהיללער, עקצבי ברענט! האָט זי געזאָגט און אויסגעשאָסן אין א קלינגענדיק געלעכטער.

קעווענהיללער האָט אויפגעהויבן דעם האמער און גע-וואָלט אים א שליידער-טון איר אין קאָפּ אריין. אָבער פּלוצ-לינג האָט ער דעזען, אז זי האלט אין האנט זיין פייער-ראָד.

– נא, זע, וואָס איך האָב דיר אָפּגעראטעוועט! האָט זי געזאָגט.

קעווענהיללער איז איר געפאלן צו די פיס.

– דו האָסט צעשמעטערט מיין וואָגן, דו האָסט צעבראָכן מיינע פליגל און דו האָסט אויך צעשטערט מיין גאנץ לעבן! טו מיר דעם חסד, נעם-צו דיין מתנה פון מיר!... דערבארם זיך איבער מיר!...

זי איז ארויפגעקראָכן אויף דער היבלבאנק און זיך דאָרט געמיטלעך אוועקגעזעצט. איר פּנים האָט פונקט אזוי געשיינט, מיטן זעלבי חן און רייץ, ווי בשעת איר ערשטער צוזאמענטרעפונג מיט אים.

– איך זע, אז דו ווייסט, ווער איך בין! האָט זי געזאָגט.

– יאָ, איך קען דיך און כ׳האָב דיך תמיד געקענט! האָט דער אומגליקלעכער מענטש אויסגערופן. דו ביזט די געניאליטעט! אָבער שענק מיר צוריק מיין פרייהייט! נעם צוריק דיין מתנה! נעם-צו פון מיר די קראפט צו באווייזן

וואונדער! לאָמיך זיין א פשוטער מענטש! פארוואָס פאר-פאָלגסטו מיך? פארוואָס מאכסטו פון מיר א תל?

– משוגענער! האָט די וואלד-נימפע צו אים געזאָגט. איך האָב דיר קיינמאָל נישט געוואָלט טון קיין שלעכטס. איך האָב דיר געגעבן א גרויסן שכר פאר דיין פריינטלעכקייט צו מיר, נאָר אויב דו ווילסט עס דווקא, קאָן איך עס צוריק צונעמען. אָבער באקלער זיך א פריער, כדי דו זאָלסט דער-נאָך נישט חרטה האָבן.

– ניין, ניין! האָט ער פארצווייפלט אויסגערופן, איך וועל קיין חרטה נישט האָבן! אָ, איך בעט דיך, נעם-צו פון מיר די וואונדערבארע פעאיקייטן, וואָס דו האָסט מיר געשענקט!

– נו, אויב אזוי, מוזטו צוערשט דאָס צושטערן! האָט זי געענטפערט און אוועקגעשליידערט אויף דר'ערד זיין פייער-ראָד.

ער האָט זיך קיין איין רגע נישט געקווייקלט, ער האָט א הייב-אויף געטון דעם גרויסן האמער און אים מיט זיין גאנצער קראפט אראָפגעלאָזט אויף דער לייכטנדיקער פייער-זון, וועלכע איז סיי ווי געווען נישט מער ווי א טייוולאָניש קונצשטיק, וואָס לאָזט זיך נישט אויסצונוצן פארן כלל. די פונקן זענען ארומגעפלויגן אין דער קוזניע, די שע בלעך און פלאמען האָבן ארומגעטאנצט אין דער לופט, און אָט האָט זיין לעצטע וואונדערלעכע דערפינדונג אויפגעהערט צו עקזיסטירן.

– איצט נעם איך פון דיר צו מיין מתנה! האָט די וואלד-נימפע געזאָגט.

בשעת זי איז שוין געשטאנען ביי דער אָפענער טיר, כדי ארויסצוגיין פון דאָרט און די שיין פון די שרפה האָט זי איינגעהילט אין א רויטן אָפגלאנץ, האָט זיך קעווענהיללער ווידער אומגעווענדעט צו איר און זי צום לעצטן מאָל באטראכט.

זי איז אים איצט פאָרגעקומען נאָך פיל שענער ווי פריער, אויף איר געזיכט איז איצט נישט געווען צו באמערקן

קיין שום אויסדרוק פון בייזוויליקייט — בלויז שטרענגקייט און שטאָלץ:

— דו משוגענער! האָט זי צו אים געזאָגט, צי האָב איך דיר דען פארבאָטן, אז אנדערע מענטשן זאָלן נאָכמאכן דיינע ווערק? האָב איך דען געוואָלט עפעס אנדערש, א חוץ ווי נאָר שיצן דעם געניאלן דערפינדער, ער זאָל זיך נישט דארפן אָפגעבן מיט פשוטער מלאכה?

און דאָס זאָגנדיק, איז זי אוועק. קעוועגהיללער איז א פאָר טעג דערנאָך ארומגעגאנגען ווי אין א צושטאנד פון משוגעת. אָבער אין א קורצער צייט ארום איז ער ווידער גע־וואָרן א נאָרמאלער מענטש.

בשעת דעם אָנפאל פון משוגעת האָט ער אָבער פאר־ברענט דעם עקעביער פאלאץ. קיין מענטשן האָט עס נישט געשאדט. אָבער די קאוואלערן האָבן זיך דערנאָך שטארק מצער געווען, וואָס די דאָזיקע גאסט-פריינטלעכע היים, וואו זיי האָבן פון אזוי פיל גוטס גענאָסן, האָט אזא גרויסן שאָדן געליטן אונטער זייער ממשלה.

אך, איר קינדער פון שפעטערדיקע צייטן! וואָלט כאָטש עמיצער פון אייך, אָדער איך, געטראָפן די וואלד-נימפע אויפן מארק אין קאַרלשטאַד! צי מיינט איר, אז איך בין נישט געגאנגען אין וואלד אריין און געריפן: „וואלד-נימפע, וואלד־נימפע, דאָס בין איך, קעוועגהיללער!? ווער טרעפט זי אָבער היינטיקע צייטן? וועלכער מענטש באקלאָגט זיך עס היינט, אז ער האָט באקומען צו פיל פון איר גאָב?

.36

דער יאריד אין ברובי

אין ערשטן פרייטאָג אין חודש אָקטאָבער הויבט זיך אָן דער גרויסער יאריד אין ברובי. ער געדויערט גאנצע אכט טאָג צייט. דאָס איז דער גרויסער יום-טוב אין הארבסט. א וואָך פריער גרייט מען זיך שוין: אין יעדער כאטע ווערט געבאקן און געבראָטן פון כל-טוב. די פריש אויפגעניייטע ווינטערדיקע מלבושים ווערן באנייט, געבראָטענע גענז און שטרודלס שטייען א גאנצן טאָג אויפן טיש, די בראָנפן פּאָרציעס ווערן פארטאָפּלט, און די ארבעט לאָזט מען שטיין. אין יעדן הייזל איז „יום-טוב אין דער וואָכן". די פּאראָבקעס און דינסט-מיידלעך באקומען דאן אויסגעצאָלט זייער לוין, און זיי באק-לערן זיך לאנגע שעהן, וואָס צו קויפן אויפן יאריד. פון ווייטערע מקומות קומען-אָן מענטשן איינציקווייז און גרופּעס-ווייז, וואנדערנדיק איבערן וועג, מיטן רענצל אויף די פּליי-צעס און מיט א גראָבן שטעקן אין האנט. א סך פון זיי טרייבן זייערע בהמות צום יאריד. קליינע פארעקשנטע ביקלעך און ציגן שטעלן זיך אוועק אויף די הינטערשטע פיס אין מיטן שליאך, פארשאפנדיק דעם באלעבאָס מאטערנישן, — און די פארבייער, דאקעגן, מאכן זיך לוסטיק דערפון.

די גאסט-שטובן אין די ארומיקע פריצישע הויפן ווערן אָנגעפּאקט מיט ליבע געסט: מען טיילט זיך מיט פרישע

ידיעות, מען שמועסט וועגן די פרייזן אויף בהמות און איני־וועגטארן, די קינדער, ווידער, גייען ארום פון איין שטוב אין דער אנדערער און פאנטאזירן וועגן די שיינע מתנות, וואָס מען וועט פאר זיי קויפן אויפן יאריד.

און שוין באלד אין דעם ערשטן יאריד־טאָג שטראָמט אן אומגעהייערע מענטשן־מאסע אויף די ברוביער בערגלעך און אויף דעם ברייטן יאריד־פלאץ. די שטאָטישע סוחרים האָבן אויפגעשטעלט בודעס און אויסגעלייגט זייערע סחורות; דאקעגן די קרעמער, וועלכע זענען געקומען פון דאַלַזַרנע און וועסטעריעטלאנד האָבן אויסגעשפרייט זייערע סחורות אויף אומענדלעכע רייען ברעטער־פלאטן, וואָס זענען איבער־געהאנגען מיט ווייסע פלאטערנדיקע שטיקער לייוונט. דאָרט איז פאראן געגוג אקראָבאטן, קאטארינאזשעס און בלינדע קלעזמער; ס׳פעלט אויך נישט קיין קאָרטן־ווארפערינס, בודעס מיט צוקערקעס און פארשידענע אנדערע נאשערייען, און קרעטשמעס אין יעדן ווינקל. הינטער די בודעס האָבן די טעפער אויסגעשטעלט זייערע הילצערנע און ליימענע כלים. די גערטנער פון די ארומיקע פריצישע הויפן האָבן געבראַכט צו פארקויפן ציבעלעס און כריין, עפל און בארנעס. גרויסע שטח׳ס פונם יאריד־פלאץ זענען פארנומען מיט קופערנע ראָנדלעס און פאנען, וואָס בלאנקען מיט זייער צינערנער ווייסקייט.

אָבער נאָך אלעם באמערקט מען פאָרט, אז ס׳הערשט איצט א גרויסע נויט סיי אין סוואַרטזשעי, סיי אין ברובי און אין לעיוויק, און אויך אין די איבעריקע פאראפיעס, וואָס ליגן ארום דער לעיוועז. ביי די בודעס און ברעטער־פלאטן גייט־צו דער מסחר גאָר שלעכט. די גרעסטע באוועגונג הערשט אויפן בהמות־מארק, מחמת נישט איינער מוז נעבעך פארקויפן די איינציקע קו און דאָס איינציקע פערדל, כדי צו האָבן פון וואָס צו לעבן איבערן ווינטער. דאָרט קאָכט עס זיך גאָר שטארק, ביים פערד־טויש.

אלנפאלס, גייט עס צו זייער לעבעדיק און ליסטיק אויפן

יאריד אין ברובי, וואָרום אויב מען האָט נאָר א פּאָר גראָשט אין קעשענע צו א שנעפּסל, דארף מען דאָרט אָסור נישן־ארומגיין מיט אן אראָפּגעלאָזטער נאָז. און נישט נאָר דער בראָ פן אליין רופט ארויס אזא פריילעך געמיט. ווען די איינוואוינער פון די איינזאמע וואלד־שטיבעלעך קומען זיך צונויף צום יארד מיט זיין פאליענדיקן מענטשן־ים און דערהערן דאָס ברויזן פון די שרייענדיקע, לאכנדיקע און קוויטשנדיקע מחנות, ווערן זיי ווי פארשיכורט פון דעם דאָזיקן קאָכעדיקן לעבן.

צווישן אזוי פיל מענטשן ווערט נאטירלעך א סך גע־האנדלט, אָבער נישט דאָס איז דער עיקר. דאָס וויכטיקסטע איז — מיטשלעפּן מיט זיך אן עולם גוטע פריינט און קרובים צו א קרעטשמע און זיי מכבד זיין מיט א געבראָטן גענזל אָדער א פּאָרציע שעפּסן־וואורשט, צי גאָר קוכן מיט א פיין שנעפּסל; אָדער פועלן ביי א מיידל, זי זאָל וועלן צונעמען אלס מתנה א שיין געבעט־ביכל; אָדער ארומקוקן זיך, וואָס מען זאָל אהיימקויפן פאר די קינדערסוועגן.

ווער ס׳האָט נאָר נישט דורכאויס געמוזט בלייבן אין דערהיים, כדי השגחה צו געבן אויף די בהמות און דעם באלעבאטישקייט, איז געקומען צום דאָזיקן יאריד אין ברובי. דאָ געפינען זיך די קאוואלערן פון עקעבי און די קוילן־ברע־נערס פון ניגאָרד, פערד־הענדלער פון נאָרוועגן, פינען פון די צפונדיקע וועלדער, און אויך ליידיקגייערס פון ארבע פינות עולם.

אויף טייל ערטער בילדן זיך ... דעם דאָזיקן ברויזנ־דיקן מענטשן־יםווירבל־שטראָמען, וואָס דרייען זיך ארום גע־וויסע פונקטן. קיינער ווייסט נישט, וואָס דאָרט אינעווייניק קומט־פאָר, ביז וואנען א פּאָר פּאָליציאנטן רייסן נישט אדורך די מענטשן־קייט און מאכן א סוף צו א וויסט געשלעג, אָדער שטעלן צוריק אויף א פורל, וואָס האָט זיך איבערגעקערט. א ווײלע שפּעטער מאכט זיך שוין ווידער א פריש רעדל ארום א סוחר, וועלכער קריגט זיך מיט א פויערטע; זיי בלייבן

זיך ביידע נישט שולדיק קיין ענטפער, און דער ארומיקער עולם שעפט נחת דערפון.

ערשט נאָכמיטאָג הייבט זיך אָן דאָס סאמע רעכטע-געדיכטע געשלעג. די פויערים האָבן זיך גענומען אין קאָפּ אריין, אז מען נארט זיי דאָ אָפּ ביי דער וואָג און מאָס, און אז דאָס טוען נאָר די וועסטעריעטלענדער סוחרים. ארום זייערע קראָמען אנטשטייט צוערשט א מחלוקת און א טומל, דערנאָך גייט מען איבער צו די פויסטן. ס'איז גאנץ פארשטענדלעך, אז די אָרימע ניגאָרדער פויערים, וועלכע האָבן די לעצטע צייט נישט געזען ארום זיך עפּעס אנדערש, ווי נאָר דחקות און עלנט, ווערט אביסל גרינגער אויפן הארצן, ווען זיי קאָנען אויסלאָזן זייער ביטער געמיט דורך א פּאָר הייסע קלעפּ, נישט קיין חילוק וועמען און פארוואָס. ווי נאָר די שטארקע שלעגער-יונגען דערזעען, אז מען הייבט שוין דאָ די הענט, לויפן זיי צו פון אלע זייטן. די קאוואלערן ווילן שוין זיך אריינמישן און שלום מאכן אויף זייער שטייגער. אויך די סוחרים פון דאלאַרנע לויפן-צו, כדי צו העלפן זייערע באדראָטע שכנים.

דער בעל-כוח מאָנס פון פּאָרס איז, ווי דער שטייגער, דער הויפּט-מחותן פונם וויסטן געשלעג. ער איז טויט-שכור און שטארק אויפגעבראכט. ער האָט געפּאקט איינעם פון די וועסטעריעטלענדער סוחרים, אים אומגעוואָרפן אויף דער ערד און אים גענומען שלאָגן מכות-רצח, אָבער אויף דעם סוחרס הילף-רופן קומען צולויפן זיינע לאנדסלייט און באמיען זיך אים ארויסרייסן פון יענעמס לאפּעס. מאָנס טוט דאן א שאר אראָפּ די סחורות פון א ברעטער-פּלאט, וואָס איז אן איילן די ברייט און אכט איילן די לענג און צוזאמענגעקלאפּט פון גראָבע ברעטער, און מיט דעם דאָזיקן כלי-זין פּאָכעט ער אין אלע זייטן.

ער איז א שרעקלעכער מענטש, דער דאָזיקער מאָנס. דאָס האָט טאקע ער אמאָל אויפגעבראָכן א וואנט פון דער תפיסה אין פיליפּשטאַד, וואו ער איז געווען פארשפּארט. ווען

ס׳פאַלט אים איין, קאָן ער ארויסהויבן פון וואסער א פישער שיף און זי אוועקטראָגן אויף זיינע אקסלען.

מען מעג אלזאָ גלויבן, אז ווען דער יאריד־עולם האָט דערזען, מיט וואָס פארא כלי־זין מאָנס נעמט זיך צו זיי, האָבן זיי נישט לאנג געקלערט און שנעל געמאכט פליטה, און טאקע די וועסטעריטלענדער סוחרים אויך. אָבער דער ריז לויפט זיי נאָך, און קלאפט אויף אלע זייטן מיטן פלאט. פאר אים איז עס שוין איצט נישט קיין פראגע שונאים, צי פריינט. איצט, ווען ער האָט שוין באקומען עפעס א כלי אין דער האנט אריין, מוז ער עמיצן דערלאנגען דערמיט.

דער עולם אנטלויפט פאר אים אין פאנישער שרעק. מענער און פרויען שרייען געוואלט און לויפן ווי די משוגעים. אָבער ווי זאָלן נעבעך די פרויען קאָנען אנטלויפן, ווען ס׳רוב פון זיי פירן קינדער ביי דער האנט? דערצו שטייען נאָך די בודעס און פורלעך אין מיטן וועג. דער טומל ווערט נאָך גרעסער, בשעת די צעשראָקענע אָקסן און קי רייסן זיך אָפ פון זייערע שטריק און הויבן זיך אָן ארומיאָגן איבערן יאריד־פלאץ, שטערנדיק די אנטלויפנדיקע צו קאָנען זיך ראטעווען.

אין א ווינקל צווישן די בודעס איז א מחנה פרויען געוואָרן ארייגעקוועטשט, און צו זיי לויפט־צו דער ריז. ס׳דאכט זיך אים, אז ער זעט א וועסטעריטלענדער קרעמער צווישן דער מחנה. ער הויבט־אויף דעם פלאט און לאָזט אים אראָפ אויף זייערע קעפ. א פאראליזירנדיקע אימה כאפט ארום די פרויען, בשעת זיי קורטשען זיך איין, כדי אויסצומיידן דעם טויט־קלאפ.

אָבער בעת דאָס ברעט פאלט מיט א גוואלטיקן אימפעט, ווערט דער קלאפ איבערגעהאקט און אָפגעשוואכט דורך די אויסגעשטרעקטע הענט פון א מאנסביל. דער דאָזיקער מאנס־ביל האָט זיך נישט איינגעקורטשעט, נאָר ער האָט זיך אויפ־געהויבן איבער דער פארציטערטער מחנה, און איינער אליין האָט ער פרייוויליק צוגענומען דעם קלאפ, כדי דערמיט רא־

טעווען די איבעריקע מענטשן. די פרויען און קינדער האָט עס טאקע גאָרנישט געשאדט, ווייל דער מאנסביל האָט איבער־געבראָכן די קראפט פונם טויט־קלאפּ. אָבער איצטער ליגט ער אליין פארחלשט אויף דער ערד.

דער שטארקער מאָנס הויבט שוין נישט מער אויף זיין ברעט צו פרישע קלעפּ. ער האָט זיך געטראָפן מיטן בליק פונם דאָזיקן מאנסביל, בשעת דאָס ברעט איז אראָפּגעפאלן אויף זיין קאָפּ, און דער דאָזיקער בליק האָט אים ווי פאראַ־ליזירט. ער שטעלט נישט קיין ווידערשטאנד, בשעת מען בינדט אים און מען פירט אים אוועק.

בליץ־שנעל פארשפרייט זיך איבערן יאריד־פּלאַץ די ידיעה, אז דער שטארקער מאָנס האָט דערהרגעט דעם קאפּי־טאַן לענאַרט. מען זאָגט, אז דער דאָזיקער פּאָלקס־פריינט האָט פרייוויליק גענומען אויף זיך דעם טויט, כדי דערמיט צו ראטעווען פרויען און שוצלאָזע קינדער.

א פיינלעכע שטילקייט הערשט איצט אויף דעם ברייטן יאריד־פעלד, וואו דאָס לעבן האָט ערשט נאָר־וואָס געברויזט מיט זיין ווילדעסטן געלויף: דער מסחר שטעלט זיך אָפּ, די געשלעגן הערן־אויף, מען פארלאָזט די טישן פון די קרעטש־מעס, און די אקראָבאטן באמיען זיך אומזיסט צוצוציען ניי־געריקע.

דער פּאָלקס־פריינט איז טויט, און דאָס פּאָלק איז גע־וואָרן אן אָבל. אלע שטופּן זיך שטילשווייגנדיק ארום דעם אָרט, וואו ער איז געפאלן. ער ליגט אויסגעצויגן אויף דער ערד, באוועגלאָז, מען זעט נישט קיין שום וואונד, נאָר דער קאָפּ אליין זעט־אויס ווי צוגעפּלאטשט.

עטלעכע מאנסלייט הויבן אים פּאָרזיכטיק אויף און לייגן אים אוועק אויף דעם ברעט, וואָס דער ריז האָט אוועקגע־וואָרפן. ס׳דאכט זיך זיי, אז ער לעבט נאָך.

— וואוהין זאָלן מיר אים אייגנטלעך אוועקטראָגן? האָבן זיך די מאנסלייט קעגנזייטיק געפרעגט.

— אהיים צו אים! האָט עמיצער פונם המון שארף אויסגערופן.

יאָ, יאָ, איר גוטע מענטשן, טראָגט אים טאקע אהיים! הייבט אים אויף אויף אייערע אקסלען און טראָגט אים אהיים! ער איז געווען א שפילצייג אין גאָטס האנט, און ווי א פעדערל איז ער געטריבן געוואָרן דורך גאָטס אָטעם-הויך. טראָגט אים אהיים!

דער דאָזיקער פארוואונדעטער קאָפּ האָט שוין אמאָל גערוט אויף דער הארטער תּפיסה-באנק, ווי אויך אויף א בינטל שטרוי אין שייער. ער מעג זיך שוין דעריבער אויסרוען אויף א ווייכן קישן! ער האָט אומשולדיק געליטן חרפּה און צער, ער איז ברוטאל פארטריבן געוואָרן פון זיין אייגענער שוועל. ער איז געווען א בלאָנדזשענדער היימלאָזער און געוואנדערט אין גאָטס דרכים, — וואו ער האָט זיי נאָר געקאָנט געפינען, אָבער דער ציל פון זיין בענקשאפט איז תּמיד געווען די דאָזיקע היים, וואָס איר טיר האָט גאָט פאר אים פארמאכט. אפשר שטייט כאָטש איצט אָט די היים אָפן פאר דעם, וועלכער האָט מקריב געווען זיין לעבן, כּדי דער־מיט אָפּצוראטעווען פרויען און שוצלאָזע קינדער פון א זיכערן טויט. יאָ, טראָגט אים אהיים!

איצט קומט ער שוין נישט צוריק אלס פארברעכער, געפירט אונטער די אָרעמס פון וואקלענדיקע שכּורים: ער ווערט איצט באגלייט פון א גרויסן עולם אבלים, אין וועמענס הייזער ער האָט געוואוינט און וועמען ער האָט נישט איינ־מאָל געהאָלפן אין ביטערער נויט און יאוש. טראָגט אים איצט אהיים!

און זיי טוען טאקע אזוי. זעקס מאנסלייט הייבן-אויף דאָס ברעט, אויף וועלכן ער ליגט, און טראָגן אים אויף זיי־ערע אקסלען אוועק פונם יאריד-פּלאץ. אומעטום וואו זיי גייען פארביי, רוקן זיך די מענטשן אָפּ אָן א זייט און בלייבן שטיין שטיל: מאנסלייט נעמען אראָפּ די היטלען, פרויען פארנייגן זיך ווי אין קירך, בשעת גאָטס נאָמען ווערט דערמאָנט. א סך

פון זיי וויינען און ווישן זיך די אויגן, אנדערע ווידער האָבן אָנגעהויבן דערציילן, סארא מענטש ער איז געווען, ווי גוט־הארציק, ווי פריילעך, תמיד גרייט א טובה צו טון און ווי גאָטספאָרכטיק!

סארא נחת דאָס איז צו זען, ווי שנעל א צווייטער רוקט שטיל אונטער זיין אקסל אונטערן ברעט, בשעת ער זעט, אז איינער פון די טרעגערס איז שוין מיד.

אָט קומט קאפיטאן לענאַרט פארביי דעם אָרט, וואו די קאוואלערן שטייען.

— איך מוז מיטגיין און צוזען, אז ער זאָל אהיימקומען ווי ס'דארף צו זיין! זאָגט בערענקרייץ און פארלאָזט זיין אָרט ביים שאָסיי־גרוב, כדי מיטצוגיין קיין העלגעסעטער. און זיין ביישפיל טוען נאָך פיל אנדערע.

דער יאריד־פלאץ ווערט מיט אמאָל כמעט ווי אינגאנצן פוסט, וואָרום אלע מענטשן באגלייטן דעם קאפיטאן לענארט אויף זיין וועג אהיים קיין העלגעסטער. קיינער קימערט זיך נישט מער וועגן די נויטיקע איינקויפן, וואָס מען האָט געזאָלט מאכן, מען פארגעסט אָן די מתנות, וואָס מען האָט געזאָלט קויפן פאר די קינדערסוועגן, דאָס מסחר וועגן דעם געבעט־ביכל פארן מיידלסוועגן ווערט נישט אָפגעשלאָסן, דאָס זיידענע שטערן־טיכל, וואָס האָט דער יונגער פויערטע געבלישטשעט אין די אויגן, בלייבט ליגן אין קראָם. אלע מוזן מיטגיין און צוזען, אז קאפיטאן לענאַרט זאָל קומען אהיים.

בשעת דער טרויער־צוג קומט־אָן קיין העלגעסטער, איז דאָרט אלץ שטיל און פוסט. און ווידער קלאפט דער פולקאָווניק מיט זיינע פויסטן אין דער פארמאכטער ארייננגאנגס־טיר.

אלע פאראָבקעס און דינסטמיידלעך זענען אוועק צום יאריד. די קאפיטאנין איז איינע אליין געבליבן אין דער היים, כדי אָפצוהיטן איר הויז. אויך דאָס מאָל עפנט זי אליין די טיר.

זי פרעגט ווידער, ווי זי האָט אנימעלסטן געפרעגט:

וואָס ווילט איר?

דערויף. ענטפערט איר דער פּולקאָווניק, ווי ער האָט איר דעמאָלסט געענטפערט:

— מיר קומען דאָ מיט דיין מאן!

זי טוט אויף אים א קוק, ווי ער שטייט דאָרט שטייף און זיכער, ווי תמיד. זי ווארפט א בליק אויף די טרעגערס, וועלכע שטייען הינטער אים און וויינען, און אויף דעם גאנצן עולם. זי שטייט אויף די שטיגן צו איר הויז און קוקט אין הונדערטער פארוויינטע אויגן, וואָס באטראכטן זי מיט פּחד. לסוף טוט זי אויך א קוק אויף דעם מאנסביל, וועלכער ליגט אויסגעצויגן אויפן ברעט. אָבער דאן דריקט זי איר האנט צום הארצן און מורמלט שטיל:

— דאָס איז זיין ריכטיקער פּנים!

נישט פרעגנדיק שוין מער קיין וואָרט, בייגט זי זיך איין און ריגלט-אויף די טיר, וואָס אין פּאָדערהייזל, פּראלט זי ווייט אויף און פירט אריין דעם צוג אין שלאָף-שטוב.

דער פּולקאָווניק העלפט דער קאפּיטאנין ארויסצורוקן דאָס ברייטע טאָפּלבעט און אויפצוקלאפּן דאָס בעטגעוואנט, נאָכדעם ווערט דער קאפּיטאן לענאַרט אוועקגעלייגט אויף ווייכע, פריש-איבערגעצויגענע קישנס.

— לעבט ער נאָך? פרעגט זי.

— יאָ, ענטפערט דער פּולקאָווניק.

— צי איז נאָך פאראן א האָפענונג?

— ניין, ס'איז שוין גאָרנישטאָ וואָס צו טון.

אַ ווײַלע שווייגן זיי ביידע, דערנאָך פרעגט זי:

— צי וויינען זיי דאָס נאָך אים, די אלע מענטשן דאָ?

— יאָ!

— וואָס האָט ער דען געטון פאר זיי?

— דאָס לעצטע וואָס ער האָט געטון, איז געווען צו לאָזן זיך דערהרגענען פון שטארקן מאָנס, כדי דערמיט צו ראטעווען פרויען און שוצלאָזע קינדער פון טויט.

ווידער זיצט זי א ווײַלע שטיל און טראכט.

— הער פּולקאָווניק, וואָס פארא פּנים האָט ער געהאט,

בשעת ער איז מיט צוויי חדשים צוריק אהיימגעקומען פון תּפיסה?

דער פּולקאָווניק ווערט פאַרציטערט. איצט פאַרשטייט ער שוין דעם גאַנצן צוזאַמענהאַנג.

— יעסטאַ האָט אים אַזוי אויסגעשמירט!

— האָב איך, הייסט עס, צוליב אַ קאַוואַלערישן שפּאַס פאַרשלאָסן פאַר אים די טיר פון זיין היים. ווי ווּעט איר זיך דערפאַר קאָנען פאַרענטפערן פאַר גאָט, הער פּולקאָווניק?

בערענקרייץ הייבט מיט די ברייטע אַקסלען:

— איך האָב מיך פאַר אַ סך זאַכן צו פאַרענטפערן.

— איך מיין אָבער, אַז דאָס איז דאָס ערגסטע, וואָס איר האָט געטון!

— דערפאַר טאַקע איז מיר נאָך קיינמאָל נישט אַ שטיקל וועג געוועזן אַזוי שווער, ווי דאָס היינטיקע גיין קיין העלגע-סעטער. איבריקנס, זענען פאַראַן נאָך צוויי מענטשן, וועלכע זענען שולדיק דערין.

— וועמען מיינט איר?

— סינטראַם איז איינער, און דער צווייטער שולדיקער זענט איר אַליין, פרוי קאַפּיטאַנין. איר זענט אַ צו שטרענגע פרוי. איך ווייס, אַז נישט איינער האָט שוין מיט אייך געוואָלט רעדן וועגן אייער מאַן.

— ס׳איז אמת, ענטפערט זי.

דערנאָך בעט זי אים, אַז ער זאָל איר דערציילן וועגן דער הוליאַנקע אין ברובי.

ער דערציילט איר אַלצדינג, וואָס ער קאָן זיך נאָר דערמאָנען, און זי הערט זיך צו שטילשווייגנדיק. דער קאַפּי-טאַן לענאַרט ליגט נאָך אַלץ פאַרחלשט אויפן בעט. די שטוב איז אָנגעפּאַקט מיט וויינענדיקע מענטשן; קיינער האָט נישט אין זינען אַרויסצובעטן דעם דאָזיקן פאַרטרויערטן עולם. אַלע טירן זענען אָפן, אַלע שטובן, שטיגן און פאָדערהייזלעך זענען אָנגעפּאַקט מיט שטילשווייגנדיקע, איבערגעשראָקענע מענטשן. ביז ווייט אויפן הויף אַרויס שטייען זיי אין געדיכטע מאַסן.

ווען דער פּולקאָווניק האָט געענדיקט דערציילן, רופט זיך אָן די קאַפּיטאַנין צום עולם:

— אויב דאָ געפינען זיך אויך די קאַוואַלערן פון עקס־בי, בעט איך, אז זיי זאָלן פאַרלאָזן מיין הויז. ס'איז פאַר מיר צו שווער, איך זאָל נאָך קאָנען פאַרטראָגן זייער אָנוועזנ־הייט, בשעת איך זיץ דאָ ביי מיין מאַנס גסיסה־בעט.

נישט אויסרעדנדיק קיין וואָרט, הייבט זיך דער פּולקאָוו־ניק אויף פון אָרט און גייט אַרויס, דאָס זעלבע טוט אויך יעסטאַ בערלינג, און נאָך עטלעכע קאַוואַלערן, וועלכע האָבן באַגלייט דעם קאַפּיטאַן לענאַרט. די מענטשן רוקן זיך אָפּ שנעל אָן א זייט און לאָזן אדורך דאָס הייפל פאַרשעמטע מאַנסלייט.

נאָך זייער אוועקגיין ווענדעט זיך די קאַפּיטאַנין צום עולם:

— צי וויל עמיצער פון אייך, וועלכער האָט זיך די לעצטע צייט צוזאַמענגעטראָפן מיט מיין מאַן, מיר דערציילן, וואו ער איז געווען און וואָס ער האָט געטון?

איצט האָט איינער נאָכן אנדערן אָנגעהויבן צו דערציילן וועגן דעם קאַפּיטאַן לענאַרט. זיי האָבן דאָס אַלץ דערציילט פאַר זיין ווייב, וועלכע האָט זיך נישט פאַרשטאַנען אויף אים און אין איר שטרענגקייט פאַרשטיינערט איר האַרץ פאַר אים. איצט קלינגט ווידער די שפּראַך פון אַלטע שבחים. דאָ רעדן מענטשן, וועלכע האָבן קיינמאָל נישט געלייענט קיין אנדער בוך ווי נאָר די ביבל. זיי באַנוצן זיך דעריבער מיט דער בילדער־שפּראַך פון איוב און מיט פסוקים פון די אבות. רומען זיי די מעשים פון גאָטס שלוח, וועלכער איז אַרומגעגאַנגען צווישן די מענטשן און זיי געהאָלפן אין נויט.

ס'געדויערט זייער לאַנג, איידער זיי ענדיקן רעדן. דער בין־השמשות רוקט־אָן, די נאַכט פאַלט־צו, און זיי האָבן נאָך אַלץ עפּעס צו דערציילן וועגן קאַפּיטאַן לענאַרטן. איינער נאָכן אנדערן טרעטן זיי אַרויס פאַר זיין ווייב, וועלכע האָט פריער נישט געוואָלט הערן פון איר מאַנס נאָמען.

צווישן זיי זענען פאראן אייניקע, וועלכע קאָנען דער־ציילן, ווי אזוי קאפיטאן לענאַרט האָט זיי געפונען אויפן קראנקן-בעט און זיי אויסגעהיילט פון זייערע יסורים. ווילדע אוואנטורניקעס זענען זיך דאָרט מודה, אז דאָס האָט ער זיי געבראכט צו זעלבסטבאהערשונג. דאָרט זענען פאראן שכורים, וועלכע ער האָט געצוואונגען צו ניכטערקייט, און געפאלענע, וועלכע ער האָט אומגעקערט צו אן ערלעך לעבן. יעדער איינציקער, ווען ר'האָט זיך געפונען אין גרויסער נויט, האָט געשיקט רופן גאָטס שלוח, — און דער האָט שוין תמיד גע־וואוסט ווי אזוי צו העלפן: אלנפאלס, איז ער בכוח געצווען אויפצוּוועקן פרישע האָפנונג און מוט.

א גאנצן אָוונט קלינגט די שפראך פון שבחים אין דער שטוב, וואו דער שטארבנדיקער ליגט.

אויפן הויף שטייען מחנות מענטשן און ווארטן אויפן סוף. זיי ווייסן, וואָס דאָרט אינעווייניק קומט פאָר. וואָרום דאָס, וואָס ווערט אויף א קול געזאָגט ביים בעט פונם גוסס, ווערט דערנאָך געשושקעט פון איינעם צום צווייטן. ווער עס האָט נאָר עפעס צו זאָגן, שטופט זיך פאמעלעך פאָראויס.

— דאָ איז נאָך איינער, וועלכער האָט עפעס צו דער־ציילן! זאָגט מען און מען לאָזט אים אדורך. יענער טרעט אפער פון דער פינסטערניש, גיט-אָפּ זיין עדות-זאָגן און פאר־זינקט צוריק אין שאָטן.

— וואָס זאָגט זי איצט? פרעגן די וואָס שטייען אין דרויסן, בשעת עמיצער קומט ארויס פון הויז, וואָס זאָגט איצט די שטרענגע באלעבאָסטע פון העלגעסעטער?

— זי שטראלט ווי א קייזערין, זי שמייכלט ווי א יונ־גע כלה. זי האָט צוגערוקט זיין פאָטעל צום בעט און אוועק־געלייגט דערויף זיינע מלבושים, וואָס זי האָט מיט אירע איי־גענע הענט אויפגענייט פאר אים.

פלוצלינג ווערט שטיל צווישן דעם גרויסן עולם. קיינער רעדט דאָס ניט ארויס, נאָר אלע ווייסן דאָס אויף איינמאָל:

— ער שטארבט!

קאפיטאן לענאַרט עפנט-אויף זיינע אויגן, און דאָס וואָס ער זעט איז פאר אים געננוג. ער זעט זיין היים, זיין ווייב, זיינע קינדער, די מלבושים, וואָס מען האָט צוגעגרייט פאר אים און ער שמייכלט דערביי. זיין באוואוסטזיין האָט ער אָבער צוריקבאקומען בלויז אויף א ווײַלע, כדי באלד דער־נאָך צו שטארבן. ער אָטעמט-אָפּ מיט א כאָרכל און לאָזט ארויס די נשמה.

ערשט דאן ווערן די דערציילערס אנטשוויגן. עמיצער פונם המון הייבט-אָן צו זינגען א קאפיטל תהילים. אלע העלפן אים באלד צו, און געטראָגן פון הונדערטער שטארקע קולות, שטייגט דאָס טרויער-ליד ארויף צו די הימלען.

דאָס איז דער אָפּשיד-גרוס פון דער ערד צו דער אוועק-פליענדער נשמה פון גאָטס שליח.

.37

דאָס וואלד-הייזל

דאָס איז נאָך געווען לאנג לאנג, איידער די קאוואַלערן האָבן געפירט די באלעבאטישקייט אין עקעבי.

א קליין פאסטוכל און א קליינע פאסטוכין האָבן זיך צוזאמען געשפילט אין וואלד, געבויט הייזעלעך פון פלאטשיקע שטיינדלעך, געקליבן יאגדעס און געמאכט פייפעלעך. זיי זענען ביידע געבוירן געוואָרן אין וואלד, און דער וואלד איז אויך איצט געווען זייער היים און זייער מלוכה. זיי האָבן געלעבט בשלום מיט די תושבים פון וואלד, א שטייגער ווי מען לעבט בשלום מיט הויז-דינערשאפט און מיט שטוב-חיות.

די ווילד-קאץ און דעם פוקס האָבן זיי פארעכנט צו זייערע הויף-הינט, דער וויזל איז געווען זייער שטוב-קאץ, דער האָז און דער ווערוויק זענען געווען זייערע שפיל-חברים, דער בער און דער הירש האָבן געהערט צו זייערע בהמות, סאָוועס און אויער-הענער האָבן זיי געהאלטן אין שטייגן. די סמָטעס זענען געווען זייערע באדינער, און די יונגע בזשאָזעלעך זענען תמיד איינגעלאדן געוואָרן צו זייערע שמחות. די דאָזיקע קינדער האָבן געוואוסט, וואו די ווידרעס ליגן איינגעקוירטשעט אין זייערע נאָרעס און שלאָפן איבערן ווינטער, און זומערצייט, בשעתן באָדן זיך, האָבן זיי געזען, ווי

ריזיקע יאַשטשערקעס שווימען אַרום אינם וואַסער. אָבער די צוויי קינדער האָבן נישט קיין מורא געהאַט פאַר קיין שום זאַך, נישט פאַרן שלאַנג און נישט פאַרן וואַלד-רוח, — ווייל דאָס אַלץ האָט דאָך געהערט צום וואַלד, צו זייער היים. דאָרט האָט זיי קיין שום זאַך נישט געקאָנט איבערשרעקן.

דאָס הייזל, וואו דאָס יונגל האָט געוואוינט, איז גע-לעגן טיף אין וואַלד. אהין האָט געפירט אַ באַרגיקע וואַלד-סטעזשקע. אַרום און זענען געשטאַנען הויכע בערג, וואָס האָבן פאַרשטעלט די זונען-שיין, טיפע זומפּן זענען גע-לעגן אין דער נאָענט, און אַ גאַנץ קיילעכיק יאָר האָט זיך פון זיי געטראָגן אַן אייז-קאַלטער נעפּל. אַ תּושב פונם פלאַך-לאַנד וואָלט, אַסור, נישט געוואָלט וואוינען אין אַזאַ מין געגנט.

יאָרן זענען געגאַנגען. דער פּאַסטוך און די פּאַסטוכין האָבן באַשלאָסן חתונה צו האָבן, וואוינען צוזאַמען אינם וואַלד-הייזל און לעבן פון אייגענער מי. אבער איידער דאָס האָט געקאָנט געשעען, איז אויסגעבראָכן אַ מלחמה, און דער יונגער בחור'ל איז אַוועק פאַר אַ זעלנער.

ער איז אפילו אהיימגעקומען אָן אַ שום וואונד אָדער קערפּערלעכן פעלער, נאָר די מלחמה-יאָרן האָבן פאָרט אַוועק-געלייגט זייער שטעמפּל אויף זיין גאַנץ לעבן. צופיל רשעות האָט ער געזען אין דער וועלט, און צופיל אכזריותדיקייט פון מענטש צו מענטש. ער איז שוין דערנאָך נישט פעאיק געווען צו זען דאָס גיטע אין מענטשן.

תּחילת האָט קיינער נישט באַמערקט אין אים די פאַר-ענדערונג. מיט דער געליבטער פון זיין יוגנט איז ער אַוועק צום גלח און חתונה געהאַט.

דאָס וואַלד-הייזל, אויף צפון פון עקעבי, איז טאַקע געוואָרן זייער היים, אַזוי ווי זיי האָבן אַמאָל נאָך געהאַט אָפּגעשמועסט צווישן זיך. אָבער קיין גליק האָט פאָרט נישט באַגלייט דאָס יונגע פּאָרל אין זייער נייער היים.

דאָס יונגע ווייבל האָט געקוקט אויף איר מאַן, ווי אויף אַ פרעמדן מענטשן. זינט ער איז צוריקגעקומען פון דער

מלחמה, האָט זי אים פּשוט נישט געקאָנט דערקענען. זיין געלעכטער איז געווען א הארטער, א גרילצנדיקער, און ער האָט זייער ווינציק גערעדט; זי האָט ווירקלעך מורא געהאט פאר אים.

ער האָט קיינעם נישט געטון קיין שלעכטס און תמיד שווער געהאָרעוועט. אָבער מען האָט אים פאָרט נישט ליב געהאט, ווייל ער האָט יעדן מענטשן חושד געווען אין שלעכטס. ער אליין האָט זיך געפילט ווי א געהאסטער פרעמדער. איצט זענען פאר אים די חיות פון וואלד געווען שונאים, און דער בארג, וואָס האָט אים פארשטעלט די זון, ווי אויך דער זומפּ, וואָס האָט פון זיך אויסגעדעמפט דעם נעפּל, האָבן אים פאר־ביטערט דאָס לעבן. דער וואלד איז א שרעקלעך אָרט פאר דעם, וואָס טראָגט זיך ארום מיט בייזע מחשבות!

דער, וואָס וויל וואוינען אין דער וויסטעניש, מוז זיך פארזאָרגן מיט ליכטיקע געדאנקען. אויב נישט, זעט ער בלויז רציחה און אונטערדריקונג צווישן די פלאנצן און חיות, פּונקט ווי ער האָט עס פריער געזען צווישן מענטשן. און אזא איינער ריכט זיך בלויז אויף שלעכטס פון אלץ, מיט וואָס ער באגעגנט זיך.

יאַן העיק, דער אויסגעדינטער זעלנער, האָט אליין נישט געוואוסט, וואָס אים פעלט, אָבער ער האָט געזען, אז קיין שום זאך גייט אים נישט מזלדיק, און אין זיין היים האָט נישט געהערשט קיין שלום־בית. זיינע זין, וועלכע זענען דאָרט אויפגעוואקסן, זענען געוואָרן שטארקע, אָבער ווילדע מאנסלייט, פארהארטעוועטע אינם קאמף מיט דער ארומיקער נאטור; און אויך זיי האָבן נישט געלעבט בשלום מיט קיינעמען.

נישט קאָנענדיק פארטראָגן דעם ווייטאָק צוליב דעם צעשטערטן גליק, האָט זיך יאַן העיקס ווייב גענומען אויס־פאָרשן די סודות פון דער וויסטעניש, און אויסגעזוכט פאַ־שידענע רפואה־קרייטעכצער, וואָס וואקסן ביי די זומפּן און טיף אין וואלד. זי האָט זיך אריינגעטראכט אין דעם מהות

פון די אונטערערדישע וועזנס און פארשטאנען, וואָס פארא קרבנות ס׳געפעלט זיי. זי האָט געקאָנט היילן קראנקע, און געוואוסט צו געבן אן עצה קעגן נישט-באפרידיקטער ליבע. דעריבער האָט מען זי געהאלטן פאר א מכשפה און זי אויס-געמיטן, הגם זי האָט די מענטשן פיל נוצן געבראַנגט.

איינמאָל האָט זי זיך לסוף אנטשלאָסן צו רעדן אָפן מיט איר מאן וועגן זיין אומעטיקייט:

— זינט דו ביזט אוועק אויף דער מלחמה, ביזטו עפעס ווי פארטוישט געוואָרן, — וואָס האָט מען מיט דיר דאָרט געטון?

דערהערנדיק דאָס, איז ער צוגעשפרונגען צו איר און זי שיער נישט צעשלאָגן; דאָס זעלבע פלעגט אלעמאָל גע-שען, ווי נאָר זי האָט געפרוווט רעדן וועגן דער מלחמה. ער פלעגט דאן ווי משוגע ווערן פון כעס. קיינער האָט אין זיין אַנוועזנהייט נישט געטאָרט דערמאָנען דאָס וואָרט „מלחמה". באלד איז דאָס אומעטום באוואוסט געוואָרן, און וואו ר׳איז נאָר געקומען, האָט מען אויסגעמיטן צו רעדן דערפון.

קיינער פון זיינע חברים אויף דער מלחמה האָט אָבער נישט געקאָנט זאָגן, אז ער זאָל דאָרט האָבן מער שלעכטס געטון, ווי אלע אנדערע. ער האָט געקעמפט ווי א גוטער זעלנער. אָבער דאָס איז געוועזן דער רעזולטאט פון די אלע שרעקלעכע זאכן, וואָס ער האָט צוגעזעען אויף דער מלחמה, און וואָס האָבן אים געצוואונגען אומעטום צו זען בלויז רשעות. ער האָט געטראכט, אז די גאנצע נאטור האסט אים דערפאר, וואָס ער האָט גענומען אָנטייל אין אזעלכע אכזריותדיקע מעשים ווי ס׳קומען-פאָר אויף א מלחמה. אנדערע וועלכע האָבן פארשטאנען מער פון אים, האָבן זיך כאָטש גע-קאָנט טרייסטן מיטן געדאנק, אז זיי האָבן געקעמפט פארן פאָטערלאנד און פאר זייער אייגענעם כבוד. אָבער וואָס האָט ער דען געוואוסט פון אזעלכע זאכן? ניין, ער האָט בלויז גע-פילט, אז אלצדינג האָט אים געהאסט, דערפאר ווייל ער האָט פארגאָסן בלוט און געבראכט שאָדן אויף דער וועלט.

אין דער זעלבער צייט, וואָס די מאיאָרין איז פארטריבן

געוואָרן פון עקעבי, האָט ער איינער אליין געוואוינט אין זיין וואלד-הייזל. זיין ווייב איז געשטאָרבן, און די זין זענען אוועק אין דער וועלט אריין. אָבער בעת די יארידן איז דאָס וואלד-הייזל תמיד פול געוואָרן מיט געסט: די שווארצע ציגיינער פלעגן פארפאָרן צו אים, ווייל זיי פילן זיך צום בעסטן גראָד ביי דעם, וועמען ס׳רוב מענטשן מיידן-אויס. קליינע, האָריקע פערדלעך פלעגן דאן קלעטערן בארג-ארויף איבער דעם וואלד-וועג, שלעפנדיק פורלעך, וואָס זענען געווען פול אָנגעלאָדן מיט קופערנע ראָנדלעס און כלים צום ווייסן, ווי אויך מיט קינדער און מיט שמאטעס. הינטער די פורלעך זענען נאָכגעגאנגען פריצייטיק געעלטערטע פרויען, מיט אָנגעדראָלענע פנימער פון שיכורן און רויכערן, און אויך מאנסלייט מיט שארפע געזיכטס-שטריכן און מוסקולענע גופים. ווען די דאָזיקע באנדע שלעפערס איז אָנגעקומען צום וואלד-הייזל, איז דאָרט געוואָרן לעבעדיק און לוסטיק, זיי האָבן מיטגעברענגט בראָנפן און קאָרטן, זיי האָבן געלאכט און געשטיפט, דערציילט מעשיות וועגן בלוטיקע געשלעגן, וועגן פערד-גנבות און געלונגענע שווינדלערייען.

פרייטאָג, דעם ערשטן טאָג פון יאריד אין ברובי, איז דער קאפיטאן לענאַרט געהרגעט געוואָרן דורך דעם בעל-כוח מאָנס. דער דאָזיקער מאָנס איז געווען יאַן העיקס זון. און אין דעם זונטאָג-פארנאכט דערנאָך האָבן אים דעריבער די ציגיינער, וועלכע זענען געווען פארזאמלט אין זיין הייזל, עפּטערס ווי תמיד מכבד געווען מיטן פלעשל בראָנפן און אים דערציילט וועגן דעם לעבן אין תפיסה, וועגן דעם עסן, וואָס די ארעסטאנטן באקומען דאָרט, און ווי אזוי ס׳גייט-צו בשעת מען ווערט פארהערט דורכן אויספאָרשונגס-ריכטער. אין די אלע זאכן זענען זיי געווען אלטע מומחים.

דער זקן יאַן העיק איז בשעת מעשה געזעסן אויף א קלעצל אין ווינקל ביים אויוון און נישט קיין סך זיך אָנגערופן. ער האָט בלויז געקוקט מיט זיינע גרויסע, מאטע אויגן אויף דער ווילדע באנדע, וואָס האָט אָנגעפילט זיין שטיבע-

לע. דער צוויין-השמשות האָט זיך שוין אָנגערוקט, אָבער דאָס פייער אין קאמין האָט העל באַלויכטן די אַלע שמאטעס, דעם ביטערן עלנט און נויט, וואָס איז דאָרט געווען פארזאמלט.

אין מיטן דערין האָט זיך שטיל אויפגעעפנט די טיר, און צוויי פרויען זענען אריינגעקומען. דאָס איז געווען די יונגע גרעפין עליזאַבעט, באגלייט דורך דעם ברוביער גלחס טאָכטער, אַננא-ליזאַ. דער אלטער מאן האָט זיך שטארק פאר־חידושט, דערזעענדיק אין שיין פונם קאמין-פייער די דאָזיקע ליבענסווירדיקע געשטאלט, וועלכע האָט געשטראלט אין איר צארטער שיינקייט. זי האָט דערציילט פאר די פארזאמלטע, אז מען האָט יעסטאַ בערלינגן נישט געזעען אין עקעבי, זינט קאפיטאַן לענארט איז געשטאָרבן. זי און איר דינערין האָבן אים דעם גאנצן נאָכמיטאָג ארומגעזוכט אין וואלד. איצט האָט זי דערזעען, אז דאָ געפינען זיך מענטשן, וועלכע האָבן שוין זייער פיל געוואנדערט און זענען באהאוונט מיט די סטעזשקעס אין טיפן וואלד, — צי האָט עמיצער פון זיי נישט געזעען יעסטאַן? זי איז דאָ אריינגעגאנגען, כדי צו פרעגן וועגן דעם און זיך אביסל אָפּצורוען.

אומזיסט איז געווען איר פרעגן. קיינער האָט יעסטאַן נישט געזעען.

זיי האָבן איר צוגערוקט א בענקל צום קאמין; זי האָט זיך שווער אוועקגעזעצט און א ווײַלע געשוויגן. דער פריערדי־קער רעש אינם שטיבעלע האָט אויפגעהערט און אלע האָבן פארחידושט באטראכט די גרעפין. פילנדיק זיך אומהיימלעך פון דער דאָזיקער שטילקייט, האָט זי געזוכט עפּעס א גלייכ־גילטיקע טעמע צו א שמועס.

זי האָט זיך געווענדעט צום אלטן יאַן:

— אויב איך האָב נישט קיין טעות, זענט איר דאכט זיך געווען א זעלנער, פּאָטערל, דערציילט-זשע עפּעס פון דער מלחמה!

די שטילקייט איז געוואָרן נאָך מער דרוקנדיק. דער אַלטער האָט זיך געמאכט נישט הערנדיק.

— איך וואָלט געצרן געוואָלט הערן דערציילן וועגן מלחמה פון איינעם, וועלכער האָט דאָס אלץ אליין בייגע־וואוינט... האָט די גרעפין ווייטער גערעדט, אָבער אין מיטן דערין האָט זי איבערגעריסן, אויפן וואונק מיטן קאָפּ, וואָס איר באגלייטערין האָט איר געגעבן. מסתמא האָט זי געזאָגט עפּעס אזוינס, וואָס האָט זיך נישט געפּאסט אין דער דאָזיקער סביבה. און פּלוצלינג האָט זיך איינע פון די אלטע ציגיינע־רינס שארף אָנגערופן:

— מיר דאכט זיך, אז איר זענט אמאָל געווען די גרעפין פון באָרג?

— יאָ, דאָס בין איך.

— אויב אזוי, פארשטיי איך נישט, ווי געשיקט זיך עס עפּעס, אז איר זאָלט ארומלויפן נאָכן משוגענעם גלח... טפו, אזא מין טויש צו מאכן!

די גרעפין האָט זיך שנעל אויפגעהויבן, געדאנקט פארן אָפּרו און געזאָגט א גוטע נאכט. אָבער די ציגיינערין, וועלכע האָט זיך געווענדעט צו איר, איז איר נאָכגעגאנגען פון שטוב ארויס.

— פארשטייט איר, פרוי גרעפין, האָט זי זיך גענומען אנטשולדיקן, איך האָב געמוזט עפּעס זאָגן, ווארום דער אלטער יאַן ווערט שטארק אויפגעבראכט, בשעת מען דערמאָנט דאָס וואָרט „מלחמה". ער קאָן דאָס נישט פארטראָגן. איך האָב חלילה נישט געמיינט קיין שום שלעכטס.

די גרעפין איז שנעל געגאנגען ווייטער, אָבער זי איז באלד ווידער געבליבן שטיין. זי האָט א קוק־געטון אויף דעם דראָענדיקן פינסטערן וואלד, און אויף דעם הויכן בארג, וואָס ווארפט זיין שאָטן ווייט און ברייט, און אויף דעם דעמפנדיקן זומפּ. אך ווי שרעקלעך דאָס מוז זיין פאר דעם, וואָס זיין נשמה איז פול מיט וויסטע זכרונות, צו וואוינען אין אזא אָרט! זי האָט פּלוצלינג רחמנות געקראָגן אויף דעם אלטן יאַן' וועלכער איז דאָרט נעבעך איינער אליין געזעסן אין זיין וואלד־הייזל, און ווען ער האָט שוין יאָ אמאָל באקומען גע־

זעלשאפט, זענען דאָס תמיד געווען די שווארצע יאריד-גנבים, די ציגיינער.

— אַננאַ-ליזאַ! האָט זי געזאָגט צו איר באגלייטערין, לאָמיר זיך צוריק אומקערן! מען האָט אונז אזוי גוט אויפ-גענומען אין דעם דאָזיקן הייזל, נאָר איך האָב זיך דאָרט שלעכט אויפגעפירט. איך וויל שמועסן מיטן אלטן יאַן וועגן פריילעכערע זאכן, ווי וועגן מלחמה.

זי האָט זיך דערפילט גליקלעך, ביים געדאנק אז זי וועט דאָ עמיצן קאָנען טרייסטן אין זיין צער. זי איז ווי-דער אריין אין הייזל.

— די זאך איז אזוי, האָט זי געזאָגט, איך בין זיכער, אז יעסטאַ בערלינג גייט דאָ ערגעץ ארום אין וואלד און האָט בדעה זיך צו נעמען דאָס לעבן. ס׳איז דעריבער זייער וויכטיק, אז מען זאָל אים באצייטנס קאָנען כאפן און אים נישט לאָזן אויספירן זיין פלאן. מיר און אַננא-ליזאַן איז בעת אונזער זוכן שוין עטלעכע מאָל פאָרגעקומען, ווי מיר וואָלטן אים געזעען אין וואלד, אָבער פלוצלינג איז ער אונז ווידער פארשוואונדן געוואָרן פון די אויגן. ער האלט זיך אויף אין שכנות פון דעם בארג, פון וועלכן דאָס ניגאָרדער מיידל איז אראָפגעפאלן, און אזוי ווי דאָס איז נישט ווייט פון דאנען, איז מיר איינגעפאלן א געדאנק, אז איך דארף נישט גיין אזש קיין עקעבי, כדי צו שאפן הילף. דאָ זיצן דאָך פלינקע מאנסלייט, וועלכע וואָלטן אים גאנץ לייכט געקאָנט כאפן! — — —

— געגאנגען זאָל ווערן, חברה-לייט! האָט די אלטע ציגיינערין אויסגערופן. ווען די פרוי גרעפין טוט אייך דעם חסד און בעט ביי אייך א טובה, דארפט איר דאָס גלייך דערפילן!

די מאנסלייט האָבן זיך תיכף אויפגעהויבן פון אָרט און זענען ארויס זוכן אין וואלד.

דער אלטער יאַן העיק איז די גאנצע צייט שטיל געזעסן אויף זיין קלעצל און שטאר געקוקט אין פייער אריין מיט זיינע פארבלאָזע בליקן. אך, ווי שרעקלעך אומעטיק און

הארט פארשלאָסן אין זיך ער איז דאָרט געזעסן ביים קאמין. די יונגע פרוי האָט נישט געקאָנט געפונען קיין וואָרט אים צו זאָגן.

פלוצלינג האָט זי אָבער דערזעען, אז א קראנק קינד איז געלעגן אויף א בינטל שטרוי, און דערנאָך האָט זי באַמערקט, אז איינער פון די פרויען האָט ווײ-געטון א האנט. זי האָט תיכּף גענומען ארומזען די קראנקע, און גאָר גיך איז זי געוואָרן באפריינדעט מיט די ציגיינערינס, וועלכע האָבן אין זיך געהאט נײַן מאָס רייד און איר באלד גענומען דערציילן פארשידענע מעשיות. דערנאָך האָט זי זיך געלאָזט ווייזן די זויג-קינדערלעך, וועלכע זענען געלעגן איינגעוויקלטע אין שמאטעס.

אן ערך אין א שעה ארום זענען די מאנסלייט צוריקגעקומען און אריינגעטראָגן יעסטאַן א געבונדענעם אין שטריק. זיי האָבן אים אוועקגעלייגט אויף דער פאָדלאָגע, נעבן קאמין. זיינע מלבושים זענען געווען צעריסן און שמוציק, דאָס פנים בלאס און אָפּגעצערט, די אויגן האָבן ווילד געבלינצלט די לעצטע פאָר טעג האָט ער געפירט א שרעקלעך לעבן: ער איז געשלאָפן אויף דער נאסער ערד און אין זיין גרענצלאָזער פארצווייפלונג האָט ער איינגעגראָבן דאָס פנים און די הענט אין זומפיקן באָדן, געקלעטערט איבער הויכע פעלזןבערג און זיך אדורכגעריסן דורך געדיכטע קוסטעס. פון שעה צו שעה האָט ער אלץ פארביטערטער געקעמפט מיט זיין פארלאנג צו לעבן. לסוף האָט ער זיך איבערצייגט, אז ס'איז נישט אזוי גרינג צו נעמען אויף זיך דעם טויט, אָבער דאָך איז ער פרייוויליק נישט מיטגעגאנגען מיט די שווארצהאָריקע מאנסלייט: זיי האָבן אים צוערשט געמוזט גובר זיין און בינדן.

בשעת זיין ווייב האָט אים דערזען אין אזא קלאָגעדיקן מעמד, איז זי געוואָרן זייער אויפגעבראכט. זי האָט נישט באפרייט זיינע געבונדענע אברים פון די פענטעס, נאָר גע-

לאָזט אים ליגן אויף דער פּאָדלאָגע און מיט טיפער פאַר־אכטונג זיך אָפּגעקערט פון אים.

— שיין זעסטו אויס! האָט זי נאָך א לאנגער ווײלע געזאָגט.

— איך האָב שוין מער נישט בדעה געהאט צו קומען דיר פאַר די אויגן, האָט ער געענטפערט.

— צי בין איך דען נישט דיין ווייב? צי האָב איך נישט קיין רעכט צו דערווארטן, אז דו זאָלסט קומען צו מיר מיט דיין עגמת־נפש? איך בין אין די צוויי טעג ארומגעגאַנגען מיט ביטערן צער און געווארט אויף דיין אהיימקומען!

— איך בין דאָך געווען דער שולדיקער אין קאפּיטאן לענאַרטס אומגליק, טאָ ווי אזוי האָב איך זיך געקאָנט ווייזן פאַר דיינע אויגן?

— מורא צו האָבן איז קיינמאָל נישט געווען דיין טבע, יעסטאַ!

— הער, עליזאַבעט, איך ווייס נישט פאַר וועמען דו האלסט מיך! איך ווייס אויך נישט, וואָס פאַרא פּלענער דו האָסט פאַר דיין צוקונפט. נאָר איין זאך ווייס איך אויף זיכער: אז די איינציקע טובה וואָס איך קאָן נאָך דיר טון איז, כ׳זאָל דיך באפרייען פון מיר!

אן אומבאשרייבלעך פאראכטפולער בליק האָט אויף אים א בליץ־אראָפּ געטון פון אונטער אירע צוזאמענגעצויגענע ברעמען.

— דו האָסט מיך, הייסט עס, געוואָלט מאכן פאר אן אלמנה נאָך א זעלבסטמערדער! א דאנק דיר פאר דעם נחת!

זיין פּנים האָט זיך פארקרימט פון ווייטיק.

— עליזאַבעט! האָט ער געזאָגט, לאָמיר ארויסגיין אין וואלד און זיך אָפּרעדן פון הארצן איינער פארן אנדערן!

— פארוואָס זאָלן די מענטשן דאָ נישט קאָנען הערן, וועגן וואָס מיר רעדן? האָט זי אויסגערופן הויך, אויפן קול. צי זענען מיר דען בעסער פון זיי? צי האָט דען נאָך עמי־צער פון זיי אראָפּגעבערענגט אויף דער וועלט אזוי פיל צער

און שאָדן, ווי מיר? זיי זענען די קינדער פונם וואלד און שליאך, אלע האסן זיי. טאָ זאָלן זיי טאקע הערן, ווי זינד און חרפה קאָנען זיך אויך קלעפן צום מעכטיקן באלעבאָס פון עקעבי, צו דעם פון אלעמען געליבטן יעסטאַ בערלינג! צי מיינסטו אפשר, אז דיין ווייב האלט זיך פאר עפּעס בעסערס פון זיי, אָדער אפשר גאָר האלטסט דו זיך אזוי?...

קוים מיט גרויס שוועריקייט האָט ער זיך אויפגעהויבן אויף אן עלנבויגן און זי אָנגעקוקט מיט אויפלאמענדיקער עקשנות.

— איך בין נאָך נישט אזוי טיף געפאלן, ווי דו מיינסט! האָט ער מיט היץ אויסגערופן.

און ערשט איצט האָט זי זיך דערוואוסט, וואָס מיט אים איז געשען אין די לעצטע צוויי טעג.

דעם ערשטן מעת-לעת האָט זיך יעסטאַ ארומגעוואָגלט אין וואלד, נישט קאָנענדיק געפינען קיין רו פאר זיין גע-פלאָגטן געוויסן.

ער וואָלט דעמאָלסט נישט אריבערגעטראָגן, זיך צו טרעפן מיט א מענטשנס בליק. ער האָט אָבער נישט בדעה געהאט זיך צו נעמען דאָס לעבן. ניין, ער האָט נאָר געוואָלט אוועק-גיין ערגעץ אין א פרעמד לאנד. זונטאָג איז ער אָבער צוריק אראָפּגעשטיגן פון די בערג און צוגעגאנגען צו דער קירך אין ברובי. נאָך איינמאָל האָט ער געוואָלט זען דאָס פאָלק, דאָס אָרעמע, הונגער-ליידנדע פאָלק פון לעיווזשעאישן קרייז, ווע-מען ער האָט אמאָל געטרוימט צו דינען, — דאן, ווען ר'איז געזעסן נעבן ברוביער גלח, ביי דער שאנד-קופּע פון טרוקע-נע צווייגלעך, וואָס מענטשן האָבן געהאט צוגעוואָרפן דעם אלטן קמצן, דאָס פאָלק וואָס ער האָט ליב באקומען, בשעת ער האָט עס אמאָל ביינאכט געזען אוועקגיין מיט דעם טויטן ניגאָרדער מיידל.

די גאָט-דינסט האָט זיך נאָר-וואָס געהאט אָנגעהויבן, בשעת ר'איז צוגעקומען צו דער קירך. ער האָט זיך ארויפגע-גנבעט אויף א באלקאָנדל און פון דאָרטן אראָפּגעקוקט אויף

די מתפללים. א גוואלטיקער ווייטיק האָט צונויפגעפּרעסט זיין ברוסט, בשעת ר׳האָט זיי דערזען, — זיי, צו וועמען ער האָט געוואָלט רעדן פון טיפן הארצן און זיי טרייסטן אין זייער שרעקלעכער אָרימקייט און האָפנונגסלאָזיקייט. אָ, וואָלט ער נאָר געמעגט רעדן אין גאָטס הויז, — איז ווי האָפנונגסלאָז ער אליין זאָל זיך נישט פילן, וואָלט ער פאָרט געווען בכוח צו ווערן דער אָנזאָגער פון באלדיקער הילף און טרייסט פאר זיי אלע!

ווען ר׳איז צוריק ארויסגעקומען פון דער קירך, האָט ער געזען שטיין א טרומנע נעבן קירך-טויער. זי איז געווען אויף דער גיך צונויפגעקלאפּט פון אומגעהובלעוועטע ברע-טער, אָבער באפּוצט מיט שווארצער קרעפּע און מיט קרענץ פון באָרוועקע-צווייגלעך. ער האָט גלייך פארשטאנען, אז דאָס מוז זיין דעם קאפּיטאן לענאַרטס טרומנע. מסתמא האָבן די יאריד-מענטשן געבעטן די קאפּיטאנין, זי זאָל צואיילן די קבורה פון איר מאן, כדי דער גרויסער יאריד-עולם זאָל קאָ-נען זיין ביי זיין לויה.

יעסטא האָט בשום אופן נישט געקאָנט פארבייגיין די טרומנע, ס׳האָט זיך אים געדאכט, ווי דער מת וואָלט גערעדט צו אים.

— אך, יעסטאַ, יעסטאַ!... ווי אזוי ווילסטו עס העלפן די אָרימע מענטשן?... דו שלעפּסט מיט זיך מיט די פאָלגן פון דעם שלעכטס, וואָס דו האָסט געטון. צוערשט מוזסט דו און די אלע, וועלכע דו האָסט ליב, קלייבן דעם שניט פונם עלנט וואָס דו האָסט פארזייט!...

יעסטאַ איז צוגעטרעטן צו דער טרומנע און געפאלן אויף די קני. אין א ווײַלע ארום האָט ער אויסגערופן:

— העלף מיר, אז איך זאָל מיך קאָנען מקריב זיין פארן פאָלק! מאך אזוי, אז איך זאָל קיינמאָל נישט פארשאפן קיין עגמת-נפש די מענטשן, וועלכע איך האָב ליב! העלף מיר, אז איך זאָל שוין נישט מער ברענגען קיין צער, קיין חרפּה און קיין עלנט אויף דער וועלט!

פלוצלינג האָט זיך עמיצנס א האנט שווער אוועקגעלייגט אויף זיין אקסל. סינטראַם איז צוגעקומען צו אים.

— יעסטאַ! האָט ער געזאָגט, אויב דו ווילסט עמיצן אָפּטון ריכטיק „אויף טערקיש“, טאָ לייג דיך אוועק און שטארב! נישט פאראן קיין ביטערערע זאך, ווי צו שטארבן; קיין שום זאך מאכט נישט קיין גראָבערן שטריך אונטער אלע אויסרעכנונגען פון א מענטשן, וועלכער ריכט זיך נישט ז'ערויף. האָרך מיך, יעסטאַ, לייג זיך אוועק און שטארב!

אזוי האָט צו אים גערעדט דער בייזווייליקער פארשוין, דער שליח פונם טייוול.

— דאָס וואָלט פאר מיר געווען דאָס בעסטע! האָט יעסטאַ נאָך א ווייילע שטילשווייגן געענטפערט.

— נאָר צוערשט מוזטו אויסטראכטן עפעס אזוינס, מיט וואָס איך וואָלט שטארק געקאָנט דערעסן דעם דאָזיקן מת!

— צי האָט ער דיך אָפּגענארט, פריץ?

— געוויס! ווי דו קוקסט מיך אָן, האָב איך, דער ביטערער סינטראַם, סוף־כל־סוף זיך געלאָזט ארייננארן אין זאק! ער האָט זיך אזוי לאנג געמאכט תמעוואטע, ביז איך האָב אָנגעהויבן גלויבן דערין, נאָר ער, דער ביטראק, האָט זיך אויסגעקליבן דעם פאסיקסטן מאָמענט און געשטאָרבן. נישקשה, איך וועל אים שוין באצאָלן דערפאר! אָט רייס איך אראָפּ די קרעפּע און די קרענץ פון זיין טרומנע און כ'וועל זיי צעטרעטן מיט מיינע פיס!

— ביי מיין לעבן, דו וועסט זיך נישט צורירן צו דער טרומנע, דו הערסט, פריץ? האָט יעסטאַ אויסגערופן.

סינטראַם האָט פארלייגט די הענט אויף דער ברוסט און אויפגעהויבן דעם קאָפּ. פון זיין גאנצער מנוולדיקער געשטאַלט האָט אָפּגעשטראַלט די רשעות פון דעם האַר, צו וועמען ער האָט געדינט.

— אָווא!... אזוי זאָגסטו?... אָבער איך קאָן דיר פארזיכערן, אז דאָס איז מיין רעכט! — האָט סינטראַם פייערלעך געזאָגט. איך האָב מיר געמאכט גוטע פלענער צו גאַר א גרויס

ווערק, און ער האָט עס מיר צו ניוועץ געמאכט. איך האָב געוואָלט חרוב מאכן די גאנצע געגנט ארום דער לעיווען. און ווען איך וואָלט געהאט פרייע הענט, וואָלט איך עס זיכער אויסגעפירט... דאָס האָב איך פארטריבן די מאיאָרין און געמאכט די קאוואלערן פאר די באלעבאטים איבער דער גאנצער געגנט. איך האָב דערפירט מעלכיאָר סינקלערן צו זיין קראנקהייט, איך האָב געטריבן דעם ברוביער גלח דערצו, אז ער זאָל פאראָרימען זיין פאראפיע, און איך האָב אראָפּגעבראכט די טרוקעניש און די הונגער-נויט. דעם לעצטן קלאפּ האָב איך זיי געוואָלט געבן אויפן יאריד אין ברובי. אויפגערייצט דורך די כּסדרדיקע אומגליקן, וואָלט דאָס פאָלק זיך געכאפּט צו רציחות און גנבות, און דערפון וואָלטן די מענטשן געקומען אין אזא שרעקלעכן עלנט, אז ס'וואָלט פאר מיר געווען פון די גרינגסטע זאכן זיי אינגאנצן אויסצוראָטן. און דאָס איז דאָך געווען מיין ענד-ציל. אָבער דערין האָט מיר געשטערט דער, וועלכער ליגט דאָ אין דער טרומנע. אין דער בעסטער רגע איז ער געפאלן און געשטאָרבן ווי א קדוש. דו האָסט עס דאָך אליין צוגעזעען! די פויערים האָבן זיך געוואָרפן אויף די וועסטעריעטלענדער קרעמער און די סוחרים פון דאַלאַרנע האָבן זיך געוואָרפן אויף די פויערים, און ווען די זאך וואָלט נאָר געדויערט נאָך א פּאָר מינוט, וואָלט זיך דער גאנצער יאריד פארוואנדלט אין איין וויסטן פּאָגראָם. מען וואָלט געטרעטן אויף פרויען און קינדער, פון די סחורות וואָלט מען געמאכט א בארג אש, דערנאָך וואָלט זיך אָנגעהויבן א סדרה פּראָצעסן, וואָס וואָלטן דאָס רעשט דערדריקט די אויסגעמאטערטע באפעלקערונג. איר פארביטערונג וואָלט געזוכט אן אויסדרוק אין ווילדע, סטיכישע בונטן, וואָס וואָלטן אין בלוט דערשטיקט געוואָרן דורך די ספּעציעל אהערגעשיקטע מיליטער-אָפּטיילן. די גאנצע געגנט וואָלט געוואָרן אויסגעזויגן ביזן לעצטן טראָפּן, און די דאָזיקע פּראָווינץ וואָלט אזוי פארהאסט געוואָרן, אז קיינער וואָלט דאָרט נישט געוואָלט וואוינען, קיינער א חוץ סינטראַמען, ווייל דאָס אלץ וואָלט

געוועזן זיין ווערק, זיין שטאָלץ און זיין פרייד, מחמת סינטראַם איז הוילע רשעות. יאָ, יאָ, ברודערקע יעסטאַ, אזא פארשוין בין איך! איך האָב ל"ב וויסטע געגנטן און אומבאארבעט אקער-לאנד, נויט און עלנט, חורבן און אומגליק. אָבער אין דעם אלעם האָט ער מיר געשטערט, דער דאָזיקער תמעוואַטער קאפיטאן לענאַרט! אָווא! אזא מין מעשה, צו נעמען און זיך אוועקלייגן שטארבן אין סאמע אנטשיידנדיקן אויגנבליק!...
און מיין גאנץ ווערק וועט מוזן גיין לאיבוד!...

— אָבער צו וואָס האָט דאָס אלץ געזאָלט דינען? האָט יעסטאַ געפרעגט.

סינטראַמס אויגן האָבן זיך אָנגעצינדן מיט א בייז פייערל:

— איך וואָלט געקוואָלן פון נחת דערפון — האָט דער מנוול אויסגערופן. וואָרום, זעסטו יעסטאַ, איך בין דער שליח פונם בייזוויליקן האר, איך בין דער אויסגעהונגערטער בער, וואָס באפאלט דעם איינזאמען וואנדערער אין א שמאָלן בארג-דורכגאנג, איך בין די שניי-זאווערוכע אויפן פלאך-לאנד, מיין עובדא איז צו מאָרדן און צו פארוויסטן. אוועק, זאָג איך, אוועק מיט די מענטשן און מיט זייערע ווערק! איך קאָן זיי נישט פארטראָגן! טייל מאָל קאָן איך זיי אפילו לאָזן ארומשפרינגען צווישן מיינע נעגל, — אויף א געוויסע צייט קאָן דאָס אויך זייער לוסטיק זיין - אָבער איצט, מיין ליבער יעסטאַ, איצט איז מיר דאָס שפילן זיך מיט זיי שוין מיאוס געוואָרן, איצט האָב איך זיי געוואָלט דערלאנגען דעם לעצטן קלאפ, איצט האָב איך געוואָלט ממיתן און חרוב מאכן די גאנצע געגנט!

יאָ, ער איז געווען משוגע, פשוט משוגע. מיט יאָרן צוריק האָט ער בלויז צוליב צייט-פארטרייב אָנגעהויבן זיך באשעפטיקן מיט די דאָזיקע טייוולאָנישע המצאות, דערנאָך אָבער האָט די רשעות באקומען די אויבערמאכט איבער אים, און איצט האָט ער שוין אליין אויך געגלייבט דערין, אז ער איז א שליח פונם גהינום. די דאָזיקע רשעות האָט ער די גאנ-

צע צייט גענערט און געפלעגט אין זיך, ביז זי האָט איינגעזאַפּט באהערשט זיין וויסטע נשמה. אָט אזוי קאָן רשעות מאכן מענטשן פאר משוגעים, פונקט ווי ליבע און גריבלערייען.

דער בייזוויליקער פריץ איז איצט געווען שטארק אויפגעבראכט און פון גרויס רשעות האָט ער ווידער אָנגעהויבן רייסן און פליקן די קרעפּע און די קרענץ, אָבער דאן האָט זיך יעסטאַ געשטעלט צווישן אים און דער טרומנע.

— ריר זיך נישט צו צו דער דאָזיקער טרומנע! האָט ער פארצווייפלט אויסגערופן.

— אָווא!... אָווא!... איך זאָל זיך נישט צורירן צו דער טרומנע? פארקערט, איך וועל מיין פריינט לענאַרטן ארויסווארפן אויף דר׳ערד און צעטרעטן זיינע קרענץ. צי זעסטו נישט אין וואָס פארא פיינער גרויער קארעטע איך בין געקומען צופאָרן?

יעסטאַ בערלינג האָט זיך אומגעווענדעט און דערזעען א תּפיסה-וואָגן מיטן סטאראָסטע שאַרלינג און עטלעכע געריכטס-דינער, וועלכע האָבן געווארט אויף סינטראַמען נעבן בית-עולם-מויער. און סינטראַם האָט ווייטער ארויסגעציששט:

— אָווא... אָווא!.. דו ווילסט מיר, ייזט עס, נישט לאָזן שיקן א גרוס צו דער קאפּיטאנין פון העלגעזעטער, אלס דאנק דערפאר, וואָס זי האָט זיך נעכטן אוועקגעזעצט און גענומען זוכן און נישטערן אין פארשידענע אלטע פּאפּירן, כדי צו געפינען באווייזן קעגן מיר אין דער פּולווער-געשיכטע, וואָס איז דיר שוין באקאנט? זאָל איך איר, הייסט עס, נישט טאָרן געבן צו וויסן, אז זי האָט זיך ליבערשט געדארפט באשעפטיקן מיט קאָכן און באקן צום מנחם-אבל-מאָלצייט, איידער צו שיקן דעם סטאראָסטע מיט די תּפיסה-וועכטער נאָך מיר? זאָל איך מיך נישט אָפּרעכנען פאר די טרערן, וואָס איך האָב פארגאָסן, בשעת כ׳האָב זיך געבעטן ביי שארלינגן, ער זאָל מיך לאָזן דאָ אהערגיין אָפּזאָגן א תּפילה ביי דער טרומנע פון מיין גוטן פריינט?

— איך וויל אלץ געבן, כדי דער פריץ זאָל זיך פּאָרט

נישט צורירן צו דער טרומנע! האָט יעסטאַ געזאָגט, זעענדיק די בייזע בליקן, וואָס דער פריץ האָט געוואָרפן אויף דער טרומנע.

– טו, ווי דו ווילסט! האָט דער משוגענער געזאָגט. שריי, אויב דו ווילסט! כ׳וועל אלנפאלס נאָך באווייזן עפעס אויפצוטון, איידער דער חטאראָסטע וועט צוקומען. שלאָג זיך מיט מיר, אויב דו ווילסט! ס׳וועט כ׳לעבן, זיין א שיין ספעק־טאקל, צו זען ווי מירביידע שלאָגן זיך דאָ אויפן בית־עולם און טרעטן ארום צווישן צעריסענע קרענץ און קרעפּע. טאקע, ס׳וועט זיין א נחת פאר מיין הארץ!

– איך וויל פאר יעדן פרייז קויפן דעם פרידן פאר דעם דאָזיקן בר־מינן, דו הערסט פריץ, פאר יעדן פרייז בין איך גרייט דאָס צו טון. נעם־צו מיין לעבן, נעם־צו אלצדינג, אבי לאָז צורו די טרומנע!

– אָהאָ, דו זאָגסט צו א סך, דו ברודערל יעסטאַ!

— דו קאָנסט אויספּרובירן, פריץ!

– נו, טאָ ממית זיך!

– דאָס קאָן איך טון, נאָר צוערשט מוז דער מת צו קבורה קומען.

אין יעסטאַן, אין ווצמען ס׳האָט געברענט דער פארלאנג צו העלפן די אָרימעלייט, האָט איצט פלוצלינג ווי א בליץ אויפ־געלייכט א געדאנק:

— אפשר ווייסטו, וואו ס׳ליגט ערגעץ באהאלטן דעם ברוביער גלחס פארמעגן?

סינטראַם האָט אויף אים פארדעכטיק א קוק־געטון.

– וואָס איז, דו ווילסט אפשר ווערן דער אפּוטרופּס און גואל פון דער באפעלקערונג?

– יאָ! האָט יעסטאַ געענטפערט, וויסנדיק, אז אזא מענטשן ווי סינטראַמען מוז מען זאָגן דעם אמת.

– המ... איך האָב אפילו געהערט, אז די קאוואלערן האָבן זיך לעצטנס פשוט פארוואנדלט אין מלאכים... וואָס, נישט?.. און איר ווילט, הייסט עס, פארנוצן די ירושה פונם

ברוביער גלחס טאָכטער, כדי צו העלפן דער באפעלקערונג... וואָס, נישט?..

— זיין טאָכטער האָט אליין נישט איינמאָל געזאָגט, אז זי וויל פאר דעם געלט העלפן צוריקברענגען עקעבי צום אמאָליקן מצב און העלפן די אָרימעלייט.

סינטראַם האָט זיך צעלאכט.

— דו ווילסט, זע איך, פאר יעדן פרייז וויסן, וואו דער אוצר ליגט באהאלטן?

— יאָ, איך וואָלט זייער געוואָלט!

— נו, טאָ זאָג-זשע מיר צוערשט צו, אז דו וועסט אוועק אויף דעם אָרט, וואו דאָס ניגאָרדער מיידל איז געהרגעט געוואָרן, און דו וועסט אראָפּשפּרונגען פון דעם פעלז. נאָר אונטער דעם תּנאי וועל איך דיר עס זאָגן. ווי שיין דיין טויט וואָלט אויסגעזען! מען וואָלט געזאָגט, אז דאָס האָט דיך דיין געוויסן געטריבן צום זעלבסמאָרד,

— איך האָב אָבער אמאָל געגעבן מיין וואָרט, אז איך וועל זיך נישט נעמען דאָס לעבן אזוי לאנג, ווי אַננאַ-ליזאַ וועט זיך געפינען אין דינסט ביי דער מאיאָרין.

— נארישקייטן! האָט סינטראַם געענטפערט, גיב איר נאָר צוריק איר פאָטערס געלט, וועט זי שוין אויפהערן דינען ביי יענעם.

אלטע און נייע בענקשאפטן האָבן זיך דערוועקט אין יעסטאַן און זיך צונויפגעגאָסן אין איין פארלאנג. ער האָט געוואָלט האָבן דאָס רעכט צו שטארבן. ס'איז קיינמאָל נישט געקומען צו קיין הסכם צווישן אים און דער פרוי, וועלכער האָט זיך אָנגערופן זיין ווייב. מיט פארגעניגן האָט ער איר געדינט, — ער אזוי גוט, ווי אלע אנדערע קאוואלערן; ער האָט אָבער נישט געוואוסט וואָס וועט געשעען, בשעת ס'וועט זיך ענדיקן דאָס יאָר פון זייער באלעבאטישקייט אין עקעבי: צי זי וועט זיך צוריקקערן צו אירע עלטערן, אָדער זי וועט וועלן בלייבן ביי אים. ער איז אָבער געווען זיכער, אז די גרעסטע טובה, וואָס ער וואָלט איר געקאָנט טון, איז — ער

זאָל איר צוריקגעבן איר פרייהייט און צו דעם האָט ער איצט געהאט א גוטע געלעגנהייט. איצט האָט ער געקאָנט פטור ווערן פון זיין געוויסן, ווי ער האָט עס געהאט באגערט אפילו אין די בעסטע מאָמענטן פון זיין לעבן; ער האָט איצט געקאָנט דינען צו גאָט און צו לייט, און דאָס אלץ, און אפילו נאָך מער, האָט אין זיך פארבאָרגן די איינאיינציקע זאך: די מעג-לעכקייט צו שטארבן.

ער האָט דעריבער דערלאנגט סינטראַמען די האנט, און דער אָפמאך צווישן זיי ביידע איז געשלאָסן געוואָרן.

— דער אוצר ליגט אונטער דער פאָדלאָגע אין טורעם פון דער ברוביער קירך, באלד נעבן די גלעקער, האָט סינ-טראַם דערקלערט. נאָר דו מוזט געדענקען, אז צוועלף שעה נאָך קאפיטאן לענאַרטס קבורה טאָרסטו זיך שוין נישט געפו-נען אויף דער וועלט. ערשט דאן וועל איך זיין זיכער, אז פון דיר וועט שוין מער נישט ווערן קיין לייט!

און סינטראַם איז צוריק אוועק צום תפיסה-וואָגן.

יעסטאַ איז אריינגעגאנגען אין קירך. אים איז איצט געווען גרינג אויף דער נשמה. ער האָט זיך געפרייט דערמיט, וואָס ער וועט זיך מקריב זיין פאר דער באפעלקערונג. ער האָט אָנגעשריבן די מודעה (וואָס זיין ווייב האָט שוין געהאט געלייענט), אין וועלכער ער האָט צוגעזאָגט, אז פון היינט אָן וועט מען זיך ווידער נעמען צו דער ארבעט, און אין עקעבי וועט מען טיילן זריעה צו די נויט-באדערפטיקע. אין א פאָר קורצע שורות האָט ער מודיע געווען זיין ווייב, וואו זי האָט צו זוכן דעם גלחס אוצר. נישט ווילנדיק האָבן זיך אים ארויסגעגליטשט א פאָר געזעגנונגס-ווערטער אויך, — אין פאל אויב זיי ביידע וועלן זיך שוין נישט מער זען. ער האָט אויך צוגעגעבן, אז ער מוז עפעס טון, אלס תשובה פאר זיין פאר-ברעכן קעגן דעם ניגאָרדער מיידל.

דערנאָך איז יעסטאַ ווידער אוועק אין וואלד און א גאנצן טאָג זיך ארומגעשלעפט ארום דעם אָרט, וואו דאָס ניגאָרדער מיידל איז געהרגעט געוואָרן.

וועגן דעם אַלעם האָט ער עס איצטער דערציילט פאַר זײַן ווײַב, בשעת ר׳איז געלעגן געבונדן אין וואַלד-הײַזל.

— ס׳וואָלט שוין לאַנג געווען נאָך מיר, האָט ער פאַר-ענדיקט זײַן דערציילונג, ווען דו וואָלסט נישט געקומען אין וואַלד אַרײַן! איך האָב בײַ זיך נישט געקאָנט פועלן צו שטאַרבן, בשעת דו ביזט אַזוי נאָנט פון מיר, אָבער איצט מוזטו מיך לאָזן פרײַ, כדי איך זאָל קאָנען האַלטן דאָס וואָרט מײַנס, וואָס איך האָב געגעבן סינטראַמען!

— אַך! האָט זי טרויעריק געזאָגט, ווען ער איז אַנט-שוויגן געוואָרן, ווי גוט איך קען שוין דאָס אַלץ! איך קען שוין פון לאַנג די דאָזיקע העלדישע פּאָזעס און פראַזן! יעסטאַ איז תמיד גרייט אַרײַנצושטעקן די הענט אין פײַער, אָדער אוועקצוגעבן זײַן לעבן פאַר עפּעס-וואָס! אַמאָל האָב איך דאָס באַטראַכט פאַר אַ גרויסע זאַך, אָבער איצט שאַץ איך מער די רואיקייט און באַזאַכטקייט. וואָס פאַרא נוצן האָסטו געבראַכט דעם טויטן מיט אַזאַ מין צוזאָג צו סינטראַמען? וואָס פאַרא אומגליק וואָלט עס געווען, אויב סינטראַם וואָלט אַפילו באַוויזן אומצודרייען די טרומנע און צערײַסן די קרע-פּצע? די טרומנע וואָלט מען צוריק גלײַכגעשטעלט, קרענץ און קרעפּע וואָלט מען געקאָנט ברענגען פרישע.

יעסטאַ, יעסטאַ... איך וואָלט דיך פיל מער געשעצט, ווען דו וואָלסט אוועקגעלייגט דײַן האַנט אויף לענאַרטס טרומנע, טאַקע פאַר סינטראַמס אויגן, און געשוואוירן צו לעבן, כדי צו העלפן דער אָרימער באַפעלקערונג, וועלכע ער האָט געוואָלט אומברענגען. איך וואָלט דיך אויך געשעצט, ווען דו וואָלסט געטראַכט, בשעת דו האָסט געזעען די מענטשן אין דער קירך: „איך וויל זיי העלפן, איך וויל אַליין געברויכן מײַנע כוחות, כדי זיי אַלעמען צו העלפן". און ליבערשט נישט אַרויפגעלייגט אַזאַ שווערע לאַסט אויף דײַן שוואַך ווײַב, און אויף אַלטע מאַנסלייט, וואָס די כוחות פאַרלאָזן זיי שוין!

יעסטאַ בערלינג איז אַ ווײַלע געלעגן שטיל.

— מיר קאַוואַלערן זענען נישט קיין פרײַע מענטשן,

האָט ער לסוף געזאָגט. מיר האָבן זיך קעגנזייטיק מתחיב געווען צו לעבן פאר דער פרייד און בלויז פאר דער פרייד. ווי ווערט זיין צו אונז אלע, אויב עמיצער פון אונז וועט נישט האלטן זיין צוזאָג!

– יאָ, ווי איז צו דיר, האָט די גרעפין מיט כעס געזאָגט, וואָס דו ביזט דער גרעסטער פחדן צווישן די קאוואלערן, און דו ביזט אויך דער לעצטער פון זיי אויף תשובה צו טון. אָט וועסטו אָקאָרשט הערן פון מיר, וואָס בעת דיין אָפּוועזנהייט איז געשעען אין עקעבי.

נעכטן נאָכמיטאָג זענען אלע עלף קאוואלערן געזעסן אין קאוואלערן-פליגל, און אלע זענען זיי געווען זייער אוּמ־טיק. אין דער רעזידענץ פון פריילעכקייט, ווי דו רופסט זי אָן, האָט געהערשט א שטילקייט. די וואָלטאָרנען, וועלכע מען האָט לכבוד דעם יאריד, באפוצט מיט נייע גרינע שנוּ־רען און פרענזלעך, זענען געהאנגען אין די ווינקלען, די פידלען זענען געלעגן איינגעהילט אין זיידנס אין זייערע גע־עפנטע שיידלען, און נעבן זיי זענען געלעגן די אָנגעשטראָ־כענע סמיטשיקעס, ווי אויך רעזערוו-סטרונעס און קאליפאָניע. די לוסטיקע בעלמאנישע לידלעך זענען אנטשוויגן געוואָרן, מען האָט נישט געהערט די געוויינלעכע שפּאסן און געלעכ־טערס. קיינער האָט זיך נישט געוואָלט צורירן צום קאראפקע־לע מיטן גוטן בראָנפן. בערענקרייץ האָט געטאסט א טאליע קאָרטן, אָבער קיינער האָט נישט געהאט קיין חשק ארייננצו־ווארפן א מטבע אין קאפל.

די קאוואלערן, וועלכע האָבן לויט דיינע רייד געזאָלט זיין די וועכטער פון פרייד, זענען איצט מער ענלעך געווען צו א כאָפּטע פרירנדיקע ווינטער-פליגן, וואָס האָבן זיך צו־זאמענגעפאקט אין וואָרימסטן ווינקעלע אויפן אויוון. פון אלע זייטן האָט זיי ארומגענומען א קעלט און איינזאמקייט. א טאָג פריער איז געשטאָרבן דער קאפּיטאן לענאַרט, און דו יעסטאַ, זייער ליבלינג, די ביזט גלייך פון זיין גסיסה-בעט אוועק אין וויסטן וואלד. ערנעקלו האָט פלוצלינג דערזעען, אז ער

איז אלט און מיאוס, דער פעטער עבערהאַרד האָט פאַרענדיקט זיין ווערק און עס פאַרשלאָסן אין קאסטן, דאָס געוויסן האָט געפּייניקט דעם פאַטראָן יוליוס און ליליענקרונאַ האָט געבענקט אַהיים.

זיי האָבן זיך אליין געפרעגט, ווער איז שולדיק דערין, וואָס דער ווײַן האָט פאַרלוירן דעם טעם, די קאָרטן האָבן אויפגעהערט זיי צו פאַרווײַלן און די מוזיק אויפצומונטערן פאַרוואָס האָט זיי פאַרלאָזט די קראַפט פון פרייד? וואָס פאַרא פאַרברעך האָבן די אָרימע קאַוואַלערן געטון, וואָס זיי ווערן אַזוי הארב באַשטראָפט?

און אַזוי ווי זיי זיצן דאָרט אויבן אין קאַוואַלערן-פליגל, פאַרזונקענע אין שווערע מחשבות, עפנט זיך אויף די טיר און ס׳קומט אריין אונזער ווירטשאַפטצערין אַננאַ-ליזאַ, וועלכע שטייט דאָ איצט נעבן מיר. דו ווייסט, אַז זי איז זייער אַ טיכטיק מיידל. אַ יאָר צייט האָט זי פאַרצווייפלט געקעמפט קעגן דער פאַרשווענדערישער באַלעבאַטישקייט פון די קאַוואַלערן, און הגם זי איז נאָך יונג, האָבן אַלע פאָרט געהאַט רעספּעקט פאַר איר.

— היינט בין איך ווידער געווען אין מיין עלטערן-היים און געזוכט מיין טאַטנס געלט, האָט זי געזאָגט צו די קאַוואַלערן, איך האָב אָבער גאָרנישט געקאָנט געפינען, אַלע וועקסלען זענען צעריסן אין די שופלאָדלעך און שענק שטייען ליידיק.

— דאָס איז ווירקלעך אַ ביטערער עסק פאַר אַננאַ-ליזאַ, האָט בערענקרייץ געזאָגט.

— בשעת די מאַיאָרין האָט פאַרלאָזן עקעבי — האָט דעם גלחס טאָכטער פאָרטגעזעצט, האָט זי מיר אָנגעזאָגט, אַז איך זאָל האָבן די השגחה איבער איר הויז. ווען איך וו...ט איצט געפינען מיין טאַטנס געלט, וואָלט איך צוריק אויפגעבויט דעם אָפּגעברענטן טייל עקעבי. איך האָב אָבער אין דערהיים קיין זאך נישט געפונען, האָב איך מיטגענומען אַ פּאָר צווייגלעך פון מיין טאַטנס שאַנד-קופּע, ווייל ס׳וואַרט

אויף מיר א גרויסע חרפה, בשעת מיין באלעבאָסטע וועט אהיימקומען און מיך פרעגן, וואָס דאָ איז געשען מיט איר עקעבי.

— נעם זיך נישט אזוי צום הארצן, אַננאַ-ליזאַ! זי ביזט דאָך נישט שולדיק דערין! האָט בערענקרייץ ווידער געענטפערט.

- איך האָב אָבער נישט נאָר פאר מיר אליין געבראכט די צווייגלעך פון דער שאנד-קופע, האָט דאָס מיידל זיך אָנ-גערופן. איך האָב אויך מיטגעבראכט עטלעכע פאר די הערן קאוואלערן. ביטע, דאָ זענען זיי, מיינע ליבע הערן! מיין טאטע איז נישט געווען דער איינציקער, וואָס האָט געברענגט חרפה און עלנט אויף דער וועלט!

דאָס זאָגנדיק, איז זי צוגעגאנגען פון איינעם צום אנ-דערן, און פאר יעדן פון זיי האָט זי אוועקגעלייגט א טרוקן צווייגל. אייניקע פון די קאוואלערן האָבן געשאָלטן, נאָר ס׳רוב פון זיי האָבן זיך פארהאלטן רואיק. לסוף האָט זיך בערענקרייץ אָנגערופן מיט דער חשיבות פון א גרויסן שררה:

— גוט, שוין גוט, אַננאַ-ליזאַ קאָן שוין גיין. א שיינעם דאנק! נאָכדעם ווי זי איז ארויסגעגאנגען, האָט ער אזא קלאפּ-געטון מיט דער פויסט אין טיש, אז די גלעזער זענען אונטערגעשפרונגען.

— פון היינט אָן, האָט ער אויסגערופן וועט קיין טראָפּן משקה נישט קומען אין מיין מויל אריין. איך וויל נישט, אז דער בראָנפן זאָל מיך נאָכאמאָל דערפירן צו אזא מין מצב!!

און באלד האָט ער זיך אויפגעהויבן און איז ארויס. און ווידער האָט זיך א טיפע שטילקייט אויסגעשפרייט איבערן קאוואלערן-פליגל.

פאר יעדן איינציקן פון די קאוואלערן איז געלעגן א טרוקן צווייגל, וואָס האָט ווי געפרעגט:

— וואו איז איצט די מאיאָרין? וואו איז אהינגעקומען דער כבוד און די עשירות פון עקעבי? פארוואָס איז גאָטס שליח אומגעקומען? וואו האָט זיך אהינגעטון דער וואויל-שטאנד, וואָס האָט ערשט נישט לאנג געהערשט ביי די ברעגן פון דער לעווען?

דער קאוואלערן-פליגל האָט פלוצלינג ווי אָפּגעהילכט פון פארשידענע קולות, וואָס האָבן געענטפערט אויף די שאלות פון די צווייגעלעך. די אלטע מאנסלייט האָט זיך געדאכט, ווי זיי וואָלטן דאָ ארייננגעפאלן אין א זשומענדיקן בינשטאָק, און צערייצטע בינען באפאלן זיי, בייסנדיק און זומזענדיק. אלע האָבן זיי געהערט די שמערצפולע, שטעכיקע ענטפערס:

— די קאוואלערן האָבן פארטריבן זייער וואוילטוערין! פון דעם הויז, וואָס זי האָט פאר זיי געעפנט, האָבן זיי זי ארויסגעטריבן צו גיין בעטלען אויפן שליאך! זי האָט זיי גע-געבן צו עסן און צו טרינקען און זיי משמח געווען, און זיי האָבן איר געגעבן הונגער און צרות.

— די קאוואלערן האָבן חרוב געמאכט דעם שענסטן הויף פון ווערמלאנד! די קאוואלערן האָבן פאר גאָטס שליח פאר-מאכט די טירן פון זיין אייגענער היים. דער אוואנטורניק, וועלכער האָט אים דערהרגעט, האָט אים נישט געטון אזא עולה, ווי זיי, — זיי האָבן אָפּגעטויט זיין אינערלעכסטע האָפנונג. די קאוואלערן האָבן אויסגעלערנט די אָרימע באפעל-קערונג צו שיכּורן און צו פארוואָרלאָזן זייער באלעבאטישקייט. זיי האָבן חרוב געמאכט דעם וואוילשטאנד פון דער גאנצער געגנט...

ווי נאָר די דאָזיקע קולות האָבן זיך דערהערט און אָנ-געהויבן שטעכן דאָס געוויסן פון די קאוואלערן, האָבן זיי זיך איינער נאָכן אנדערן אויפגעהויבן און ארויסגעגאנגען. ווייסטו, וואוהין זיי זענען געגאנגען, יעסטאַ? זיי זענען אלע אוועק צום טייך, צום וואסערפאל. און עפּעס ווי דורך אן אויסטער-לישן צופאל האָבן זיי זיך אלע צוזאמענגעטראָפן אויף דעם אָרט, וואו ס'איז אמאָל געשטאנען די קעקביער מיל און קוז-ניע. אומעטום האָט מען געקאָנט זען סימנים פון פארוויסטונג. דער גרויסער האמער האָט ארויסגעסטארטשעט פון דעם מיש-מאש פון ברעטער און בעלקעס, די צעבראָכענע ווענט פונם שמעלץ-אויוון זענען נאָך פארבליבן, און דער שמעלץ-קאנאל

האָט ווי געדראָט די פארבייגייער מיט זיין שווארצן, ברייט פאנאנדערגעעפנט מויל.

און אָט אין דעם דאָזיקן תּוהו־ובוהו האָט דער פּול־קאָווניק גענומען מאכן אָרדענונג. ער האָט געארבעט מיט דער גרעסטער עקשנות. די איבריקע קאוואלערן האָבן אים צוגעהאָלפן. זיי האָבן גענומען שלעפן קלעצער און שטיינער, כדי אויפצושטעלן א נייע קוזניע און א נייע מיל. זיי האָבן אויסגעגראָבן די ערד און אָנגעהויבן מויערן פונדאמענטן. די דאָזיקע אלטע מאנסלייט האָבן אדורכגעלעבט שווערע צייטן. ס׳רוב פון זיי האָבן אין זייער לעבן געהאט אויסצושטיין פיל צער. איך ווייס אפילו, אז די קאוואלערן שעמען זיך צו ארבעטן, אָבער איצט האָבן זיי גענומען אויף זיך די חרפּה. די אר־בעט איז געגאנגען, ווי געשמירט. איצט האָבן זיך ווידער דערהערט זייערע פריילעכע לידלעך, זייערע לוסטיקע שפּאסן און קלינגענדיקע געלעכטערס. נאָך מער: זיי האָבן באשלאָסן צו שיקן אַננאַ־ליזאַן, זי זאָל צוריק צהיימברענגען די מאיאָ־רין. זיי האָבן געשוואוירן צו געבן ארבעט יעדן תּושב פון ארום דער לעיווען.

און איך קאָן דיר זאָגן, יעסטאַ, אז קיינער פון זיי האָט זיכער נישט געטראכט וועגן דעם קאָנטראקט, וואָס מען האָט מיט בלוט אונטערגעשריבן אין א וויינאכט, אין דער אלטער קוזניע. אך... זייערע מעשים וועלן איצט זיין מער קאוואלע־רישע ווי פריער, און איבריקנס, זיי האָבן איצט נישט בדעה צו ארבעטן פאר שכירות, נאָר פאר דעם רום און כבוד פון עקעבי!

יאָ, יעסטאַ בערלינג, דאָס טוען דיינע איבריקע חברים, די אלטע הערן קאוואלערן, — און וואָס האָסט דו בדעה צו טון?

ער האָט א קוק־געטון אויף איר מיט א פארצווייפלטן בליק און אויסגערופן:

— וואָס פארלאנגסטו פון מיר, פון א דעגראדירטן, פאר־טריבענעם גלח? איך מוז תּשובה־טון, און וואָס קאָן איך דען געבן פאר דער ליידנדיקער באפעלקערונג, חוץ מיין אייגן

לעבן? איך בין פאראכטעט פון מענטשן, פארהאסט פון גאָט!

— אזוי זאָגסטו, יעסטאַ? אלזאָ, זיי ווייסן, אז איך בין אויך היינט געווען אין דער ברוביער קירך. איך קאָן דיר אָפּגעבן א גרוס פון צוויי פרויען. „זאָג יעסטאַן", האָט מיר מאַריאַננע סינקלער געזאָגט, „אז א פרוי וויל נישט ליידן קיין חרפּה איבער דעם מאן, וועלכן זי האָט געליבט". „זאָג יעסטאַן", האָט אַננאַ שערנהעק געזאָגט, אז מיר איז איצט גוט! איך באלעבאטעווע אליין איבער מיינע מאיאָנטקעס. מענטשן זאָגן, אז מיט דער צייט וועל איך ווערן די צווייטע מאיאָרין. איך טראכט שוין נישט מער וועגן ליבע, בלויז וועגן ארבעט. אויך אין בערגאַ פארגעסן זיי שוין ביסלעכווייז זייער ביטערן צער. אָבער מיר אלע זענען זיך מצער צוליב יעסטאַן. מיר גלייבן אין אים און בעטן צו גאָט פאר זיי־נערטוועגן, — נאָר ווען, ווען וועט ער שוין ווערן א לייט"?

— זעסטו שוין, ווי פארשטויסן דו ביזט פון מענטשן, יעסטאַ? האָט די גרעפין ווייטער גערעדט. מענטשן האָבן דיר צו פיל ליבע געשאָנקען, דאָס איז געווען דיין אומגליק. פרויען און מענער האָבן דיך געליבט. מען האָט דיר אלצדינג מוחל געווען, אבי דו האָסט נאָר געשפּאסט און געלאכט, אבי דו האָסט נאָר געזונגען און געשפּילט. דאָס וואָס דיר איז געפעלן געוואָרן צו טון, איז זיי אויך געווען צום הארצן. און דו האָסט נאָך א העזה זיך אָנצורופן א פארשטויסענער מענטש? און ווי קאָנסטו זאָגן, אז דו ביזט פארהאסט פון גאָט? פאר־וואָס ביזטו נישט געבליבן און נישט ביי־געוואוינט קאפּיטאַן לענאַרטס לויה?

ער איז דאָך געשטאָרבן אין א יריד־טאָג, האָט זיך די ידיעה וועגן דעם שנעל פארשפּרייט ווייט ארום. נאָך דער גאָט־דינסט זענען טויזנטער מענטשן צוגעקומען צו דער קירך. דער גאנ־צער בית־עולם און דער פארקאַן ווי אויך דאָס פעלד ארום דער קירך זענען געווען שווארץ פון מענטשן, דער טרויער־צוג האָט זיך אָנגעהויבן ביי דעם פאראפּיע־הויז. מען האָט בלויז געווארט אויפן אלטן גלח, וועלכער איז די לעצטע צייט כסדר

געווען קראנק און נישט געפריידיקט. אָבער דעם קאפיטאן לענארטס לויה האָט ער צוגעזאָגט צו באגלייטן. און אָט איז ער געקומען, גייענדיק מיט אן אראָפּגעלאָזטן קאָפּ, פארזונקען אין זיינע אייגענע חלומות, און זיך אוועקגעשטעלט בראש פונם טרויער-צוג. ער האָט דאָרט נישט באמערקט קיין שום אומגעוויינלעכעס. א סך לויות האָט דער דאָזיקער זקן שוין געהאט באגלייט אין זיין לעבן. מיט אָפּגעמאָסטענע שוואכע טריט איז ער געגאנגען איבער דעם גוט באקאנטן וועג, נישט אומקוקנדיק זיך אויף קיין שום זאך; ער האָט אָפּגעזאָגט זיינע תפילות, ארויפגעשאָטן א לאָפּעטע ערד אויף דעם טרומנע, און נאָך אלץ נישט באמערקט קיין שום אומגעוויינלעכעס.

דער אָרגאניסט האָט אָנגעהויבן זינגען א קאפיטל תהלים. איך וואָלט מיר קיינמאָל נישט געווען געגלייבט, אז דער דאָזי-קער גראָבער קול, וואָס פלעגט תמיד מוזן זינגען אייגער אליין, וועט זיין אימשטאנד אויפצוּוועקן דעם אלטן גלח פון זיינע חלומות.

אָבער, ניין, דאָסמאָל האָט דער אָרגאניסט נישט געדארפט זינגען איינער אליין. הונדערטער און איבער הונדערטער קולות האָבן אים צוגעהאָלפן—מאנסלייט, פרויען און קינדער האָבן מיטגעזונגען. ערשט דאן האָט דער גלח אויפגעוואכט פון זיינע חלומות. ער האָט זיך א וויש-געטון די אויגן, ווי זיי וואָלטן פארבלענדעט געוואָרן פון א פלוצלינגדיקן שארפן בליאסק, און ס׳איז ארויפגעשטיגן אויפן פריש אָנגעשאָטענעם בערגל, כדי זיך ארומצוקוקן אין אלע זייטן. ער האָט נאָך קיינמאָל נישט גע-הערט אזא טרויער-געזאנג איבער א פרישן קבר, ער האָט נאָך קיינמאָל נישט געזעען אזא מחנה אבלים. די מאנסלייט האָבן געטראָגן די אלטע, אויסגעריבענע טרויער-צילינדערס, די פרויען האָבן גענומען אויף זיך די ווייסע פארטיכער מיט די ברייטע פאלבאנעס. אלע האָבן געזונגען, אלע האָבן געהאט טרערן אין די אויגן — אלע האָבן זיך געפילט אלס אבלים.

דער אלטער פראָבאָשטש איז פארציטערט געוואָרן פון פרייד, דערזעענדיק אלעמענס צער צוליבן טויט פון זייער

פריינט. נאָר באלד האָט ער זיך אויך דערשראָקן דערפאר. וואָס וועט ער זאָגן צו די דאָזיקע מענטשן, וועלכע באוויינען איצט זייער שווערע אבידה? ער מוז זיי איצט אומבאדינגט מגחם-אבל-זיין. אָבער צי האָט ער נאָך קראפט דערצו?

בשעת דאָס געזאנג איז אנטשוויגן געוואָרן, האָט ער אויסגעשטרעקט זיינע אָרעמס איבער די פארזאמלטע.

— איך זע, אז דאָס פאָלק איז פארזונקען אין טרויער, האָט ער מיט א שוואכן קול געזאָגט, און דער טרויער איז פיל שווערער פאר דעם, וועלכער האָט נאָך לאנג צו טרעטן איבער די שטעגן פון דער ערד, ווי פאר מיר, וואָס וועט באלד פאר־לאָזן דעם טאָל פון טרערן...

ער האָט זיך דערשראָקן און שטיל געוואָרן. זיין קול איז געוועזן צו שוואך פאר אזא ריזיקן עולם, און ער האָט זיך געקוויינקלט ביים אויסוואל פון ווערטער.

אָבער באלד האָט ער ווידער אָנגעהויבן צו רעדן. זיין קול האָט פלוצלינג צוריק באקומען זיין יוגנטלעכע קראפט, און זיינע אויגן האָבן געשטראלט פון התלהבות.

אָ, יעסטאַ, דו האָסט געדארפט הערן, סאַראַ הערלעכע דרשה ער האָט פאר אונז געהאלטן! קודם-כל האָט ער אונז דערציילט אלץ וואָס ער האָט געוואוסט וועגן גאָטס שליח. דערנאָך האָט ער אונז אויפמערקזאם געמאכט דערויף, אז נישט אויפערלעכער פראכט און גלאנץ פון עשירות, און נישט אוי־סערגעוויינלעכע פעאיקייטן האָבן דעם דאָזיקן מענטשן אזוי פיל כבוד פארשאפט. נאָר דאָס, וואָס ער איז תמיד געגאנגען אין גאָטס דרכים. און איצט האָט ער אונז געבעטן, אז מיר זאָלן נאָכטון דעם ביישפיל פונם דאָזיקן געפאלענעם פאָלקס־פריינט. מיר זאָלן פראקטיש אָפּהיטן דאָס געבאָט פון ליבהאָבן דעם צווייטן ווי זיך אליין און זיך קעגנזייטיק ארויסהעלפן אין אן עת-צרה. יעדער איינער זאָל גלייבן נאָר גוטס אויף דעם צווייטן. יעדער איינער זאָל האנדלען אזוי ווי דער גוטער קאפיטאן לענאַרט, ווייל דערצו ברויכט מען נישט קיין גרויסע פעאיקייטן, בלויז א פרום הארץ. און ער האָט אונז מסביר גע־

ווען אלצדינג, וואָס איז אין דעם יאָר געשעען. ער האָט גע־זאָגט, אז דאָס איז בלויז א פאָרבאַרייטונג צו די צייטן פון גליק און ליבע, וואָס דערנענטערן זיך שוין זיכער צו אונז. די מענטשלעכע גוטסקייט האָט ער דאָס יאָר אָפט געזעען זיך אדורכברעכן אין צעשטרייטע שטראלן, איצט וועט זי אפער־טרעטן ווי א גאנצע, לייכטנדיקע זון.

איך קאָן דיר זאָגן, יעסטאַ, אז ס'האָט זיך אונז אלעמען געדאכט, ווי מיר וואָלטן געהערט א נביא רעדן. אלע האָבן זיך געוואָלט קענגנזייטיק ליבן, אלע האָבן מיר דאן געוואָלט זיין גוט און פרום.

דער זקן האָט אויפגעהויבן זיינע אויגן און הענט צום הימל און פארשפראָכן שלום איבערן לאנד.

— אין גאָטס נאָמען, האָט ער אויסגערופן, זאָג איך דיר רשעות, פארשווינד פון דער ערד! זאָל שלום ושלוה וואוינען אין אייערע הערצער, מיינע ליבע מענטשן, און אויך אין דער גאנצער נאטור! זאָלן די טויטע זאכן, די חיות און פלאנצן דערפילן אין זיך רו, און זאָלן זיי אויפהערן צו ברענגען שאָדן!

און עפּעס ווי א הייליקע רו וואָלט זיך טאקע אראָפּגע־לאָזט איבער דער געגנט. עפּעס ווי די בערג וואָלטן געשטראלט, די טאָלן געשמייכלט, און דער הארבסט-נעפּל האָט זיך ווי באַפּוצט מיט רויזן-קאָלירן.

דערנאָך האָט ער גענומען בעטן אויף א גואל פארן פאָלק.

— ער וועט קומען! האָט ער געזאָגט, גאָט וויל נישט, אז איר זאָלט פארטיליקט ווערן. גאָט וועט אויפוועקן עמיצן, וועלכער וועט אָנזעטיקן די הונגעריקע און וועט אייך אלעמען אוועקפירן אויף גאָטס דרכים!

יעסטאַ! אין דער דאָזיקער רגע האָבן מיר אלע אין זינען געהאט דיך. מיר האָבן פארשטאנען, אז דער זקן רעדט וועגן דיר. די מענטשן האָבן געהערט וועגן דיין מודעה. אהיימגייענדיק, האָבן זיי אלע גערעדט וועגן דיר. און דו ביזט

נאָר ארומגעקראָכן אין פינסטערן וואלד און געוואָלט שטארבן! די באפעלקערונג ווארט אויף דיר, יעסטאַ! אין אלע אָרימע, חושכדיקע שטיבעלעך זיצן זיי איצט און שמועסן וועגן דעם, אז וואָלט זיי נאָר דער משוגענער גלח פון עקעבי געוואָלט העלפן, וואָלט שוין אלצדינג ווידער גוט געוואָרן. דו ביזט זייער העלד, יעסטאַ! יאָ, זייער אלעמענס העלד ביזטו, און דו האָסט זיי געוואָלט פארלאָזן!

— ווי אזוי קאָן איך זיי העלפן, אָן געלט? און פאר דעם דאָזיקן געלט, וואָס איז נויטיק, כדי איך זאָל זיי קאָנען קומען צו הילף, האָב איך דאָך צוגעזאָגט סינטראַמען צו שטארבן!

דער גרעפינס קול האָט געציטערט פון צאָרן און עגמת-נפש, בשעת זי האָט אים געענטפערט:

— מיר האָבן שוין נעכטן אין אָוונט געוואוסט אין עקעבי, וואו ס׳געפינט זיך דער באהאלטענער אוצר. דער מאיאָר פוקס האָט זיך פלוצלינג דערמאָנט, אז ער האָט אים אמאָל צופעליק אנטדעקט, בשעת ר׳האָט זיך אין א געוויסער נאכט ארויפגעגנבעט צום טורעם פון דער ברוביער קירך, כדי אראָפצוקראצן א ביסל רודע פונם גלאָק צו א קויל...

יעסטאַ האָט פארמאכט די אויגן און צוגעפרעסט זיינע געבונדענע הענט צו זיין פלאטערנדיקער ברוסט, ווי ער וואָלט דערמיט געוואָלט לינדערן דעם ווייטיק פון זיין הארץ — — —

— דו ווערסט אוודאי זאָגן, האָט די גרעפין ווייטער גע-רעדט, אז דאָס גייט דיך גאָר ווינציק אָן. סינטראם האָט דיר ערלעך געזאָגט, וואו ס׳ליגט דאָס געלט, אלזאָ דארפסטו, לויט דיין מיינונג, שטארבן! צי מיינסטו, אז מיטן בלויזן געלט וועלן מיר זיין בכוח פטור צו ווערן פון דעם עלנט, אין וועלכן מיר געפינען זיך איצט? א שיינעם סוף פון דיין לעבן האָסטו פאר זיך אויסגעטראכט! נו, יאָ, די באפעלקערונג פון דער גאנצער געגנט וואָלט דיך טאקע מיט ביטערן געוויין באגלייט צו דיין קבר און געהאלטן דיין אָנדענק אין גרויס כבוד, ווי בנוגע קאפיטאן לענאַרט, ווייל דו וואָלסט דאָך אויך

אוועקגעגעבן דיין לעבן פארן פאָלק. און איך ווייס ביי מיר, יעסטאַ, אז דו וואָלסט דאָס זייער גערן געטון, כדי דערמיט אויס־קויפן דיינע זינד. נאָר איך, אלס דיין ווייב, איך זאָג דיר, אז דו מוזט לעבן, כדי צו דערפילן דיין חוב!

יאָ, יעסטאַ בערלינג, ס׳איז זיכער, אַז דער אלטער פראָבאָשטש האָט גערעדט וועגן דיר, אלס דעם קומענדיקן גואל, וועלכער וועט ארויסהעלפן דער באפעלקערונג פון איר ביטערער נויט, און דאָס וועט דיך מסתמא צוציען צום לעבן. אָבער איך זאָג דיר נאָכאמאָל: דו זאָלסט נישט טרוימען, אז דו ביזט געשיקט געוואָרן פון גאָט. יעדער איינער פון אונז איז דאָס, פארשטייסטו מיך. דו זאָלסט טון דיין פליכט אָן שום העלדן־פּאָזעס, דו זאָלסט זיך נישט באמיען צו שטראלן און צו איבערראשן דיינע מיטמענטשן, דו זאָלסט ליבערשט זען, אז דיין נאָמען זאָל נישט צו אָפט קומען אין מענטשנס מיילער. בארעכן זיך גוט, איידער דו ציסט צוריק דאָס וואָרט, וואָס דו האָסט געגעבן סינטראַמען! דו האָסט דיר פארשאפן א מין רעכט צו שטארבן, און איך גלייב נישט, אז דאָס לעבן זאָל דיר אין דער צוקונפט נאָך קאָנען שענקען א וואָסער ס׳נישט איז פרייד. ביז איצט האָבן מירביידע נישט געהאט קיין קלאָרן באגריף פונם מהות פון אונזער פארבינדונג. נישט דו האָסט גע־וואגט מיך צו באטראכטן אלס דיין ווייב, און איך ווידער, בין נישט געווען זיכער, צי אונזער פארבינדונג איז א באשטימטע זאך פון הימל. ס׳איז געווען א צייט, ווען איך האָב געוואָלט אהיימפאָרן צו מיינע עלטערן, וואָרום, זעסטו, יעסטאַ, איך האָב דאן גע־טראכט, אז פאר אזא זינדיקע פרוי ווי איך, איז עס א צו גרויס גליק צו זיין דיין ווייב און לעבנס־באגלייטערין. נאָר איצט זאָג איך דיר, אז כ׳וועל דאָ בלייבן. אָבער דו זאָלסט נישט האָפן אויף קיין גרויס גליק פון דעם דאָזיקן באשלוס מיינעם! איך וועל דיך צווינגען צו וואנדערן איבער דעם וועג פון שווערער פליכט־דערפילונג. דו זאָלסט נישט דערוואַרטן צו הערן פון מיר א וואָרט פון טרייסט און פרייד! דעם גאנצן עלנט און צער, וואָס מיר האָבן דאָ אראָפּגעבראכט אויף דער

געגנט, ווען איך אוועקשטעלן אלס שומר ביי אונזער געצעלט. צי קאָן דען נאָך ליבן א הארץ, וואָס האָט אזוי פיל געליטן ווי מיינס? אָן טרערן און אָן פרייד וועל איך דיך באגלייטן איבער די שווערע וועגן פון לעבן. באקלער זיך גוט, יעסטאַ, איידער דו קלייבסט אויס צו לעבן. געדענק, אז מיר וועלן דאן מוזן וואנדערן מיט דעם וועג פון א בעל-תשובה!

נישט ווארטנדיק אויף אן ענטפער, האָט זי א ווינק-געגעבן צום גלחס טאָכטער, און זיי האָבן ביידע פארלאָזן דאָס וואלד-הייזל. בשעת זיי זענען אריינגעקומען אין טיפן וואלד, האָט די גרעפין אָנגעהויבן ביטער צו וויינען, און אזוי האָט זי שוין געוויינט ביז זיי זענען אָנגעקומען א היים, קיין עקעבי. ווען זי איז אריינגעקומען אין הויז, האָט זי זיך דערמאָנט, אז זי האָט דאָך געזאָלט שמועסן מיטן אלטן זעלנער יאַן העיק וועגן פרייליכערע זאכן, ווי וועגן מלחמה.

אינם וואלד-הייזל האָט נאָך איר אוועקגיין געהערשט א טיפע שטילקייט.

— געלויבט איז גאָט! האָט דער אלטער זעלנער פּלוצלינג אויסגערופן.

אלע אָנוועזנדיקע האָבן אים פארחידושט אָנגעקוקט. ער האָט זיך אויפגעהויבן פון זיין קלעצל און זיך דערשטוינט ארומגעקוקט אין אלע זייטן.

— רשעות, בלויז רשעות איז אלצדינג געווען! האָט ער ווייטער גערעדט. אלץ וואָס איך האָב געזען, זינט מיינע אויגן זענען מיר געעפנט געוואָרן, איז געווען בלויז רשעות! פּייזוויליקע פרויען און מאנסלייט! אומזיסטער האס און ווילדער צאָרן אין וואלד און פעלד! בלויז זי איינע אליין איז א גוטער מענטש! א צדיקת איז איצט געווען אין מיין היים! בשעת איך וועל דאָ זיצן אין איינזאמקייט, וועל איך געדענקען איר ליכטיקע געשטאלט! איר בילד וועט מיך אויך באגלייטן אויף מיינע וואנדערונגען איבער די סטעזשקעס פונם פינסטערן וואלד!

ער האָט זיך איינגעבויגן איבער יעסטאַן, אויפגעבונדן זיין

געפּסנטעכץ און אים געהאָלפן זיך אויפהייבן פון דער ערד. דערנאָך האָט ער אים פייערלעך אָנגענומען ביי דער האנט.

— פארשטויסן פון גאָט! האָט ער געזאָגט און געשאָקלט מיטן קאָפּ. יאָ, דאָס ביזטו טאקע געווען! אָבער איצט ביזטו עס שוין נישט מער, יעסטאַ בערלינג, און איך אויך נישט, נאָכדעם ווי זי איז געווען אין מיין היים. זי איז א צדיקת!

צומאָרגנס איז דער אלטער יאַן העיק געקומען צום סטאראָסטע שאַרלינג און געזאָגט:

— איך וויל נעמען אויף מיינע פּלייצעס די לאסט פון מיין זון! איך בין געווען א שלעכטער מענטש, דעריבער האָב איך געבראכט שלעכטע זין אויף דער וועלט!

און ער האָט געבעטן, אז מען זאָל אים דערלויבן אָפּ־צוקומען די שטראָף פאר זיין זון. אָבער דאָס האָט נאטירלעך נישט געקאָנט פּאָרקומען.

דאָס בעסטע פון דער אלטער געשיכטע איז אָבער דאָס, ווי דער אלטער זעלנער יאַן העיק (אזוי דערציילן זקנים) האָט באגלייט זיין זון, מיטגייענדיק מיטן ארעסטאנטן־וואָגן, בשעת מען האָט מאָנסן אוועקגעפירט אין תּפיסה, און ווי ר'איז גע־שלאָפן נעבן דער תּפיסה, — נישט פארלאָזנדיק זיין זון, ביז ער איז אָפּגעקומען די שטראָף. אָבער די דאָזיקע מעשה וועט שוין מסתּמא עמיץ אנדערש דערציילן.

.38

מאַרגאַרעטאַ צעלסינג

ערב ווייַנאַכט-חגאות איז די מאיאָרין אויף איר נסיעה אַהיים אָנגעקומען אין לעיווזשעישן קרייז, און ערשט האַרט ערב-חגא איז זי אָנגעקומען קיין עקעבי. די גאַנצע צייט פון דער נסיעה איז זי געווען קראַנק. זי האָט געהאַט אַ לונגען-אָנצינדונג און גרויסע היץ. און דאָך האָט מען זי נאָך קיין-מאָל נישט געזען אַזאַ פרייַלעכע ווי גראָד איצט און קיין-מאָל נישט געהערט אַזעלכע פריינטלעכע רייד פון איר.

דעם ברוביער גלחס טאָכטער, וועלכע איז זינט דעם חודש אָקטאָבער געווען ביי איר אין פאָלוואַרק צווישן די עלוודאַלער וועלדער, איז איצט געזעסן נעבן איר אין שליטן און האָט געדרן געוואָלט צואיילן דאָס פאָרן. זי האָט אָבער נישט געקאָנט שטערן דער אַלטער איינצוהאַלטן אַלע מאָל די פערד און צוצורופן יעדן פאַרבייגייער צום שליטן, כדי גע-וואויר צו ווערן, וואָס עס הערט זיך דאָ עפּעס נייעס.

— ווי גייט עס אייך דאָ איצט אין לעיווזשעי? האָט די מאיאָרין געפרעגט.

— נישקשה, ס׳גייט אונז גאַנץ גוט, האָט זי באַקומען אַן ענטפער. ס׳קומען שוין אָן בעסערע צייטן. דער משוגענער גלח און זיין ווייב העלפן אונז אַלעמען.

— אַ גוטע צייט איז אָנגעקומען, האָט אַ צווייטער גע-

ענטפערט. סינטראַם איז שוין נישטאָ. די קאוואלערן פון עקע־בי האָבן זיך ערנסט גענומען צו דער ארבעט, דעם ברוביער גלחס אוצר איז געפונען געוואָרן אין טורעם פון קירך, און דאָס וועט קלעקן צוריק אויפצוריכטן דעם כבוד און מאכט פון עקעבי. דאָס וועט אויך קלעקן צו שאפן ברויט פאר די הונגעריקע און זריעה פאר די פאראָרימטע.

— אונזער אלטער פראָבאָשטש האָט אויפגעוואכט צו א נײ לעבן און צו נײע כוחות! האָט א דריטער געזאָגט. יעדן זונטאָג דערציילט ער אונז וועגן אָנקומען פון מלכות־השמים. ווער וויל דען איצט זינדיקן, בשעת ס׳דערנענטערט זיך שוין די ממשלה פונם יצר־טוב?

די מאיאָרין איז געפאָרן ווייטער, אלץ פרעגנדיק די פארבײגײער:

— ווי גײט עס אײך? צי לײדט איר דאָ נישט קײן נויט?

דאָס פיבערן און דאָס שטעכן אין ברוסט האָט זיך איר געלינדערט, בשעת מען האָט איר געענטפערט:

— מיר האָבן דאָ צוויי גוטהארציקע נגידותטעס: מאַר־יאַנגע סינקלער און אַננאַ שערנהעק, זײ העלפן־צו יעסטאַ בערלינגן און צוזאמען מיט אים גײען זײ פון הויז צו הויז און זעען־צו, אז קײנער זאָל חלילה נישט לײדן קײן הונגער. איצטער ווארפט מען שוין נישט מער א ריין קײן תבואה אין בראָנפן־קעסל.

זיצנדיק אין שליטן, איז עס דער מאיאָרין פאָרגעקומען, ווי זי וואָלט דאָרט אָפגעריכט א גאָט־דינסט. זי איז אָנגעקומען אין א הייליק לאנד. זי האָט געזעען אלטע, געריזצלטע פנימער, וואָס האָבן אויפגעשײנט פון פרײד, בשעת זײ האָבן גערעדט וועגן די גוטע צייטן, וואָס זענען איצט אָנגעקומען. קראנקע האָבן פארגעסן וועגן זײערע ווייטיקן, לויבנדיק און דאנקענדיק גאָט פאר דער גוטער צייט.

— מיר באמיען זיך אלע צו זיין ווי דער קאפיטאן לענאַרט! האָבן זײ געזאָגט. מיר ווילן אלע זיין גוטע מענטשן,

מיר ווילן אויף יעדן איינציקן גלייבן בלויז גוטס און ווילן קיינעם נישט טון קיין עולה. דאָס וועט צוטיילן דאָס אָנ־קומען פון דער הימלישער ממשלה.

זי האָט זיי אלע געפונען באהויכט פונם זעלבן גייסט. אין די ארומיקע פריצישע הויפן האָט מען בחינם ארויסגעגעבן עסן פאר די באדערפטיקע. דער, וואָס האָט געהאט עפּעס אן ארבעט אויסצופירן, האָט עס נישט אָפּגעלייגט, נאָר תּיכּף זיך גענומען דערצו, און אויף דער מאיאָרינס זיבן הויפן איז די ארבעט געווען אין פולן גאנג.

זי האָט זיך נאָך קיינמאָל נישט געפילט אזוי געזונט, ווי איצט, בשעת זי איז געזעסן אין שליטן און געזאָט די קאלטע לופט אריינשטראָמען אין איר חרובדיקער ברוסט. זי האָט נישט געקאָנט פארבייפאָרן נעבן א כאטע, זי זאָל זיך נישט אָפּשטעלן אויסצופרעגן, וואָס הערט זיך דאָרט.

— איצט איז שוין אלצדינג גוט און וואויל, האָט מען איר געענטפערט. מיר האָבן דאָ איבערגעלעבט זייער א שווע־רע צייט, אָבער די גוטע הערן קאוואלערן פון עקעבי העלפן אונז ארויס פון דער נויט. די פרוי מאיאָרין וועט זיך זיכער חידושן איבער דעם אלעם, וואָס זיי האָבן שוין דאָרט אויפ־געטון. די נייע מיל איז שוין באלד פארטיק, אין דער קוזניע ארבעט מען שוין, און דאָס אָפּגעברענטע הויז האָט מען שוין צוריק אויפגעבויט ביז צום דאך.

דאָס האָט די נויט און די דערשיטערנדיקע איבערלע־בונגען זיי אלעמען אומגעאנדערשט. אך, דאָס וועט סיי ווי לאנג נישט אָנהאלטן! האָט די מאיאָרין געטראכט. ס׳האָט איר אָבער פאָרט הנאה געטון צוריקצוקומען אין א לאנד, וואו איינער האָט גערן געטון עפּעס פארן צווייטן און וואו אלע מענטשן האָבן געוואָלט זיין גוט. די מאיאָרין האָט דערפילט, אז זי וועט איצט קאָנען מוחל־זיין די קאוואלערן די שווערע עולה, וואָס זיי זענען קעגן איר באגאנגען, און זי האָט געדאנקט גאָט דערפאר.

— ווייסטו, וואָס איך וועל דיר זאָגן, אננאַ־ליזאַ! — האָט

וי זיך אָנגערופן צו איר באגלייטערין. איך, אלטע פרוי, זיץ דאָ מיט דעם געפיל, אז איך געפין זיך שוין איצט אויפן וועג צום הימל!

בשעת זי איז שוין לסוף אָנגעקומען קיין עקעבי און די קאוואלערן זענען ארויסגעלאָפן, כדי איר העלפן ארויס־שטייגן פונם שליטן, האָבן זיי זי פשוט נישט דערקענט, ווייל זי איז איצט געווען גראָד אזוי איידל און מילד, ווי זייער אייגענע יונגע גרעפין!.. די עלטערע פון זיי, וועלכע האָבן נאָך געדענקט די צייטן, ווען זי איז געווען א יונגע פרוי, האָבן זיך איינער דעם אנדערן איינגערוימט א סוד אויפן אויער, אז דאָס איז נישט די מאיאָרין, וואָס איז איצט צו־ריקגעקומען, נאָר... די אמאָליקע מאַרגאַרעטאַ צעלסיגנ! — —

גרויס איז געווען די שמחה פון די קאוואלערן צו זען זי צוריקקומען אזא גוטע, און פרייע פון יעטוועדער מחשבה וועגן נקמה: אָבער באלד איז זייער שמחה פארוואנדלט גע־וואָרן אין עגמת־נפש, דערוויסנדיק זיך ווי שווער קראנק זי איז. מען האָט זי גלייך אריינגעטראָגן אין איר שלאָף־שטוב, וואָס אין דעם מויער פון די קאָנטאָר־לאָקאלן, און מען האָט זי תיכף אריינגעלייגט אין בעט. אָבער שטייענדיק שוין אויף דער שוועל, האָט זי זיך אומגעווענדעט צו זיי און געזאָגט:

— א שטורם פון גאָט איז אריבער איבערן לאנד! יאָ, א שטורם פון גאָט. און איצט ווייס איך שוין, אז אלץ איז געווען צום גוטן!

דערויף האָבן זיך פארמאכט די טירן צו איר שלאָף־שטוב, — און זיי האָבן זי שוין קיינמאָל נישט מער געזעען א לעבעדיקע.

מען האָט דאָך תמיד אזוי פיל צו זאָגן א מענטשן, וועלכער האלט ביים שטארבן! די ווערטער רייסן זיך ממש אויף דער צונג, בשעת מיר ווייסן, אז אין דער שכנותדיקער שטוב ליגט עמיצער, וואָס זיינע אויערן וועלן באלד אויף אייביק אויפהערן צו הערן.

— אך, טייערער פריינט, ווילן מיר דאן צו אים זאָגן

צי קאָנסטו מיר מוחל זיין? צי קאָנסטו מיר גלייבן, אז איך האָב דיך געליבט, — ביי אלעם, וואָס איז צווישן אונז פאָרגעקומען? אין דער אמתן, איך קאָן אליין אויך נישט פאַרשטיין, ווי אזוי איך האָב דיר געקאָנט פארשאפן אזוי פיל עגמת־נפש דורך דער צייט, וואָס מיר האָבן צוזאמען געוואנדערט! אך, דו מיין טייערער פריינט, איך דאנק דיר פאר דער פרייד, וואָס דו האָסט מיר געשענקט!

אָט דאָס וואָלטן מיר אים געוואָלט זאָגן, און נאָך פיל מער.

אָבער די מאיאָרין איז געלעגן אין גרויסער היץ, און די קאוואלערנס קול האָט נישט געקאָנט דערגרייכן צו איר. ווער זי טאקע קיינמאָל נישט דערוויסן זיך, ווי זיי האָבן געהאָרעוועט פאר אירעטוועגן, וויפיל פראצע זיי האָבן אוועקגעלייגט צו ראטעווען עקעבי, זיין כבוד און רום? וועט זי זיך עס שוין קיינמאָל נישט דערוויסן?

קורץ דערנאָך זענען די קאוואלערן אראָפּגעגאנגען צו דער קוזניע, וואו די ארבעט איז אין יענעם טאָג געווען אָפּגעשטעלט. זיי האָבן אָנגעשטעלט פרישע קוילן און ביי רויאייזן, און זיך צוגעגרייט דאָס צו צעשמעלצן. זיי האָבן נישט געשיקט נאָך די שמידן, וועלכע זענען אהיימגעגאנגען צו פייערן די ווייַנאכט־חגאות, נאָר זיי האָבן אליין געארבעט ביים אויוון, נישט געקוקט דערויף, וואָס ס׳איז שוין באלד געווען חגא. וואָלט נאָר די מאיאָרין כאָטש געקאָנט דערלעבן, ביז דער פאל־האמער וועט קומען אין באוועגונג, וואָלט שוין זיין קלאנג איר אלצדינג דערציילט!

דער בין־השמשות האָט זיך אָנגערוקט, די נאכט איז צוגעפאלן, און זיי זענען נאָך אלץ געווען באשעפטיקט ביי זייער ארבעט. פאר א סך פון זיי איז עס פאָרגעקומען זייער מאָדנע, וואָס זיי וועלן דאָס מאָל ווידער פייערן די וויגיליע־נאכט אין קוזניע.

דער פילפאכיקער מייסטער און גרויסער דערפינדער, דער דייטש קעווענהיללער, וועלכער האָט אין דער דאָזיקער

אויסטערלישער צייט אָנגעפירט מיטן ווידעראויפבוי פון דער מיל און פון דער קוזניע, איז צוזאמען מיטן שטארקן קאפיטאן קרישאַן בערג געשטאנען ביים אויוון און אָפּגעהיט דאָס שמעלצן. יעסטאַ בערלינג און דער פאטראָן יוליוס האָבן געשלעפּט קוילן. די איבריקע האָבן זיך אוועקגעזעצט אויף דער קאָוואדלע וואָס אונטערן אויפגעהויבענעם פאל־האמער, אָדער אויף די איבערגעדרייטע קוילן־וועגעלעך און אויף קופּעס אייזן־שטאבער. דער אלטער מיסטיקער לעיווענבאָרג איז געזעסן אויף דער קאָוואדלע נעבן פעטער עבערהאַרד, דעם פילאָזאָף, און פארפירט מיט אים א שמועס.

— היינט ביינאכט וועט סינטראַם שטארבן! האָט ער געזאָגט.

— וואָס עפּעס גראָד היינטיקע נאכט? האָט דער פעטער עבערהאַרד געפרעגט.

— צי געדענקסטו נישט, ברודערל, דעם אָפּמאך וואָס מיר האָבן פאראיאָרן מיט אים געשלאָסן? איצט האָבן מיר אין משך פון גאנצן יאָר נישט געטון גאָרנישט אזוינס, וואָס איז נישט אָנגעשטאנען דעם כבוד פון א קאוואלער, בכן האָט סינטראַם פארשפּילט דעם געוועט.

— נו, ברודערל, אויב דו גלייבסט אין אזעלכע זאכן, ווייסטו דאָך אליין, אז מיר האָבן א סך זאכן געטון, וואָס האָבן נישט געפּאסט פאר א קאוואלער. ראשית כל האָבן מיר נישט געהאָלפן דער מאיאָרין, בשעת זי האָט זיך געפונען אין א נויט, והשנית, האָבן מיר זיך דאָך ווידער גענומען צו דער ארבעט, און דאָס וואָס יעסטאַ האָט נישט געהאלטן זיין וואָרט, ווען ער האָט צוגעזאָגט זיך צו ממית זיין, איז אויך נישט אזוי ריכטיק קאוואלערן־מעסיק.

— איך האָב אויך געקלערט וועגן דעם, האָט לעיווענבאָרג געזאָגט, אָבער איך מיין, אז דו האָסט במחילה א גרויסן טעות. אונז איז בלויז געווען פארבאָטן צו האנדלען לויט אונזערע פערזענלעכע קליינלעכע חשבונות און נוצן, אָבער ס'איז אונז לחלוטין נישט געווען פארבאָטן צו האנדלען אזוי, ווי ס'האָט פון

אונז געפּאָדערט די ליבע, אָדער דער כּבוד, אָדער די רעטונג פון אונזערע נשמות. לויט מיין מיינונג, האָט סינטראַם פאַר־שפּילט.

— המ... כ׳ווייס... אפשר האָסט דו רעכט, ברודערל...

— יאָ, איך קאָן דיר זאָגן, ברודערל אז איך בין אפילו פולשטענדיק זיכער דערין. א גאנצן אָוונט האָבן מיר זיינע שליטן-גלעקלעך געקלונגען אין די אויערן, אָבער דאָס איז נישט געווען קיין געוויינלעכער קלאנג פון שליטן-גלעק־לעך. דו וועסט זען, ברודערל, אז מיר וועלן אים דאָ באלד האָבן פאר א גאסט.

דער קליינער אלטיטשקער איז געזעסן און זיך איינגע־קוקט אין די אָפענע טירן פון דער קוזניע, און אין דעם שטיקל בלויען הימל, וואָס האָט זיך דורך זיי געזעען און וואָס איז געווען שיטער באזייט מיט שטערן.

אין א ווייילע ארום איז ער אויפגעשפּרונגען פון אָרט, שושקענדיק צו עבערהאַרדן:

— זעסט אים דאָרט, ברודערל? אָט-אָ, דאָרט גלייך... זעסט, ווי ער גנב׳עט זיך אריין?... וואָס, זעסט אים נישט דאָרט, אין דער טיר-עפענונג?

— איך זע גאָרנישט! האָט דער פעטער עבערהאַרד געענספערט, דו ביזט שלעפעריק, ברודערל, דאָס איז גאָר.

— וואָס רעדסטו, ברודערל, איך האָב אים דאָך אזוי בולט געזעען אויפן פאָן פונם קלאָרן הימל. ער האָט געהאט אויף זיך זיין לאַנגן וואָלפן-פעלץ און פוטערנעם היטל. איצט איז ער אריין דאָרט, אין דער פינסטערניש, איך קאָן אים שוין נישט זען. אָט-אָ דאָרט, זע, ברודערל, דאָרט ביים אויוון!... ער שטייט נעבן קרישאַן בערגן, אָבער קרישאַן זעט אים נישט... איצט בייגט ער זיך איין און ווארפט עפּעס אריין אין אויוון. אוי, סארא גרימאסן ער מאכט דאָס!... גיט אכטונג, חברים, גיט אכטונג!..."

ווי נאָר ער האָט דאָס ארויסגעזאָגט, האָט זיך דערהערט א דונער, און פונם אויוון האָט זיך א שאָט-געטון א ריזיקער

פייער-בעזים. אין איינגעהילט די צוויי שמידן און זייערע גע־הילפן אין א שלייער פון פונקן. ס׳האָט אָבער קיינעם נישט נעשאדט.

— זעסטו, ער האָט זיך געוואָלט נוקם זיין!... האָט לעי־וועגבאָג שטיל ארויסגעמורמלט.

— דו ביזט משוגע געוואָרן, צי וואָס? האָט עבערהאַרד אויסגערופן. איך האָב געמיינט, אז דו האָסט זיך שוין באַ־פרייט פון אָט די מחשבות.

— דאָס האָב איך שוין פון לאנג געוואָלט טון און מיר געווינטשן, כ׳זאָל שוין א מאָל פטור ווערן פון זיי, אָבער ס׳העלפט גאָרנישט. נא, נא, זעסט, ברודערל אָט־אָ דאָרט שטייט ער ביים סלופּ און פארקרימט זיך פאר אונז, אך! ווי איז מיר, דאכט זיך, אז ער טשעפּעט־אָפּ דעם פאל־האמער!

ער איז האסטיק אראָפּגעשפּרונגען פון דער קאָוואדלע, מיטשלעפּנדיק עבערהאַרדן מיט זיך. א רגע דערנאָך איז דער האמער מיט א גוואלטיקן טראך אראָפּגעפאלן אויף דער קאָ־וואדלע. א פנים, אז ס׳האָט זיך איינע פון די קלאמרעס אויפ־געעפנט, אָבער ווי ס׳זאָל נישט זיין, זענען עבערהאַרד און לעיווענבאָרג קוים ניצול געוואָרן פון א זיכערן טויט.

— זעסטו, ברידערל, אז ער האָט שוין נישט קיין שליטה איבער אונז! האָט לעיווענבאָרג טריאומפירנדיק אויסגערופן. אָבער מען זעט שוין איצט באשיינפּערלעך, דאָס ער האָט זיך געוואָלט נוקם זיין!

און דערנאָך האָט ער א געשריי־געטון צו יעסטאַן.

— יעסטא, גיי נאָר ארויף צו די פּרויען! אפשר וועט ער זיך פאר זיי אויך וועלן באווייזן. זיי זענען נישט גע־וואוינט ווי איך צו אזעלכע אָנבליקן, און זיי קאָנען זיך נאָך שטארק איבערשרעקן. און היט זיך, יעסטאַ, ווייל צו דיר פילט ער גאָר א שטארקן כעס, און צוליב דעם וואָס דו האָסט געבראָכן דיין וואָרט, האָט ער נאָך אפשר א שליטה איבער דיר, ווער ווייסט... א קשיה אויף א מעשה!..

מען האָט זיך נאָכדעם דערוואוסט, אז לעיווענבאָרג איז

טאקע געווען גערעכט, און סינטראַם איזווירקלעך געשטאָרבן אין דער זעלבער וויגיליע-נאכט. לויט ווי מען דערציילט, האָט ער זיך אליין אויפגעהאָנגען אין תּפיסה. אנדערע ווידער, האָבן געזאָגט, אז דאָס האָבן אים די תּפיסה-שומרים אין געהיים דערהרגעט, מחמת די אויספאָרשונג האָט אויסגעזעען אָנצוזע-מען א גינסטיקע ווענדונג פאר אים, און ס'וואָלט געווען א פארברעכן אים ארויסצולאָזן, ער זאָל ווידער קאָנען פראווען זיינע טייוולאָנישע שטיק אויפן רוקן פון דער פארפייניקטער באפעלקערונג. אָבער חוץ דעם האָבן זיך פאָרט געפונען מענטשן, וועלכע האָבן געגלויבט, אז אין חצות פון דער וויגיליע-נאכט איז א שווארצער פארשוין צוגעפאָרן צו דער תּפיסה אין א שווארצער קארעטע, איינגעשפאנט מיט א פּאָר שווארצע פערד און אים אוועקגעפירט פון דאָרט. און לעי-וועבבאָרג איז נישט געווען דער איינציקער, פאר וועמען ער האָט זיך אין דער דאָזיקער וויגיליע-נאכט באוויזן. אויך אין זיין הויף פּאָרס האָט ער זיך באוויזן, און אויך אולריקאַ דילנער האָט אים געזעען אין אירע חלומות, א סך מענטשן האָבן שפּעטער דערציילט, אז ער איז זיי צו חלום-געקומען, און דאָס איז געשעען אזוי לאנג, ביז וואנען אולריקאַ דילנער האָט נישט איבערגעפירט זיין טויטן קערפּער אויפן בית-עולם אין ברובי. דערנאָך האָט זי פארטריבן זיינע בייזוויליקע בא-דינער פון פּאָרס און דאָרט איינגעפירט א גוטע באלעבאטיש-קייט. זינט דעמאָלסט האָט מען שוין דאָרט מער נישט געהערט פון קיין שדים.

— — — — — — — — — — — — — —

מען דערציילט, אז איידער יעסטאַ בערלינג האָט באוויזן צוצוקומען צום פּאלאץ, איז דאָרט אָנגעקומען עפּעס א פרעמ-דער פּארשוין און אָפּגעגעבן א בריוו, אדרעסירט צו דער מאַ-יאָרין. קיינער האָט נישט געקענט דעם שליח, אָבער דעם בריוו האָט מען פאָרט ארייגעטראָגן צו דער קראנקער און אים אוועקגעלייגט אויפן נאכט-טישעלע. באלד דערנאָך איז איר פלוצלינג פיל בעסער געוואָרן; די היץ איז אָפּגעטרעטן,

די וויטיקן האָבן זיך געשטילט, און זי האָט זיך דערפילט בכּוח איבערצולייענען דעם בריוו.

אלטע לייט האָבן שפּעטער אויסגעדריקט זייער מיינונג, אז די דאָזיקע פאַרבעסערונג אין איר געזונט-צושטאנד איז געווען דאָס שטיקל ארבעט פון טייוול, ווייל סינטראַמען מיט זיין סוויטע איז עס שטארק אָנגעגאַנגען, אז די מאיאָרין זאָל זיך דערוויסן דעם אינהאלט פונם דאָזיקן בריוו.

דאָס איז געווען א דאָקומענט געשריבן מיט בלוט אויף שווארץ פּאפּיר. די קאוואלערן וואָלטן זיכער דערקענט דאָס דאָזיקע כּתב; דאָס איז פאַראיאָרן אין דער וויגיליע-נאכט פאַר-פּאסט געוואָרן אין דער גרויסער קוזניע פון עקעבי.

די מאיאָרין האָט געלייענט, ליגנדיק אין בעט. זי האָט זיך דערוואוסט, אז היות זי איז א מכשפה און פלעגט כּסדר שיקן די קאוואלערן אין גהינום אריין, דעריבער איז זי פאַרמשפּט געוואָרן צו פאַרלירן עקעבי מיט אלע איבריקע הויזעס און גיטער. אָט-אָ דאָס און נאָך אזעלכע שטותים האָט זי דאָרט געלייענט. זי האָט נאָכגעקוקט די דאטע און די אונטערשריפטן, און ביי יעסטאַ בערלינגס אונטערשריפט האָט זי געפונען פאָל-גענדיקע באמערקונג:

„דערפאַר, וואָס די מאיאָרין האָט אויסגענוצט מיין שוואכקייט, און מיך אוועקגענומען פון ערלעכער פּראצע, און זיך כּסדר באמיט צו האלטן מיך אלס קאוואלער פון עקעבי, דערפאַר, וואָס זי האָט מיך געמאכט צום מערדער פון עבבאַ דאָנאַ, וואָס זי האָט פאַר איר דערציילט, אז איך בין א דער-גראדירטער גלח —, בלויז דערפאַר שרייב איך דאָס אונטער".

נאָכן איבערלייענען האָט די מאיאָרין פּאמעלעך צונויפ-געלייגט דעם דאָקומענט און אים צוריק אריינגערוקט אין קופּערטע. דערנאָך איז זי א לאנגע ווײַלע רואיק געלעגן און נאָכגעקלערט וועגן דעם, וואָס זי האָט זיך אָקאָרשט דערוואוסט. זי האָט איצט מיט גרויס ביטערקייט פאַרשטאנען, אז דאָס איז מסתּמא די אלגעמיינע מיינונג, וואָס די באפעלקערונג האָט וועגן איר. פאַר א מכשפה און א שותּפטע פונם טייוול האלט

מען זי דאָ, אין דער דאָזיקער געגנט, וואו זי האָט יעדען איינציקן געהאָלפן, וואו זי האָט אלעמען געגעבן ארבעט און ברויט. דאָס איז, אלזאָ, געווען איר שכר, אזא נאָמען וועט זי איבערלאָזן נאָך זיך. פון א אומטריי ווייב האָט מען, הייסט עס, נישט געקאָנט ווארטן אויף עפּעס בעסערס — — —

אָבער וואָס האָט זי זיך צו רעכענען מיט דער מיינונג פון דער דאָזיקער פינסטערער מאסע? זי איז גאנץ ווייט פון זיי. נאָר פארוואָס איז זי אזוי געמשפּט געוואָרן דורך די קאַוואלערן, דורך די, וועלכע האָבן געלעבט פון איר חסד, און זיי האָבן זי דאָך יאָ געקאָנט? פארוואָס האָבן זיי זיך געמאכט גלייבן דערין — בלויז כדי צו קאָנען פארכאפּן זי'י ממשלה איבער עקעבי? פארשידענע געדאנקען האָבן איר גענומען עגבערן אין מוח. אין איר פיבערדיק בלוט האָט אויפגעברויזט א ווילדער צאָרן און א ליידשאפטלעכער פרלאנג נאָך נקמה. זי האָט געהייסן דעם גלחס טאָכטער, וועלכע האָט צוזאמען מיט דער גרעפין עליזאַבעט געוואכט ביי איר, זי זאָל שיקן נאָך דעם פארוואלטער פון העגפאָרס און נאָך איר הויפּט-עקאָנאָם. זי האָט באשלאָסן אָנצושרייבן איר צוואה.

דערנאָך איז זי ווידער געלעגן און געטראכט. אירע ברעמען האָבן זיך צוזאמענגעצויגן, און איר פּנים האָט זיך פארקרימט פון שמערץ.

— פרוי מאיאָרין, ווי איך זע, זענט איר זייער קראנק, האָט די גרעפין שטילערהייט געזאָגט.

— יאָ, יאָ, איך פיל זיך איצט ערגער ווי פריער, האָט די מאיאָרין געענטפערט.

זי האָט א ווײַלע געשוויגן, דערנאָך האָט זי געזאָגט מיט א הארטן קול:

— ס'איז מיר א גרויסער חידוש, וואָס איר, פרוי גרעפין, ווערט אזוי געליבט פון יעדן איינציקן, הגם איר זענט אויך אז אומטריי ווייב.

די יונגע פרוי איז פארציטערט געוואָרן.

— יאָ, איר זענט עס... אפשר נישט אין האנדלונג, נאָר אין געדאנק און פארלאנג, אָבער דאָס ענדערט נישט די זאך. איך ליג דאָ אויף מיין קראנקן-בעט און קלער טאקע וועגן דעם, אז דאָס ענדערט נישט די זאך.

— איך ווייס דאָס, פרוי מאיאָרין...

און דאָך זענט איר איצט אזוי גליקלעך, פרוי גרעפין. איר האָט אייער געליבטן, און מען האלט דאָס נישט פאר א זינד. דער שווארצער שד שטעלט זיך נישט צווישן אייך, בשעת איר טרעפט אייך צוזאמען, איר מעגט אָפן פאר דער גאנצער וועלט געהערן צו איינאנדער, איך מעגט אייך צערטלען אין מיטן העלן טאָג, איר קאָנט פראנק און פריי וואנדערן האנט־ביי־האנט דורכן לעבן!...

— אך, פרוי מאיאָרין, וואָס רעדט איר?...

— אָבער ווי קאָנט איר גאָר וואגן צו בלייבן ביי אים, פרוי גרעפין?... האָט די אלטע אויסגערופן מיט שטייגנדיקער רוגזה אין איר קול. טוט תשובה, טוט תשובה, כל זמן ס׳איז נאָך צייט! פאָרט א היים צו אייער טאטע-מאמע, איידער זיי וועלן דאָ אהערקומען, כדי אייך צו פארשעלטן! ווי וואגט איר עס, אָנצורופן יעסטאַ בערלינגן אלס אייער מאַן? פאָרט אוועק פון אים! איך האָב בדעה אים אוועקצושענקען גאנץ עקעבי, איך וויל אים שענקען מאכט און עשירות... צי וועט איר אָפן וואגן צו נעמען אן אָנטייל אין דעם גליק און כבוד פון אייער געליבטן? איך האָב עס אמאָל געוואגט. אָבער צו געדעקט איר, ווי ס׳איז מיר נאָכדעם צוגעגאנגען? צי געדענקט איר די תפיסה אין מונקעכוד? —.—.—

— אָ, מאיאָרין, מאיאָרין!... האָט די גרעפין מיט א געבראָכענער שטים געענטפערט. מיר צוויי זינדיקע מענטשן, איך און יעסטאַ בערלינג האָבן זיך אונטערגענומען צו וואנ-דערן דורכן לעבן אָן א ברעקל גליק. איך אליין ואַך דערי-בער, אז קיין שום פרייד זאָל זיך נישט דערנענטערן צו אונ-זער געצעלט. גלויבט איר מיר נישט, אז איך בענק א היים? אָ, ווי ביטער איז מיין בענקשאפט נאָך דער שוץ און שטיצע

פון מיין עלטערן־היים! אָבער מיר איז שוין נישט באשערט צו געניסן דערפון. דאָ וועל איך פאַרברענגען מיין לעבן אין מורא און ציטערניש, וויסנדיק, אז אלץ וואָס איך טו פירט צו זינד און צער, וויסנדיק, אז אויב איך העלף איינעם, ברענג איך אום דערמיט א צווייטן. איך בין צו שוואך און צו שלימזלדיק צו קאָנען איבערהאלטן. דאָס לעבן אויף דער ערד, און דאָך בין איך געצוואונגען צו לעבן, געבונדן פון דער פליכט אייביק תשובה צו טון!

— מיט אזעלכע מחשבות נארן מיר בלויז אָפּ אונזערע הערצער! האָט די מאיאָרין אויסגערופן. דאָס איז בלויז א כאַראקטער־שוואכקייט פון אייער זייט. איר ווילט אים נישט פאַרלאָזן, דאָס איז די איינציקע סיבה!

איידער די גרעפין האָט באוויזן צו ענטפערן, איז יעסטאַ ארייננעקומען אין דער קראנקן־שטוב.

— קום אהער, יעסטאַ, האָט די מאיאָרין תיכף אויסגערופן, ווי נאָר זי האָט אים דערזעען, און איר קול איז געוואָרן נאָך שארפער און הארטער. קום נאָר אהער צו מיר, דו, וועמען אלע איינוואוינער פון לעיוושעי לויבן! קום אהער, דו, וואָס ווילסט, אז נאָכן טויט זאָל מען דיר נאָכזאָגן דעם שבח, אז דו ביזט געווען דער גואל פונם פאָלק! דו וועסט איצט הערן, ווי ס'איז צוגעגאנגען דיין אלטער מאיאָרין, וועמען דו האָסט געלאָזן א פאראכטעטע און א פארשטויסענע ארומגיין מיט א בעטלער־זעקל איבערן לאנד.

איך וויל דיר קודם כל דערציילן, וואָס מיט מיר איז געשעען אין פארגאנגענעם פרילינג, בעת איך בין אהיימגעקומען צו מיין אלטער מוטער, ווייל דו מוזט וויסן דעם סוף פון דער דאָזיקער געשיכטע.

אין חודש מערץ בין איך אָנגעקומען צום פאָלווארק, וואָס ליגט טיף צווישן די עלוודאַלער וועלדער, און איך קאָן דיר זאָגן, יעסטאַ, אז איך האָב דאן ווירקלעך נישט אויסגעזעען אויף עפּעס בעסערס, ווי א בעטלערין. ווען כ'בין דאָרטן אָנגעקומען, האָט מען געזאָגט, אז מיין מוטער געפינט זיך

אין דער מילך־קאמער. איך בין צוגעגאנגען אהין, און א לאנגע ווײַלע געבליבן שטיין בײַ דער טיר. ארום די ווענט אין קאמער זענען געהאָנגען לאנגע פּאָליצעס, אויף וועלכע ס׳זענען געשטאנען בלאנקענדיקע קופּערנע שיסלען, אָנגעפּילטע מיט מילך. און מײַן מוטער, וועלכע איז שוין דעמאָלסט אלט געווען איבער נײַנציק יאָר, איז געווען באשעפטיקט בײַם אראָפּהייבן די שווערע שיסלען פון די פּאָליצעס, כדי פון איינער נאָך דער אנדערער אראָפּצושוימען די סמעטענע. בײַ אזא טיפן עלטער איז זי נאָך געווען זייער פלינק, אָבער איך האָב פּאָרט באמערקט, ווי שווער ס׳קומט איר אָן אויסצוגלײַכן דעם רוקן, אז זי זאָל קאָנען דערגרייכן צו די פּאָליצעס. איך האָב נישט געוואוסט, צי זי האָט מיך שוין דאן געהאט באמערקט, אָבער אין א ווײַלע ארום האָט זי זיך צו מיר אָנגערופן מיט א מאָדנעם שארפן קול:

— איך זע, אז ס׳האָט מיט דיר פּאסירט, אזוי ווי כ׳האָב עס דיר פאָראויסגעזאָגט!

איך האָב געוואָלט רעדן צו איר, בעטן זי זאָל מיר מוחל־זײַן, אָבער ס׳האָט נישט געלוינט די טירחה. זי איז געווען טויב, ווי די וואנט. א ווײַלע דערנאָך האָט זי ווידער גערעדט צו מיר.

— דו קאָנסט אהערגיין און מיר צוהעלפן, האָט זי געזאָגט.

און איך בין טאקע גלײַך צוגעגאנגען און איר געהאָלפן אראָפּשוימען די סמעטענע. איך האָב אראָפּגענומען די שיסלען ווי געהעריק, אלץ לויט דער ריי, איך האָב ארײַנגעשטעקט דעם שוים־לעפל בלויז אזוי טיף ווי מען דארף, און דערנאָך האָב איך אין בעסטער אָרדנונג צוריק אוועקגעשטעלט די שיסלען, יעדע אויף איר אָרט. זי וואָלט פאר קיין שום געלט אין דער וועלט נישט דערלויבט עמיצן פון די דינסט־מיידלעך דאָס צו טון, נאָר איך האָב שוין פון פריער געוואוסט ווי אזוי עס אויסצופירן, אז ס׳זאָל איר געפעלן.

— פון הײַנט אָן קאָנסטו זיך נעמען צו דער דאָזיקער

ארבעט! האָט זי געזאָגט, און איך האָב פארשטאנען, אז זי האָט מיר מוחל געווען.

נאָכדעם איז זי עפּעס מיט אמאָל אזוי שוואך געוואָרן, אז זי האָט שוין מער נישט געקאָנט ארבעטן. ס׳רוב איז זי גאנצע טעג געזעסן אין איר פּאָטעל און געדרעמלט. אן ערך צוויי וואָכן פאר ווייַנאכט איז זי געשטאָרבן. איך האָב שוין פריער געוואָלט אהיימקומען, יעסטאַ, אָבער ס׳איז מיר געווען שווער צו פארלאָזן די אלטע.

די מאַיאָרין איז אנטשוויגן געוואָרן, דאָס אָטעמען איז איר ווידער אָנגעקומען מיט שוועריקייט, זי האָט זיך אָבער באהערשט און ווייטער גערעדט:

— דאָס איז אמת, יעסטאַ, אז איך האָב טאקע געוואָלט, דו זאָלסט זיין דאָ ביי מיר אין עקעבי. דו ביזט שוין אזא מענטש, וואָס אלע פרייען זיך מיט דיין געזעלשאפט. אויב דו וואָלסט געוואָלט ווערן א לייטישער מענטש, וואָלט איך דיר שוין לאנג געווען איבערגעגעבן א גרויסע מאכט אין די הענט אריין. מיין האָפנונג איז תמיד געווען, דו זאָלסט באַקומען א גוט ווייב. צוערשט האָב איך געמיינט, אז דאָס וועט זיין מאַריאַננע סינקלער, ווייל איך האָב געזעען, דאָס זי האָט דיך געליבט, — שוין דעמאָלסט ווען דו ביזט נאָך געווען א האָלץ-העקער אין וואלד. דערנאָך האָב איך גערעכנט אויף עבבאַ דאָנאַ, און איך בין איינמאָל אהינגעפאָרן קיין באָרג, און איר געזאָגט, דאָס אויב זי וועט דיך נעמען פאר א מאן, וועל איך דיך מאכן פארן יורש פון עקעבי. אויב איך האָב דיר דערמיט אן עוולה געטון, — טאָ זיי מיר מוחל!

יעסטאַ איז געפאלן אויף די קני און אָנגעשפּארט זיין קאָפּ אָן קאנט פון בעט און שווער געקרעכצט.

— אדרבא, זאָג מיר, יעסטאַ, פון וואָס דו האָסט בדעה צו לעבן, און פון וואָס וועסטו מפרנס זיין דיין ווייב? אדרבא, זאָג מיר, דו ווייסט דאָך, אז איך בין תמיד אויסן געווען דיין טובה!

יעסטאַ האָט איר געענטפערט מיט א שמייכל אויף די

ליפן, — הגם זיין הארץ האָט שיער נישט געפּלאַצט פון צער:

– פרוי מאיאָרין, איר האָט מיר דאָך אַמאָל געהאַט געשענקט א שטיקל נחלה און א הייזל, דאָס איז נאָך געווען אין יענער צייט, ווען איך האָב געוואָלט ווערן אן ערד-אר-בעטער דאָ אין עקעבי, און די דאָזיקע נחלה באַזיץ איך נאָך עד-היום. אין הארבסט האָב איך דאָרט אלצדינג אין אָרדנונג געבראַכט; לעיווענבאָרג האָט מיר צוגעהאָלפן, און מיר האָבן אויסגעקאַלכט די סופיטן און אויסגעקלעפּט די ווענט מיט פּאַפּירן, וואָס מיר האָבן אליין באַמאָלט. דאָס הינטערשטע שטיבעלע האָט לעיווענבאָרג א נאָמען געגעבן „דער גרעפינס קאַבינעט" און עס אויסמעבלירט מיט פאַרשידענע מעבל, וואָס ער האָט אויסגענישטערט אין די ארומיקע פּויערשע הייזלעך און וואָס שטאַמען פון ליציטאַציעס אין פּריצישע הויפן. אָט אזא מעבל האָט ער געקויפט, ■■ דעריבער געפינען זיך איצט אין דעם שטיבעלע פּאָטעלן מיט הויכע אָנלענס, קאָמאָדעס און קופערטן, באַשלאָגענע מיט גלאַנציקן מעטאַל. אָבער אין דער גרויסער שטוב פון פראָנט שטייט עליזאַבעטס וועבשטול און מיין דרייבאַנק. דאָרטן זענען פאַראן פאַרשידענע שטוב-זאַכן און אַנדערע מכשירים. אין דער דאָזיקער שטוב פלעג איך אָפּט אין אָוונט זיצן צוזאַמען מיט לעיווענבאָרגן און שמועסן מיט אים וועגן דעם, ווי אַזוי איך און די יונגע גרעפין וועלן זיך קאָנען איינאָרדנען אין דעם קליינעם ארענ-דאַר-הייזל. אָבער מיין ווייב ווערט ערשט איצט געוואויר דער-פון, פרוי מאיאָרין, מיר האָבן איר דאָס נישט געוואָלט זאָגן, ביז וואַנען מיר וועלן נישט זיין גרייט צו פאַרלאָזן עקעבי.

— רעד ווייטער, יעסטאַ.

— לעיווענבאָרג פלעגט אָפּט דערמאָנען, אז ס'וואָלט זייער גוט געווען, ווען מיר וואָלטן זיך געקאָנט פאַרגינען צו האַלטן א דינסטמיידל. וואָרום זומער-צייט איז דאָ זייער שיין, פלעגט ער זאָגן, אָבער ווינטער וועט זיך די יונגע פרוי פילן זייער איינזאַם. דו מוזט אַלזאָ צונעמען א דינסטמוידל, יעסטאַ;

איך האָב אים געגעבן גערעכט, אָבער פון וואנען האָב איך געזאָלט נעמען דערויף? איינמאָל אין א מיטן העלן טאָג האָט ער געברענגט צו שלעפן זיינע נאָטן און זיין טיש מיט די אָנגעמאָלטע קלאַווישן און עס אוועקגעשטעלט אין דער גרויסער שטוב.

— ווי איך זע, לעיווענבאָרג, האָסטו בדעה צו זיין אונזער דינסטמיידל האָב איך צו אים אין שפאס געזאָגט. און ער האָט מיר געענטפערט, אז נישקשה, ער וועט אונז ברענגען א גוטן נוצן. וואָרום מסתּמא וויל איך דאָך אליין אויך נישט, אז די יונגע גרעפין זאָל שטיין ביי דער קיך און טראָגן האָלץ און וואסער.

— ניין, האָב איך אים געענטפערט, דאָס וויל איך נישט, זי וועט בכלל גאָרנישט טון, אזוי לאנג ווי איך האָב א פּאָר געזונטע הענט צו דער ארבעט. ער האָט זיך אָבער פאָרט געהאלטן ביי זיין מיינונג, אז אין צווייען וועט עס אונז נאָך בעסער גיין מיט דער דאָזיקער ארבעט, אלץ כּדי זי זאָל זיך אינגאנצן טאָג קאָנען זיצן אויף איר סאָפקעלע און נייען אויף א טאמבורעק. ער האָט מיר דערקלערט, אז איך הויב גאָרנישט אָן צו וויסן, וויפיל באדינגונג אזא קליינע צארטע פרוי דארף האָבן.

— רעד ווייטער, יעסטאַ, האָט די מאיאָרין געזאָגט. דאָס לינדערט מיר מיינע שמערצן. נו, האָסטו טאקע געגלייבט, אז דיין יונגע גרעפין וועט וועלן וואוינען אין אן אָרים ארענדאר-הייזעלע?

אים האָט פארחידושט דער הוזק-טאָן, אין וועלכן זי האָט דאָס געזאָגט, אָבער ער האָט ווייטער גערעדט:

— אך, פרוי מאיאָרין, איך אליין האָב אויך נישט געוואגט צו גלייבן דערין, נאָר דאָס וואָלט אָבער געווען א גרויס גליק פאר מיר, אויב זי וואָלט זיך דעצידירט דערצו; פון דאנען איז דאָך א מהלך פון פינף מייל צום נאָנטסטן דאָקטאָר, זי האָט אזא לייכטע האנט און אזא איידל הארץ, זי וואָלט שוין דאָ געהאט גענוג צו טון מיט ארומגיין ביי קראנקע,

היילן וואונדן און שטילן ווייטיקן. איך בין זיכער, אז די אלע וואָס געפינען זיך אין א צרה, וועלן שוין געפונען דעם וועג צו דער איידעלער פרוי, וועלכע וואוינט אינם ארענדאר-הייזל. צווישן אונזערע אָרימעלייט איז פאראן זייער פיל צער, וואָס מען וואָלט געקאָנט לינדערן מיט א גוט וואָרט און א פריינטלעכער עצה.

— אָבער דו אליין, יעסטאַ בערלינג, וואָס האָסט דו בדעה צו טון?

— איך וועל שוין האָבן גענוג ארבעט אין מיין סטאָלער-ווארשטאט און ביי דער דרייבאנק. איך וועל מיר שוין איצט אליין איינאָרדנען מיין לעבן. אויב מיין ווייב וועט נישט בא-שטיין צו פירן אזא לעבן מיט מיר, וועט זי טון ווי זי ווילן. מען זאָל מיר איצט אפילו אָנבאָטן אלע אוצרות פון גאָר דער וועלט, וועט מיך שוין קיין שום זאך נאָכאמאָל נישט ברענגען צו א נסיון. אָ, ניין, איך מוז און איך וויל שוין איצט פירן מיין אייגן לעבן. איך וויל זיין אן אָרימאן צווישן אָרימעלייט און איך וויל זיי העלפן מיט אלע מיינע כוחות. זיי ברויכן צו האָבן עמיצן, וועלכער זאָל זיין קלעזמער אויף זייערע חתונות און שמחות, און וועלכער זאָל פאר זיי שרייבן די בריוו-לעך צו זייערע זין אין דער פרעמד, און דאָס אלץ וועל איך קאָנען זיין פאר זיי. אָבער קודם כל מוז איך זיין דער זעלבער אָרימאן ווי זיי, פרוי מאיאָרין!

— דאָס וועט אָבער זיין אן אומעטיק לעבן פאר אייך ביידן, יעסטאַ!

— אָ, ניין, פרוי מאיאָרין, דאָס וועט נישט זיין אזא אומעטיק לעבן, ווי איר שטעלט זיך עס פאָר, אויב מיר וועלן נאָר דערצו זיין אין צווייען און תמיד צוזאמען אינם גוטן ווי אינם שלעכטן. אויך רייכע און פריילעכע מענטשן וועלן קומען צו גאסט צו אונז, פונקט ווי די קראנקע און אָרימע. און אין אונזער אָרעמער היים וועט זיין גענוג פריילעך. אונ-זערע געסט וועלן זיכער נישט פאראיבל האָבן, וואָס זיי וועלן מוזן צוזען, ווי מען קאָכט די מאכלים, און וואָס זיי וועלן

קיין אנדער ברירה נישט האָבן, ווי צו עסן צו צדויי פארשוין פון איין טעלער.

— און וואָס פארא נוצן וועסטו ברענגען דערמיט, יעסטאַ? וואָס פארא כבוד וועסטו דערמיט דערגרייכן?

— ס׳וואָלט שוין פאר מיר גענוג כבוד געווען, אויב די אָרימעלייט וועלן מיך לפחות א פאָר יאָר נאָך מיין טויט געדענקען צום גוטן. און איך וועל האָבן געברענגט גענוג נוצן, אויב איך וועל כאָטש באווייזן צו פארפלאנצן א פאָר עפלביימלעך ביי יעדער כאטע, אויב איך וועל איינעם פון אונזערע יונגערע קלעזמער אויסלערנען א פאָר אלטע נגונים, און אויב די קליינע פאסטוכלעך וועלן זיך פון מיר האָבן אויסגעלערנט א פאָר שיינע לידלעך צו זינגען, בעת ס׳איז זיי אומעטיק, היטנדיק די בהמות אויפן פעלד. גלייבט מיר, פרוי מאיאָרין, איך בין נאָך אלץ דער זעלבער משוגענער יעסטאַ בערלינג וואָס א מאָל. איך ווייס ביי מיר, אז דאָס איינציקע וואָס איך קאָן זיין, איז בלויז א קלעזמער פאר די פויערים, אָבער דאָס איז גענוג פאר מיר. איך מוז תשובה-טון אויף א סך עבירות. אָבער וויינען און חרטה-האָבן איז נישט קיין עסק פאר מיר. איך וועל די אָרימעלייט שענקען פרייד, און דאָס וועט זיין מיין תשובה-טון.

— יעסטאַ! האָט די מאיאָרין געזאָגט, דאָס איז א צו נישטיק לעבן פאר א מענטש מיט דיינע פעאיקייטן. איך וויל דיר שענקען עקעבי!

אָ, פרוי מאיאָרין, האָט יעסטאַ דערשראָקן אויסגערופן, איין זאך בעט איך אייך: מאכט מיך נאָר נישט רייך! לייגט נישט ארויף קיין גרויסע פליכטן אויף מיר. מאכט מיך נישט פאר קיין נגיד, וואָרום דערמיט וועט איר מיך אָפּרייסן פון די אָרימע!

— איך וויל אוועקשענקען עקעבי דיר מיט די איבריקע קאוואלערן! האָט די מאיאָרין איבערגעחזרט. דו ביזט דאָך אן אָרנטלעכער מענטש, און די באפעלקערונג האלט דיך איצט

אין איין לויבן. איך זאָג, ווי מיין מאמע: „פון היינט אָן קאָנ־סטו זיך נעמען צו דער ארבעט!“

— ניין פרוי מאיאָרין, מיר קאָנען נישט צונעמען די מתּנה פון אייך, מיר, וועלכע האָבן אזא טעות געהאט אין אייך און אזוי פיל צרות אייך אָנגעטון!

— איך וויל אייך שענקען עקעבי, דו הערסט, צי ניין? האָט זי נאָכאמאָל געזאָגט, אָבער שוין מיט א שארפן און הארבן טאָן, אָן שום סימן פון פריינטלעכקייט.

א שרעק איז אים באפאלן.

— פרוי מאיאָרין, איך בעט אייך, ברענגט נישט די דאָזיקע אלטע לייט צו אזא מין נסיון! האָט ער געזאָגט מיט א ציטעריקן קול, ווייל דאָס וועט זיי ווידער מאכן פאר ליי־דיקגייערס און שכּורים. רבונו של עולם, רייכע קאוואלערן גאָר! וואָס וועט עס ווערן פון אונז?

— אויב אזוי, יעסטא, וועל איך דיר אליין אוועקשענ־קען גאנץ עקעבי, אָבער דערפאר מוזטו מיר געבן תּקיעת־כּף, אז דו וועסט צוריקגעבן דיין ווייב איר פרייהייט. זעסטו, יעסטאַ, אזא צארטע פרוי איז נישט פאר דיינעטוועגן. זי האָט שוין צופיל געליטן אין דעם דאָזיקן בערן־לאנד. זי בענקט צוריק צו איר זוניקן געבורט־לאנד. איך וויל, אז דו זאָלסט זי לאָזן אהיימפאָרן, און דערפאר טאקע גיב איך דיר עקעבי.

אָבער איצט איז אויך די גרעפין עליזאַבעט צוגעקומען צו דער מאיאָרין און אנידערגעפאלן אויף די קני ביים בעט.

— איך בענק שוין נישט מער אהיים, פרוי מאיאָרין. ער, וועלכער איז איצט מיין מאן, האָט געלייזט די פראגע און געפונען דעם שטייגער, אויף וועלכן איך וועל אויך קאָנען פארברענגען מיין לעבן. איך וועל שוין נישט מער דארפן גיין נעבן אים א קאלטע און שטרענגע, און כ׳וועל אים שוין נישט דארפן כּסדר דערמאָנען וועגן זיין חוב תּשובה צו טון. די אָרימקייט, די נויט און דאָס שווערע לעבן וועלן שוין אָן מיר דערפירן די זאך ביז צום סוף. איבער די וועגן,

וואָס פירן צו אָרימע און קראנקע, וועל איך קאָנען גיין אָן זינד. איך שרעק זיך שוין נישט פארן לעבן דאָ אין צפון־לאנד. אָבער, מאכט אים נישט רייך, פרוי מאיאָרין! ווייל דאן וועל איך נישט וואגן צו פארבלייבן מיט אים.

די מאיאָרין האָט זיך אויפגעזעצט אין בעט.

— דאָס גאנצע גליק ווילט איר האָבן! האָט זי מיט ווילדן כעס אויסגערופן, דראָענדיק זיי מיט די פויסטן, דאָס גאנצע גליק, און דערצו נאָך ווילט איר געבענטשט ווערן פון דער באפעלקערונג! אָ, ניין, איך וועל אייך דאָס נישט פאַרגינען! אזוי ווי איך וויל, אזוי וועט עס זיין! די קאוואלערן וועלן באקומען עקעבי, און זאָל דאָס פירן צום אומגליק פאר זייערע נשמות. איך וועל צעשיידן מאן־און־ווייב, כדי זיי זאָלן ביידע אראָפזינקען אין אָפגרונט פון זינד! יאָ, דאָס וויל איך דערגרייכן, ווייל איך בין דאָך א מכשפה, א שותפטע פונם טייוול, און איך וויל אייך דערפירן צו אלדאָס בייז! יאָ, איך וויל טאקע זיין דאָס, פאר וואָס די מענטשן האלטן מיך דאָ! — —

זי האָט געכאפט דעם בריוו און אים א שליידער־געטון יעסטאַן אין פנים אריין. דאָס שווארצע פאפיר האָט א ווײַלע געפלאטערט אין דער לופט און אראָפגעפאלן אויף דער פאָדלאָגע. יעסטאַ האָט עס גלייך דערקענט.

— דו האָסט געזינדיקט קעגן מיר, יעסטאַ! דו האָסט מיך שלעכט פארשטאנען, מיך, וואָס איך בין פאר דיר געוועזן א צווייטע מאמע! און דו האָסט נאָך די דרייסטקייט נישט צו וועלן צונעמען די שטראָף פון מיין האנט? דו וועסט מוזן צונעמען עקעבי מיט זיין גאנצן עשירות, און דאָס וועט ברענגען אומגליק פאר דיין נשמה, ווייל דו האָסט א שוואכן כאַראקטער. דו וועסט מוזן אהיימשיקן דיין ווייב, כדי ס׳זאָל דאָ נישט זיין ווער ס׳זאָל דיך קאָנען אָפהאלטן פון זינד און רשעות. און איך זאָג דיר שוין צו, אז דו וועסט שטארבן מיט א נאָמען, וואָס וועט זיין פונקט אזוי געהאסט, ווי מיין נאָמען איז עס איצט. נאָך מאַרגאַרעטאַ צעלסינגס טויט וועט מען זאָגן, אז זי איז געווען א מכשפה און א שותפטע פונם טייוול,

אָבער נאָך דיין טויט וועט מען זאָגן, אז דו ביזט געווען א פארשווענדער פון גאָטס גאָב, א הולטאי און א אכזר קעגן אָרימע פויערים.

זי איז צוריק אנידערגעפאלן אויף די קישנס, און א לאנגע ווייַלע האָט געהערשט שטילקייט אין דער שטוב. אין דער דאָזיקער שטילקייט האָט פלוצלינג אָפגעהילכט א טויבער, גוואלטיקער קלאפ, דערנאָך נאָך איינער און נאָך איינער. דער ריזיקער פאלהאמער האָט אָנגעהויבן זיין דונערנדיקע ארבעט.

— הערט! האָט יעסטאַ בערלינג מיט גרויס התלהבות אויסגערופן. אָט-אָ דאָס איז דער קלאנג פונם רום, וואָס מאַר-גאַרעטאַ צעלסינג לאָזט נאָך זיך איבער! דאָס איז נישט קיין וואנזיניקער ספעקטאקל פון שיכּורע קאוואלערן. דאָס איז דער נצחון-געזאנג פון ארבעט, לכבוד אן אלטער געטרייער ארבע-טערין. צי הערט די פרוי מאיאָרין, וואָס דער האמער רעדט? „א דאנק”, זאָגט ער, „א דאנק פאר דער מעגלעכקייט צו אר-בעטן, א דאנק פארן ברויט, וואָס דו האָסט געגעבן די אָרימע-לייט צו עסן, א דאנק פאר די נייע וועגן, וואָס דו האָסט גע-בויט, א דאנק פאר די נייע ישובים, וואָס דו האָסט געגרינ-דעט! א דאנק פאר דער שמחה, וואָס דו האָסט אלס שטענ-דיקן גאסט אויפגענומען און געלאָזט הערשן אין דיינע סאלאָנען!” — „א דאנק”, זאָגט ער, „און שלאָף רואיק! דיין ווערק וועט לעבן און עקזיסטירן! „אין דיין הויף וועט תּמיד הערשן די גליק-ברענגענדיקע ארבעט”. — „א דאנק”, זאָגט ער, „און פאר-משפּט אונז נישט, ווארום מיר האָבן געבלאָנדזשעט! דו, וואָס דו לאָזט זיך איצט אוועק צו די לאָנקעס פון אייביקן פרידן, האָב בלויז גוטע מחשבות וועגן אונז, וועלכע לעבן נאָך!”

יעסטאַ איז אנטשוויגן געוואָרן, אָבער דער פאלהאמער האָט פאָרטגעזעצט זיין געזאנג, און די אלע קולות, וועלכע האָבן בעת דער מאיאָרינס נסיעה געהאט גערעדט צו איר מיט גוטע און פריינטלעכע רייד, האָבן זיך איצט צונויפגעמישט מיט די קלאנגען פונם האמער אין איין סימפאָניע. ביסלעכ-ווייז איז פארשוואונדן געוואָרן די שטרענגקייט פון דער מא-

יאָרינס געזיכט, אירע שטריכן זענען צארטער געוואָרן און עפּעס װי דער שאָטן פונם טויט װאָלט שוין געפאלן אויף איר פּנים.

אַננאַ-ליזאַ, דעם ברוביער גלחס טאָכטער, איז אריינגעקומען און צו װיסן-געטון, אז די באאמטע פון העגפּאָרס זענען אַנגעקומען, אָבער די מאיאָרין האָט באפוילן זיי זאָלן צוריק אהיימפאָרן, זי האָט שוין נישט געוואָלט שרייבן קיין צואה.

— אָ, יעסטאַ בערלינג, דו מענטש פון גרויסע מעשים! האָט זי מיט א שוואכער שטים אויסגערופן, דו האָסט, אלזאָ, נאָכאמאָל געזיגט! בייג-צו צו מיר דיין קאָפּ, כדי כ'זאָל דיר קאָנען געבן מיין ברכה!

די היץ איז איצט צוריקגעקומען מיט פארטאָפּלטער קראפט. די גסיסה האָט זיך אָנגעהויבן. דער גוף האָט נאָך געהאט אדורכצוגיין שווערע יסורים, נאָר די נשמה האָט שוין באלד נישט געוואוסט דערפון. זי האָט גענומען אריינקוקן אין די וועלט, וואָס ווערן געעפנט פאר שטארבנדיקע.

אין א שעה ארום האָט זיך דער קורצער קאמף מיטן טויט געענדיקט. אויף איר פּנים איז דאן געלעגן אויסגעגאָסן אזא הדרתדיקע רואיקייט און איידעלע שיינקייט, אז די וואָס זענען געשטאנען ארום איר בעט זענען געוואָרן טיף גערירט.

— מיין טייערע, ליבע פרוי מאיאָרין! האָט יעסטאַ געזאָגט, איך האָב דיך שוין אמאָל געזען אין דער זעלבער געשטאלט... יאָ, מאַרגאַרעטאַ צעלסינג האָט זיך צוריקגעקערט צום לעבן. פון היינט אָן וועט זי שוין קיינמאָל נישט מער אָפּטרעטן איר אָרט פאר דער מאיאָרין פון עקעבי.

— — — — — — — — — — — — — —

בעת די איבריקע קאוואלערן זענען צוריק אריינגעקומען פון דער קוזניע, האָבן זיי זיך דערוואוסט, אז די מאיאָרין איז געשטאָרבן.

— צי האָט זי כאָטש דערלעבט צו הערן דעם האמער? האָבן זיי געפרעגט.

יאָ, זי האָט אים געהערט. און דערמיט האָבן זיי זיך געמוזט צופרידנשטעלן.

זיי האָבן זיך שפּעטער דערוואוסט, אז די מאיאָרין האָט געוואָלט זיי לאָזן בירושה דאָס גאנצע גוט עקעבי, מיט אלע הוטעס און הויפן, אָבער דאָס אָנשרייבן די צוואה איז נישט צושטאנד געקומען. דאָס האָבן זיי געהאלטן פאר א גרויסן כבוד פאר זיך און זיי האָבן זיך דערמיט געריִמט אזוי לאנג, ווי זיי האָבן געלעבט. אָבער קיינער האָט נישט געהערט, זיי זאָלן זיך אמאָל האָבן באַקלאָגט, וואָס זיי האָבן דורכדעם פארלוירן אזא גרויס עשירות.

מען דערציילט אויך, אז אין דער דאָזיקער וויגיליע-נאכט האָט יעסטאַ בערלינג געהאלטן זיין לעצטע דרשה צו די קא-וואלערן, שטייענדיק נעבן זיין יונג ווייב. ער האָט פאר זיי אויסגעדריקט זיין באדויערן איבער זייער גורל, וואָס זיי וועלן איצט אלע פארלאָזן עקעבי, די עלטער מיט אלע אירע ליידן ווארט אויף זיי. אן אלטער, אומעטיקער מענטש ווערט אומעטום קאלט באגעגנט. דער אָרימער קאוואלער, וועלכער מוז זיך אויף דער עלטער אויפהאלטן אין א פויעריש הייזל, האָט שוין נישט צו דערווארטן קיין שום פרייד פון לעבן. צעשיידט פון זיינע חברים און פון שטארקע איבערלעבונגען, ווערט ער פארוועלקט און פארדארט אין זיין איינזאמקייט.

אזוי האָט ער גערעדט צו זיי, — צו די זאָרגלאָזע מענט-שען, צו די, וועלכע זענען שוין געוועזן פארהארטעוועט קעגן די פארשידנסטע פארענדערונגען פונם גורל. נאָכאמאָל האָט ער זיי אָנגערופן אלטע געטער און ריטער-לייט, וועלכע זענען אויפגעשטאנען תחית-המתים, כדי ארייננצופירן פרייד אין דעם לאנד פון אייזן, אין דער תקופה פון אייזן. אָבער ער האָט זיך פאָרט באקלאָגט, וואָס דער גן-עדן, אין וועלכן דער פריי-דיקער שמעטערלינג איז ביז איצט ארומגעפלויגן אויף זיינע צארטע, זיידענע פליגעלעך, ווערט איצט אָנגעפילט דורך א מחנה היישעריקן, וואָס מאכן א חורבן און צעשטערן זיינע פרות.

ער איז אליין אויך איבערצייגט דערין, אז פרייד איז אן אומשאצבאַרער אוצר פאר די קינדער פון דער וועלט, און

זי מוז זיך געפינען אויף דער ערד, אָבער ווי א שווער רע־טעניש ליגט נאָך אלץ איבער דער וועלט די פראגע, ווי אזוי זאָל א מענטש גלייכצייטיק זיין אי גליקלעך, אי גוט. דאָס איז אי די גרינגסטע, אי די שווערסטע זאך אויף דער וועלט. אויך זיי זענען פריער נישט ראוי געווען צו קאָנען לייזן דאָס דאָזיקע רעטעניש. אָבער איצט וויל ער גלויבן, אז זיי האָבן זיך שוין אויסגעלערנט די שווערע קונץ, אז זיי האָבן זיך שוין עס אויסגעלערנט אין משך פונם דאָזיקן יאָר פון פרייד און נויט, פון גליק און צער.

— — — — — — — — — — — — — —

אך, איר חשובע הערן קאוואלערן, אויך פאר מיר איז איצט אָנגעקומען די ביטערע מינוט פון געזעגענען זיך מיט אייך! דאָס איז שוין געווען די לעצטע נאכט, וואָס מיר האָבן צוזאמען געוואכט. איך וועל שוין נישט מער הערן אייערע פריילעכע געלעכטערס און לוסטיקע לידלעך. איך מוז זיך איצט צעשיידן מיט אייך און מיט אלע פריילעכע מענטשן וואָס וואוינען ביי די ברעגן פון דער לעיוועך.

אָ, איר, מיינע טייערע זקנים! אין פריערדיקע צייטן האָט איר מיר געשאָנקען גוטע מתּנות. איר זענט געקומען צו א איינזאמער און איר געבראכט די בשורה וועגן עשירות פון לעבן. איך האָב געזעען די העלדישע שלאכטן, וואָס איר האָט אויסגעקעמפט ארום דער אָזערע, וואו ס'האָבן געשוועבט די חלומות פון מיינע קינדער־יאָרן. אָבער וואָט האָב איך אייך געגעבן דערפאר?

ס'וועט אייך אפשר פאָרט פרייען, וואָס איך האָב דאָ פאראייניקט אייערע נעמען מיט די ערטער, וועלכע זענען אייך ליב. זאָל דער גאנצער פראכט און גלאנץ פון אייער לעבן ווידער באשטראלן די געגנט, וואו איר האָט פארבראכט די בעסטע יאָרן אייערע. ס'עקזיסטירן נאָך די ריטער־גיטער באָרג און ביערנע, און אויך עקעבי ליגט נאָך עד־היום ביים ברעג פון לעיוועך, אין א הערלעכן קראנץ פון וואסערפאלן און טייכן, פון פארקן און חנצוודיקע וואלד־לאָנקעס, און ווען מען שטעלט

זיך אוועק אויף דער ברייטער טעראסע, קומען די לעגענדעס צופליען און קרייזן ארום אונז, ווי א מחנה זומזעגדיקע בינען.

ווען איך רעד שוין דאָ וועגן בינען, טאָ לאָמיך פאר-איינוועגס דערציילן נאָך איין קורץ מעשהלע. דער קליינער רוסטער האָט אין יאָר 1813 אלס פייקלער, בראש פון דער שוועדישער ארמיי, ארייגמארשירט קיין דייטשלאנד, און נאָך זיין אהיימקומען האָט ער זיך נישט געקאָנט געגוג אָנדער-ציילן פון די נסים ונפלאות, וואָס ער האָט דאָרטן געזעען. די דאָרטיקע מענטשן, האָט ער געזאָגט, זענען הויכע ווי די קירכן-טורעמס, די שוואלבן זענען אזעלכע גרויסע ווי אָדלערס, און די בינען זענען ווי די גענז.

— אָבער די בינשטאָקן, ווי גרויס זענען זיי? האָט מען אים געפרעגט.

— די בינשטאָקן זענען געוויינלעכע בינשטאָקן, אזעלכע ווי ביי אונז.

— טאָ ווי אזוי האָבן די בינען געקאָנט ארייגקומען אהינצו?

המ... דאָס, זעט מיר, איז שוין זייער זאך, האָט דער קליינער רוסטער געענטפערט.

ליבע לעזער מיינע, צי בין איך דען נישט געצוואונגען צו זאָגן אויף דאָסזעלבע? די ריזיקע בינען פון דער פאנ-טאזיע האָבן דאָ לאנג געזוומזעט ארום אונז, אָבער ווי אזוי וועלן זיי אריין אין בינשטאָק פון דער ווירקלעכקייט? אך, דאָס איז שוין, כ׳לעבן, טאקע זייער אייגענע זאך...

סוף

Baycrest Centre
for Geriatric Care

THIS BOOK MAY BE KEPT
21 DAYS

and may be renewed once, if no application has been registered for it.

A fine of 4 cents a day is charged, if the book is kept after the last date stamped below. No book will be issued while a fine remains unpaid.

FORM # 215-1132

Diamond